د پښتو ژبي ودي ته

د سمبالولو او

بازار له اړخه یوه کتنه

Ketabton.com

لیکوال :

انجنیر فهیم پښتون وردګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبي ودي ته د سمبالولو

او بازار له اړخه یوه کتنه

لیکوال:
انجینر فهیم پښتون وردګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: د پښتو ژبي ودي ته د سمبالولو او بازار له اړخه يوه کتنه

ليکوال: انجينر فهيم پښتون وردګ

کمپوز: په خپله ليکوال

د پښتې طرحه او انلاين چاري: مختار احمد احسان - د لراوبر ډاټ کام برېښنايي کتابتون

www.Larawbar.net

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب لړلیک

سرلیک	د پاڼې شمېره
سریزه او د زړه خواله	۹
په ناپوهۍ کې لویه تېروتنه	۱۵
بله ستونځه	۱۸
پښتو ته یوه هر اړخیزه کتنه	۲۰
د پښتو ژبې اړ او مرستندویه برخې	۲۱
اره یا اسلي برخه	۲۲
د پښتو ادبیات	۲۲
دود دستور، هر او نځور	۲۳
مرستندویه برخه	۲۶
پښتو ژبې ته د مایکل پورټر په بېلګیزه کې کتل	۲۷
د غوښتنې شرایت او حالات	۲۷
د کاروبار ورته او مرستندویه برخې	۲۸
د رسد او خامو موادو او ځواکونو شرایت	۲۸
د شرکتونو ستراتېژۍ او سیالۍ ډګر او متلب	۲۸
د غوښتنې شرایت او چاپېریال	۲۹
د کاروبار ورته او مرستندویه برخې	۳۰
د رسد او خامو موادو چاپېریال پانګونه او ټاکونکي	۳۱
د شرکتونو ستراتېژۍ او سیالۍ ډګر او انګړ	۳۱
د سیالۍ پېنځه ګونې ځواکونه او د لوی چاپېریال د برخو ټاکونکو څېړنه	۳۳
بدیلونه	۳۴
غوښتونکي یا کاروونکي	۳۴
نوي سیالان	۳۵
رسوونکي	۳۶
سیالۍ او اوسني سیالان	۳۶
د کسب او خیز نړۍوالتوب چلوونکي، هڅوونکي او خوځوونکي ځواکوونه	۳۷
د بازار چلوونکي	۴۰
د مسرپ او خرڅې چلوونکي	۴۰
د سیالۍ چلوونکي	۴۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ودې چلونکي او هڅوونکي او خوځوونکي ځواکونو څېړنه په بېلګیزه کې ۴۱
د بازار چلوونکي ۴۲
د واکمن یا سرکار چلوونکي ۴۴
د سیالۍ چلوونکي ۴۵
د کلتور چلوونکي ۴۵
د اند چلوونکي ۴۷
ستراتیژیکې څېړنې ۴۹
په نړۍ کې د نورو ژبو ودې ته یوه لنډه او زغلنده کتنه ۴۹
د پښتو څېړنه د ستراتیژیکو سیالیو بېلګیزه کې ۵۳
د پښتو څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلګیزه کې ۵۶
د پښتو فلم څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلګیزه کې ۵۷
کور ۵۸
کلی ۶۰
ټول هېواد او نوره نړۍ ۶۱
د پښتو ننداري څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلګیزه کې ۶۲
کور ۶۵
کلی ۶۵
ټول هېواد او نوره نړۍ ۶۶
د پښتو انځور څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلګیزه کې ۶۸
کور ۶۸
کلی ۶۹
ټول هېواد او نوره نړۍ ۷۰
د پښتو ټنګ ټکور څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلګیزه کې ۷۲
کور ۷۳
کلی ۷۵
ټول هېواد او نوره نړۍ ۷۶
د پښتو اتڼ څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلګیزه کې ۷۸
کور ۷۹
کلی ۸۰
ټول هېواد او نوره نړۍ ۸۰
په لندن او نوره اروپا کې اتڼ ۸۱
د اتڼ هر اړخیزه څېړنه د دود دستور په بېلګیزه کې ۸۲
نڅم او خپلواکي ۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لورليد او نوښت ۸۷
کالي او ښکلا ۸۹
مشر تابه او د هغه د لاس ته راوړو لپاره په ښه والي سيالي ۸۹
ولسواکي او د ولسواکۍ لپاره د سيالو ډلو زېږېدنه او بيا په ښېګڼه سيالي او د ولس زړه تر لاسه کول ۸۹
ټولنيزې اړيکې ډېرول او ځواکمن کول ۹۰
د اتڼ اغېزې څېړنه د دود دستور په نورو برخو ۹۱
د اتڼ اغېزې څېړنه د ژوندانه په سپماوي برخه ۹۲
د اتڼ اغېزې څېړنه د ژوندانه په ټولنيزه برخه ۹۴
د اتڼ اغېزې څېړنه د ژوندانه په سياسي برخه ۹۵
د اړتيا غوښتنې وړاندېينې او اغېزې بليګيزې پايله ۹۷
د اتڼ تر سيورې لاندې ۹۸
څه وکړوو؟ ۱۰۳
د آرو يا اسلي موادو لرل ۱۰۴
د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو سره څېړنه ۱۰۵
د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو ځايونو سره څېړنه ۱۰۸
د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (ولسمشر) څېړنه ۱۰۹
د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (کابينې) څېړنه ۱۱۲
د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (پلازمېنه وال) څېړنه ۱۱۵
د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (ټول هېواد او نوره نړۍ) څېړنه ۱۱۷
د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو ځايونو (رسنۍ وسيلې) څېړنه ۱۲۰
د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو ځايونو (دزده کړې مرکزونه چارواکي
قضا او دوه ګونې جرګې) څېړنه ۱۲۲
دوه وړاندېزونه او تګلاره ۱۲۳
لومړی: د ښکته څخه يانې د ولسونو څخه پورته خواته يانې چاواکو خواته ۱۲۴
سياسي او کليوالي جرګې ۱۲۵
اتڼ، ننداره يا ډرامې او جرګه ۱۲۲
دويم: د پاسه يانې د چارواکو لخوا ښکته خواته يانې د ولسونو خواته ۱۲۹
د اسلي او رسمي برخو سره نغاښتنه ۱۳۱
تګلاره ۱۳۴
په سيمه کې پښتو ۱۳۷
اخزليکونه ۱۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

انځورونه او بېلګیزې

د پاڼې شمېره | د انځور شمېره

Figure 1انځور شمېره ۱ د پښتو د ودې پاېښتي برخې او اوښتون. **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**
Figure 2انځور شمېره ۲ د څو ژبود توپير بېلګې 23
Figure 3انځور شمېره ۳ د ستراتيژۍ لپاره يوه کرښه 25
Figure 4انځور شمېره ۴ د پښتو ژبې دوه اړينې برخې 26
Figure 5انځور شمېره۵ د پښتو ژبې اړې برخې بېلګيزه 27
Figure 6انځور شمېره ۶ د پښتو د ادبياتو بېلګيزه 28
Figure 7انځور شمېره ۷ د دود دستور او هنر انځور بېلګيزه د پېشن څخه 28
Figure 8انځور شمېره ۸ د پښتو ژبې مرستندويه برخې بېلګيزه 30
Figure 9انځور شمېره ۹ د مايکل پورټر د هېوادني الماسي بېلګيزه 31
Figure 10انځور شمېره ۱۰ د مايکل پورټر د بېلګيزې څخه د پښتو ژبې هېوادني برخې لپاره بېلګيزه 33
Figure 11انځور شمېره ۱۱ د مايکل پورټر د سياليو پينځه ځواکه بېلګيزه 37
Figure 12انځور شمېره ۱۲ د مايکل پورټر د سيالۍ پينځه ګوني بېلګيزې څخه د پښتو لپاره بېلګيزه 38
Figure 13انځور شمېره ۱۳ د کسب نړۍ والتوب لپاره بېلګيزه 42
Figure 14انځور شمېره ۱۴ د کسب نړۍ والتوب بېلګيزه د جورج ييپ له کتاب څخه 43
Figure 15انځور شمېره ۱۵ د ۱۴ بېلګيزې پښتو ژباړه 44
Figure 16انځور شمېره ۱۶ د پښتو ودې چلونکي او هڅوونکي او خوځوونکي ځواکونو بېلګيزه 47
Figure 17انځور شمېره ۱۷ د سيالۍ د چلوونکي برخې بېلګيزه 54
Figure 18انځور شمېره ۱۸ د نړۍ نورو ژبو ته د کتنې بېلګيزه 55
Figure 19انځور شمېره ۱۹ د څو ژبو چې بيا راژوندۍ شوي دي بېلګه 55
Figure 20انځور شمېره ۲۰ د ستراتېژيکو څېړنو لپاره پيل 59
Figure 21انځور شمېره ۲۱ د ستراتېژيکو سياليو څېړنيز بېلګيزه 60
Figure 22انځور شمېره ۲۲ د ستراتېژيکو سياليو بېلګيزه د پښتو لپاره 61
Figure 23انځور شمېره ۲۳ د دود دستور او هنر انځور د بېلګيزې لومړۍ برخې بېلګيزه 62
Figure 24انځور شمېره ۲۴ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه 63
Figure 25انځور شمېره ۲۵ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه 69
Figure 26انځور شمېره ۲۶ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه 73
Figure 27انځور شمېره ۲۷ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه 77
Figure 28انځور شمېره۲۸ د اتڼ دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه 83
Figure 29انځور شمېره ۲۹ په لندن کې د خپلواکۍ د ورځې لمانځلو اتڼ 90

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 30 انځور شمېره ۳۰ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه 91
Figure 31 انځور شمېره ۳۱ د وېلز ولسي نڅا چې په ورک کېدو ده 94
Figure 32 انځور شمېره ۳۲ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي 97
Figure 33 انځور شمېره ۳۳ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي 98
Figure 34 انځور شمېره ۳۴ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي 100
Figure 35 انځور شمېره ۳۵ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي 102
Figure 36 انځور شمېره ۳۲ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي 104
Figure 37 انځور شمېره ۳۷ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي 105
Figure 38 انځور شمېره د مايکل پورټر هېوادنی الماسي بېلګيزه 107
Figure 39 انځور شمېره ۳۹ د ۳۸ پښتو ژباړه د پښتو ژبې لپاره 108
Figure 40 انځور شمېره ۴۰ د پښتو د ارو مواد لرلو څخه ګټه اوچتول 111
Figure 41 انځور شمېره ۴۱ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو سره 112
Figure 42 انځور شمېره ۴۲ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو سره 114
Figure 43 انځور شمېره ۴۳ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو سره 116
Figure 44 انځور شمېره ۴۴ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 117
Figure 45 انځور شمېره ۴۵ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 120
Figure 46 انځور شمېره ۴۲ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 123
Figure 47 انځور شمېره ۴۷ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 125
Figure 48 انځور شمېره ۴۸ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 127
Figure 49 انځور شمېره ۴۹ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 128
Figure 50 انځور شمېره ۵۰ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 131
Figure 51 انځور شمېره ۵۱ د لاندې پرګنوله خواخخه د ودې ستراتېژي 133
Figure 52 انځور شمېره ۵۲ د ستراتېژۍ لپاره څېړنه او د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 134
Figure 53 انځور شمېره ۵۳ د ارو او مرستندويه برخو سره نغابښتنې پيل 138
Figure 54 انځور شمېره ۵۴ د ارو او مرستندويه برخو سره نغابښتنه او لارې چارې 140

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 55انځور شمېره۵۵ د اړې او رسمي برخو سره نغاښتنه, اړېکې او اغېزې 141
Figure 56انځور شمېره ۵۲ پښتو په ټولنه او نړۍ کې 142
Figure 57انځور شمېره ۵۷ د پېښن د پوهې څخه اړول شوی 143
Figure 58انځور شمېره ۵۸ د پېښن د پوهې څخه 143
Figure 59انځور شمېره ۵۹ د پېښن د پوهې څخه پښتو ژبې ودې لپاره اړول شوې بېلګېزه 144

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

دا لیکنه زه خپلې ګرانې مور، ګران پلار، خپلې ټولې کورنۍ ته او په ځانګړې توګه خپلې مېرمنې او خپلو ماشومانو نادیه هېلۍ، وږمه سپوږمۍ او روبینه سلګۍ ته چې د دوی د مینې او روزنې وخت مې پرې تېر کړی ډالۍ کوم. او دا هیله هم لرم چې زموږ د مشرانو اروا ګانې هم پرې خوښې شي چې د دوی اروا ګانو ته هم دا لیکنه ډالۍ کوم چې د ټولو په سر کې یې هزرت باچاخان او اودل سمد خان چې په خان شهید هم نامتو دی سره دزموږ د ولس د نورو ټولو پاکو شهیدانو په ځانګړې توګه هغو شهېدانو ته چې په کورتو وېیلو یې سرونه بایلوي دي او د شهادت جامونه یې ورڅښلي دي.

یوسپیناوی

د دې لیکنې لیکدود مې په یوه ځانګړې تګلاره تر سره کړی دی. ما زیار اېستلی دی چې د اروابناد او ستر افغان اودل سمد خان شهید د لیکدود څخه کار واخلم. نو زه غواړم چې دا خبره په ډاګه کړم چې زه په دې لیکنه کې د خان شهید لاروی یم. نو د ټولو درنو لوستونکو او کره کتونکو څخه په درنښت هیله کوم چې د دې لیکدود لارویتوب ته درنښت وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننداوينه !

د ټولو هغو دوستانو څخه چې د دې ليکنې په سمولو او سمبالولو کې يې راسره مرسته کړې ده، په ځانګړې توګه بايده چې د نوم دلته يام کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غیرتي خدای په سپېڅلي نامه

سریزه

په لومړي سر کې یوه خبره سپینول غواړم چې زه ژبپوه نه یم او دا لیکنه مې لکه څرنګه چې د نامه څخه یې څرګندېږي د سمبالولو او بازار د پوهنو په رڼا کې کړې ده.

له ډېره وخته راهیسې مې غوښتل په دې پوه شم چې ولې هر کله چې له کوره را ووځم نو په ډېری وختونو کې ځان راته داسې ښکاره شي چې په پښتو خبرې ونکړم؟

نو په هر ځای کې به زما د خپلو د ملګرو سره په دې اړه خبرې اترې کولې او له دې مرکو څخه دا پوښتنه راوتله چې نو موږ پښتانه ولې د هېواد په لویو ښارونو کې د خپلې ګرانې مور خوږه ژبه نه وایو ؟

ډېری خلکو به دا ویل چې دا ژبه کې ستونځې دي، چا به بیا وویل چې دا د پاچا ژبه نه ده او بل به نو ډېر ژر ځواب ورکړ چې دا احمد شاه بابا نه نیولې تر زاهر ، داود ، ترکي او نجیب پورې دا خو ټول پښتانه دي. نو بیا به نورو وویل چې دې ژبې ته چا خزمت ندی کړی. او همداسې به دا خبرې چې ثومره د ما په یاد پېږي روانې وې او هېڅ کوم ځای ته به ونه رسېدې او سبا به بیا همدا خبره وه. او دا ټولې تر یوه ځایه ریښتیا هم دي. خو د ما زړه به پدې اوبه نه څښلې چې ګواکې دا دې د پښتو ژبې د ستونځو لوی لامل وي چې ولې موږ په ښارونو ، بازارونو، دفتروونو ، ښونځیو او د ژوندانه په نورو ځایونو کې په خوږه پښتو خبرې نه کوو. نو زه خو چې ماشومتوب نه په داسې ځایونو کې ،لکه د کاپیسا ولایت ګلبهار سیمه ،کې را لوی شوم چې هلته به په پښتو ملنډې وهل کېدې نو زه به ډېر سخت خوړین شوم. ان تر دې چې زه به په خپل نوم هم وشرمېدم. چا به وویل چې (پشتویت چتور اس) او چا به راته وویل چې (پشتون ګول) ځکه چې نیکه مې را باندې پښتون نوم ایښی ؤ. او داسې نورې سپکې سپورې. خو ما به په هر وار یوه توده جګره وکړه خو دا هېڅ کله هم نه خلاسېده.

زه خو په ماشومتوب کې پدې نه پوهېدم چې د پښتو په وړاندې داسې یوه روانې او سمباله شوې جګړه روانه ده. نو چې زه بیا کابل ته راغلم دا خو نو ډېر غټ پېغور و چې ستا کورنی نوم پښتون وای. پدې ځای خو خلاسون نه ؤ. او کله مې چې د مخابراتو په انستېتیوټ (۱۹۸۲کابل کې) کې د خپل د پښتو د ژبې د اوستاز(استاد کامل) نه دا خبره واورېده چې سلتان مامود د پښتنو شاعرانو په خولو کې سکروټې اچولې وې او د پارسي ژبې شاعرانو په خولو کې غمي، نو په دې هم ډېر سخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپه شوم. او کابل کې خو هماغه د سلطان مامود زړه پالېسي په نويو وسايلو او چلونو سمباله شوې او په زرپ روانه وه. ان تر دې چې کله به هلکانو يو او بل ته د خور او مور کنځلې کولې نو بيا هغه چې ورته کنځلې شوې وې نو هغه به پوښتنه وکړه چې دا چا ته وايې چې جګړه پيل شي. نو کنځل کوونکي به وو ېيل چې ګواکي تا ته خو نه وايم بلکې دا خو اولمير، ګل زمان او نورو پښتنو سندر غاړو او يا ليکوالانو نومونه به يې ياد کړل چې زه خو هغوی ته وايم. نو پدې کې خو زه پدې دومره پوه شوم چې دا بيا نو سمه جګړه زموږ د ژبې پر وړاندې روانه ده.

او دا چې د دې د مخ نېولو لپاره هېڅ نه کېږي بيا نو دا ولې؟

دا چې په کابل او ځينې نورو ښارونو کې به پښتنو ته د اوغانې غ----- وېيل کېدل او داسې نورو خبرو به بيا بيا ما ته دا پوښتنه را پېدا کړه چې بيا نو دا ولې د دې لامل څه دی او ولې يې مخ نيوی نه کېږي؟

مدام به مې دا د خپلو ملګرو سره دا خبره ياده کړه چې دا ولې؟ او ډېر ډېر ځله خو په جګړو به مو سر شو خو د پای ټکی ورته نه ؤ.

مدام همدا ځوابونه ول چې ، پاچا په پښتو خبرې نکوي، پښتو کې هېڅ نشته پښتو د پوهې ژبه نه ده پښتو داسې او پښتو هاسې. دا چې بيا مې د ژوندانه په پړاوونو کې دومره څه وليدل نو پدې پايله ورسېدم چې زه به خپل زيار باسم او کوښښ به کوم چې په پښتو خبرې وکړم او ددې پوښتنو ځوابونه هم ومومم. او بيا په پېښور کې دې ته مې کار پيل کړ چې د پوهنتون په دوران کې چې کومو اوستازانو پښتو خبرې کولای شوای نو هرو مرو به مو هغه سره په پښتو خبرې کولې او زړه به مو پرې په کرار شو. پدې کې د مسود او ګلبدين جګړه پېل شوه او دا اوازې هم خپرې شوې چې ګواکي شمالي ټلوالې دا خبره سره پخه کړې ده چې دوی به پښتو د ټولو دولتي او نا دولتي ځايونو ځخه لرې کوي . او زموږ ولس يې ټول د دوی په کوتيو کې ايسار کړ. او دا خبره خو ډېره مشهوره وه چې ***(ورو ټکوې چې څوک درته ونه وايي چې څوک يې)***. او بيا د دې خبرې رېښتيا او دروغ دلته په لندن کې د افغانانو د يو والي جرګې په غو نډه کې چې د هميد نزام په کوچي رستورانټ کې د ۲۰۰۷ کال په نوممبر کې جوړه شوې وه سيد بلال فاتمي دا خبره په ډاګه کړه چې ولي مسود د لندن په سفارت په کال۱۹۹۲ کې دا خبره ورته کړې وه چې نور نو پښتو منښتو به ختمو. نو پدې به نور هم خپه شوو چې دا نو ولې؟.

ماته دا خپله ژبه داسې ښکارېده لکه خپله مور او پلار. نو کيسې خو ډېرې دي او يوه کيسه راته په ياد چې کله ما د هرات د انجېنرۍ په پوهنځي کې د ښوونکي دنده تر سره کوله ، زما په ټولګۍ کې ډېر پښتانه هم ول نو دوی به ډېرې درسونه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاړسۍ او انګرېزۍ باندې لوستل. نو د لومړي ټول لپاره مې لوست د انګرېزۍ څخه پښتو ته کړ هغه هم د زده کوونکو د ځوابونو لپاره. نو چې ما د لوست هغه برخه خلاسه کړه نو یوه هراتي زده کوونکي دا ووېيل چې زه خو پوه نشوم. ما ورته ووېيل چې زړګيه دا خو لومړی ستا پوښتنه نه وه او دوهم دا خو د دې هېواد ملي ژبه ده او درېیم دا چې تا ته به یې یو ټل بیا یا په انګرېزۍ او یا ستا د خوښې په ژبه درته ووایم. نو دی خو په هغه مهال کرار شو. او وروسته یې لوی غوبل جوړ کړی ؤ او انجینیر بهادر خان ته ورغلي ول. انجینیر سېب هم ډېر ښه ځواب ورکړی ؤ. چې پدې سره مو په هرات کې دا پدل مات کړ.

نو بیا چې زه دلته راغلم دلته هم د اکسرو پښتنو په مجلسونو کې دا خبره را پورته شوه چې دا پښتو ولې دومره شاته پاتې ده؟

نو ځوابونه به همدغه ول چې پښتو رسمیاتو کې نه ده ، پښتو د چارواکو ژبه نه ده، پښتو د قانون ژبه نه ده، پښتو د زدکړې ژبه نه ده، پښتو د مېډیا ژبه نه ده، پښتو د راکړې ورکړې ژبه نه ده، پښتو ددددددد او د اسې نور، . خو دا ټول په خپلو خپلو ځایونو رېښتیا دي. چې ستونځې خو همدا دي.

نو ما ته بیا دا پوښتنه به بیا بیا را غله چې څنګه کولای شو چې پښتو ته وده ورکړو؟

له دوو کالو راهیسې ښاغلي نورالله اتل سره چې پېژندګلوي مې شوې ده نو پدې مو سره په یوه پوهاوي چاپېریال او چوکاټ کې پدې ډېر سر خوږولی دی. او ډېرې اوږدې مرکې او خبرې اترې مو پرې کړې دي. د ده او د ما آندونو سره دا لېکنه وهڅوله څکه چې ده به د پښتو رسمي خوا ته ډېر پام کولو او ما به بیا ټولنیزو او کلتوري برخو باندې ډېر ټینګار کولو. تر دې چې ما د خپلې ماسترۍ (MBA) په دوران کې دې ته پام شو چې څنګه کولای شم چې د دې پوهنو په رڼا کې پښتو وڅېړم. نو همدا پېلامه شوه د دې ټولګې د لېکلو. نو کله چې مې د دې ټولګې هغه لومړنۍ سرېزه او غور چاڼ پوره د یوه بېلګیزې او وړاندینې (Presentation)په ډول کړل نو هغه مې د ارواښاد لوی مشر ازرت پاچا خان مرکز ته چې په کې د چارو سمبالونکی ؤ ډالۍ کړل. او د دې هغه لومړنۍ برخه مې رزا (رضا) خان او ځلاند مومند سېب ته وړاندې کړل چې ځلاند سېب په کې دا پوښتنه وکړله چې دا به څنګه په پروژو بدلوو؟

نو ما په ځواب کې بې ووېيل چې د اټن په رڼا کې به په بره افغانستان کې موږ د کلتور نورو برخو ته وده ورکوو او چې د اټن یو پروګرام ولرو نو دا به یې پېلامه وګرځي. نو بیا چې په دې باندې مې نور کار هم وکړ او بیا مې دا بشپړ تیا ته نېژدې کړ نو هغه مې د ښاغلي نور الله اتل سېب او ګراني یوې پښتنې خور سیلۍ ساپۍ سره شریک کړل. نو هغوی نه مې دا غوښتنه وکړه چې ما ته پرې مشوره راکړي. زه ناست یم چې دوی به خپلې مشورې راته راکوي !. نو دوی دواړو د دې ملاتړ وکړ. نورالله اتل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبب دا وو ېیل چې د اتڼ په ځای موږ کولای شو چې د هنر نوم ورکړو. ما دا خبره ورسره تر یوه ځایه ومنله او دا مو هم سره په ګډه ومنل چې د سېمو د ځانګړتیاوو لپاره دا نومونه د اړتیا په بنسټ په کاروو. نو بیا ما دا غوښتنه له اتل سبب څخه وکړه چې دا به نو لکه پخوا چې مو پدې یو ځل سره هوډ کړی و چې دا به د آند او پوهې خاوند پښتنو ته د کتلو لپاره وړاندې کړم چې دوی خپل پوهاوي څېړنه او ځارنه پرې وکړي چې بیا له هغه ورسته د خپرولو لپاره چمتو شي. همدا رنګه زه غواړم چې د نورو پوهانو یو څه خیالونه هم راټول کړم چې په دې لړۍ کې یوه لیکنه لاس ته راغله چې محمد هارون لیکلې وه.

محمد هارون خپل په خپل کتاب چې د پښتو د ژبې څېړنه کړې ده د پښتو د ژبې د ستونځو په هکله داسې لیکي: خو په ډېره خواشینۍ سره چې د هیواد زیاترو سیاسي حاکمانو یې لرغوني او ویاړلي ژبې ته ، د دوهمې درجې ژبې په سترګه کتلي؛ او لا کتل کیږي. دې بې رحمانه چلند ، پښتو له ښارونو او مدني ژوند څخه لیرې په غرونو او رغونو کې ایسار کړې وه ؛ د ودې او پرمختګ ټولې لارې یې بندې سوې وې. د همدې دلایلو له مخې، ناځاپې نه ده چې پښتو اوس له ادبي او علمي اړخه، ډېره خواره او نېستمنه پاته سوې ده. . .

که څه هم نن سبا په پښتنو کې د خپلې لرغوني ژبې او پښتني رواجونو د را ژوندي کولو مینه، تر بل هر وخت ډېره سوې ده؛ مګر د پښتو د ودې او غوړېدو په لار کې پېچومي او کړاونه تر پخوا نه دي لږ سوي.

ښاغلی سالې محمد سالې په خپل کتاب کې بیا د پښتو په هکله داسې کاږي: (پښتو لرغونې او تاریخي ژبه ده، چې ان تر اسلام مخکې یې هم په ځینو کتیبو ، ځلیو او کتابونو کې څرک لګېدلی دی او څرګندوي چې دا ژبه تر زیاتو نورو ژبو اوږده سابقه او تاریخي شالید (پسمنزر) لري. خو د نېکمرغۍ ځای دا دی، چې پښتو یوازې ژبه نه، بلکې پښتو قانون دی، پښتو ځلی او نرخ دی، پښتو قسم-ژمنه، هوډ او پښتو یو بشپړ کلتور دی) او بیا د پښتو ژبې سره د ایران او تاجکستان دوښمنۍ په هکله داسې لیکي: (ایران د خپلو کلتوري ارزښتونو د دودونې او پراختیا لپاره په ملیونونو ډالره لګوي او په سیمه کې زیات تخریباتي عملیات ترسره کوي. دغه هېواد لـه څو لسیزو راهیسې همدا هڅه کوي، چې افغانستان د ایران اړونده خاوره وښیي، په دې برخه کې یې زیات کتابونه هم خپاره کړي او اوس هم د (خراسان) خوبونهویني، همدا اوس ایران او د ایراني مفکورې درلودونکي تاجکان په انټرنټ کې دومره مضر مواد خپروي، چې د پښتنو سپکاوی او د یراني کلتوري ستاینه په کې شوې ده، ۰۰۰۰ یوه بل تاجکستاني لیکوال په خپل یوه پرېړ او پنډ کتاب (مقام تاجیکان در تاریخ افغانستان) کې چې هره کرښه یې لـه افغان او افغانستان سره د تربګښت او زدیت څرګندویې کوي، پښتانه لـه غرونو او رغونو څخه راتویې شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کبيلې ګڼې، چې د ليکوال په اند ستره ونډه يې لوبولې، غلا او شوکماري وه. دغه خلک يې په کلتوري لحاظ ټيټ او پست معرفي کړي دي.)

سره لدې چې ښاغلي سالې سبب ډېر ښه ټينګ دليلونه د نورو د دوښمنۍ وړاندې کړي دي ، خو د پښتو د ودې لپاره يې چې کوم وړانديزونه کړي دي هغه ډېر ښې خبرې او د ليد (vision)لپاره ډېره ښه شاځمکه جوړوي.

زه د دې ټولو وړانديزونو سره چې زموږ کلتور څومره بډای دی او زموږ پښتنانه بايده چې څه وکړي. او زه غواړم چې د پښتو پايښتي ودې لپاره لارې چارې ولټوم چې په پروژو بدل شي او هغه ستړاتيژيکې پياوړتياوې لاس ته راوړي چې پرمختګ او وده يې پايښت ولري.

نو له همدې کبله ما پښتو ته د يو شي څيز يا توکي په چاپېريال کې کتلي دي. ځکه هر هغه څيز يا توکی يا پراډکټ (product)چې په يو کلي، هېواد او نړۍ کې څومره لږ او يا ډېر پکار اچول کېږي همدومره لږ يا ډېر د هغه د ښه کېدو او بدېدو لامل ګرځي. نو چې موږ پښتو ته د يو څيز او توکي د بازار د غوښتلو او رسولو يانې په کارولو په چاپېريال کې وګورو نو دا به راته جوته شي چه دا څومره پکار اچول کېږي او د پښتو برخې هم څومره پکار اچول کېږي.

تاسې دې ته داسې خيال وکړئ چې که چېرې په امريکه کې يوه الوتکه جوړېږي او دهغه الوتکې پرزې او ټولې برخې هم هلته جوړېږي نو دا به هېڅ کله هم له داسې ستونځو سره نه مخامخ کېږي چې د ډېرې مودې لپاره بې کاره شي او الوتنې ودروي. او همدا په هماغه چاپېريال کې د همدې الوتکو او پرزو په کارول دي چې نن يې هغه پخوانيو ناسمو شاته پاتې او ناکراره او د خترونو څخه ډکو الوتکو ته د نوښت او نيوکو او پرمختګ پر برکت دنن ورځې پر مختللو الوتکو ته راورسول. او که چېرې همداسې زموږ په هېواد کې هم دټوکرو جوړلو ته خيال وکړوو نو هغه به هم همداسې وي. يا د ډوډۍ لړۍ ته.

نو که چېرې موږ يوه الوتکه يا پابريکه د بهره راوړوو نو چې د پرزو جوړولو پابريکې او وسايل يې ونه لروو نو زموږ په ټولنه کې چې کوم ورته پرزې دي هغه ورته کار نه ورکوي. نو موږ مجبوره او اړ يو چې د هغه پرزې هم د بهره راوړوو. او دا پردي هېواد کې جوړه الوتکه يا پابريکه به هم نه يوائې دا چې ددوی پر پرزو تړلې وي بلکې پرمختګ به يې هم د دوی په لاس کې وي چې څومره يې ودې او يا شاتګ ته يې لاره اواروي. دا پښتو د دې لپاره کمزورې ده چې زموږ کوم کلتور چې پښتو ژبه پرې ولاړه ده هغه کلتور او دود دستور له کار لوېدلی دی او پر ځای يې لکه يوه د بل هېواد ده الوتکه يا ان د ډوډۍ جوړولو پابريکه راوړل شوې ده نو د پښتو ژبې توکو او برخو ته يې اړتيا له مينځه وړې ده. چې ستا شمله ستا اتڼ ستا جرګه ستا کالي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پښتونولي او ټول دود دستور دې رسمي او نا رسمي او سياسي په پلازمينه او د واک ځايونو کې په لوی لاس پېغور شي نو ستا ماشومان به خامخا له پښتو تښتي او ځان به له پېغوره ساتي. ژبه يوا ځې په ګوښې ډول لکه چې په کوټه کې د منې ونې شنه کولو سره باغ نه جوړېږي او نه منې يې ډېر خوک خوړلای شي او نه هم پرې را کړه کولای شي ، هم په ګوښې هلو ځلو باندې نه يوا ځې دا چې نه ساتل کېږي بلکې له مرګه هم نه ژغورل کېږي. وده او پرمختګ خو لا پرېږده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی به زه د پښتو ټولې برخې په خپل آند د څېز او توکي په کارولو چاپېریال کې وو پشم او وروسته به يې د سمبالولو او بازار په څېړنیزو پوهنو په رڼا کې وڅېړم او د ودې لارې چارې به يې د چلوونکو او خوځونکو په مرسته وڅېړم. د دې تر څنګ به د نورو ژبو د راژوندي کولو او وده ورکولو تجربې هم وڅېړم او وبه ګورو چې موږ د نورو د تجربو څخه څه ګټه پورته کولای شو.

نو اوس دا دی چې ستاسو په وړاندې دا ټولګه تیاره ده.

په درناوي

انجینیر فهیم پښتون وردګ

لندن نومبر ۲۰۱۰-لینده ۱۳۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ناپوهۍ کې لويه تېروتنه !

خدای زده دا سپکه نغاره د پښتو او پښتنو کوم غليم پيل کړې وه چې ګواکې پښتو سخته ژبه ده، نن سبا د ډېرو په لوړو تخنيکي او مسلکي پوهو سمبالو ځخه اوربدل کېږي او دوی هم همدا وايې چې ولا چې که رېښتيا و وايو نو پښتو ډېره سخته ژبه ده. او له بده مرغه دا شمېره په لوړو زدکړو سمبالو کسانو نن سبا په ډېرېدو ده. دې کسانو کله کله هغه ټوکه را پياد شي چې وايې په خپل رنګ کې کوټ شوې لاليه !

او ځينې يې بيا خو کله کله په ډېره ناپوهۍ سره دا په خپلو ليکنو کې هم راوړي او د خپلې داوې د جوتولو لپاره بيا يو څو له ګېډې بېلګې هم راوړي.

دا يو ځل بيا هم وايم چې دغه د پښتو او پښتون وژنې او سپکونې ګيدړه نغاره چې چا ډبولې ده دا تر اوسه هم د ځينو پښتنو لخوا هم په ناپوهۍ کې ډبول کېږي.

د دې سره زما خپل لومړی ټس په ماشومتوب کې راغی چې پښتو سخته ژبه ده. نو دې خبرې ما ته خو لومړی خوند پدې راکړ چې ګواکې زه خو نو بيا تر تا ځخه ډېر ښه يم او پوه يم او ان همدا خبره چې په ټولګۍ کې په لومړۍ شمېره هم يم. نو دا خو بيا د پښتو برکت شو چې ما دا سخته ژبه زده کړه نو هر څه کولای شم. نور مې سر پرې نه خلاسېدو خو مدام به مې دا په سر کې ګرځېدل چې دا رېښتيا ده که هسې اوتې بوتې دي چې پښتو سخته ده؟

بيا چې په ځوانۍ کې هم د دې سره مخامخ شوم. نو د دې خبرې ځواب خو همدا ؤ چې بيا خو نو د وياړنې ځای دی چې زه د دې پښتو په برکت مدام په خپلو سبکونو کې بريالی يم. خو دا پوره ځواب نه ؤ. همداسې دا خبره مې د پښتنو له خولو ځخه په ډېرو ځايونو کې اوربدله. نو چې کله پېښور ته ولاړو نو هلته مو وليدل چې هلته د وخت په تېرېدو سره ډېر داسې کسان ول چې پښتو د هغوی مورنۍ ژبه نه وه خو ورو ورو يې زده کړې وه. او ډېر په روانه يې پرې خبرې کولې. ان ارب (عرب)، ترکان، انګرېزان او نورو غربيانو په پښتو خبرې کولې. ما به کله کله دنړۍ بېلابېلو هېوادونو ځخه، لکه چين، هند، ايران، روسيه، بريتانيا چې کومې راډيويي خپرونې کېدلې او دا بيا ډېری د دغه هېوادنو خپل وګړي ول چې خبرونه به يې لوستل، نو ما ته بيا دا پوښتنه را پيدا شوه چې بيا که دومره سخته وای نو دې خلکو څرنګه زده کړه؟

خير دا لړۍ روانه وه. نو کله چې ما په لندن کې برېتانويانو ته د پښتو ژبې د ښونې لپاره کار پيل کړ نو بيا هم د دې خبرې سره مخامخ شوم چې پښتو سخته ژبه ده او په ډېرو کړاوونو او ستونځو زده کېږي او دا به کله کله هېڅ هم نه زده کېږي. او دا خبره خو انګرېزان او نور خو لا پرېږده چې ان هغو پښتنو کوله چې د ډاکټرۍ او ماسټرۍ او لوړو زدکړو څښتن ول. ارمان ارمان چې د وی خو خپلې زده کړې په نورو تخنيکي برخو کې کړې وې. او د ژبې په هکله يې کوم مالومات نه درلودل. دوی يوازې په دې چې پښتانه ول او پښتو او لږ ماته ګوډه انګرېزي يې زده وه نو دوی هم په کې د پښتو ژبې ښوونکي ول. نو دوی به دا خبره کوله چې پښتو سخته ده. او کومو هغو پښتنو چې په پښتو کې ماسټرۍ او ډګرۍ اخيستې وې هغوی بيا پدې کې چې نه هم چا پوښتل او نه هم دوی دومره سر پرې خوږولو چې د دوی دا په ماغزو کې ناسته پردۍ دوره لرې کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لندن کې مې په دې باندې ډېرې تودې خبرې اترې او مرکې او ان شخړې کړې دي، نو د دې لپاره چې زه د دې پوښتنو لپاره ځوابونه وموممم نو زه هم په نابېره ډول د ځو پېښو سره مخامخ شوم.

کوم وخت چې ما د ډيورنډ مرداري او دوغسې کرښې په اړه پلټنې کولې دا راته په ډاګه شوله چې کومو انګرېزانو چې په کوزه پښتونخوا کې کار کولو دوی ډېرو يې پښتو زده کړې وه، اوان اوليف کېرو چې د انګرېزانو د امپراتورۍ په وخت کې د پېښور والي هم پاتې شوی ؤ هغه د خوشال خان خټک شېرونه او ديوان په انګرېزۍ اړولی ؤ، نو دا ولې.

را به شو دې ته چې ژبه ولې ګرانه او اسانه وي، هغه ژبې چې يو بل ته ورته والی لري او د يوې مور ژبې څخه راوتلې وي نو په هغه کې دغه د وېيلو ټکي سره ورته والی لري، خو دا ورته والی د دې مانا نه لري چې ګواکې دا اسانه او يا هم سختې وي، په نړۍ کې هېڅ داسې ژبه نه شته چې سخته او يا هم اسانه وي، ځکه چې هره ژبه د هغه چاپېريال او د ولسونو د ودې او اړيکو پايله ده، په اسکيمويي ژبه کې نېږدې د واورې لپاره نوي که نه نوي نومونه دي، هغه هېوادونه چې د سمندر سره نيژدې او سېږي هغوی د کبانو او چومجيو ډېر ډولونه پېژني، نا دا خو د ژبې سختې او اسانې نه شوه دا ځکه چې دوی ټول پرې په ډېره اسانۍ خبرې کوي او د چا خبره ان ماشومان يې پرې خبرې کوي.

دلته په لندن کې د ډېرو هېوادونو خلک شته چې دوی د برش او ځلوېښت کلونه يې په دې هېواد کې تېر کړي دي او ډېر ښه کارونه هم لري خو بيا هم د انګرېزۍ په ژبه پوره نه پوهېږي او داسې د انګرېزۍ ټکي شته چې دوی يې اوس هم وېيلای نه شي، نو خو بيا انګريزي ډېره سخته شوه که څنګه؟

زه دا بېلګې د ډېرو هېوادونو د خلکو د انګرېزۍ په هکله او د نورو ژبو په هکله دلته را واخلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوم هېواد اوسېدونکي	د انګرېزی او یا بلې ژبې ټکي	د دوی په ژبه	توپیر	پایله
عربان	Potato پوټېټو	Botato بټاټو	P changed to B او ټ اړول ته	دا ځکه چې په اربې کې پ او ټ نه شته
سریلانکایان، نیپالیان	Sugar شوګر	Soogar سوګر	Sh sound changed to s ش س ته اړول	دا ځکه چې دوی داسې ورته ټکی نه لري.
ډېری افغانان	McDonalds مکډانلدز	Macdunas مکدونس	L and D sound omitted د ل او ډ غږونه پرېښودل	دا ځکه چې په افغانستان کې داسې ټکي نشته
پاکستانیان، هندیان، سریلانکایان، بنګالیان او پښتانه	Love	Lowe لو	V is changed to W	دا ځکه چې د دوی په ژبه کې دا ټکي نه شته چې زه يې هم نه شم لیکلای !
انګرېزان	Beijing,	Peking	B is changed to P and J to K	دا ځکه چې دوی ورسره نا اشنا ول
انګرېزان	Mumbai,	Bombay	M is changed B	دا ځکه چې دوی په خپلو لیکنو کې ورته پام نه کولو او هم نا اشنا ول
انګرېزان	کونړ	کونر		
انګرېزان او ډېری غربیان	ړ، ڼ، ښ، ږ، خ، غ، ځ، څ	ر، ن، ک یا ش، ګ یا ج، ک، ګ، ز، س		دا ځکه چې د دوی په ژبو کې دا ټکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

				نه شته٠
اروپایان	Warwick, Cheswick, چېزېک	War wik, Chez wik, چېز وېک	W sound is created. د واو غږ ورته زیاتوي٠	دا ځکه چې دوی ورسره اشنا نه دي٠

انځور شمېره ۲ د څو ژبو د توپیر بېلګې Figure 1

د دې لنډو بېلګو مانا دا نشوه چې یا دا ژبې سختې دي او یا هم دا خلک د دغو هېوادونو نا پوهه دي٠ دا د ژبو د غږونو او وییو او ګړ (Sounds, words, grammar, spellings) ځانګړتیاوې دي چې په زرونو ،لکونو او ان مېلیونونو کلونو کې یې وده کړې ده او دا وګړي د دغو هېوادونو پرې ګړ ابي٠

نو په همدې سره زما شخړه د نورو پښتو ژبې ښونوکیو او انګرېزانو سره په همدې راغله او دوی ته مې دا وویل چې دا بېلګې ٠ بله خبره د پښتو دا ده چې د هغې ګرامر یا پښویه نه سخته ده او نه هم د ستونځو ډکه، بلکې د پښتو ژبې پښویه او یا ګرامر ډېر ښه په زړه پورې او خپور او مکمل

(detailed and complete) دی٠ دا اړینه نه ده چې دانګرېزی په شان دې وي٠ ایټالوي ژبه، اربي یوناني ، روسي، هندي، نیپالي او داسې ډېرې نورې ژبې شته چې پښویه یا ګرامر یې پښتو ته ورته دی٠ نو زموږ خلک او په ځانګړې توکه د پښتو ژبې ښوونکي چې په برېتانیا کې د پښتو ژبې ښوونه کوي نو دوی سملاسي هر څه کټ مټ په هره برخه کې انګرېزۍ ته اړول غواړي چې دا شونی نه دی نو بیا دې پایلې ته ورسېږي چې ولا د پښتو ژبه خو سخته ده٠ دا نه وایي چې ما خو نه هم د پښتو پښویه او نه هم د انګرېزۍ پښویه سمه زده ده٠ بس اسانه لار همدا ده چې پړه په پښتو وروا چوه٠ او ځان خلاس کړه٠

دا پردۍ دوړې زموږ ګاونډیانو په ځانګړې توګه، ایران ، پاکستان او اربو پر موږ لاسي شنلي او خوسا نغاره یې راته ډنګولې ده چې ګواکې پښتو سخته ده٠ دا پردۍ نغارې هم بندې کړئ او هم دا پردۍ دوړې له ځانه لرې کړئ !

پښتو یوه خوږه ژبه ده او ددې ودې لپاره به دا اوسنۍ ځېرنه د تاسو زړونه هم تازه کړي او هم زړور !

بله ستونځه؛

که تاسې بله هره ژبه زده کوئ نو د دهغې ژبې دود بز و ېیونکي به ستا په هره غلتۍ باندې په ډېره مهربانۍ ، نرمښت او زغم تا سره مرسته وکړي تر څو ستا غلتي در سمه کړي٠ دا موږ په ډېرو هېوادونو کې لیدلې ده٠ او دا یوه روښانه خبره ده چې ټول پښتانه په دې پوهېږي او ورته تجربه هم شته٠ خو زموږ پښتانه په ډېره خواشینۍ سره ووایم چې دوی هر هغه څوک چې پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوي نو ملنډې پرې وهي. دا خبره ان زموږ په مشرانو ، پوهانو او ليکوالانو کې ډېره ژوره ده. زه به خپله تجربه دلته دا سې بيان کړم.

يوه ورځ ۲۰۰۹-۱۰-۱۰ په لندن کې ليکوالانو يوې ټولنې يوه غونډه جوړه کړې وه چې په هغې کې دوه برخې وې. يوه برخه کې يې د اوستاز کاکړ يو کتاب د انګرېزۍ څخه پښتو ته ژباړلی و په هغه کره کتنه کوله او بله برخه يې شاعرۍ ته ټاکلې وه. نو د کره کتنې په برخه کې هر چا خبرې وکړې. خو ما هلته په کتاب کې د کره کتنې هېڅ هم ونه ليدل چې يو چا دا وېيلي وي چې په دې کې دا سند کم دی او يا هم دا خبره لنډه او يا هم اوږده شوې او يا هم دا غلت دې او يا دا نا سم دې. يوائې يوه وينا وال دا يادونه وکړه چې په کره کتنه کې يې يوه رنګ و چې هغه هغو ستونځو ته ګوته ونيوله چې هغه په ريښتيا هم د نيو کې وړ وو. لکه د کاغز خراپ والی، په ژباړه کې ځينې ستونځې، د نومونو نا سمه ژباړه، او د انځورونو نشتوالی.

خو يوه هم دا ونه وېيل چې ليکوال څه تاريخي سبک او يا درس زده کړی او موږ او راتلونکو نسلونو ته يې څه مشوره ده. او يا هم د دغو ليکوالانو او کره کتونکو څه زدکړه وکړه او څه سبکونه کاريل په کار دي. چې بيا ما دا پوښتنه وکړه.

او په دې برخه کې ځينې نورې خبرې هم وشوې چې تاريخ بايده چې زده کړوو او موږ سياست وکړو ، او دې ته ورته خبرې. ماسره ځينې پوښتنې وې چې غوښتل مې دا پوښتنې وکړم. او همدا شان مې غوښتل د دغې غونډې ګډونوالو ته يو څه وړاندې کړم. په ځانګړې توګه د احمد شاه بابا په نهو جرګو ټاکل کېدل او بيا د جرګو واک کورني کېدل. خو دغه برخه ژر خلاسه شوه او ما ونه شو کولای چې پدغه برخه کې يو څه د ګډون کوونکو سره شريک کړم. په غونډه د پوهاند سېب کاکړ په وينا کې يوه ټکې زما پام ډېر را واړواه ته چې په دغه برخه کې ځای نه و. په غونډه کې ما يو څه ليکلي وو چې دوی ټولو ته مې په ښکاره ووېيل چې دا د زړه براس دی دخپل ولس لپاره. ما دوی ته هم ووېيل چې د خدای لپاره دا زه کوم شاير ماير نه يم دغه يوه ټوټه ستاسې مخ ته وړاندې کوم چې د زړه هال دی.

نو چې زما په خيال لړ اوږد شو او ځينو لکه چې نور څه په زړونو کې وو نو دا زما خبرې يې غوڅې کړلې او په سپکو سپورو يې شور په تور ګډ کړ. ما ته ولا چې ډېره ايرانتيا راغله او ډېر يې نور هم خپه کړم. نو ما دوی سره ډېر زغم وکړ. ما دوی ته ووېيل چې که په دې که څه ستونځه وي نو ما سره مرسته وکړئ. او يوه ته چې ځان يې ډېر اوچت اوچت کولو نو هغه ته مې هغه پاڼه ورکړله چې ګرانه مشره ته دا در سره راته سمه کړه او ستا به زه ډېر درښبت کوم ټول اومر. هغه چې هماغه ورځ ما وليد بيا مې نه دی ليدلی او هغه زما د زړه براس يې هم ځان سره ورک کړ.

نو ما بيا ملګرو ته ووېيل چې دا يې هم بو لامل دی چې پښتو وده نه کوي. دا ځکه چې که دلته کوم بل څوک د بلې ژبې وای نو هغه ټول اومر هم کرکه کوله د پښتو ژبې د زده کړې څخه او هم په ډار کې وو چې ولا که زه کومه تېر وتنه په پښتو کې وکړم نو دا پښتانه به رانه څرمن وباسي. نو زما د پښتو د ښېړنې لپاره نوره هم ژمنه کلکه شوه چې بايده چې موږه د ستونځو هوارولو لپاره همدا ښېړنه نوره هم پراخه کړوو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 2 انځور شمېره ۳ د ستراټيژۍ لپاره يوه کرښه.

دا د ټولو ژويو او په ځانګړې توګه د انسانانو دژوندي پاتې کېدو او ښه ژوندانه کولو يوه لويه اړتيا ده چې له يو بل سره اړيکې ونيسي او هم يې وساتي او د دې اړيکو لويه برخه په ژبه باندې کېږي. څرنګه چې ژبه دغه اړتياوې پوره کوي نو زه ورته د څيز، توکي يا پراډکټ په سترګه ورته ګورم. د بازار په پوهه کې توکي او يا خزمتونه يا خو ستهه يا ځان لري او يا يې هم نلري. هغه څيزونه چې موږ په بازار کې اخلو لکه منه ، موټر، کالي، کور او داسې نور چې دا ستهه لري. خو داسې نور توکي او څيزونه شته چې موږ هغه په کاروو خو ستهه يا ځان يې موږ سره نه پايې کېږي، لکه د بانکونو ، سپر کول، زده کړه کول، او هوټلو کې شپې کول. او کله چې يو توکی يا څيز يوه اړتيا پوره کوي نو هغه وړاندې کولو ته تيارېږي. همدا اړتيا ده چې په غوښتنه بدلېږي. لکه د سپماوي(اقتصاد) په پوهه کې چې دې ته غوښتنه او وړاند بينه او يا رسول دي (Demand and Supply). هره هغه اړتيا چې په غوښتنه واوړي نو غوښتنه به يو څوک په ټولنه ځوابوي چې توکي او څيزونه به ورته رسوي. نو زه هم دا اړينه بولم چې پښتو موږ د دې اړخه چې د يو څيز يا توکي د بازار په چاپېريال کې وڅېړو چې غوښتنه او اړتيا او رسول يې څنګه دي. او چې کله مو پدې چاپېريال کې وڅېړله نو هېله چې وکولای شو چې پښتو د بازار د پوهنې په رڼا کې د SWOT(Strength, Weakness, Opportunity, Threat) and PESTLCR(Political, Economical, Social, Technological, Legal, Cultural and Regional) او ځواکمنتيا ، کمزوري، فرست، او ګواښونه يې وڅېړو او هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونځې چې په ټولنه ورته پېښېږي دي او يا هم کومې ځواکمنتياوې چې لري په سياسي، سپماوي (اقتصادي)، ټولنيز، د ټکنالوژۍ، نرخ (قانون)، کلتوري او سيمه ايز څېړنيز چاپېريال کې وڅېړو او د سمبالولو او بازار د پوهنو په رڼا کې ورته سمې لارې چارې د هغه د پر مختګ او ودې لپاره وموموو.

انځور شمېره ۴ د پښتو ژبې دوه اړينې برخې Figure 3

ژبه خپله چې کله په دې ټولګه کې راغله نو دا به سمه وسپړو چې د دې کومې کومې برخې دي. او څه ځانګړتياوې لري. زما په آند ژبه دوه برخې لري، چې کېدای شي ما سره ځينې خلک پدې کې مل او ځينې بيا مخالف وي چې زه ورته تل درنښت کوم.

لومړۍ برخه يې اره يا اسلي برخه ده او دويمه يې مرستندويه برخه ده. لکه څرنګه چې نور شيزونه او خزمتونه همدا دوه برخې لري. آره برخه هغه برخه ده چې د اړتيا لومړنۍ ځوابوونکې ده. لکه د موټر او الوتکې آرې برخې يې د دوی ځانونه، ماشينونه، څوکۍ او مرستندويه برخه يې تېل راوړل، چلول، ورته پرزې جوړول او داسې نور. او يا هم د فلم اره برخه يې کيسه او لوبغاړي، ژبه او د ولولو سمبالول دي خو مرستندويه برخه يې، سينما، چاپېريال، تلويزيون، راډيو، اخبار، ډي وي ډي، سي ډي پيټې او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

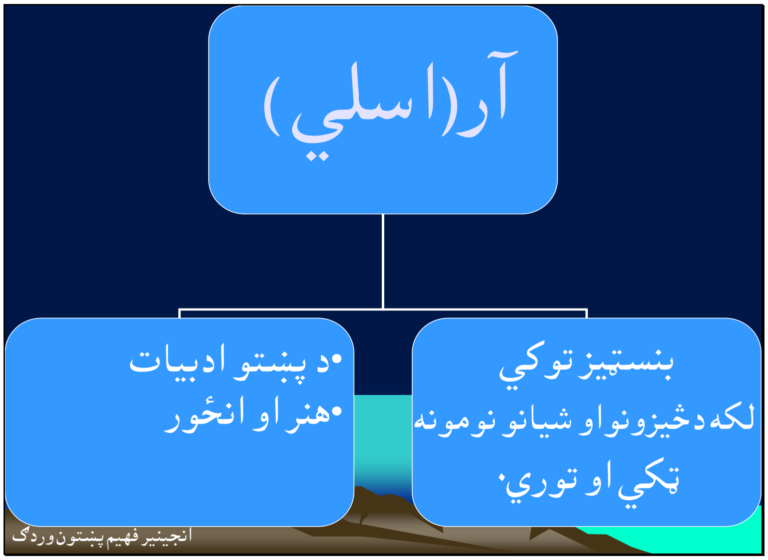

Figure 4 انځور شمېره ۵ د پښتو ژبې اړې برخې بېلګېزه.

د پښتو اره برخه زما په اند دوه برخې لري. چې یوه یې همدا بنسټیز توکي لکه د شیانو او څیزونو نومونه لکه موټر، مالګه، ونه، منه، غر، مرغۍ او داسې نور او هم ټکي او توري، لکه غیرت، هېواد، جګړه، لور، راتلل، تلل، تور، سپین او نور ټول.

او بله برخه یې همدا د پښتو ادبیات، هنر انځور، او ددوی برخې دي. چې لږ څه وروسته به یې وسپړو او پرې به خبرې وکړو.

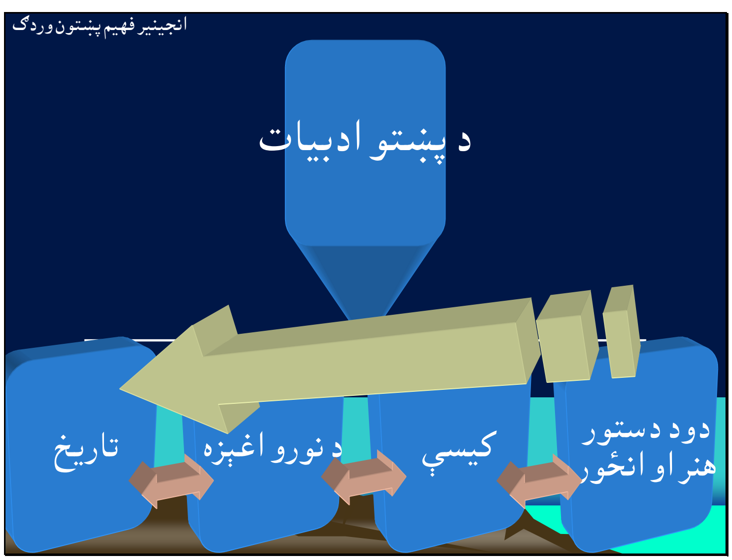

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 5 انځور شمېره ۲ د پښتو د ادبیاتو بېلګیزه

د سمبالولو له اړخه چې ورته ګورم نو د پښتو بله اسلي او آره برخه بیا نو د پښتو ادبیات جوړوي۰ ادبیات د تاریخ په اوږدو کې د پېړیو پېړیو د ژوندانه په پړاوونو کې د بدلونونو او نوښتونو تر اغېزې لاندې خپله لاره وهلې ده۰ لکه چې موږ ورته ګورو په پښتو ادب باندې د دود دستور، هنراو انځور، کیسې، د نورو کامونو اغېزه، او تارېخي او طبیعي او د چاپېریال پېښو د اغېزې په ترڅ کې خپلې ګټورې او تاواني نښې پرېښې دي۰ دلته ما ته یو څیز چې ډېر د پام وړ دی هغه د هر وخت دود دستور او هنر او انځور دی چې د راتلونکې ادب شا تیر او شا ځمکه او ان چاپېریال جوړوي۰ همدا دود دستور ، او هنر او انځور دی چې د ژبې آر برخې دي چې اغېزمنې کېږي او بدلون مومي۰ چې دا بدلون د یوې ژبې لپاره ژوند او مرګ ، وده او شا ته تګ ور پر برخه کوي۰

زه دلته د دې لپاره چې د بازار او سمبالولو په رڼا کې دا وڅېړم نو اړ یم چې هر هغه څه چې شتون لري په هغه باندې څېړنه وکړم۰ او د پښتو ژبې همدا برخې لکه دود دستور، هنر انځور او رسمي او نا رسمي برخې دې تر څېړنې لاندې ونیسم۰

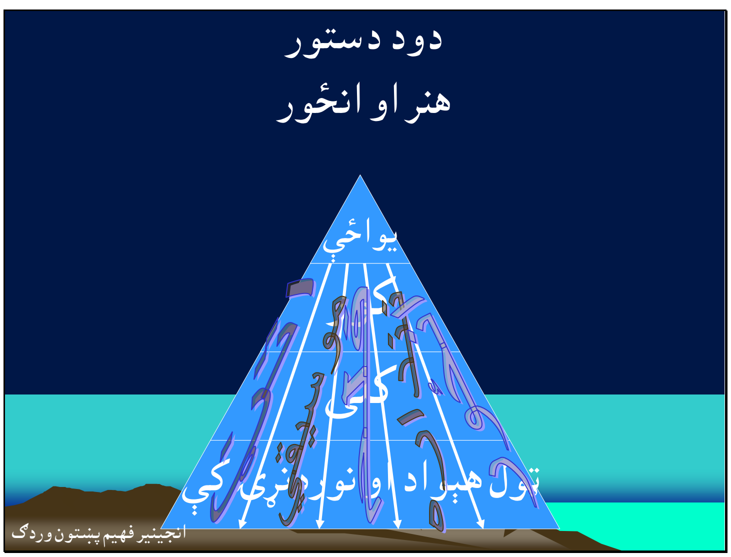

Figure 6 انځور شمېره ۷ د دود دستور او هنر انځور بېلګیزه د پېشن څخه

د ما په آند د دود دستور د هنر او انځور برخې لومړی به په پېنځو برخو کې ووېشم۰ دا برخې پدې پاس ډول دي: لکه پدې پاسني بېلګیزه کې:

اتڼ، موسېقي، فلم او ډرامې ، ننداره ، او انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ټول نو اوس کولای شو په ټولنه کې د بېلابېلو څېزونو او شیانو په چوکاټ کې و څېړو. خو چې دا څېړنه مو ژوره شي دې ته اړ یو چې دا په څلورو چاپېریالونو کې وڅېړو. لکه دا پاسني بیلګیزه کې چې یوائې، کور، کلی او ټول هېواد او نوره نړۍ.

ترهر څه لومړی چاپېریال همدا یو انسان دی. دا انسان دی چې یو څیز ته اړ او بیا یې غوښتونکی شي او بیا وروسته یې رانیوونکی او مسرپوونکی شي. د دې چاپېریال چې د پښتو اسلي پکاروونکی او مسرپوونکی دی او د سمبالولو تر ډېرې زښت زیاتې پام لرنې لاندې دی، څېړل ډېر اړین دی. او پر ده باندې د پښتو ژبې د برخو اغېزه او د ده ورسره مینه او بیا همدا د غوښتنو او رسولو په چوکاټ کې کتنه د ما د څېړنو آره برخه ده. تر څو وکولای شم چې تر څېړنې وروسته ورته سم او پوره د پوهنې په رڼا کې د ودې لارې چارې ومومم.

دویم چاپېریال د پښتو د ژبې د برخو پکارولو او راکړې ورکړې او اړیکو لپاره کور دی. د دې چاپېریال هم څېړنه ډېره اړینه ده. ځکه چې زموږ په ټولنه کې کور لومړنۍ ټولنیزه ټولګه ده چې د ژوندانه هر برخه دلته پکارول کېږي او د کلتور دود دستور او هنر او انځور او ان رسمي او نا رسمي برخو د ژبې لپاره لومړی ځانګو او ژرنده ده. دلته هم موږ به د همدې ټولو څېړنیزو برخو به مرسته به د ژبې د اسلي او مرستندویه برخو څېړنه کوو. چې په لومړي سر کې به د آرو برخو یا نې د دود دستور برخو څېړنه به وکړم. وروسته به د نورو برخو څېړنه به هم د کور په چاپېریال چې وکړم چې تر څو وکولای شم چې د ځواکمنتیاوو، کمزورتیاوو، پرستونو، او ګواښونو پېژندنه وکړم. دا چې راته ښکاره شول نو د اړتیاوو غوښتنې او د رسولو کچه به راته جوته شي. نو بیا به وکولای شو چې څرنګه کولای شو کومو کلتوري، ټکنالوژیکي او یا نورو وسایلو او چلوونکو او هڅوونکو ځواکونو ته وده ورکړو چې دا په خپل وار هغه ژبې ته وده ورکړي او یا هم د ژبې کومې برخې ته وده په کومو ځواکونو ورکړو.

دریم چاپېریال بیا کلی دی. چې د دې څېړنه په لړلویه کچه باندې وکړم. او د دې څېړنه همداسې به وکړم لکه د کور. او،

څلورم څاپېریال ټول هېواد او نوره نړۍ دی. د دې توپیر د لوی والي او د نورو ژبو ځواکمنتیا او د نورو تجربې دي چې د دې څېړنه هم ډېره اړینه. ځکه چې دلته هم موږ کولای شو چې بیا د پښتو ژبې د ټولو برخو لپاره هماغه د غوښتنو او رسولو مهمه او اړینه خبره او مساله باندې پوه شو. چې د دې ټولو په رڼا کې به بیا د دوی لپاره د ستراټېژۍ جوړولو او پیاوړتیا لاس ته راوړلو لپاره هر څه ولروو او ستونځې ورو ورو هم وسولول شي او هم د وخت په تېرېدو سره په ځواک او پیاوړتیا واړول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

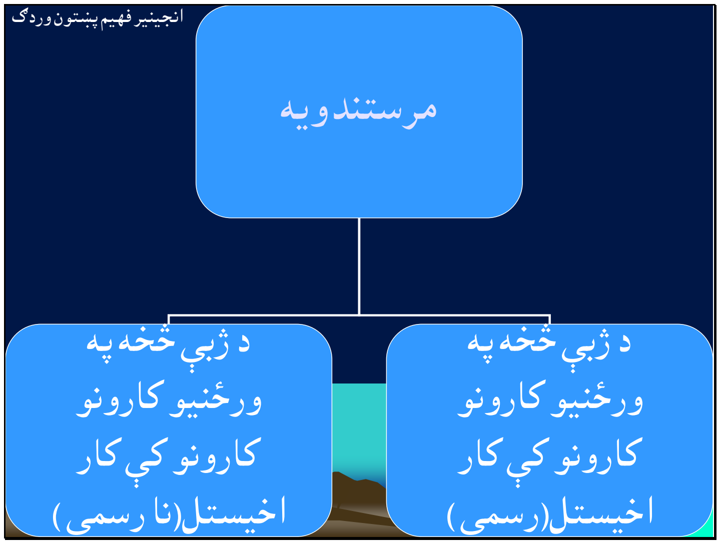

Figure 7 انځور شمېره ۸ د پښتو ژبې مرستندویه برخې بېلګیزه·

د ژبې بله برخه چې ما دلته په خپله لیکنه کې ورته مرستندویه برخه وبیلې ده دا لړ شانته کړکېچنه غوندې ښکاري· ځکه چې ځینې پوهان به ورته د ژبې د آرې برخې په توګه ګوري·دا خو ریښتیا خبره ده ،چې دغې برخې ته چې زه مرستندویه وایم، چې دا د ژبې د بنسټیز اړتیا او مینځ ته راتلو لامل دی، خو اوس مو ږد هغه پړاو څخه دغې پړاو ته رسېدلي یو چې اوس ژبه په همدې دوو برخو وېشل کېږي· په همدې دلیل او په ډېر درناوي دې نورو ته چې بل خیال لري ، او بله دا چې زه دلته دې ته د مرستندویه برخه وایم ځکه چې دلته دا ژبه نه چې موخه ده بلکې دلته موخې نورې دي او ژبه یوه وسیله ده· ځکه چې دا افغانان چې کومې موخې لري هغه د یو رسمي او یا هم نا رسمي کار سرته رسول وي ، لکه د پاسپورټ اخیستل، یا د ولسمشر یو امر چې پلانی سړی د والي وټاکل شي ، او یا هم د دوکان څخه د ختکو رانیول او همدا سې نور· نو دلته دا افغانان خو چې ژبه دلته پکاروي دا د ژبې آره برخه نه ده بلکې د ژبې څخه کار اخیستنه ده· نو اوس خو لومړی ژبه شته چې پکار وا چول شي نو د دې پکار اچونه دلته د ژبې د ودې او نا ودې لپاره مرستندویه برخه جوړوي· او ژبه په رسمیاتیو او نا رسمیاتیو کې چې پکارول کېږي نو دا د ژبې لپاره مرستندویه برخه جوړوي· او د دې برخې څېړنه هم د اسلي برخو په څېر وکړم· چې هلته هم به د څېړنیزو وسایلو څخه په کار اخیستلو سره به د پښتو ژبې لپاره هماغه د اړتیاوو ، غوښتنو او رسول او او اړتیاوو ته د ځوابولو بنسټیزه پوښتنې ته ځواب ومومو· خو د رسمي او نا رسمي برخو چاپېریالونه به لږ څه توپیر ولري، خو څېړنیز وسایل هماغه دي·

مخکې تر دې چې د ژبې برخو ژوره څېړنه پیل کړو نو دې ته اړ یو چې خپله ژبه لومړی د ستراتېژۍ د پوهې په بېلګېزه (ماډل) کې وڅېړو·

(c) ketabton.com: The Digital Library

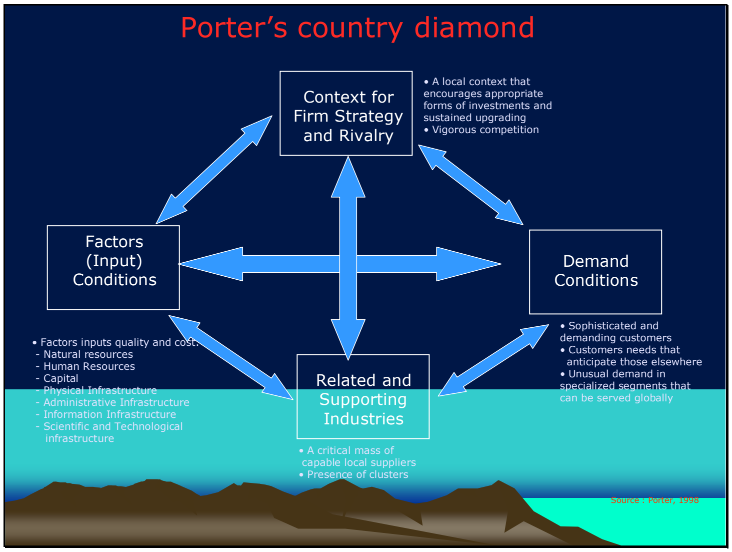

Figure 8 انځور شمېره ۹ د مايکل پورټر د هېوادني الماسي ببلګېزه

مايکل پورټر د ستراتېژۍ پوهاند دا ماډل د سياليو د کچي او په يوه هېواد کې د سوداګرۍ لپاره جوړ کړی دی. هره هغه کمپنۍ يا شرکت چي وغواړي په هماغه يا يو بل هېواد کې خپل کار او اغېزمن توب وازمايي نو د دغه ماډل يا ببلګيزې څخه به کار اخلي تر څو هر څه ځان ته جوت او د ځان اغيزمنتوب پدې چاپېريال کې مالوم کړي. دا د څېړنې ماډل څلور برخې لري. چي د غوښتنو حالات ،د کاروبار ورته او مرستندويه برخې، او د شرکت ستراتېژي او سيالۍ ډګر.

نن سبا چي دا لوی لوی شرکتونه او د کاروبار خلک په چين، هندوستان، کوريا ، سنګاپور او داسې نورو هېوادونو کې فابريکي او د جوړولو مرکزونو پرانيزي، دليل يې همدا دی چي د مايکل پورټر د همدې ماډل څخه په ګټه اخيستو دوی ته دا جوته شي چي هلته د دوی د کاروبار لپاره سم او ګټور ځای دی او کنه؟

د بېلګې په توګه، د کمپيوټر او کامرو جوړوونکي کمپنۍ لکه، سوني، کنن، توشيبا ، او د موټرو جوړوونکي لکه فلوکس وګن، ټويو ټا ، او داسې نور په سل هاوو غټ غټ شرکتونه چي ګورو ټولو همدا څېړنه پدی ډول کړې ده.

په چين کې دا څلور واړه برخې د دوی لپاره په ګډه ګټورې دي.

۱: د غوښتني شرايت او حالات

هلته خپله په چين کې د ولس شمېره يو زر او درې سوه مېليونه ده چي دا ټول اوس د سپماوي (اکتساد) له پلوه په ښه کېدو دي. او په چين کې نېژدې څلور سوه مېليونه خلک په ښارونو کې اوسېږي چي دا خلک په ډېره ښه توګه ژوند کوي. دا پخپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چین د ننه لپاره او همدا شان چې کله دا شرکتونه نړیوالو غوښتنو ته ګوري نو په نړۍ کې غوښتنه مخ په زیاتېدو ده، ګټور دی. چې د یو شرکت لپاره دا ډېر مهم دی.

## ۲:	د کاروبار ورته او مرستندویه برخې:

د دغو شرکتونو لپاره دا ډېره مهمه ده چې دوی ته دا پته ولګېده چې هلته په چین کې ورته او مرستندویه برخې د بېلګې په توګه د ټوشیبا لپاره، د پرزو جوړونکي شرکتونه د پلاستیکي پرزو لپاره د پلاستیکو جوړولو د فابریکو کاروبار د برېښنایي پرزو لپاره د برېښنایي پرزو جوړولو فابریکو کاروبار او داسې نور. هلته شته. ځکه چې داسې په نړۍ کې هېڅ شرکت نشته چې ټول او هر څه په خپله وکړي.

## ۳:	د رسد او خامو موادو او ځواکونو شرایت:

د دغو شرکتونو لوی لاملونه دا ول چې د دوی په خپلو هېوادونو کې رسد ډېر ګران شوی ؤ. نو په چین کې دا د جاپان، امریکا او اروپا پر پرتله، خام مواد، مزدور، رسد ډېر ارزانه دی. د دې ترڅنګ هلته په چین کې د مالوماتو هر څه په پراخه کچه بنستیز شوي دي لکه د انټرنېټ، ټېلیفون، راډیو، تلوېزیون، او داسې نور چې د مالوماتو لېږدول او اړیکې نیول ډېر ګړندي کولای شي. د دې ترڅنګ د پانګه اچونې شرایط او په چین کې د سمو لارو شتون، دا ټول د دې شرکتونو لپاره هر څه ګټور وبلل شول.

## ۴:	د شرکتونو ستراټېژۍ او سیالۍ ډګر او متلب:

د نورو شرکتونو سره زړوره سیالي کول دا خو د ازاد بازار یوه ډېره مهمه خبره ده. دا شرکتونه به هم د چینایي شرکتونو سره او هم د نورو شرکتونو سره به د سیالۍ لپاره ځان چمتو کوي او د سیالۍ کولو لپاره به کړنلاره او ستراټېژي جوړوي. چې د ستراټېژۍ جوړول ټول د دغو شرکتونو د پانګو، وړتیاوو او لورلیدونو پورې تړلي دي.

نو موږ وکتل چې دې لوی لوی شرکتونو هم په خپل کور او هم په نورو هېوادونو کې د دوې لپاره د نورو څېړنیزو وسایلو تر څنګ دا د مایکل پورټر له هېواد بز څېړنیز بېلګېزې څخه په ګټه اخیستو وکولای شول چې هلته د پښې ابښودو وروسته ډېره ګړندۍ وده وکړه او تر نن پورې د پرمختګ په لور په پایښتې ډول تر یوه وخته روان دي. د دې نه د ما موخه او هدف دا ؤ چې پښتو هم پدې بېلګېزه (ماډل) کې چې واچوو او وګورو چې پښتو د دغو پوهنو په رڼا کې په کوم ځای کې ولاړه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

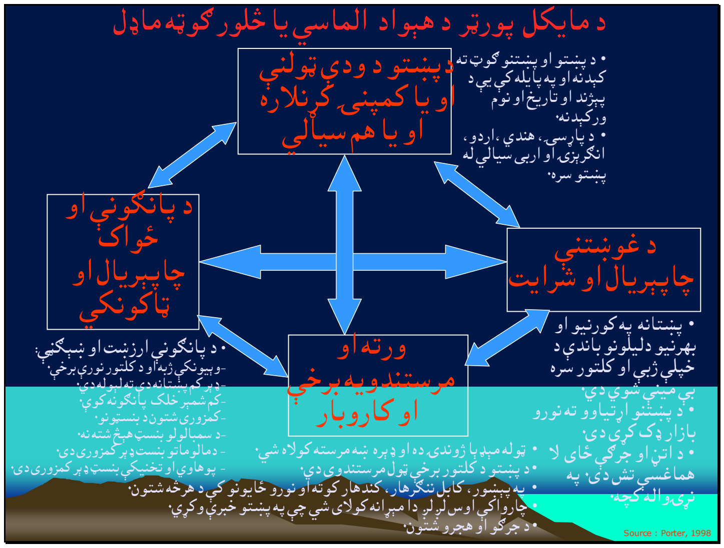

انځور شمېره ۱۰ د مایکل پورټر د بېلګېزې څخه د پښتو ژبې هېوادني برخې لپاره بېلګېزه. **Figure 9**

۱: د غوښتنې شرایت او چاپېریال:

په بر او کوز افغانستان کې د افغانانو د غوښتنې چاپېریال ته چې موږ ګورو نو وینو چې دلته د پښتو ژبې او کلتور د اکسره برخو غوښتنه ډېره کمزوره ده. د بېلګې په توګه په ا و یا مېلیونه پښتنو کې څومره پښتانه د خپلې ژبې او کلتور غوښتنه کوي دا د پوښېنې وړ خبره ده. د هر پښتون کور ته چې ورشې نو ۳۰-۲۰ په سلو کې به د پښتو د ژبې او کلتور شیان او توکې (پراډکټس) ومومې نو که بیا چېرې د هغو پښتنو کورونو ته ورشې چې دوی په ښارونو او بهرنیو هېوادونو کې ژوند کوي نو د دوی په کورونو کې به ۵ په سلو کې هم د پښتو د ژبې او کلتور شیان ونه مومې. په ځانګړې توګه هغه کورنۍ چې دلته په اروپا کې یې وخت ډېر تېر کړی وي.

هغه ځوانان ،افغانان ، که د برې ا و یا هم د لرې پښتونخوا وي، چې دلته په لندن کې او سېږي دوی د پښتو کلتوري توکي ډېر اخلي او مینه یې ورسره ډېره شوې ده. د لندن په سوتهال کې چې کوم د کسټونو خرڅولو دوکان دی هلته د پښتو ژبې کلتوري توکې، لکه سندرې، اتڼ، ننداري، ډرامې، فلمونه او داسې نور ٪۵-۷۳ پورې خرڅېږي او دا نور یې د نورو ژبو او کلتورنو توکي دي. چې دا یو ډېر ښه پرمختګ دی. دا پرمختګ پدې پېنځو کلونو کې شوی دی. چې پېنځه کاله پخوا دا په بل مخ ول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په نورو هېوادونو کې دا بيا په بله کچه يا ډېره تيته کچه دي. يوا ځيني شيان چې نن سبا به درته په ګوته شي هغه هم د اتڼ ځيني کستيونه او يا هم کومې ډرامې چې په کوزه پښتونخوا ، پېښور کې ډ کې شوي دي، نور خو ټول د پښتنو په کورونو کې يا هم هندي، ايراني ، انګرېزي او يا هم پاړسي کلتوري توکي او شيان دي. دا خپله د غوښتنې کچه موږ ته را په ګوته کوي چې د پښتو ژبې او کلتوري شيانو لپاره څومره غوښتنه شته. دا د پښتنو د ژبې او کلتوري اړتياوو ځوابونه او رسول ورته هماغه هندي، ايراني، انګرېزي او هم پاړسي پوره کوي. دلته خو ما ډېره يو څېړنه کړې ته چې ستاسې پام ورته راګرځوم. خو د پښتو ژبې د ليکوالانو او پوهانو سره چې زه اشنا يم نو ټول د دې نه سر ټکوي چې د دوی کتابونه ، مياشتينۍ، اخبار او داسې نورې خپرونې ان خپل سر هم نه پوره کوي. دوی دا وايي چې ټول پښتانه ان بډای يې دا شيان خوښې غواړي. ان په دې لندن کې دا خبره پدې پښتنو کې شته چې دوی خو د دې پوره توان لري خو په کلتوري توکو باندې پيسې ورکول ورته ډېر ګران دي. خو که د دوی مېرمن، کورنۍ او بل غريزوي ځوا کمن ورنه د بلې ژبې هر څه وغواړي نو دوی به ورته ډېرې پيسې هم مسرپ کړي. د بېلګې په توګه هندي، ايراني پلمونه، دهندي ، ايراني، غربي او ان عربي او يا بل تلويزوني چينلونو په۲۰-۳۰ پونډونو د مياشتې کرايه کول. يوا ځيني شيان چې نن سبا به درته په ګوته شي هغه هم د اتڼ ځيني کستيونه او يا هم کومې ډرامې نور خو ټول د پښتنو په کورونو کې يا هم هندي، ايراني ، انګرېزي او يا هم پاړسي شيان دي. دا خپله د غوښتنې کچه موږ ته را په ګوته کوي چې د پښتو ژبې او کلتوري شيانو لپاره څومره غوښتنه شته. دا د پښتنو د ژبې او کلتوري اړتياوو ځوابونه او رسول ورته هماغه هندي، ايراني، انګرېزي او هم پاړسي پوره کوي. او داسې نورې بېلګې. دلته مې يوه ورځ د پښتو ژبې ا و ادب ډېر ښه ليکوال شهسوار سنګروال نيازي سبب سره په ټېليپون خبرې کولې نو ده خو ان تر دې سر وټکولو چې د کور د ډوډۍ په پيسو باندې دا کتابونه او شمله خپروي خو پښتانه بيا دې ته د مسرپ پيسې هم نه ورکوي !

## ۲:	د کاروبار ورته او مرستندويه برخې:

د پښتو ژبې او کلتوري برخو د ودې لپاره ټولې مرستندويه تخنيکي برخې شتون لري خو هغوی ټولې د نورو ژبو او کلتور په چوپړ کې دي. مېډيا شته، د چاپولو کاروبار شته، د ټولو هغه کاروبارونو لپاره چې په کلتوري او ژبني برخو کې پرزي جوړوي، شيان او پوره کوونکي چې کار پر مخ بېولای شي شتون لري. په کليو کې ان ډېرې شته ، او د ولس جرګې لا ژوندۍ دي. مونږ بايده چې دې ته هم پام واړوو چې نن سبا دا مېډيا يا خبري رسنۍ لکه، تلويزيون، راډيو ، تېليپون، وېب پاڼې او داسې نور څومره په چټکۍ سره وده کوي او څومره نور هېوادونه خپلې ژبې پرې بډايې کوي، خو زموږ هېوادوال لدې څخه بې برخې او بيا هم د دوې مېډيا او د کاروبار وسايل د نورو لپاره کار کوي ځکه چې هغه د نورو ژبو پوره کوونکي کاروبارونه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتنو په مینځ کې غوښتونکي، وړاندېکوونکي، او ان مینه وال لري. او د پښتو د کلتوري برخو پوره کوونکي هم د نورو ژبو مرستندویان دي. یواځې اوس ورځو کې په پښتنو کې د اتڼ ځینې کورسونه جوړ شوي دي.

نرخ (قانون) هم کومه مرسته نه ده کړې پدې برخه کې.

۳: د رسد او خامو موادو چاپېریال پانګونه او ټاکونکې:

د دغو شرکتونو لوی لاملونه دا ول چې د دوی په خپلو هېوادونو کې رسد ډېر ګران شوی ؤ. نو په چین کې دا د جاپان، امریکا او اروپا پر پرتله، خام مواد، مزدور، رسد ډېر ارزانه دی. د دې ترڅنګ هلته په چین کې د مالوماتو هر څه په پراخه کچه بنستیز شوي دي لکه د انټرنېټ، ټیلیفون، راډیو، تلویزیون، او داسې نور چې د مالوماتو لېږدول او اړیکې نیول ډېر ګړندي کولای شي. د دې ترڅنګ د پانګه اچونې شرایط او د په چین د لارو سم شتون دا ټول د دې شرکتونو لپاره هر څه ګټور وبلل شول. وېیونکې ژبه او د کلتور نورې برخې.

نو چې مونږ دلته پښتو ته کتنه کوو نو دا لاندې ګورو.

-ډېر کم پښتانه دې ته لېواله دي چې د پښتو لپاره یوه هڅه وکړي.

-کم شمېر خلک او په ځانګړې توګه پښتانه د پښتو د کلتوري او ژبني برخو د تجارت په برخه کې. دلته به ډېر کم داسې افغانان وموندل شي چې هغوی ان په هېڅ کې شمېر دي چې په مېډیا، سینما، ننداره، تلویزیون، سټوډیو او کتابتون او داسې نورو برخو کې پانګونه وکړي. یو ځل بیا د سنګروال سېب، شهرت ننګیال، او هاجي کریم سر ټکونو ته مو پام راګرځوم چې وایي چې پښتانه ورسره هېڅ مالي مرسته نه کوي ان د موادو په بدل کې.

-کمزوری شتون د بنسټونو. دا ځکه چې د پښتو لپاره ټول بنسټونه په کار ندي اخته او د نورو ژبو او کلتورونو لپاره کار کوي.

-د سمبالولو بنسټ هېڅ شته نه.

- د مالوماتو بنسټ ډېر کمزوری دی.

- پوهاوي او تخنیکي بنسټ ډېر کمزوری دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴:   د شرکتونو ستراټېژۍ او سیالۍ ډګر او انګړ:

د نورو شرکتونو سره زړوره سیالي کول دا خو د ازاد بازار یوه ډېره مهمه خبره ده. دا شرکتونه به هم د چینایي شرکتونو سره او هم د نورو شرکتونو سره به د سیالۍ لپاره ځان چمتو کوي او د سیالۍ کولو لپاره به کړنلاره او ستراټېژي جوړوي. چې د ستراټېژۍ جوړول ټول د دغو شرکتونو د پانګو، وړتیاوو او لور لیدونو پورې تړلي دي.

د پښتو لپاره خو کومه رسمي او یا نا رسمي ستراټېژي نشته ځکه چې یوازې په نرخ کې ورته د رسمي نوم ورکړل شوی دی او بس. د پلي کولو یا د پښتو لپاره کومه کړنلاره نشته او نه هم څوک پرې خبر دي. د ستراټېژۍ په اړه د افغانانو د ژوندانه په نورو کچو کې خو د پښتو د ودې او یا هم د نورو سره د سیالۍ په اړه یوازې د ګوتو په شمېر افغانان په ښکاره هسې د ولولو څخه ډکې خبرې، چې هغه هم کومه ښکاره آزمویل شوې یا ټاکل شوې کړنلاره نلري، کوي. او په عامو ځایونو کې خو چې کله د پښتو د ودې خبره راپورته شي اختلاپ به پرته له خپله پښتانه څخه بل څوک ونکړي. ځکه چې د پښتو د ودې خبره اوس پېغور (ستګمه ټایز) شوې ده. چې کله ستراټېژي نه وي نو هېڅ د سیالۍ خو هډو پوښتنه هم نه پیدا کېږي.

دا ځکه چې د پښتو د اکسرو برخو ځای خو د سیالۍ په ډګر کې دومره راټیټ شوی دی چې اوس د هغو برخو مړینه نیږدې شوې ده. د بېلګې په توګه، د پښتو سیالي د اوردو، پارسۍ او هندۍ سره په ډېری برخو کې د تلولو وړ نه ده. یوازې ځینې د پښتو برخې دي چې په سیالۍ کې لا تر اوسه هم برلاسې دي. ځکه چې هغه د پښتنو د ژوندانه سره دومره تړلي دي چې لرې کول یې ټولو سیالو ځواکونو ته ګرانه ده. او دا برخې د پښتنو د ژوندانه سره د چاپېریال د ځواکونو او اغېزو او سېمه ایزو سیاسي، پوځي او سپماوي سیالیو او اغېزو نه وروسته هم ژوندي پاتې دي. او تر ټولو ځواکمن یې جرګه او اتڼ دي چې موسیقي، ننداره، فلم، او رسمي او نارسمي برخې بیا په ډېر وهشت سره ځپل شوې بڼه کې ژوندي پاتې دي چې د سیالۍ په ډګر کې د ځنکدن په هال کې دي.

نو موږ وکتل چې دې لویو لویو شرکتونو هم په خپل کور او هم په نورو هېوادونو کې د دوې لپاره د نورو څېړنیزو وسایلو تر څنګ دا د مایکل پورټر له هېواد بز څېړنیز ماډل څخه په ګټه اخیستو وکولای شول چې هلته د پښې ابښودو وروسته ډېره ګړندۍ وده وکړي او تر نن پورې د پرمختګ په لور په پایښتي ډول تر یو وخته روان دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سيالۍ پېنځه ګوني ځواکونه او د لوی چاپېريال د برخو تاکونکو څېړنه

مخکې مو وليدل چې پښتو د هېواد او سيمې په کچه په يوه ډېره کمزورې هال کې ده٠ او چې کله موږ غواړو د کمزوريو آر دليل پيدا کړو نو د سيالو ځواکونو اغېزې کتل او څېړل ډېر اړين دي٠ ځکه چې د ازاد بازار په نړۍ کې ټول لوی او واړه شرکتونه او کمپنۍ چې په بازار کې د ودې او نورو شيانو د خرڅولو او يا نورو بازارونو لاندې کولو تکل کوي نو خپل ځای او ځان پېژندنه په دې د مايکل پورټر په (ماډل) بېلګيزه باندې کوي٠

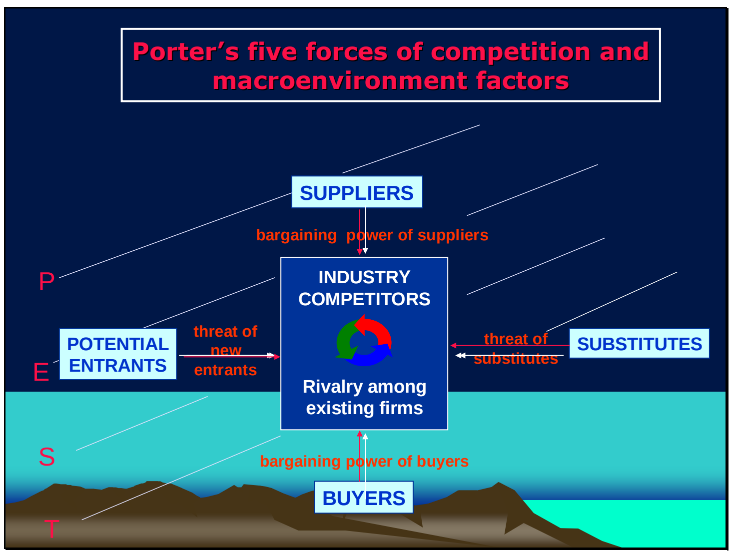

Figure 10 انځور شمېره ۱۱ د مايکل پورټر د سياليو پينځه ځواکه بېلګيزه٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

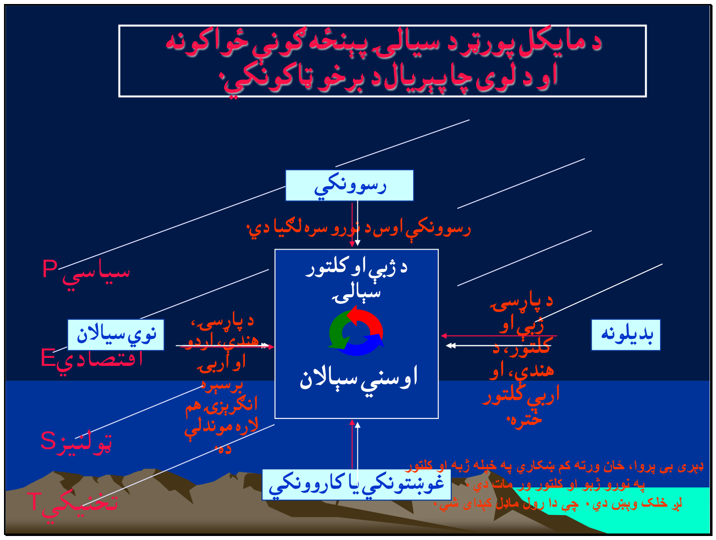

Figure 11 انځور شمېره ۱۲ د مایکل پورټر د سیالۍ پینځه ګونې بېلګیزې څخه د پښتو لپاره بېلګیزه

د پښتو څېړنه چې موږ دلته وکړو نو دا لاندې را په ګوته کېږي.

بدیلونه:

دپښتنو د ژوندانه په ټولو کلتوري او ژبني برخو کې د سیمه اېزو او لرې پرتو هېوادونو اغېزه خورا ډېره ده. د پښتو ژبې لپاره په ټوله مېډیا ، رسمي او نا رسمي برخو کې دري یو بدیل ګرځېدلی دی. په رسمي برخه کې د مېډیا او کتابونو چاپېدنې شمېره او په دولت کې د دري ژبې هر اړخیزه واک د دې ښکارندویي کوي چې دا بدیل ډېر ځواکمن دی. او په نا رسمي برخه کې د افغانستان په دننه او بهر کې چې د هر افغان څخه ،ان تر یوه وخته زما خپل درانه پلاره څخه ، د ټېلېپون شمېره وغواړې نو بیا به دی درته وایي چې سفر هېتادونو ،،،،،، یا بیستو پانج ششتو فنج او داسې نور. او بیا په کوزه پښتونخوا کې دا ستونځه د اوردو ژبې ده چې پښتو ته بدیل جوړه شوې ده.

او همداسې په کلتوري برخو کې بیا هم د پارسۍ ، هندي او اوردو او ان انګرېزي کلتوري توکو او په بازار او رسمي او نا رسمي برخو کې د پښتو ژبې او کلتور لپاره لوی بدیلونه دي چې د پښتو او پښتنو ژوندانه ته یې ښکاره او زغرد ګواښ پېښ کړی دی.

غوښتونکي یا کاروونکي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې سره موږ کولای شو چې غوښتونکو ځواک ځان ته ښکاره کړو چې د يو ځانګړي شي د اخيستلو په اړه د نورو بديلونو په شتون کې څومره چنې وهي. خو چې موږ د پښتو د ژبې او کلتور غوښتونکي او کاروونکي ګورو نو دوی په لويه کچه هر څه خوشې او وړيا غواړي او يا هم که د نورو ژبني او کلتوري شيان بيا په ډېر ويار او په ډېرو پېسو باندې اخلي. ډېری پښتانه د دې تر ځنګ بيا دا دليل هم وايي چې د پښتو ژبني او کلتوري توکي لکه فلمونه ،ډرامې، موسيقي، او ان کتابونه د ښېګنې کچه يې خورا ټيټه ده. دا تر ټولو لويه ستونځه ده. ځکه چې د پښتانه د خپلو کلتوري او ژبني توکو سره کوم ويار او يا هم غريزوي اړيکې نه په سترګو کوي. دا ډېر خلک مني چې په کابل کې به اکسرو پښتنو د دري ژبه پدې زده کوله چې په هغې به يې وکولای شول چې د کومې پېغلې سره پرې خبرې وکړي او دا کار په پوهنتونو او ښوونځيو او رسمي ځايونو کې لکه دود ګرځېدلی ؤ. او بيا به پته ولګيده چې دوی دواړه به پښتانه وو. نو هم غوښتونکي خپله کوم خوځښت نلري او نه هم د دغه نورو سيالانو څخه د پښتنو د ژغورلو کومه هېوادېزه ستراتېژي او يا کړنلاره شته. په دې پيينځه ګونو ځېړنيزو برخو کې تر ټولو د اندېښنې وړه برخه همدا د غوښتونکو ده. ځکه چې غوښتونکي بې پروا وي نو وړاندې کوونکي هم ، لکه سندر غاړي، فلم جوړوونکي، تنداره جوړوونکي، کتاب ليکونکي، د اخبارونو چلوونکي، د ميډيا چلوونکي، ان په رسمي او نا رسمي برخو کې د غوښتونکو هغو اړتياوو ته چې په غوښتوه بدل شوي وي توکي برابروي او رسول ورته کوي هغوی هم ډېر څه نه شي وړاندې کولای او رسولای. دلته مې يوه ټوکه را پياد شوه. دا ټوکه به زما پلار ډېره کوله. زما پلار به دې ته د سورنيو ټوکه وبيله.

وايي کوم سړي په کلي د يوه چا څخه د تجارت کولو لپاره پوښتنه وکړه چې ياره د کوم څه تجارت وکړم چې په دې کلي کې ډېر پيسې پرې وګټم. ؟نو دې مشاور ورته ووبيل چې ياره د سورنيو. دا ځکه چې ډېر به خرڅ شي. ګوره د يوه د اخيستلو زمانت زه درته کوم نور خو لا پرېږده. دا لومړی سړی چې ستاڅخه سورنۍ واخلي هغه به زه وم.

نو دې ساده سړي هم يوه بلا سورنيې د ښاره واخيستل او کلي ته يې د تجارت لپاره راوړل. نو چې دې مشاور دا يو سورنۍ واخيست. نو دې تجار چې څوميا شتې په کلي که داسورنيې په شا ګرځول نو هېڅ چا به هم د اخيستلو پوښتنه هم نه کوله. نو په دې کلي دالويه ټوکه شوله چې چا به غوښتل بل ته د ناپوهی پيغور ورکړي نو ورته وبيل به يې چې سورنيې به درباندې بار کړم.

نو چې غوښتنه نه وي زموږ کلتوري توکي به هم زموږ په پوهانو او انځورګرو او ليکوالانو او نورو لکه سورنيې بار وي او په خپله شا به يې په هر ځای ګرځوي. نو پښتو به خاورې وده وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتینو ستونځو په پای کې یوه بله ستونځه چې ډېرې خلک هغه ته پام نه کوي هغه دا چې پښتانه په خپله ژبه په ویاړ او مېړانه او ان تبېیي څېر خبرې نه کوي. نو دلته یوه رواني ستونځه هم شته. څېړنو دا ښوودلې ده چې د یوه توکي سره بې پروايي او یا په بل څېر د هغه نه غوښتل د هغه توکي مړینه او له مینځه تلل هتمي کوي.

نوي سیالان:

پدې سره موږ کولای شو چې د یو شي د وړاندې کولو او بدیلونو د وړاندې کولو نوي سیالان وڅېړو. او د پښتو لپاره نن سبا په افغانستان کې خو د پاړسۍ، هېندۍ، اربۍ تر څنګ دري نوي سیالان هم چې انګرېزۍ، اوردو او ترکي د ژبې او کلتوري شیانو وړاندې کوونکي او سیالان ډګر ته په د ننه کېدو دي. او نښانې یې هغه دي موږ ګورو چې په کومو لارو رارواني دي.

رسوونکي:

رسوونکي د بازار د پوهاوي په چاپېریال کې هغو ځواکونو ته وايي چې اکسره یا پرزې، پوره شیان او یا هم نورې برخې یو او یا ډېرو شرکتونو یا کمپنیو ته رسوي. د بېلګې په توګه، د موټر جوړولو او یا الوتکو جوړولو کاروبار ته د ټیرونو، تېلو، رنګ، برېښنایي پرزو، ماشین، ښیښو او اینو او داسې نورو برخو جوړونکي، رسوونکي دي.

په همدې توګه د پښتو د ژبې او کلتور لپاره د رسونوکوم رول په اکسره ډګرونو کې په ځانګړې توګه د پښتو لپاره ډېر کمزوری دی او بله دا چې دا ټول د نورو لخه د دري، پاړسۍ، هندي، انګرېزۍ، اربۍ ،اوردو او نورو ژبو او کلتورونو په چوپړ کې کار کوي او یا هم د همدې ژبو وېیونکي دي. او ان پښتانه هم هغوی د رسوونکو رول ادا کوي. د پښتنو رسوونکي سورنې په شاګرځوي او د نور ژبو یې خرڅوي.

سیالۍ او اوسني سیالان:

په دې سره به موږ وکولای شو چې د اوسنۍ سیالۍ کچه او د سیالانو ځواک په ګوتو کړوو. د پښتو ژبې او کلتور برخوا او په رسمي او نا رسمي کچه سیالۍ خو په خورا اوچته کچه شتون لري چې سیالان یا په ښکاره ژبه ورته ځواکمن سیالان وېیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، دومره ځواکمن شوي دي چې پښتو لاس او پښو ښورولو ته هم نه پرېږدي. دا سیال ځواکونه، دري، پارسی، اوردو، هندي، اربي، انګرېزي او ان ترکي ژبني او کلتوري توکي دي چې د افغانانو ټوله شتمني او آند یې تر ولکې لاندې راوستلي دي. اجبه خو دا ده د پښتنو غلیمان او ژمن دوښمنان په دومره چالکۍ سره د پښتنو خپل مشران او ملایان د پښتو د ورکولو لپاره په کاروي. لکه د سندرغاړو وژل، په کلیو کې د ډولونو ماتول، د پلمونو سوځول، د کتابونو او ښوونځیو له مینځه وړل، او ان زمونږ د کلتور برخې لکه سندره، نڅا، ننداره، پوهه، جرګه او نور پېغور ګرځول (ستېګمه ټایز کول). او د هنرمندانو ،چې د ژبې او کلتور د برخو ماشین چلوي، د ملایانو لخوا په مرګ او د جنازې په نه کړلو ګواښول دا ډېر د اندېښنې وړ خبرې دي. دا ناپوهه ځواکونه د داسې یو خطرناک سیال ځای نیولی چې ډېر ورانوونکي او بربادوونکي او ځان وژونکي دي. د خورشید عالم خبره په مرکه کې د بي بي سي د یوه اورېدونکي د هغه پوښتنې په ځواب کې چې د علمایې کرام څخه یې د نزر پوښتنه کړې ده که نه نو ده د خپلو اورېدونکو څخه د دووا غوښتنه وکړه چې د هنر یې مخ واوړي. او خپله موسیقۍ او هنر یې د غلتو کارونو سره پرتله کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کسب او ښيز نړۍوالتوب چلوونکي، هڅوونکي او خوځوونکي ځواکوونه

زه دلته نه غواړم چې د کسب او شي نړۍوالتوب په هکله ډېر وليکم خو دومره روښانه کول غواړم چې نن سبا چې کوم کسبونه يا چارې او شيان په ګړندۍ کچه په نړۍوال کېدو روان دي دا د ودې يوه برخه ده چې په دې کې ډېر ځواکمن لوبغاړي شته. کومه ستراتيژيکه بېلګيزه چې ما کتلې نو دا د يوې ډېرې ځواکمنې او ښې ښېړنيزې وسيلې په څېر موږ د پښتو لپاره پکارولای شو. ځکه چې کله چې يو کسب يا چر د غوښتنې او رسولو د چاپېريال څخه او چټېرې او بيا ستراتېژيکه برلاسي تر لاسه کوي نو بيا نور ځواکونه شته چې هغه نړۍوال کېدو خواته خوځوي. دا لاندې ستراتيژيک ماډل چې جورج ييپ برابر کړی دی همدا ځواکونه په ګوته کوي او د هغوی په اغېزو باندې يې هم ښېړنه کړې او هم يې وړانديزونه کړي دي.

Figure 12 انځور شمېره ۱۳ د کسب نړۍوالتوب لپاره بېلګيزه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

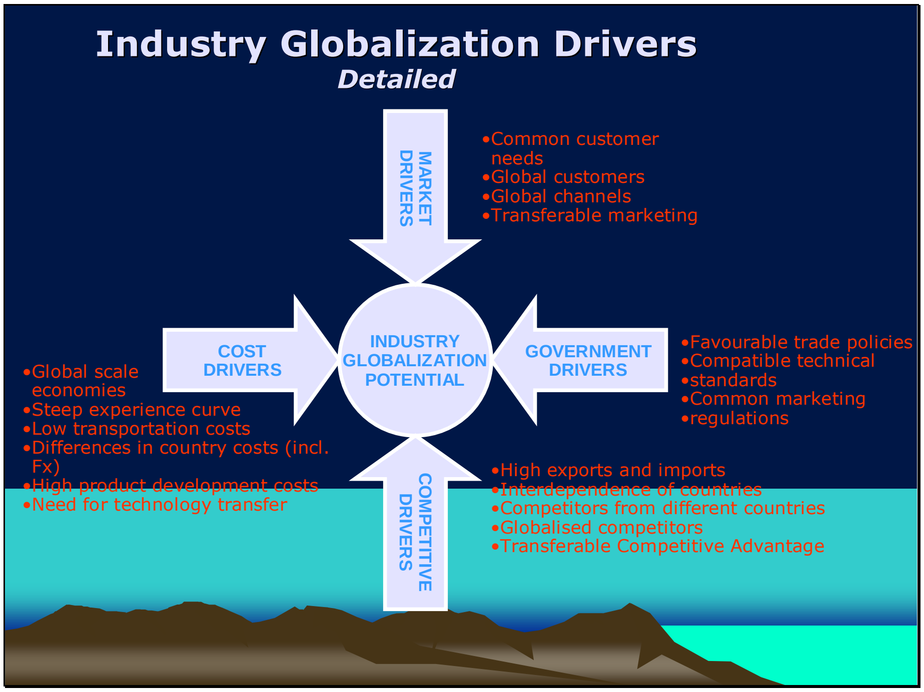

Figure 13 انځور شمېره ۱۴ د کسب نړی والتوب بېلګیزه د جورج ییپ له کتاب څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

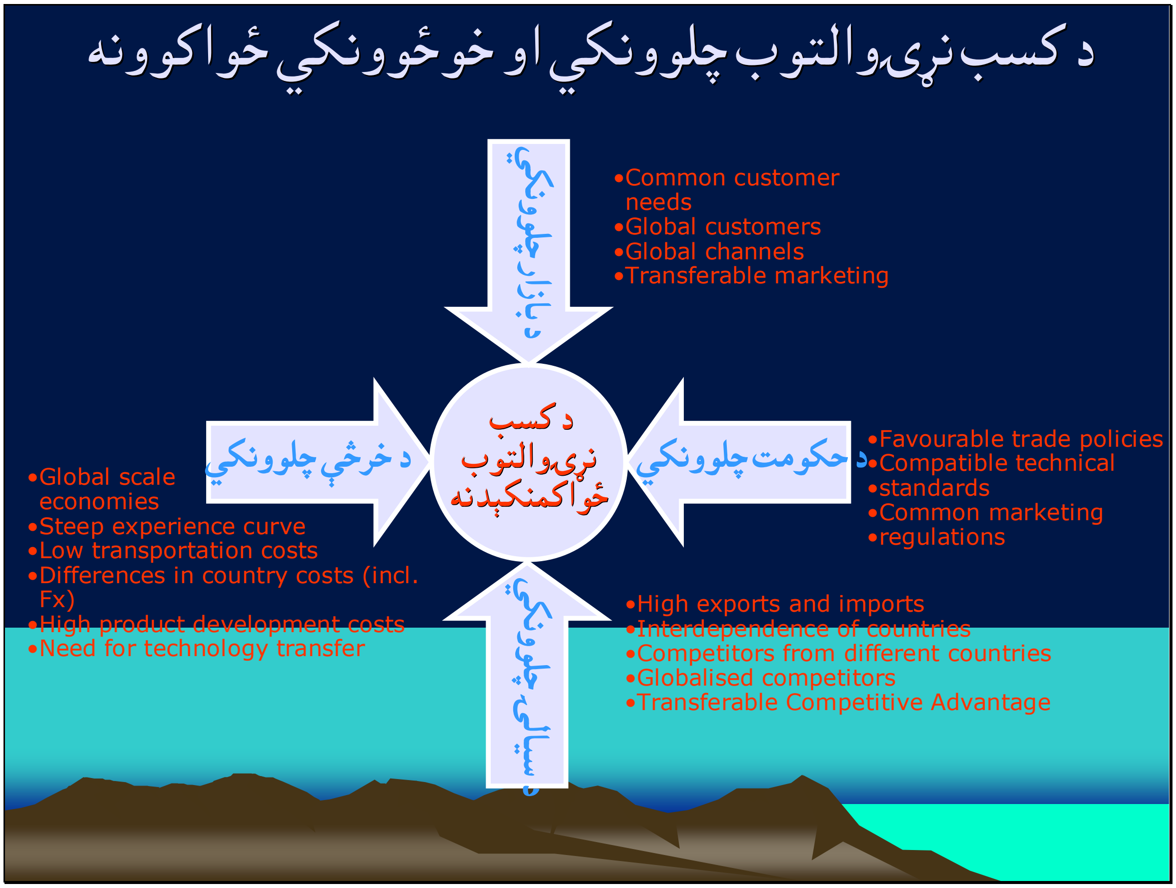

Figure 14 انځور شمېره ۱۵ د ۱۴ بېلګيزې پښتو ژباړه

په دغه بېلګيزه کې موږ ګورو چې دلته څلور ځواکونه دي چې د يو شيز، کسب او کاروبار سره مرسته کوي تر څو نړۍوال شي. د بېلګې په توګه به سوني (Sony Products) راواخلو چې دا جاپاني شيان څه رنګه په ټوله نړۍ کې او خپاره دي. او هم يې جوړول په سيمه ايزه توګه شوي دي. همدا څلور ځواکونه د دې لامل وګرځېدل چې دا نړۍ وال شي. که د چين حکومت اسانتياوې نه وای برابرې کړای، او که دوی په سيالۍ کې او په ارزانه بيو سره او د ډېرو جوړولو وسونه درلودلای نو دا به هېڅ وخت هم نړۍوال شوي نه ول. داسې خو ډېر امريکايي کسبونه او شيان شته چې هغه په امريکا کې ډېر دي خو هغه نه شي کولای چې نړۍوال شي. لکه جنېرال موټر (General Motors) دا ځکه که کوم هېواد لکه چين ورته اسانتياوې برابرې هم کړي، هغه هم ګران موټر دي او هم ډېر مسرپ لري او هم د نورو موټرو سره سيالي نه شي کولای.

نو د ودې او نړۍوال کېدو بېلګه مې ځکه را واخيستله ځکه چې دا د پښتو لپاره ماته ډېره په زړه پورې ښکاره شوه. نو هيله ده يو څه مرسته وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بازار چلوونکي:

- د ګډ ګاک (مشتري) اړتياوې او غوښتنې
- نړيوال ګاک
- د راکړې ورکړې نړيوال لښتي او وياليې
- وړوندکي او بدلېدونکي د خرڅلاو پوهه
- مشر تابه هېودونه

د مسرپ او خرڅې چلوونکي:

- د غټې کچې د شيانو جوړول او تويول په نړيواله کچه
- د غټې کچې د شيانو جوړولو اغېزه چې خرڅه او مسرپ را ټيټ کړي
- د زېرمو او د خامو شيانو او موادو د لاس ته راوړلو اغېزمنيتا او سمه لاره
- د رسولو او رسد (لوژستيکي) ګټورتيا
- په هېواد کې د خرڅ بېلابېل تيا
- د شيانو د ودې د جوړولو لپاره ګرانتيا
- د ټېکنالوژۍ چټک بدلون

د سرکار يا واکمن (هکومت) چلوونکي:

- د تجارت غوره او ګټورې پاليسۍ
- ورته تخنيکي پېښې (ستانډرد، معيار)
- ګډ او ورته د خرڅلاو قوانين
- سرکار يا واکمن پورې تړلي سيالان او ګاکان (مشتريان)

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د کوربه سرکار يا واکمن اند ښېنې او تمې

د سيالۍ چلوونکي:

- په لويه کچه لېږدول او راوړل (سادرات او واردات)
- د بېلابېلو وچو او سيمو څخه بېلابېل سيالان
- د هېوادونو يو تر بله سره تړاوونه او اړوندتياوې
- نړيوال شوي سيالان
- لېږدونکې د سيالۍ ګټورتياوې او پياوړوې

د ښځو ودې چلونکي او هڅوونکي او خوځوونکي ځواکونو څېړنه په بېلګېزه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انځور شمېره ۱۲ د پښتو ودې چلونکي او هڅوونکي او خوځوونکي ځواکونو بېلګېزه   **Figure 15**

لکه څنګه چې مو بره ولیدل چې د جورج ییپ ماډل یا بېلګېزه مورږ ته د کاروبار شي او یا هم کسب د نړۍ والتوب لپاره هم څېړنیزه او د پرمخ تګ لارې چارې راښیي. نو د دې بېلګیزې څخه به د پښتو د څېړنې او ودې لپاره به لږ څه بدلون سره ما دا ماډل وړاندې کړی دی. دا ځکه چې ژبه د نورو توکیو او شیانو سره دا توپیر لري چې ژبه د ژوندانه ډېر اړین کلتوري برخې په اړیکو کې راوستلای شي. د بېلګې په توګه د پښتنو په ژوندانه کې چې کوم کلتور او دود دستور دی هغه د پښتو د کلتور څخه پرته نه رسول کېږي. لکه پېغور، ننواتې، تېره، ژبه، دا ټول چې مورږ څېړو نو دوی لپاره دا پورتنی ماډل زما په آند یوه څه نا څه غوره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبه به هله د پايښتي ودې خوا ته وخوځېږي چې دا پورتني چلوونکي ځواکونه يې شا ته ځواکمن ولاړ او د وخت سره سم په نوښت سمبال وي.

د بازار چلوونکي:

- د ډېرو اړينو پېرودونکو نه لرل دا ځکه چې پښتانه د پښتو کلتوري او ژبني توکيو پر ځای بديلونو ته ارزښت ورکوي او پيسې پرې ورکوي. او د پښتو کلتوري او ژبني توکي خوشې غواړي. دا ځکه چې دوی د نورو ژبو د هغو خوشو او مفتو په خوندونو اوس هم خوشند وهي چې هغوی د وړاندېنيې او پروموشن پر وخت يې ورکړي ول. ان ډېری وخت دا پېرودونکي د پښتو د کلتوري او ژبني توکيو څخه يا د سياسيونو، ملايانو او يا هم ځينې مشرانو لخوا راګرځول کېږي او د پښتو کلتوري او ژبني توکيو باندې بنديز لګول کېږي.
- د پېرودونکو ګډو اړتياوو شتون ډېر ښکاره دی، خو دا اړتياوې چې په غوښتنه بدلېږي نو د نورو ژبو، لکه دري، پاړسی، هندي، اوردو، انګرېزی، او اربی رسوونکو لخوا ورته ژبني او کلتوري توکي جوړ او وړاندې کېږي. نو د پښتنو اړتياوې په پښتو کلتوري او ژبني غوښتنه ندي بدل شوي.
- د پښتو پلمونو، ډرامو، ليکونو، او د مېډيا او رسمي او نا رسمي برخو لپاره غټو تجارتونو نشتوالی خپله د بازار چلونکی ځواک دومره کمزوری کوي چې که څوک يوې کمپنۍ يا پانګه وال څخه د پانګونې غوښتنه وکړي نو پدې آزموينه کې پاتې راشي او هېڅ يو به هم ورته زړه ښه نه کړي. دلته بيا هم هماغه د غوښتونکو خبره مينځ ته راځي چې پښتانه په خپله د دې تجارت لپاره کوم سم رول نه ادا کوي او دو نورو د کلتوري او ژبني توکيو لپاره غټ تجارتونه جوړوي.
- په بازار د دغو تجارتونو په يو بل باندې نه اړ کېدل. دا ځکه چې دا تجارتونه چې د کلتوري او ژبني توکو راکړه ورکړه کړي دوی د پښتو په غوښتونکو باندې ندې تړلي او نه هم پدې برخه کې تجارت کوي. دغه تجارتونه
- د پښتنو پېرودونکو بې پروايي. دا يوه لويه ستونځه ده ځکه چې کله يو شی يا توکی پېرودونکي ونه لري او يا هم ورسره په بې پروايی چلند وکړي نو دا شی يا توکی د بازار له مخې ورکېږي. خبړنو دا ښودلې ده چې پښتانه د پښتو کلتوري او ژبني توکيو باندې پيسې نه ورکوي، يو ځل بيا د شهسوار سنګروال سپب خبره را ته ياد شي چې ،د ده کتابونه او شمله مياشتينۍ چې د پښتو د توکيو په ډګر کې مرغلرې دي، پښتانه ورته بې پروا دي او پيسې پرې نه ورکوي او ان دومره هم پيسې ورباندې نه مسرپوي چې د هغو کتابونو او خپرونو د خپرولو خرڅه پوره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او همداسې د نورو هنرمندانو ، لیکوالانو او نورو پوهانو سرټکونه د پښتنو څخه. ددې چلوونکې لپاره دېره ښه بېلګه د انګرېزۍ وده د امریکې په د اقتصا د په مرسته.

د حکومت چلوونکې:

برنارد سپولسکي په خپله لیکنه (۲۴پاڼه، ژبه او دولت، P24, Language and the State) کې وايي دې د کورا کوپاپا موري ،چې د موري کلتور او ژبې ارزښتناکه برخه ده، په دغه نېژدې کلونو کې پدې ګړندۍ وده وکړه چې دا اسانتیاوې په ښونیز او روزنیز سیستم کې د حکومت لخوا ،په ځانګړې توګه د کارګر ګوند په دوره کې د بدلونو د راوستلوسره ، برابرې شوې.

- حکومت او دولت کولای شي چې ډېر یو ځواکمن چلوونکی، هڅوونکی او خوځوونکی ځواک وي د ژبې او کلتور د ودې په برخه کې. خو دا همداسې چې په بازارې کاروبار کې یوه برخه جوړوي، همداسې د کلتور او ژبې په وده او پر مختګ کې یوه برخه لوبوي.
- د دولت لخوا د مرستو او ستراتېژۍ نشتوالی، خپله لویه کمزوري ده. کله چې یو دولت په خپل هېواد کې د ژبې ودې او ساتلو لپاره کومه داسې ښکاره ستراتېژي ونه لري چې په نویو پوهنو ولاړه وي نو بیا هغه ژبه به یوه ورځ نه یوه ورځ ساه ورکړي. نو چې ستراتېژي ښکاره نه وي نو د ودې لپاره خو هېڅ راتلوونکی نه وي. دا ځکه چې دولتونه ولسي نه دي. او پردۍ کاپۍ او آندونه د پردو په مرسته او مشرتابه پلي کوي.
- د دولت په کچه د غوښتنو کموالی یوه بله کمزوري ده چې د پښتو د ودې لپاره لوی خنډ دی. کله یو کاروبار نړۍ وال کېدو خوا ته خو ځېږي او دا چلوونکي ځواکونه او په ځانګړېتوګه د دولت د غوښتنې خپله هغه کاروبار ته ډېره وده ورکوي. نو چې د پښتو ژبني او کلتوري توکیو ته د دولت له خوا غوښتنه ډېره کمزورې ده نو د پښتو د ودې مرسته نشي کولای. او په اوسنیو شرایتو کې ورته د یو ځواکمن چلوونکي په توګه نشي کارول کېدای.
- په دولت کې د پښتو لپاره د بنسټ نشتوالی. دا هم یو ه بله ستونځه ده چې د ډېر وخت راهیسې چا ورته پام ندی کړی. څرنګه چې د پښتو ژبني او کلتوري توکي د دولت او حکومت په چوکاټ کې نه هم کارول کېږي او نه هم ورته کومه ځواکمنه غوښتنه شته او نه هم کومه ستراتېژي جوړه ده نو د بنسټونو شتون هم هېڅ لامل او دلیل نلري.
- بې پرواپاچایان او ولسمشران. د برسېرنو ستونځو تر څنګ یوه بله لویه ستونځه همدا د افغانانو د ولسمشرانو بې پروایي ده د پښتو سره. ځکه چې دوی ته پښتو چې د جرګو او مرکو او نرخ او جوړجاړي دود دستور دی او ؤ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان پاچايانو او ولسمشرانو د پښتو څخه هم په لاسي او هم په ناپوهۍ واټن نيولی او همدې کار پښتو د رسمي ډګر څخه نوره هم په شا کړې ده. نو چلوونکی د پښتو لپاره ګټور ندی په اوسنيو شيبو کې.

- د مرستو سم نه سمبالول. افغان چارواکو لا تر اوسه پدې ندي بريالي شوي چې د هېواد لپاره د اوږد مهال لپاره په ستراتيژۍ او کړنلاره کې د ولسواکۍ او ډيموکراسۍ په لور د تګ او ودې سره پښتو ترلو باندې ژور سوچ وکړي او هغه ورسره وتړي. نو د همدو مرستو څخه هېڅ اوږد مهاله ګټه پورته نکړای شوله..
- دا ډېر کار، پوهې او زړه ورتيا او روزنې ته اړتيا لري. ځکه چې دا اوږد مهاله پروژې غواړي چې ژمن افغانان هغه پلي کړي. او د دغو چلوونکو بېلګې دي لکه د هېبرو د مړې ژبې وده د اسرايیلو د حکومت په مرسته، د انګرېزۍ ژبې د انګرېزانو د واک او زبرځواک په مرسته، د لاتيني ژبې وده روم د امپراتورۍ په مرسته، د اربۍ ژبې وده د اسلامي واک په مرسته، فرانسوي ژبې وده د ناپليون د امپراتورۍ په مرسته. د روسي ژبې او داسې نور. او د دې نورې بېلګې بيا د نورو ژبو د ودې په برخه کې وګورئ.

د سيالۍ چلوونکي:

- د سيالۍ چلوونکي ځواکونه هغه وخت يوه شي او يا هم يوه کسب ته د نړۍ وال کېدو اسانتياوې برابروي کله چې هغه شی او يا هم کسب د نورو سيالانو څخه برلاسی وي د بېلګې په توګه هندي پلمونه په اسيا او افريقا کې، يا هم جاپاني سوني شيان او يا هم مايکرو سافټ.
- په اوسني مهال کې پښتو د پارسۍ، اوردو، هندي او انګرېزۍ او اربۍ او ترکۍ سره سيالي نشي کولای. نو چې د پښتو ژبني او کلتوري توکي داسې کوم د سيالۍ چلوونکي نلري چې د هغې په مرسته د سيالۍ ډګر د سيالانو څخه وګټي او پښتو وده وکړي نو موږ نشو کولای چې په دې چلوونکي ډډه ولګوو.

دا يوازې هغه وخت شونې دی چې د سيالۍ لپاره موږ وسايل او بېلګې لکه رول ماډل ولرو او يا هم هېڅوک هم زموږ د سيالۍ وړ نوي. يوازې په دوه برخه کچه اتڼ او جرګه ده چې ځواکمن سيال نلري سره لدې چې همدا پورتني سيالان د دواړو د ورکولو پټ او ښکاره زيار په هر ډګر کې اوباسي. خو دا دوه دوبزه مرغلرې هغه وخت کېدای شي چې د سيالۍ لپاره چلوونکي وګرځي چې د دې څخه چلوونکي جوړ او بيا د سيالۍ چلوونکي په توګه ترې کار واخيستل شي. نو دا هغه وخت شونې ده چې پښتانه دومره شي چې خپل دود دستور غوره وګڼي او کشران، مشران او پوهان رول ماډل شي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو ته د پېغور د ټکي ورککولو کې هم برخه واخلي. او د هغه چا چې پښتو او پښتونولي نوي زده نو هغه د پېغور وړ وګڼل شي. لکه وی وی ستا اتڼ په رېښتیا ندی زده نو بیا ته ځان ته څرنګه افغان وایې !

د کلتور چلوونکي:

- د دې لپاره چې یوه ژبه بېرته له سره راژوندۍ شي نو کلتور په دغه بیا راژوندي کولو کې یو ډېر ځواکمن او ښکاره رول لوبولی شي. یو ځل بیا برناډ سپولسکي (۱۲پاڼه، ژبه او دولت، Language and the State, P16) وایې چې ، په ټولنیزه کچه د یوې ژبنې ډلې برابري او یا هم لوړتیا او اتلولي ارزښتونه بایده چې په ګوتو او په ډاګه شي. په کلتوري کچه، دودیز ارزښتونه او دود دستور بایده چې بیا راژوندي او یا هم د رغنده او روغ شویو ارزښتونو دودونو باندې بدل شي چې دا ښکاره کړي چې د ارو دودونه څخه رېښه اخلي او په هغو تړلي دي. لکه چې وایې دلته د پښتنو په هېواد کې هر سړی د خپل سر باچا دی.
- د کلتور برخې لکه اتڼ، جرګه، موسیقي، ډرامه، انځور، دراوی، کلیوا له جرګه او مرکه، جامه، شمله او پګړۍ، ډوډۍ، او په خپله پرې خبرې کول او داسې نورې برخې کېدای شي چې د خېړلو څخه وروسته د د وی د چلوولتیا ځای ښکاره شي. ۰ او اغېزمنتیا یې په ګوته شي تر څو وکولای شو چې دا ځواک د پښتو لپاره په کار واچوو. په پلازمېنه کابل کې ډېری پښتانه د میني آند یې په پښتو نه دی او کومه خیالي نړۍ چې د کومې پېغلې په سترګو او ان په انځور کې ویني نو هغه ټوله جوړه نړۍ بیا په پښتو نه ده. لکه چې په زرهاوو داسې پښتنو ما ته په خپله دا په ډاګه کړې ده چې دوی ان که په مینه کې بریالي شوي هم دي خو دا پیل یې په پښتو ژبه ندی شوی نو د پښتو لپاره دلته دغه کلتوري چلوونکی خورا کمزوری دی چې سیاله ژبه پارسی یې چلوي. مېرمن شارلت هوپمن چې نجونې د ژبې په وده ورکولو او وړاندې کولو کې خورا ډېر ښه رول لوبولی شي

(۴۱ پاڼه، ژبه او دولت، سو رایټ، P41, Edited by Sur Wright, Language and the State,)

- دا کلتوري برخې ځینې یې په افغانانو ډېرې ګرانې دي. لکه اتڼ او جګه او مرکه ، ، د پښتنو د اتلانو کیسې او نورې کیسې جامه چې د دې بدلول بیا نو د افغانانو هغه د ژوندانه ژونکې بدلول دي.
- په کلتوري برخو کې اتڼ او جرګه، په بره پښتونخوا کې او پلم، موسیقي، ډرامې او جرګې په کوزه پښتونخوا کې د نورو په پرتله لا تر اوسه خورا ځواکمن دي سره لدې چې پدې افغانانو باندې څه څه رانغلل، خو دې خلکو دا دود په

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبیعي توګه نشو پرېښودای او ورسره پاتې شو. او همدا کلتوري توکي دي چې د نړۍ په نورو هېوادو کې د ننه خو لا پرېږده په ټوله نړۍ کې دوی خپله ژبه او کلتور خپور کړی دی، بېلګې یې هندي فلم او هنر او ډوډۍ، د افریقا رګیي موسیقي او نڅا، د اوردو ژبې ډرامې، د ایټالیا انځور او فېشن، د یونان کلتور، او داسې نور. موږ کولای شو چې له څېړنو وروسته دا د پښتو د ودې لپاره د ډېر ځواکمن کلتوري چلوونکیو په توګه په کار واچوو د کیسو او کتابونو لیکل هم د هڅوونکي او چلوونکي په توګه پکاریدای شي که چېري دا په یوه نوې ډول او داسې بڼه را ډګر ته شي چې یا خو ډېر خواږه او د نوي نسل او ځوانانو لپاره د خوښې وړ وي لکه د هري پاټر کتاب چې ټول افغانان ورته مینه وال شي او یا هم داسې کتابونه ولیکل شي چې هغه ډېر یو نوی شی وي چې ډېرو پخوانیو پولو باندې تېر شي او د روڼ آندو او آمو خلکو تر مینځ د کړکېچ بنسټ وګرځي. چې دا د نزرونو اختلاپ او تربګني به د نورو لیکنو لکه ټکونو او پالنو په بڼه کې پښتو ادب لمنې ته ډېر نوي شیان ور ډالۍ کړي او د پښتو ادب به پري شتمن شي. چې د پښتو ودې سره مرستندویه ځواک سره مل ګرځي.

تر اوسه خو موږ یوا ځې همدا کلتوري چلوونکي ځواکمن وموندل او که چېرې نور هم وي نو هغه به هم تر څېړنې لاندې راولو او د چلوونکي کار به ترې واخلو. دا چلوونکي د وخت په تېرېدو سره خپل ځایونه او ځواکونه بدلوي نو افغانانو ته په کار دي چې هر لس یا پینځه لس کاله وروسته دا وڅېړي چې کوم چلوونکي په کوم ځای او ځواک کې دي.

- تر دغه ځایو پورې خو موږ ولیدل چې په افغانستان کې او په اوسني هالاتو کې د کلتور ځواک تر ټولو غوره دی او د دې سمه څېړنه په کار ده.

د کلتوري چلوونکیو ډېره ښه بېلګه د هندي او اوردو ژبو کېدای شي.

د اند چلوونکي:

- برنارد سپولسکي (۲۱ پاڼه، ژبه او دولت، P21, Language and the State) بیا هم وایې چې دا د همدغو ایډیالوژیو یا عقیدو یا غوټو ځواک و اوهم دا دومره ځواکمن ول چې ان هغه خپل مخالپان یې هم دې ته اړ ابستل چې د هېبرو ژبې زدکړه ورته په زړه پورې وګرځي او دا نوې هېبرو ژبه زدکړي د ننه څخه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- او بلې خوا ته د نیو زیلنډ موري ژبه په خپلو هڅو کې پاتې راغله ځکه چې د هغې سره د اسې کلتوري ، ټولنیز، مزهبې ځواکونه نه ول چې پرې ژوندانه ته لاره وباسي. سره لدې چې دا ژبه رسمي هم شوله او هم په ښونځیو کې په لیک لوست کې شامله کړای شوله.
- جرګه په خپله یوه پلسپه او آند دی. تر هغه ځایه چې د جرګې پیاوړتیا او ارزښت په افغاني ټولنه کې دي، جرګه د یو اند ځای نیسي، دا ځکه چې داد ژوند هغه برخه ده چې د نورو برخو سمبالونکې ده. جرګه هم لکه اتڼ یوه ځواکمنه کلتوري توکي ده او لا تر اوسه په لر او بر افغانستان کې خپله ښاغلتیا ساتلې او اهمیت یې نور هم په زیاتیدو دي. جرګه هم موږ کولای شو لکه داتڼ په بره پښتونخوا کې او ،ډرامې او پلم ، او موسیقۍ چې په کوزه پښتونخوا کې څه نا څه ځواکمنتیا لري، او د وخت سره سم د جرګو نوی ډول همدا د ازرت باچاخان د ژوندانه مبارزه او د دده کتابونه په خپله یوه لویه شتمني او پانګه کېدای شي, په څېر د یوه چلوونکي په توګه له څېړنې وروسته د پښتو د ودې لپاره وکاروو. په نړۍ کې ډېرې داسې بېلګې شته چې د یوه آند او یا آيډیالوژۍ په مرسته یوه ژبه او کلتور خپربدل او وده کول، لکه د یونان د پلسپې (ډیموکراسۍ) او د مرکو او جرګو او د ولسواکۍ اند په مرسته د دوی د ژبې او کلتور خپربدنه، د فرانسې د رشنلېزم (عقل یا پوه پالنه) په مرسته د فرانسوي ژبې او کلتور سره د نورو هیوادونو مینه،

(۲۴ پانه، اروپا د ناپېلیون څخه راوروسته، دېوېډ تامسن، P64, David Thomson, Europe Since Napoleon,)

او داسې نورې د آیډیالوژیو او مذهبونو بېلګې په نړۍ کې.

د دغې برخې په پای کې دې پایلې ته رسېږو چې د دغې بېلګېزې او ماډل په رڼا کې د پښتو د ودې لپاره یوا ځېنې چلوونوکي او خوځوونکي چې ځواکمن دې هغه کلتوري او آندي دي نو د دې نوره څېړنه په کار ده چې بیا وروسته دغه چلوونکي ځواکوونه وخوځول شې او پښتو د یو پایښتې ودې خوا ته چې سټراټېژیکه برلاسې ولري ولاړه شي. او د کلتور چلوونکي ته د لومړیتوب ځای ورکول شونو وروسته آند ،بازار، حکومت، او په پای کې د سیالۍ چلوونکو ته پام وکړو. موږ نشو کوالای چې یوا ځې په یوه چلوونکي کار وکړو دا ځکه چې دا چلوونکي ټول له یوه بل سره تړلي دي او یو بل اغېزمن کوي. نو موږ ته پکار دي چې په هېواد چې هر څوک په هر یوه چلوونکي کې ځان ځواکمن ویني نو هلته دې خپل زیار وباسي او پایښتي کار وکړي خو لړۍ او لومړیتوب همدا دی. چې

۱: د کلتور چلوونکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: د آند چلوونکي

۳: د بازار چلوونکي

۴: د حکومت چلوونکي

۵: د سيالۍ چلوونکي

د دغو د ځانګړيو برخو په اړه چي نور هم دا وځېړو بيا به پشپړه لارښوونه برابره کړو تر څو هر څه ښکاره او هر چا ته څپل ځپل ځواکمنتيا ، او لومړيتوبونه ورپه ګوته شي.

Figure 16 انځور شمېره ۱۷ د سيالۍ د چلوونکي برخي بېلګيزه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

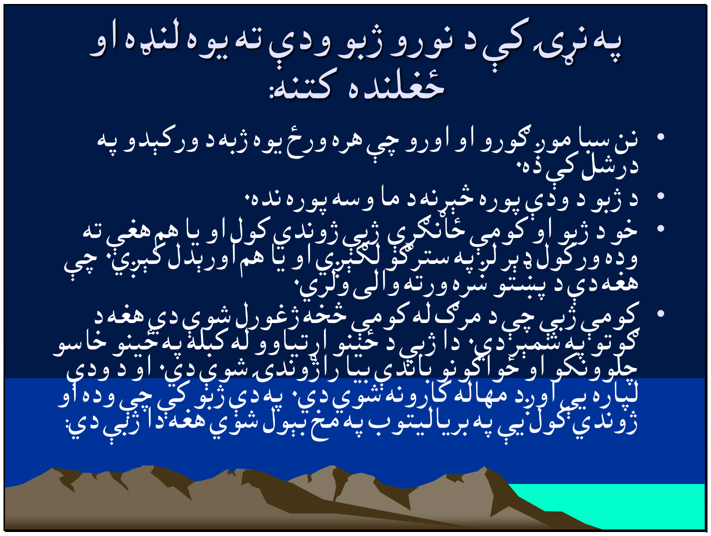

Figure 17 انځور شمېره ۱۸ د نړۍ نورو ژبو ته د کتنې بېلګېزه

د بیا څه نا څه ژوندۍ شویو ژبو یوه بېلګه:

هېواد	ژبه	وېیونکي
اسراییل	هېبرو	اروپایان، عرب، روسان، امریکایان
استونیا	استونوي	استونیایان، روسان
نویزیلند	موري	موریان
استرالیا	کوارنا	د استرالیا پخواني او اسلي او سېدونکي
هوايي	هوايي	هوايي امریکایان
سایبېریا	یوکاګر	سایبېریایان
شمالي امریکا	نووجو	د امریکا پخواني او اسلي اوسېدونکي.
وېلز	وېلشي	د وېلز اوسېدونکي
اېرلنډ	ایرېش	د اېرلنډ اوسېدونکي

Figure 18 انځور شمېره ۱۹ د څو ژبو چې بیا راژوندۍ شوي دي بېلګه

- دا پورتنۍ ژبې د څه نا څه بریالیتوبونو بېلګې دي خو د David Crystal په وینا ډېرې پوهان دا لا تر اوسه د وخت نه مخکې ګڼي چې ګوندې دا بیا ژوندۍ شوې ژبې دې پایښتي بنه غوره کړي. دلته دوه دلیلونه د لاندې خوانه ، کلتوري، او د پاسه ،سیاسي، په ګوته شوي دي. چې دا ژبې یې را ژوندۍ کړې دي. همدارنګه موږ ګورو چې د یهودو ژبه Eliezer Ben-Yehuda په کومو ستراتېژیو بیا را ژوندۍ کړه. ده دري ستراتېژۍ درلودلې. په کور کې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښوونځي کې او ټکي ټکي او بيا هم ټکي. دا ورستنۍ ځکه چې په نولسمه پېړۍ کې د دوی ژبه ډېره کمزورې وه. او ده له خپله کوره پيل وکړ. د يوې اجېبي بېلګې په توګه غواړم د لوستونکو پام دې ټکي ته راواړوم چې په استراليا کې د وارنګو د ژبې پخواني وېيونکي اوس په دې خپله پخوانۍ ژبه زده کوي چې دوی وياړي چې د دوی ژبه د نړۍ په ژبو کې هغه ځانګړتيا لري چې نورې ژبې يې نه لري او هغه **syntactic ergativity** ده. چې يو غونډاله پرته له دې چې مفعوله وګرځي هغه دا ښوودلی شي.

- يوه بېلګه د ژبې د بيا راژوندي کولو لپاره په امريکا کې چې دوو امريکايانو (بين لېواين او جوليا شولز Ben Levine and Julia Schulz) لخوا په مخ بېول کېږي چې د دوی د دغې پروژې او پروګرام نوم د ژبې بيا را ژوندي(Language Revival) کول دی. د دوی فلسفه په دې بنسټ ولاړه چې هر هغه ټولنه چې په ځان باور نلري او نشي کولای په ټولنه کې په خپله ژبه خبرې وکړي او يواځې د کور دننه په خپله مورنۍ ژبه خبري کوي نو دا ژبه په خپله د وخت په تېرېدو سره د مرګ کندو ته ور روانېږي. او دويمه خبره دا ده چې که هغه د پای ټولنه ويده پاتې شي نو د دې ټولنې ژبه به خامخا مړه کېږي.
- نو دې د ژبې د راژوندي کولو ټولنې د همدې دوو ستونځو ته په ځوابولو کې دا فلسفه داسې جوړه کړې ده چې:
- لومړی: ژبه او کلتور بايده چې يوځل بيا رابڼکاره شي. او ددې لپاره اړينه ده چې نوښتي لارې چارې ولټول شي. او د کلتور برخې او د تاريخ بيا کتنه چې هغه بې پروا او ډارن د ژبې وېيونکي وهڅوي تر څو زړه ور شي او هغه شرم او ډار لرې کړي او په مېړانه په خپله مورنۍ ژبه خبرې پيل کړي.
- دويم: د هغو خلکو راوېښول پکار دي چې دوی د کلتور ټوله برخه پېژني او په ژبه رواني خبرې کوي او هم ټوله ژبه يې زده ده. چې دوی دنورو لپاره بېلګه جوړه شي.

پدې کې ما ته د پښتو لپاره د استاز شهسوار سنګروال سېب او ډاکټر سېب اکبر هلمندي(وردګ) هغه کيسه راپياد شي چې دی دا وايي چې کله سلطان مامود په پاني پت کې د ماتې سره مخ شو نو د ده د جګړې کومندان خالو د لومړۍ کرښې خپلو ټولو پوځونو ته امر وکړ چې: ((لمنې سره غوټه کړئ چې په اتڼ پرې ورځو او بريد پر دوښمن کوو. او هماغه ول چې دوی بريالي شول.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

رابرټ کاوشر (Robert Kaucher 19999) په خپله لیکنه کې لیکي چې ژبه د کلتور ښکارندویي کوي. یوا ځې یو کلتور په سمه توګه په هماغه ژبه کې څرګند ېدای شي چې په کومه ټولنه کې یې وده کړې ده.

په یوه بله لیکنه کې سارا سټیونسن (Sarah Stevenson) بیا د وېلش ژبې په هکله لیکلی دی وایي چې د ژبې راژوندي کول خو په اسل کې د وېلز د کلتور بیا راژوندي کول دي.

.

Andrew Carnie په خپله لیکنه کې د آیرشي ژبې د بیا راژوندي کولو په لیکي چې یوا ځې په ښوونځیو کې ښوونه د آیرش ژبې لپاره بس نه ده او دا په خپله د ژبې راژوندي کولو لپاره دومره مرسته نه کوي. نو دا اړینه ده چې آیرشه ژبه د ژوندانه په نورو برخو کې او د کلتور سره وګنډل شي.

او دی د ایرش د یوې ځانګړې نڅا Riverdance and Irish Step-Dance on Broadway په هکله لیکي چې تر یو کال مخکې به آیرلنډیان پرې شرمېدل خو اوس دوی پرې ویاړي. که چېرې دوی د خپل کلتوري نڅا سره مینه ژوندۍ وساتي نو دا به د ژبې راژوندي کولو لپاره یوه نوې هېله راژوندۍ کړي. او همدا ویاړنه به دوی د ژبې په ویاړ وېیلو خوا ته بوځي.

Britta Korth بیا د کرغېزي ژبې ستونځو ته په خپله لیکنه کې داسې کتنه کوي چې، کله د یوې ژبې بیا راژوندي کولو هڅې کېږي نو ان د قانوني ځواکونو څخه کار اخیستنه کار نه ورکوي. دا ځکه چې ژبه یوا ځې قانون هم نشي کولای چې په ټولو ومني. دا بېلګه راوړي چې هلته په کرغېزستان کې چې کله دوی غواړي ژبه بډایه کړي نو د روسي ژبې څخه ټکي اخلي او دا کار بیا دوی ته بله ستونځه راپاڅوي چې روسي ژبې او ان کرغېز خلک بیا کرغېزي ته په سپکه ګوري او دا وېیل کېږي چې کرغېزي د وحشیانو او شاته پاتو خلکو ژبه ده، چې همدا سپکاوی (stigmatization) دوی د کرغېزي د زدکړې او هم د مېنې څخه لرې کوي. او که چېرې څوک په کرغېزي روانې خبرې کوي نو هغوی بیا د بهرنیانو سره کار کوي چې هغوی د ژبې د بیا راژوندي کولو په لړۍ کې هېڅ برخه نشي اخیستلای.

Zhanara Nauruzbayeva په خپله لیکنه کې د کزاکي ژبې د ستونځو په هکله د کرغېزي ژبې ته ورته ستونځو ته ګوته نیسي او وایي چې د کزاکي ژبې سپک ګڼل نه یوا ځې د روسي ژبو لخوا کېږي بلکه دا د کزاکانو پوهانو او لیکوالانو لخوا په پراخه کچه روانه ده چې دا لړۍ کزاکي ژبه د پرمختګ څخه راګرځوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو څېړنه د ستراتېژيکو سياليو بېلګېزه کې

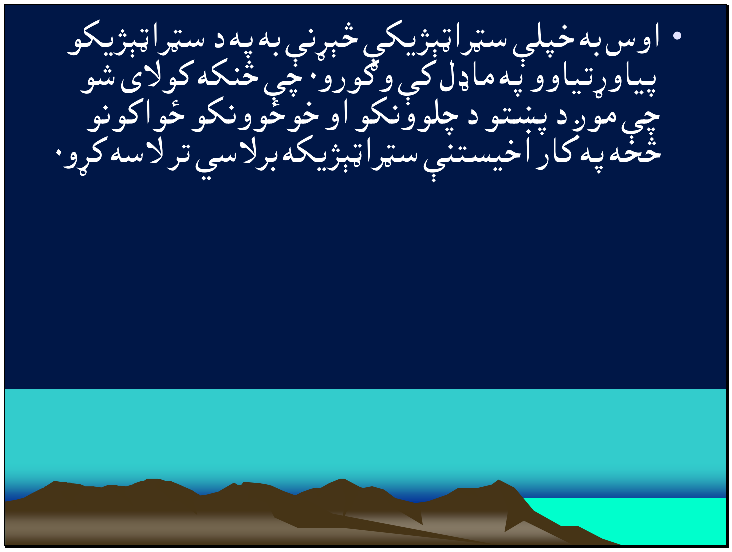

Figure 19 انځور شمېره۲۰ د ستراتیژیکو څېړنو لپاره پیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

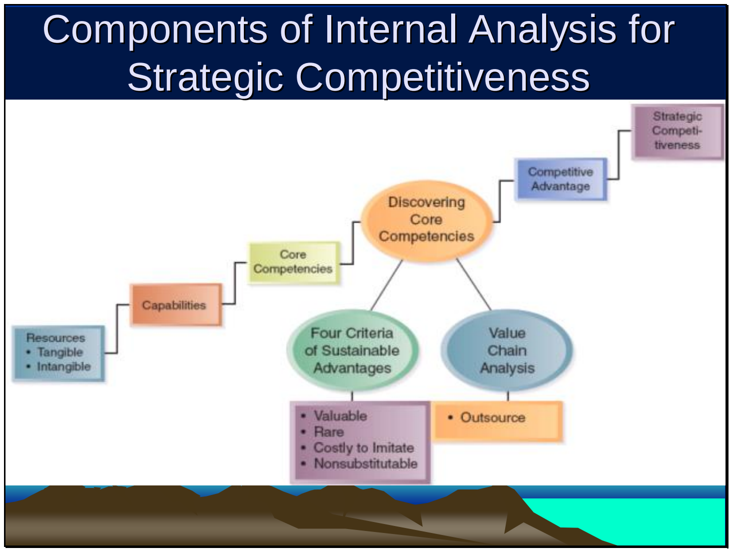

Figure 20 انځور شمېره ۲۱ د ستراتيژيکو سياليو خېړنيز بېلګېزه

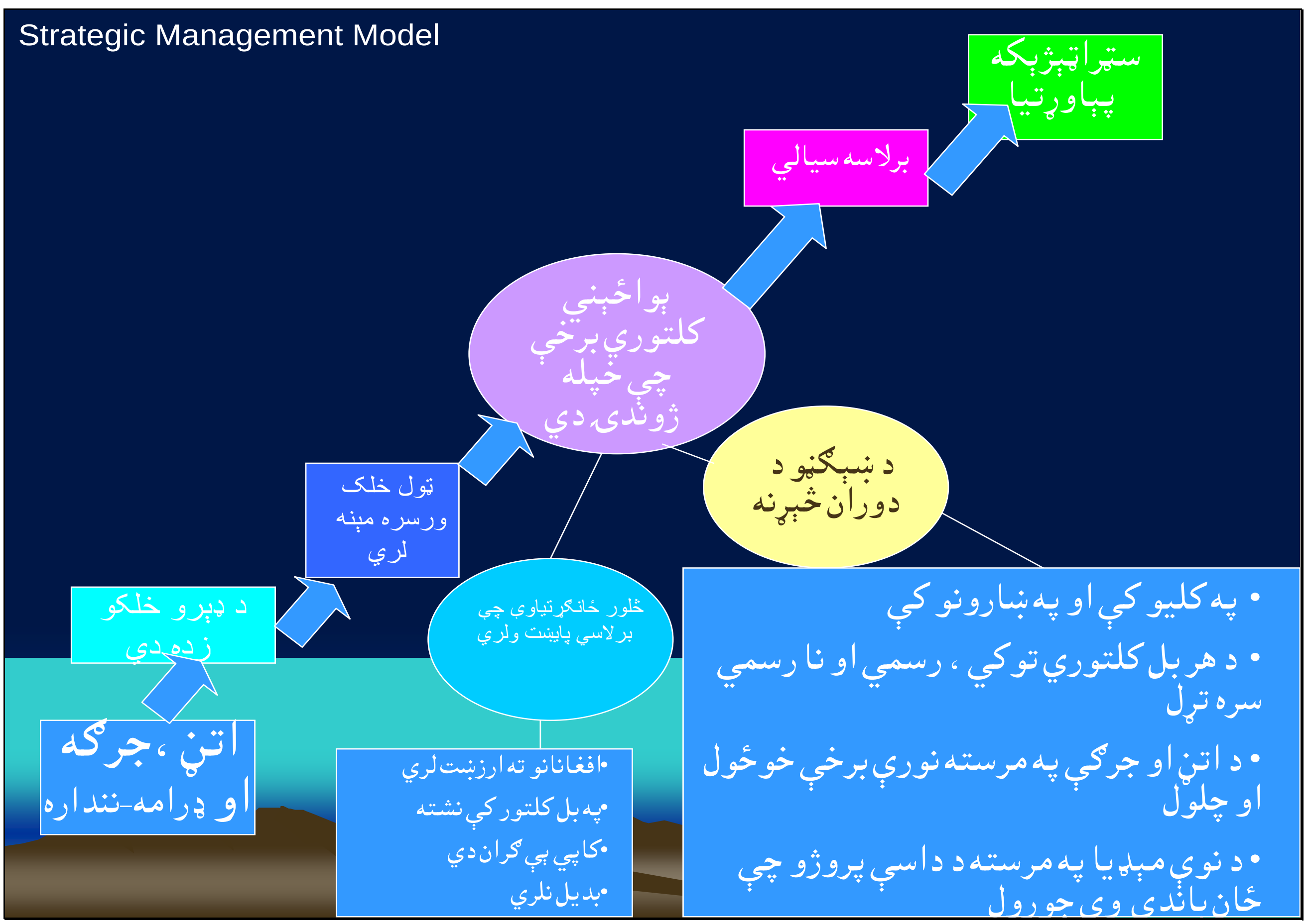

(c) ketabton.com: The Digital Library

انځور شمېره ۲۲ د ستراتېژيکو سياليو بېلګيزه د پښتو لپاره **Figure 21**

دا چې موږ بره دې بېلګيزې ته په ځير وګورو نو دا خو به راته ډېر ساده کار ښکاره شي او يا هم د کېدو شخه لرې، خو يوه خبره جوته ده چې دا بېلګيزه موږ د ستراتېژيکې پياوړتيا لاس ته راوړل رانيسي. د پښتو د ودې لپاره چې همدا کلتوري او ژبني توکي لکه په لومړي سر کې اتڼ او جرګه په بره پښتونخوا او کوزه پښتونخوا کې او ننداره–ډرامه په کوزه پښتونخوا کې او بيا وروسته همدا سې نور چلوونکي وخوځول شي نو بيا به همدا ستراتېژيکه پياوړتيا تر لاسه کړو. اندرې يا يانګ (۳۹ پاڼه، ژبه او دولت ۱۹۹۲ Andrea Young, on P39, Language and the Sate 1996) کې ليکي چې" زه خورا پدې باور يم چې هڅونه د خوښونې بېلګېزې لپاره يوه بنسټېزه خبره ده. د هڅونې برخې دا دي:موخې، اړتياوې، مزاج، غوښتنه، او خوښه. او په ريښتيا سره موږ دې ته بيا په دريو بېلابېلو برخو کې کتلای شو. لومړی په خپله ماشوم په همدغو برخو کې کتل، دويم بيا د ماشوم تر ټولو نږدې چاپېريال چې د ماشوم کورنۍ ده چې مور او پلار او د هغوی مزاج او بيا په کور کې د ژبې کچه او په خپله ماشوم ته هڅونه او لارښونه د ژبې په زدکړه کې او په پای کې ټولنه کې د ژبې اغېزه چې دا بيا نورې برخې لکه سپماوي، مزهبي،او د پوهنې کچه ده چې څېړل يې اړين دي. ما په خپل وار سره بيا د پښتو د کلتور برخو د څېړنو لپاره د پېشن يوه بيلګزه را اخستې ده چې د پښتو ټولې برخې مې په کې تر يوې کچې پورې څېړلي دي. هېله چې لوستونکو ته په زړه پورې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

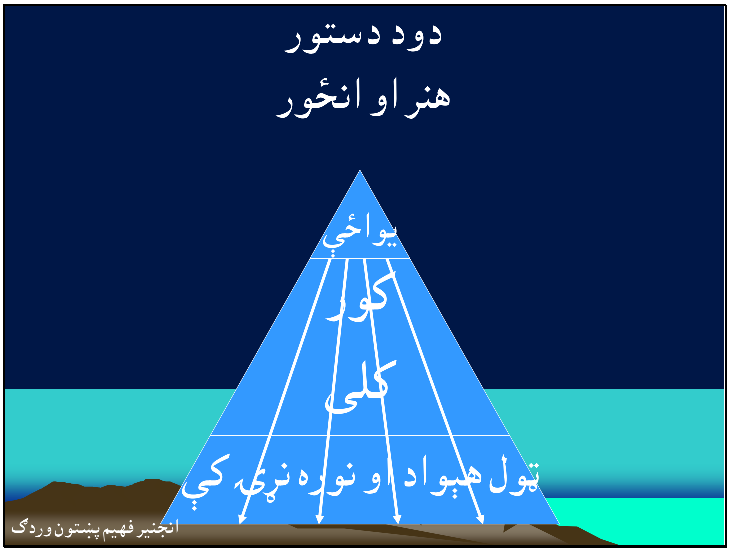

انځور شمېره ۲۳ د دود دستور او هنر انځور د بېلګېزې لومړۍ برخې بېلګیزه Figure 22

نو اوس موږ ته پکار دي چې اتڼ او جرګه او بیا په ځانګړې توګه د نن ورځې سره سم پر مخ تللې جرګې چې هغه سیاسي ګوندونه او د هېواد په دوه جرګې یې ښې بېلګې کېدای شي چې ان د ازرت باچا خان او اودل سمد خان د مبارزو کتابونه لویې لوي بلېګې کېدای شي او ان د کلتور نورې برخې سمې ژورې وڅېړو تر څو هر څه راته په ډاګه شي چې د دوی ځواکمنتیا، کمزورۍ، فرستونه، او ګواښونه په دریو برخو او چاپېریالونو کې لکه د کور، کلي او بیا ټول هېواد او نوره نړۍ کې څه دي. دا ځکه چې په کور کې ټول به لومړۍ په دې دریو چاپېریالونو کې موږ ته یوه ښکاره بڼه او انځور راکړي، چې زموږ په کورونو کې څه تېرېږي او د دود دستور د برخو سره څه چلند کېږي.

لکه څنګه چې زما په اند په لومړي سر کې بایده چې د اړتیا، غوښتنې او بیا رسولو په موندلو سره به موږ وکولای شو چې دا اړتیاوې د کور، کلي او بیا ټول هېواد په چاپېریال کې وڅېړو. او همدا رنګه دا به هم راته په ګوته شي چې په دغه دریو چاپېریالونو کې ځواکمنتیاوې، کمزورۍ، پرستونه، او ګواښونه څه دي؟ او چلوونکې څنګه او په کومه بڼه وڅوځوو؟. تر څو وکولای شو د اړتیا، غوښتنې او رسولو په بنسټیزو کرښو او مرسته د پښتو ودې لپاره د کړنلارې یا ستراتېژېکې برلاسۍ په لور بریالي ګامونه اوچت کړو. د دې لپاره چې دا ستراتېژېکه برلاسي د سم پلان او کرښې په بنسټ د ټولو افغان سیمو لپاره یو شان او ګډ بنسټه شي نو دا اړین بریښي چې دا د افغانانو په ټولو سیمو کې په لړ او بره پښتونخوا کې یې وڅېړو. دا کار بیا په ټولو افغانانو پورې په ځانګړې توګه، پوهان، چارواکي او هنرمندان چې چې دوی بیا د دغه چوکاټ کارولو سره په خپلو سیمو کې دا ځواکمنتیا، کمزورۍ، پرستونه، او ګواښونه وڅېړي چې بیا کومو کومو برخو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړيتوب ورکړي او کار وربانديې وکړي او پروژې ورته جوړې کړي. د دې تر څنګ د رسمي او نا رسمي برخو لپاره هم همدا شان په سياسي، ټولنيز، سپماوي او قضايي تخنيکي او ټکنالوژيکي برخو کې و څېړل شي او ورته پروژې جوړې شي.

د پښتو فلم څېړنه د دود د دستور او هنر انځور بېلګېزه کې

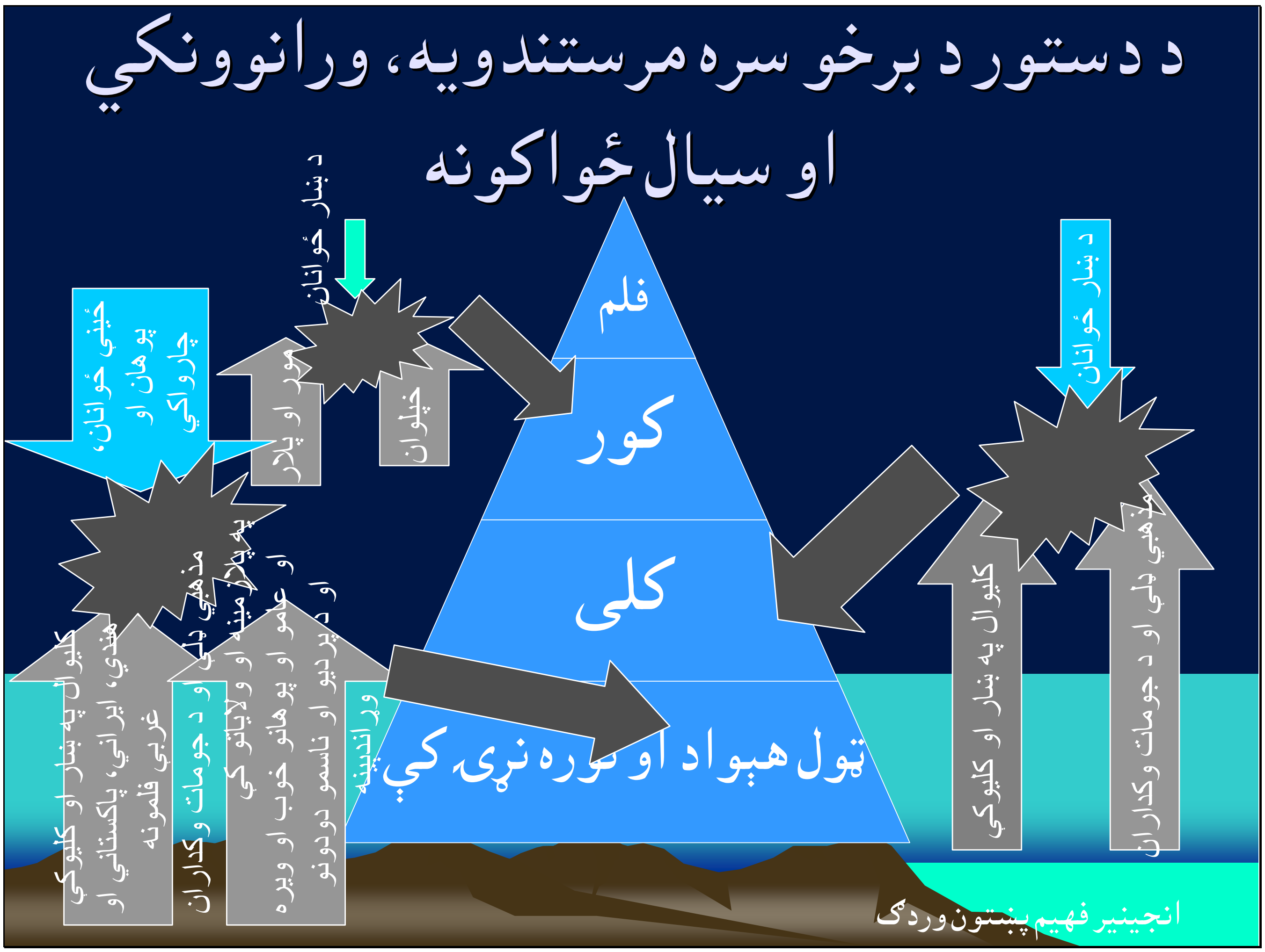

Figure 23 انځور شمېره ۲۴ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګېزه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لومړي سر کې غواړم چې د فلم ځواکمنتیا، کمزورۍ، فرستونه، او ګواښونه د افغانانو په دې دریو چاپېریالونو کې وګورم. په دغه څېړنیزه بیلګه کې چې بره کتله کېږي دا به هم په ګوته شي چې د فرستونو موندلو او یا هم شته فرستونو څخه به څنګه ګټه پورته کوو.

په دغه بېلګیزه کې دا زرغون رنګ د مرستندویه او فرست جوړوونکي او اغېز او ځواک دی. او دا خړ رنګ بیا د سیال او ورانوونکي اغېز او ځواک لپاره ځانګړی شوی دی. او د خړو او زرغونو غېښو څوکې چې او پنډ والی او نری والی د دوی خوا او ځواکمنتیا ښکاروي.

کور:

د افغانانو د کور په چاپېریال کې چې موږ د پښتو فلم یا افغان فلم ځای ګورو نو دا جوته کېږي چې دلته په دې ډېر ارزښتمن او مهم چاپېریال کې د پښتو د فلم سره مینه په ډېر کړکیچن هالت کې ده. ځکه چې لومړی خو د فلم کتل دي او بیا د فلم لپاره او د فلم په کاروبار کې کار کول چې ګورو نو په دې دربواړو برخو کې یوا ځې د ښارونو ځینې ځوانان هم د فلم سره مینه لري او هم د فلم لپاره او په فلم کې د کار کولو سره مینه لري دا بیا په کوزه پښتونخوا کې تر بره پښتونخوا پیاوړې ده.

که چېرې یو ځوان د فلم د کتلو لپاره وغواړي چې کور ته فلم راوړي نو په لومړي سر کې به مور او پلار ورسره په اکسرو ځایونو کې مخالفت وکړي. د ښارونو په کورونو کې د فلم سره دومره دوښمني نشته لکه څومره چې په کلیو ده، خودا بیا په د کوزې پښتونخوا په کلیو کې لکه سوات او مردان کې دا دوښمني بیا کمزورې ده. نو د ښار هلکان او نجونې کولای شي چې فلمونه وګوري، خو د فلم په کاروبار کې او په ځانګړې توګه په فلم کې کار کول دا نو بیا د ټولو کورونو په چاپېریال کې دومره لویه ستونځه ده چې ان د پېغور ځای یې نیولی دی. نو هلکان هغه هم د ښارونو به لږ څه د مور او پلار سره جنجال او خبرې اترې وکړای شي نجونې خو که چېرې دا خبره را اوچته کړي نو په مرګ به وګواښل شي. نو د پښتو فلم سره چې کوم چلند په کور کې کېږي هغه همدا اړتیا وژني او د غوښتنې پړاو ته یې نه پرېږدي. نو کومه اړتیا چې د پښتون په کور کې غوښتنې ته اوړېدلې ده هغه بیا نور فلمونه لکه، پارسي، هندي، انګرېزي، اربي، ترکي، اوردو او داسې نور پوره کوي. او چې د فلم په نړۍ او کاروبار کې د کار کولو کومه مینه ده هغه هم دغو افغان ځوانانو د نورو فلمونو په چاپېریال کې سره کړې ده.

دا دوښمنۍ څو اړخونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: دا کوم پلمونه او ډرامې چې نن سبا جوړېږي ډېری یې د پښتنو د کلتور برخې د سره نه لري٠ لکه جرگه، اتڼ، دراوی او داسې نور٠

دویمه: دا چې په دې پلمونو کې کیسې یې د پښتنو د ژوندانه لپاره په ژوندیو کېسوندې تړلې٠

دریمه: دا چې د اوچتو زدکړو او کاروبارونو افغانان ورسره مینه نه ښکاره کوي او نه هم په کې ونډه اخلي٠

څلورمه: دا چې دا د ماشومانو لپاره ه کوم توکي نه برابروي چې دوی بیا کله پلرونه او میندې شول چې بیا دوی باندې اغېزه وکړي٠

پینځمه: دا چې په پلمونو او ډراموکې رول ماډل او یا هم پېژندل شوې او ښې څېرې او مخونه نه هم شته او نه هم پېژندل شوې او ښې څېرې او مخونه ورځي٠ نن سبا یوا ځینی سرې چې په اوچتو کسانو کې د پلمونو او ډرامو سره مرسته کوي او مینه ورسره لري تر څو چې ما اورېدلي دي هغه یوا ځې گل اغا شېرزی د ننگرهار والي دی نور ټول د کلتوري برخو او په ځانگړې توگه د پلم او ډرامې نه یا هم لرې دي او یا هم ورسره ښکاره دوښمني کوي او د پېغور په سترگه ورته گوري٠

نو پایله دا شوه چې پلار او مور او خپلوان د ورانوونکیو ځواکونو کار تر سره کوي او دغه اړتیا په ژونکه کې وژني٠ او دوی بیا د سیال کار هم کوي چې د سیالو ځواکونو سره لکه د نور فلمونه لکه ، پاړسي، هندي، انگرېزي، اربي، ترکي ، اوردو او داسې نورو سره بیا دومره مخالفت نه کوي او هغوی ته د کور په چاپېریال کې ځای ورکوي٠ او که یې ماشومان د هغو فلمونو سره مینه پیدا کوي نو دوی بیا دا مینه په غوښتنه بدلوي او دوی دي چې دا بیا په مالي ډگر کې پېتې په غاړه اخلي او د نور فلمونه لکه ، پاړسي، هندي، انگرېزي، اربي، ترکي ، اوردو او داسې نور و د رسولو او ځوبولو لپاره پیسې خرڅوي٠ او د پښتو د کلتور خزانه یې تشه او دنورو ژبو او کلتور خزانه یې ورډکه او پانگه یې ور ډېره کړله٠ بله اغېزه یې دا ده چې د افغان په کور کې افغان بېلگه او رول ماډل نشته٠ تاسې به ډېرې داسې کورنۍ لیدلي وي چې خپلو ماشومانو ته د همدې فلمونو د انځورگرو نومونه او فېشنونه ورکوي٠ د ټولو افغانانو په کورونو کې به داسې کور هېڅ هم پېدا نشي چې هلته به ټول فلمونه پښتو وي٠ زه په خپله دې گواښ ته مخامخ یم او دا زما یوا ځینی کور دی چې دلته ټول فلمونه او ډرامې پښتو دي او ډا ټول د پېښور، کوټې، کابل او لندن د سوتال او نورو ځایونو څخه تر لاسه کوم٠ ما سره به تر پینځو سو زیات د پښتو فلمونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډرامې پيتې او سي ډي او ډي وي ډي وي. او هر افغان چې پدې هکله وپوښتم نو د دوی په کور کې به له پينځو څخه تر ډېرشو پورې وي.

په پايله کې به دا ووايو چې دافغان د کور په چاپېريال کې همدا مور او پلار او خپلوان دي چې د پښتو د فلم اړتيا په ژونکه کې وژني او د غوښتنې کېدو څخه يې راګرځوي او مخه يې ډب کوي. او پښتو فلم سره مينه وژني. او د نور فلمونو لپاره لاره خلاسوي. مرستندويه ځواکونه ډېر کمزوري، او ورانوونکي او سيال ځواکونه ډېر ځواکمن او فرست خو په خورا بد هالت کې دی. نو دلته په کور کې کوم فرست نه ليدل کېږي چې په کومه شيبه مور وغواړو چې مرستندويه ځواکونه لکه د ښار هلکان فلم په خوا وهڅوو نو ورانوونکي او سيال ځواکونه په ډېره اسانۍ سره يې فرست خاورو سره خاورې کوي. دلته يوه کيسه بيا چې د سترګو ليدلې او په ژوند کې تېر کړی هال دی غواړم وليکم. زما ماما ګان او ترور ګانې په کابل کې اوسېدل. او دوی د اپيزلا امين په پېر کې يو تور او سپين تلويزيون اخيستی و او بيا يې د پلمونو او سندرې په پټه کتلې. زما ښه په ياد شي چې کله زموږ نيکه چې موږ ټولو به ورته اغا بابا وييل چې غږ به کور ته راغی نو تلويزيون باندې به چې په يوه ښېله وړه کوټه کې به يې پټ اېښی و. نو له ډېرې وېرې به مو پرده به مو پرې واچوله. نو زموږ نيکه څو ځله دا تکل کړی و او تبر يې هم ځان سره راخيستلی و چې دا تلويزيون مات کړي. او د ده مخ نيوی هم زما انا او زموږ پلار او ځينې درنو خپلوانو کړی و. زموږ نيکه به مدام وييل چې دا خردجال دی چې هرکله مې په تبر درته دړې وړې کړی وي نو کړی به مې وي. نو چې زموږ تلويزيون زموږ مشران په تبر راته وهي نو پلم کې برخه اخيستل خو په توپ ولي.

کلی:

د کلي چاپېريال خو لا د کور د چاپېريال نه هم په بد هالت کې دی دا ځکه چې په کور کې يواځې همدا مور او پلار او خپلوان ول چې د ماشومانو او زامنو او لوڼو سره به يې جنجال کولو، خو په کلي کې بيا دا کړکېچ نور هم ژور دی. د افغانانو په کليو کې، دلته د کليو نو موخه همدا د څو کورونو سيمه ده چې هم په ښار کې او هم په باندېو ورته موږ د کلي نوم ورکړی دی، يواځې ځينې زړه ور ځوانان او د ګوتو په شمېر نجونې په ټولو ۲۰-۷۰ مېليونه افغانانو کې د فلم سره مينه ښکاره کوي. خو د دې په مخالفت کې ورانوونکي او سيال ځواکونه د کور په پرتله ډېر او ځواکمن دي. دلته په کليو کې ګورو چې دلته د فلم سره مخالف ځواکونه ډېر دي او دا ځواکونه همدا مينديې او پلرونه، او مذهبي ډلې او د جومات واکداران دي چې په ښکاره د فلم سره دوښمني کوي. او هر هغه څوک چې د فلم سره مينه ولري او يا وغواړي چې په فلم کې يا کار وکړي او يا هم د فلم انځورګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي ، هغه به په ديني وسايلو رټل کېږي او همدا لړۍ د پېغور لړۍ ګرځي. نو څوک نشي کولای چې فلم ته زړه ښه کړي. نو اوس موږ ګورو چې د کلي په کچه هم د پښتو فلم د اړتيا وژنه په ژونکه کې وشوه او تر غوښيني پورې نه رسېږي چې بيا رسوونکي ځواب ورکړي. او په کومه وړه کچه چې اړتيا په غوښتنه بدله شي نو د رسولو او ځوابولو لپاره يې هغه دي تيار نور فلمونه لکه ، پارسي، هندي، انګرېزي، اربي، ترکي ، اوردو او داسي نور شته. او بيا د هغوی سره دومره دوښمني نه کېږي لکه چې د پښتو هنرمند سره کېږي. دا ځکه چې همدا د مذهبي ډلو او د جومات د واکدارانو زامن هم چې د پرديو فلمونو کاني کوي نو په کليو کې ورته دومره په سپکه نه کتل کېږي.

نو موږ وکتل چې د پښتو فلم سره د کلي په کچه کړکېچ او د ورانوونکو او سيالو ځواکونو زور ډېر دی او هغه افغانان چې ورسره مينه لري هغه په غوښتنه نه بدلېږي. او د نورو پردو فلمونو لپاره لاره هوارېږي. او په کلي کې هم همدا خبره ده چې مرستندويه ځواکونه ډېر کمزوري او فرصت هم په ډېر به هالت کې دی، او بلې خوا ته ورانوونکي او سيال ځواکونه او ګواښونه دومره زوره ور دي چې فرست او د مرستندويه ځواکونو هر يو خوځښت چيت پيت او درې ورې کوي.

ټول هېواد او نوره نړۍ:

لکه څرنګه چې مو د کور او کلي چاپېريالونه وکتل چې هلته په کو کې سيال او ورانوونکي ځواکوونو سره د مرکې کېدل شوني ول خو په کلي کې دا ورانوونکي او سيال ځواکونه د فلم په مخالفت کې بيا ډير ځواکمن او ډېر ول. نو چې اوس ټول هېواد او نورې نړۍ ته ګورو دلته کړکېچ نور هم ژور کېږي او دا ورانوونکي او سيال ځواکونه نه يوا ځې دا چې ځواکمن او ډېرېږي بلکې دا لا نور هم په سمباله توګه کار کوي او د مخالفت کچه يې ډېر ځواکمنه کېږي.

راځئ چې لومړی د افغان فلم د مرستندويه او مينه والو ځواکونو کچه وتلو. دلته په ټول هېواد او د نورې نړۍ په کچه د افغان فلم سره مينه او مرستندويه ځواکونو شمېر لږ څه ډېرېږي خو دا سمبال شوی او منزم نه دی. نو اوس موږ ګورو چې دغه ورانوونکي او سيال ځواکونه لکه کليوال په ښار او کليو کې هندي، ايراني، پاکستاني او غربي فلمونه ، مذهبي ډلي او د جومات وکداران په پلازمينه او ولاياتو کې. او دا چې موږ وينو چې زموږ د سترګو په رپ کې بيا يې په سېنما کې او د فلمونو په دوکانونو کې يا بم الوزولوی وي او يا يې هم اور ورته اچولی وي دا د ورانوونکيو ځواکونو څومره ځواکمنتيا ښکاره کوي. او دا چې زموږ پوهان او مشران د پښتو فلم د ودې سره بې پروا دي دا پخپله د ورانوونکو او سيالو ځواکونو په کتار کې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د عامو او پوهانو خوب او ویره او د پردیو او ناسمو دودونو وړاندېينه او یا ملاتړ په خپله د پښتو فلم ملا ماتوي.

د ښارونو په کورونو کې د فلم سره دومره دوښمني نشته لکه څومره چې په کلیو ده ، خو دا بیا په د کوزې پښتونخوا په کلیو کې لکه سوات او مردان کې دا دوښمني بیا کمزورې ده. نو د ښار هلکان او نجونې کولای شي چې فلمونه وګوري، خو د فلم په کاروبار کې او په ځانګړې توګه په فلم کې کارکول دا نو بیا د ټولو کورونو په چاپېریال کې دومره لویه ستونځه ده چې ان د پېغور ځای یې نیولی دی. نو هلکان هغه هم د ښارونو به لړ څه د مور او پلار سره جنجال او خبرې اترې وکړای شي نجونې خو که چېرې دا خبره را اوچته کړي نو په مرګ به وګواښل شي.

د پښتو فلم مرستندویه ځواکونه او فرستونه د اوس مهال لپاره بیا هم په ډېر بد هالت کې دي. د خدای بخښلي حشمت خان ،چې یو افغان فلم جوړوونکی دی، په وینا د ده د فلم لپاره په ټوله نړۍ کې یوه پښتنه ورته پیدا نشوه چې ده سره په فلم کې کار وکړي نو دې ته وګورئ چې زموږ فلم په کومه ټیټه کچه کې دی. کوم وخت چې ما په برېتانیا او هالند کې ولید او ده راته دا د یوې لویې اند ښښنې په څېر دا خبره وکړه نو ما هم وروسته له نورو خبرو دا ورته په ډاګه کړه چې هلته په پېښور کې ډېرې ښې پښتنې انځورګرې(هنرمنداني) شته. ده ته مې دا مشوره ورکړه چې هلته هم ولاړ شي او هم د هغوی سره خپلې تجربې شریکې کړي. نو ده هم راته ښه وکړه. دا چې دی خدای په ځواني کې رانه واخیستو نو ما ته هم دا پته ونه لګېده چې دوی د دغو اړیکو جوړولو لپاره څومره پرمخ تګ کړی ؤ.

نو دا کوم یو یو فرست چې هم پیدا کېږي نو هغه به خامخا په پردیو وسایلو پوره کېږي او دا فرستونه به د پردیو او سیالو ځواکونو لخوا د ماتي سره برابرېږي. دا ځکه چې اوس د پاړسي، هندي، انګرېزي، اربي، ترکي ، اوردو او داسي نور فلمونو سره په ۷۰-۲۰ مېلیونه افغانانو کې دومره مینه وال شته چې پښتو فلم ته مینه وال د سره پیدا کېږي نه. نو پایله دا ده چې پښتو فلم ته کومه اړتیا چې شته هغه یا خو د نورو فلمونو لکه پاړسي، هندي، انګرېزي، اربي، ترکي ، اوردو او داسي نورو لخوا په غوښتنه چې بدلېږي ځوابېږي او یا هم دا غوښتنه په ځانګړې توګه په ژونکه کې وژل کېږي او تر غوښینې کېدو پورې نه رسېږي چې بیا کوم پښتون راپورته شي هغه په پښتو فلم ځواب کړي او پښتو فلم ورته ورسوي. یواځې دلته په لندن کې ډېری افغانان اوس د خپل هېواد پلمونه ډېر اخلي. چې دې ته پام اړول په کار دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ننداري څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلګيزه کې

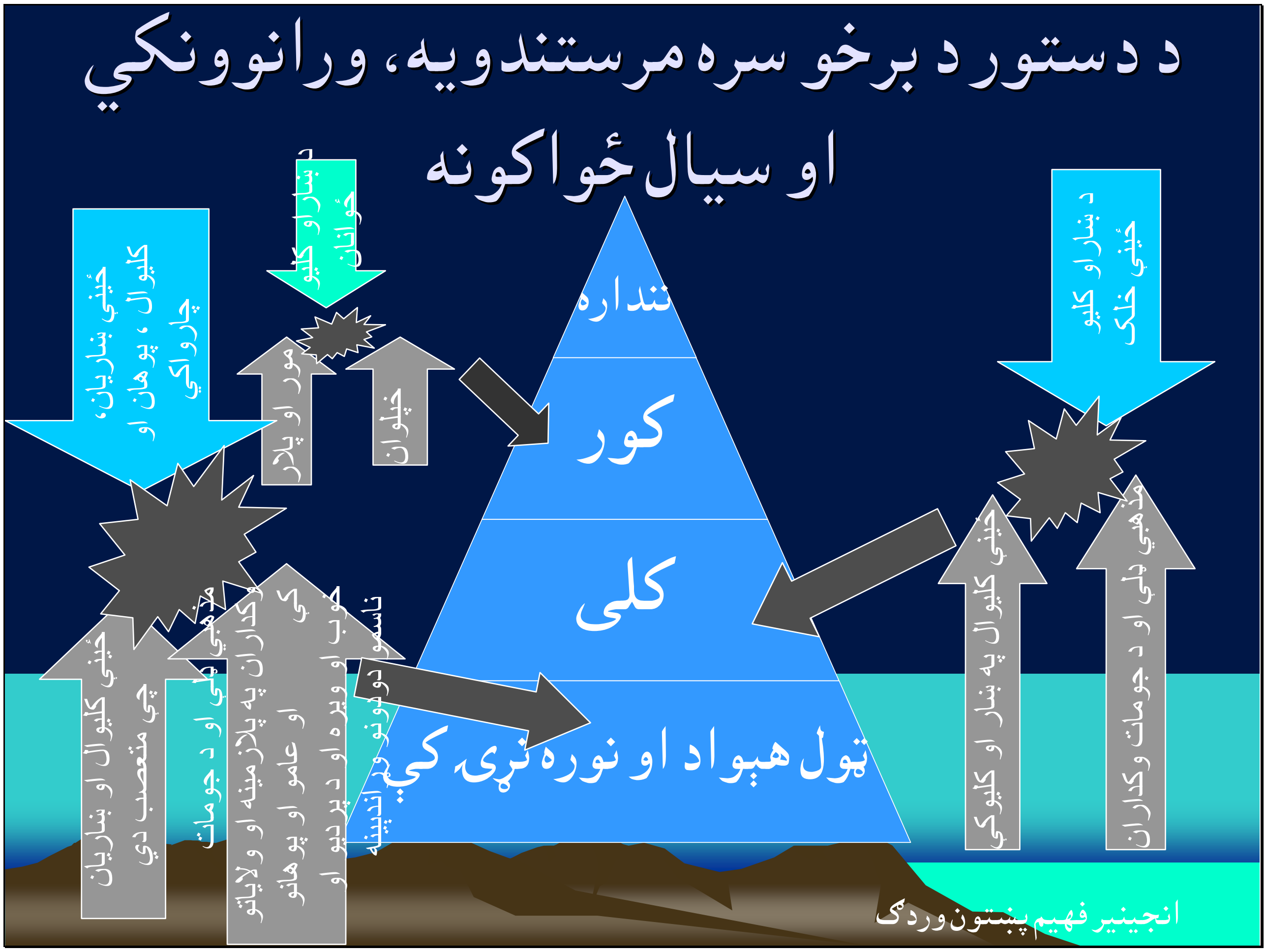

Figure 24 انځور شمېره ۲۵ د دود دستور برخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه.

لکه څرنګه چي مو فلم وليد او په دريو چاپېريالونو کې مو وڅېړلو په همدې توګه د پښتو ننداره هم غواړم چي وڅېړم.

ننداره په ننۍ بڼه کې دا يوه نوې برخه ده خو د افغانانو په ژوندانه کې ننداره د ډېر پخوا راهيسې شتون لري. چې د ډېر پخوا څخه به په کليو کې ټوکيان ول او هغوی به يو يا دوه کسان ول او بيا به ټوکې کولې او يا يې هم کيسې کولې. د پښتنو ژوندانه ته ننداره په لومړي ځل په چارسده کې د حضرت پاچا خان په مرسته د خدايي خذمت ګارانو لخوا په نوې بڼه وړاندې شوه. ننداره زموږ په کليو کې او ښارونو کې رواج شوې ده خو دې سره هم سيال او ورانوونکي ځواکونه شته او هغوی به اوس وګورو چي په کومه کچه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور:

د فلم په پرتله د کور په چاپېریال کې د ننداري سره دومره مخالفت نشته. داسې هر کور کې په ټيټه کچه د ننداري لپاره مينه شته او هغه دا چې ډېرى مېندې او پلرونه خپلو ماشومانو کې يو يو چې ټوکې ، پېشاړې او پېښې (نندارې انځورګري) کوي هغه بيا نازوي او په ځينو کليو کې بيا نجونې هم د کور او کلي په چاپېريال کې دا زړه ورتيا کولى شي چې پېښې او ټوکې وکړي. خو دا چې بيا دا ماشومان د ننداري لپاره په مسلکي کچه وغواړي زده کړې او يا هم کار وکړي نو بيا د غو ماشومانو مخه همدا ميندې او پلرونه او خپل خپلوان د کور په دننه کې ډب کوي او بيا ترينه پېغور جوړ کړي. داسې به ډېر کم کورونه وي چې هلته دې د ننداري لپاره ماشومان وروزل شي. نو دا ويلاى شو چې ورانوونکي او سيال ځواکونه شته خو د مرستندويه ځواکونو ځواکمنتيا هم د پام وړ ده چې موږ د لته بيا فرصت هم لرو او اړتيا هم شته د کور په دننه کې. او دا اړتيا په غوښتنه بدله شوې ده ، چې ان په هر کور کې رسولو ته اړتيا ليدل کېږي. د دغې غوښتنې لپاره د ځواب توکي جوړول د کورونو د خوښې په کچه او ورته توکي د فرصت د ډکولو لپاره جوړ او وړاندې شي خو په ډېر پام سره.

کلی:

همدا چې موږ د کلي چاپېريال ته راځو نو ګورو چې پدې کې لوبغاړي او ځواکونه ډېرېږي. د کلي په چاپېريال کې د نندارې سره د کلي په کچه مينه هم ډېره ده او هم د ننداري د لوبغاړيو لپاره د ودې چاپېريال هم شتون لري. خو دا ننداره په ډېره کمزرې بڼه شتون لري. دا ننداري اکسره د کليو (چې هم ولاياتو او هم په ښارونو کې) ټوکيان دا دنده په مخ بيايي. او دا کسان پېژندل شوي کسان دي. او همدا شان د ښځو په مينځ کې هم همداسې پېغلې، کشرانې او ان زړې ښځې د ټوکو ډېر ښه مهارت او پوهه لري او په خپلو ټوکو سره دا نور خپلوان د ننداري په چاپېريال کې خندوي او خوښ يې ساتي. داسې کلي شته چې په هغه کې د کلي ټول خپل خپلوان نر او ښځې او بيا په ځانګړې توګه د خوښيو په وختونو کې دوى سره يو ځاى د نورو خوښيو تر څنګ ټوکي ټکارې او هم نندارې جوړوي. چې دا نندارې بيا لږ څه پرمخ تللې بڼه لري. لکه په وردګو کې کومه زړه ښځه او يا هم همدا ټوکې ښځه د ناوې په ځاى کېنوي او يو د ناوې شال ورباندې وا چوي چې کله شاهدان د ښځو مينځ ته راشي نو دلته پينځه يا لس مشران او ډېرى هلکان هم وي چې بيا دا شاهدان چې دا خولې خلاسې کړي د خبرو لپاره نو په همدې شېبه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوکې ښځه او یا هم کومه بله پېغله او یا ښځه دوی دواړه شاهدان په ډېر مهارت او ښه ویشتنه په دا خولو باندې د اوړو په غونډاري وولې او ټول هم همدا شاهدان او هم یې ملګري په اوړو ککړ پکړ او سپین مین شي او ټول نارینه په تېښته بریالي شي ، نو پدې سره ټول د واده خلک دومره وخاندي چې اکسره خپلې اوښکې هم نشي درولای. همدا رنګه په افغانانو کې د کلیو په کچه د نندارې لپاره په ځانګړیو وختونو کې او ځانګړیو ځایونو کې مینه او مینه وال شته. دا چې دا په ډېر یو کمزوري هالت کې ده نو دا به بیا وروسته وګورو چې څرنګه دا بډایه کړو او مخالفت ورسره له مینځه یوسو.

بلې خوا ته د نندارې سره چې په کلیو کې کوم مخالفت شتون لري هغه بیا هم یو شمېر کلیوال او هم هغه پلرونه او میندې دي چې هغوی د دې په ارزښت نه پوهېږي. او هم (متعصب) یا وچ سري دي. د دوی تر څنګ ځینې مذهبې ډلې او د جومات واکداران هم یې مخالفت په ډېره کلکه کوي او د دین په وسیله یې ټکوي. نو چې اوس د اړتیا او غوښتنې او رسولو چاپېریال ته راشو نو دلته دا اړتیا په غوښتنه بدله شوې ده او هم کوم بل څوک ورته دومره رسول نکوي. یوازې د ښارونو په کلیبو کې دا په ډېره اوچته بڼه ننداره وړاندې کېږي. نو دلته یوه ستونځه لا تر اوسه شته چې هغه هم په کلیو کې د هغه چا سره چې وغواړي د نندارې لوبغاړي شي په ډېره سختۍ سره مخالفت شته او که چېرې نجونې وغواړي چې د نندارې نړۍ ته او کاروبار ته د تګ پکر وکړي نو دا به کېدای شي چې د ژوندانه په بیه ورته ګران پرېوځي. او دا نجونې به په مرګ وګواښل شي. نو په کلي کې یو لوی فرست شه دا هم په ډېر پام سره بایده چې غوښتنه دځوابلو لپاره په سمو توکیو سمبال شي.

ټول هېواد او نوره نړۍ:

بره مو ولیدل چې د نندارې لپاره چې څومره مینه شته د کلي په کچه او څومره مخالفت ورسره دی خو بیا هم د کلي په کچه غوښتنه ډېره ده او ځوابول یې یو اړین کار بریښي. په همدې توګه په ټول هېواد او نوره نړۍ کې چې موږ د افغانانو نندارې ته ګورو نو دا په خورا ټيټه کچه کې ده. په ښارونو کې ننداري یو څه وده کړې ده. خو دا نندارې اکسره د نورو هېوادنو څخه کاپې کېږي ځکه چې دا د کلیو سره ډېر لږ تړاو لري او هم همدا کسان چې نندارې لوبغاړي دي همدوی هم د کلیو سره کمې اړیکې لري. نو د ښارونو په کچه د نندارې سره مینه په غوښتنه بدله شوې ده او د ځوابول یې هم د هېواد د کلتور لپاره ښه رول لوبولی شي. کله چې موږ نندارې ببا په سي ډي ګانو کې ګورو هغوی بیا ډېری یې اوتې بوتې دي. خو بیا هم د وې په حال کې دي. د نندارې سره چې څومره مخالفت شتون لرې هغه بیا په ښارونو کې خورا سمبال او منزم دی او زور د مخالفت هم خورا ځواکمن دی. په همدی توګه د نندارې سره چې بیا څومره مینه ده او دا مینه چې ببا په غوښتنه بدله شوې ده دا بیا په ځانګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه به کوزه پښتونخوا کې ډېره ځواکمنه ده. خو هلته بیا د ننداري سره مخالفت په ډېره ځواکمنه کچه دی چې ان یې نشتر هال بند کړ. او هغه مذهبي ډلې او د جومات واکداران دي چې د ننداري سره دوښمني کوي او افغان کلتور په لوی لاس وژني. او دا لویه تېروتنه او زیاتی دی. دا چې زموږ مشران، پوهان او سیاسي او ټولنیزې ډلې د دې په مقابل کې بې پروا دي دا په خپله د د غلیم په سنګر کې دربدل دي او د د سیالو او ورانوونکو ځواکونو په کتار کې دربدل او د هغوی تله درنول دي. نو د مرستندویه ځواکونو ځواک او زور سره زیاتی کېږي. نو په کار خو دا ده چې د ا پوهان، مشران او سیاسیون خو دې لږ تر لږه د مرستندوی ځواکونو ملاتړ خو وکړي. تر څو دا مینه چې په غوښتنه بدله شوې ده هغه د ځوابلو لپاره په یو سم کاروبار بدل او یوه ځواکمنه اقتصادي برخه د کلتور وګرځي. نو موږګورو چې د ننداري لپاره فرست شته چې په مینه، اړتیا ولاړ او بیا غوښتنه چې دا فرست یې جوړکړی دی. نو د دې په مخالفت کې چې څومره ځواکونه شته هغه له پامه نشو غوځولای چې د بهرنۍ ننداري لکه ، هندي، پاړسي، اوردو ، انګرېزي، اربي، ترکي او داسې نور زموږ دننداري سره په سیالۍ کې دي. نو دا فرست هم پکار دي چې د کور او کلي په مرستې او بنسټ سره په ګډه ځواب شي او کلتوري توکي ورته په ډېر پام جوړ او وړاندې شي. داسې ونشي چې بیا د همدا مذهبي ډلې او د جومات واکدارن او ځینې ساده او ناپوهه وچسري کسان په ګډه سره د ننداري مرۍ ټوله پرې کړي او د نورو پردیو هنرمندانو لپاره ډګر تش کړي چې بیا هغوی پرې مزې وي او نوره شتمني مو رانه په دې توګه هم وړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو انځور ځېړنه د دود دستور او هنر انځور بيلګېزه کې

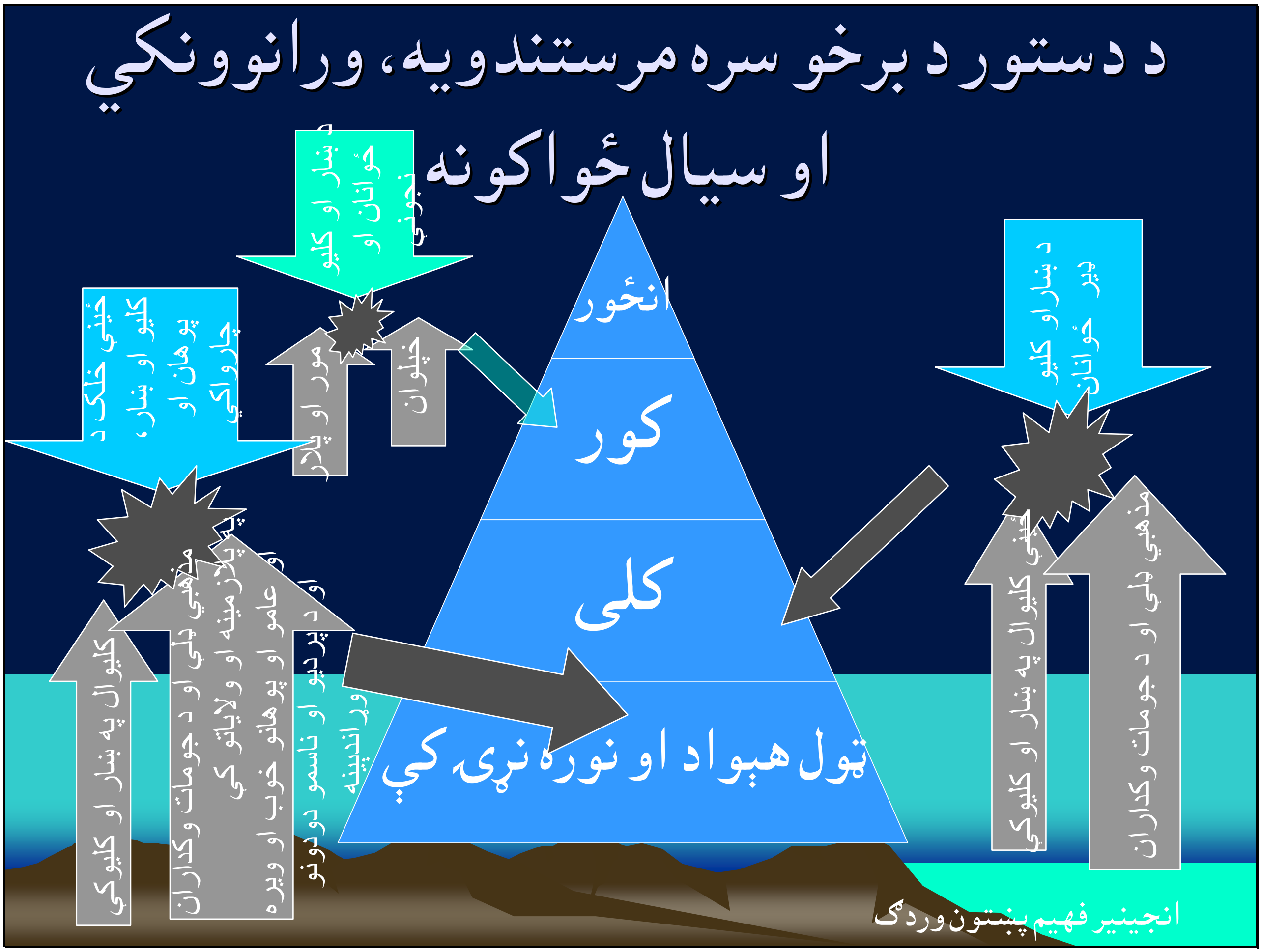

Figure 25 انځور شمېره ۲۲ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو ځېړنيزه بېلګېزه.

انځور په افغانانو کې ډېر پخوانی تاريخ لري. د دې ژور او تاريخي ځېړل د ما د ځېړني او ليکنې د وسه وتلې او د موخې نه لېرې خبره ده.

لکه څرنګه چې د فلم او ننداري برخې مو له دوو اړخولوري يې د اړتيا ، غوښتنې او رسولو او دويمه يې د په هغه کاروبار کې د مرستندويه ، ورانوونکو او سيالو ځواکونو ځېړنه په دريو چاپيريالونو کې وکړه ، همدا شان به د انځور ځېړنه په ورته تګلاره وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور:

اوس چې یو ځل بیا په دغه بېلګیزه کې د انځور څېړنه کوو نو بیا هم ګورو چې د کور په چاپېریال کې د انځور سره مینه اړتیا او هم یوه مهارت ته آوښتې ده. د کور په چاپېریال کې انځور په ډېر پخوانې پړاو کې دی. هلکان د یو ډول انځور سره مینه لري او هغه کاږي او نجونې بل ډول انځور سره مینه لري او هم یې کاږي. د بېلګې په توګه د کورونو په چاپېریال کې هره پېغله مخکې له دې چې واده شي نو دا بایده چې یو څه د کور کارونه یې زده کړي وي او د انځورونو کاږل او هغه هم په پردو، د سمالونو، د ماشومانو او لویانو ټټر، د ښځو پر جامو، د بالښتونو او کټونو پر پوښونو باندې د لاس کار چې ښکلي انځورونه ورباندې ګنډل کېږي دي. او دا انځورونه بیا ډول ډول دي. د هلکانو انځورونه بیا چې دوی ښونځي ته ځي نوره هم وده کوي. په ټولنه کې انځور ته اړتیا شته د ژوندانه په برخو پورې پایښتي ګنډل شوې ده، او دا بیا په غوښتنه بدله او په رسولو کې یې همدا د کور په چاپېریال کې هلکان او نجونې بوختې دي. چې دې ته مرستندویه ځواکونه وبیلای شو او بلې خوا ته د دې مخالفت چې کوم میندی او پلرونه او خپلوان دي هغوی د ورانوونکیو او سیالو ځواکونو ځای نیسي. دلته یوا ځې سیالي هم شته چې ورونه او خویندې ان د کور په چاپېریال کې په سیالۍ بوخت دي او دا سیالي د سمبالولو په پوهه کې ډېر ارزښت لري چې دا په خپل وار سره ښېګڼه مینځ ته راولي او انځور ته د کور په چاپېریال کې وده ورکوي. نو زموږ انځور ته په کورونو کې په یو ځانګړې برخه کې فرست شته چې دا بیا کولی شو چې وده ورکړو او بیا یې د انځور نورو برخو ته خپور کړو. نو په پایله کې وبیلای شو چې د کور په چاپېریال کې وراونوونکي او سیال ځواکونه بیا هم یو څه نا څه ځواکمن دي. خو که دا نجونې او هلکان وغواړي چې بیا دا مینه او مهارت بیا په مسلک واړوي نو بیا د هلک سره خو مخالفت سخت دی خو د نجونو په کچه نه چې تر مرګه پورې ګواښ او ستر پېغور دی.

کلی:

کله چې موږ د کور د چاپېریال څخه لږ څه د کلي چاپېریال ته راوځو نو ګورو چې دلته دا ځواکونه اړتیاوی، غوښتنې او رسول ټول بیا بل رنګ ځان ته غوره کوي. په کلي کې د انځور لپاره بیا ستونځې د ورانوونکیو او سیالو ځواکونو لخوا بیا ډېر زیاتې دي. دا ځکه چې دا ورانوونکې او سیال ځواکونه بیا چې کوم ځای په ټولنه کې لري د هغوی اغېزه خورا ډېره ده. چې هغه انډول چې په کور کې ول هغه بیا د کلي په کچه خورا کمزوری دی. د انځور سره مرستندویه ځواکونه د کلي په کچه کمزوري دي. موږ چې دغه بېلګیزې ته ګورو نو موږ ته په ښکاره ښکاري چې په کلي کې چې مذهبي ډلې او د جومات

(c) ketabton.com: The Digital Library

واکداران او ورسره چې ځینې د کلي او ښارونو خلک د انځور سره مخالفت کوي دا مخالفت انځور ورانوي او د ورانوونکو او سیالو ځواکونو ځای نیسي. چې دوی د مرستندویه ځواکونو په پرتله بیا ځواکمن دي. او هغه فرست چې په کور کې ؤ هغه بیا په کلي کې کمزوری دی. نو غوښتنه د کلي په کچه په بل ډول ده چې دا د ودی مخ نیوی کوي. دلته موږ ګورو چې دا مخ نیوی بیا هم لکه د ننداری او فلم په کچه نه خو په بله بڼه د انځور مری پرې کوي او ودې ته یې نه پرېږدي. کوم هلکان او نجونې چې د انځور سره مینه لري او په کې مهارت هم لري نو دا نوره وده نشي کولای. دا ځکه چې غوښتنه پېغور شوې ده. یوا ځې هلکان کولای شي یو څه نا څه هغه هم په خورا کم شمېر سره د انځور سره د مینې په برکت تړاو وساتي خو نور کوم داسې هڅوونکي او غوښتنې نشته چې دا مخ په وړاندې ولاړ شي. دا ځکه چې مخالفت او ورانووکي ځواکونه خورا ځواکمن دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول هېواد او نوره نړۍ:

او اوس چې دې پاس ببلګيزې چې ته ګورو دلته موږ ته يو بدلون را ته په ګوته کېږي دا ځکه چې هغه کوم چلند چې د کور په چاپېريال چې کېده د انځور سره هغه بيا د کلي په کچه بل دول ؤ٠ او د دې دليل همدا د اړتياوو ، غوښتنو او رسولو دا ورانوونکيو ، سيالو او ځواکونو د مرستندويه ځواکونو په زد ول٠ د کلي په کچه زموږ د انځور سره لويه ستونځه ده٠ او چې اوس بيا د ټول هېوا د او نورې نړۍ په کچه خپل انځور ته ګورو نو دلته بيا دا انځور لپار همدا ځواکونه او غوښتنې هم خپل انډول بدلوي٠ په ښارونو کې همدا چې غوښتنې زياتيږي د هغې نه په لوړه کچه بيا ورانوونکي او سيال ځواکونه بيا ډېرېږي٠ دلته د انځور د کاروبار لپاره يو ګډ و وډ انځور لاس ته راوړو٠ په عامه توګه خو د ماډل څخه ښکاري چې ورانوونکي او سيال ځواکونه ډېر ځواکمن دي خو بيا دغه کورنۍ اړتيا چې د کلتور او دود او دستور په مرسته رامينځته شوې غوښتنه يې هم په ښارونو کې بيا خوځولې ده٠ خو بيا په ښارونو کې په ځانګړې توګه په پلازمېنه کې بيا د انځور سره سياسي ا و تاريخي اړتياوې هم د انځور سره يو څه نا څه مرستندويه برخې جوړېږي٠ د دې سره سره چې موږ ګورو دلته د ټول هېواد په چاپېريال کې ورانوونکي او سيال ځواکونه دومره ځواکمن دي چې دا اړتياوې بيا هم په کور کې د ننه د غوښتنې خوا ته نه پرېږدې او کې چېرې بيا په غوښتنه بدلېږي بيا نو هغه د پردو لخوا رسول ورته کېږي٠ د ببلګې په توګه د بودا د بيا رغولو لپاره د جاپان څخه پوهان راوستل کېږي٠ او د موږ لپاره يوه بله ستونځه لکه د فلم او ننداري په کاروربار کې وليدل شو هغه دا چې زموږ چارواکي، پوهان او مشران چې کومه بې پروايي د خپل دود دستور سره لري او په دې ځانګړې د انځور په کاروبار کې دا هم د ورانووکيو او سيالو ځواکونو سره مل دي او مرستندويه ځواکونو او غوښتنو ته ګوابښ ګرځي٠ د دې سره سره دلته يو ښه فرست شته چې موږ کولای شو چې د غوښتنو او اړتيا او مرستندويه ځواکونو په مرسته يې د ځينو دوديزو چلوونکيو په هڅولو سره وخوځوو او د ودې لپاره يې چاپېريال برابر کړو٠ چې بيا دا په خپله د نورو برخو سره مرستندويه ونډه لوبولای شي٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ټنګ ټکور ځېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلګیزه کې

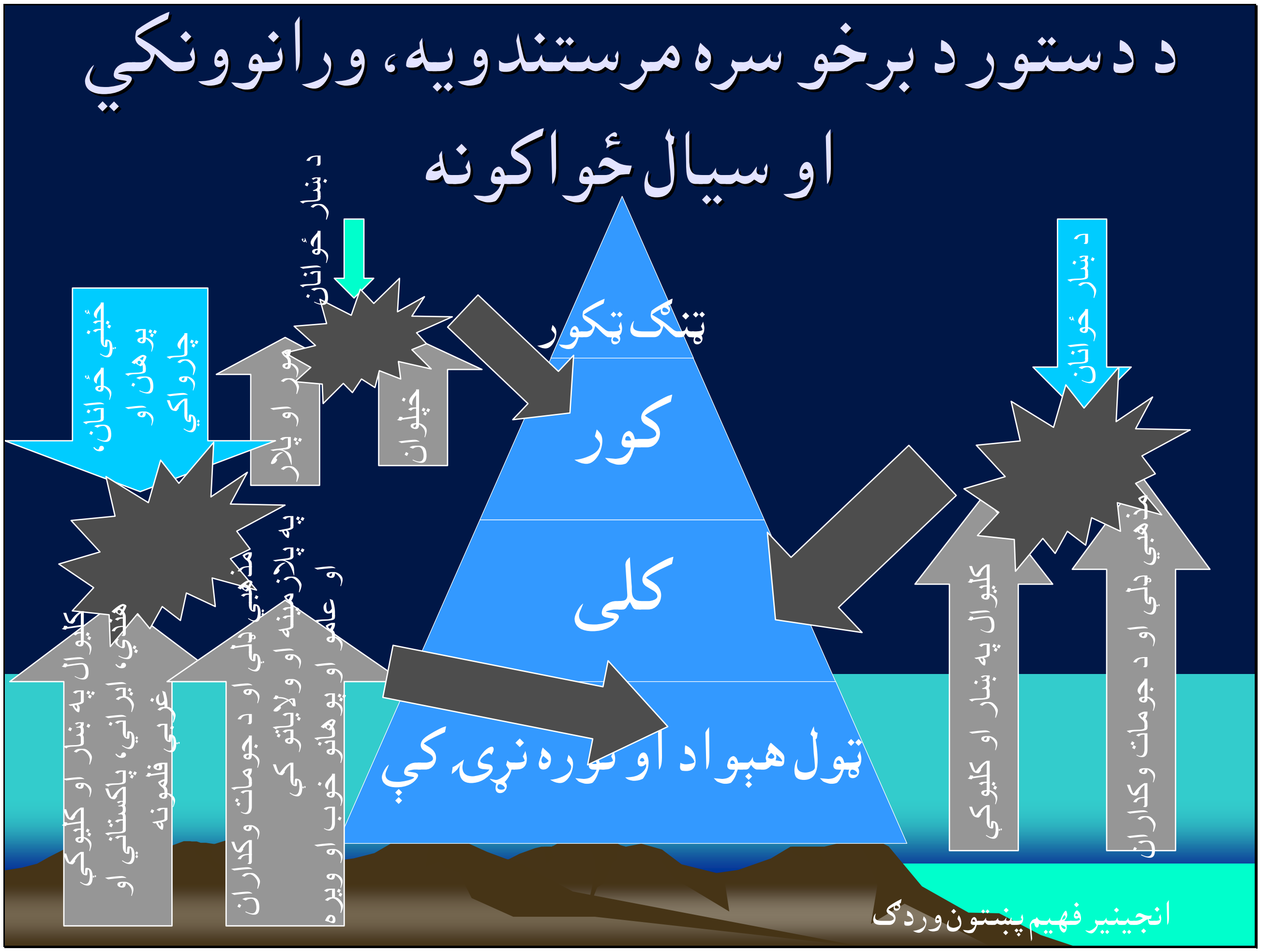

Figure 26 انځور شمېره ۲۷ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنیزه بېلګیزه.

ټنګ ټکور یاموسیقي د هر کلتور هغه برخه ده چې د ژبې د ودې لپاره ډېرلوی رول لوبولای شي. او مورږ به وګورو چې د پښتو ټنګ ټکور د پښتو ژبې د ودې لپاره په کومه کچه مرسته کولای شي . دا به هم وګورو چې دا د یوه چلوونکي په توګه مورږ کارولای شو او که نه.

لکه څرنګ چې مو د دستور د نورو برخو سره په ټولو چاپېریالونو کې یو څه نا څه مینه او غوښتنه په یوه ګډوډ هالت کې ولیده خو د موسیقي انځور او عکس بیا دلته بل شان ته دی. دا ځکه چې د ټنګ ټکور یاموسیقي سره خو مینه خورا ډېره ده او هم اړتیا غوښتنې ته اوچته شوې ده او هم په خپل هېواد کې ورته رسول کېږي. نو او س به وګورو چې بیا ستونځه چېرې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

او څه ده او زموږ موسيقي ولې بيا سمه وده نه کوي. نو دا به هماغسې په دريو چاپېريالونو کې د ځواکونو او غوښتنو په چوکاټ کې وڅېړو.

کور:

زموږ د کور په چاپېريال کې که يو څوک هر څومره کرکجن هم وي خو د موسيقي سره يې يو څه نا څه مينه شته او د هغه په شتون کې هم ټنګ ټکور اورېدل کېږي. خو دا چې بيا د موسيقي په کاروبار کې برخه اخيستلو او يا هم سندرغاړی کېدو او نڅاګر کېدو خبره سره څېړو نو بيا دا انځور په بل مخ اوړي. او چې بيا په کور کې پښتو ټنګ ټکور خبره هم مينځ ته راځي نو بيا هم انځور بل رنګ اخلي. نو موږ دريې بېلا بېلې برخ د کور په دننه کې بايده چې وڅېړو.

لومړی دا چې اړتيا او مينه چې په غوښتنه اوښتې ده دا يو ښکاره خبره ده. خو زموږ د کور په چاپېريال کې بيا دې غوښتنې ته د رسولو لپاره چې کومه سيالي روانه ده هغه زموږ خپلو سندرغاړو او د موسيقي د کاروبار خلکو او هنرمندانو بايللې ده. دا ولې ؟

دا ځکه چې د کور په دننه کې همدا د کور غړي دي چې د پرديو او سيالو ځواکونو ملاتړي دي. پدې چې دوی د پرديو د ټنګ ټکور پيتې، سي ډي او نور توکي اخلي او زموږ خپله موسيقي د غوښتنې په سيالۍ کې پاتې راځي، او زموږ د ټنګ ټکور په کاروبار هم بده اغېزه اچوي. او دا ځکه چې ، کله چې موږ د موسيقي د کاروبار خبره کوو ، دبيلګې په توګه يا سندرغاړی کېدل او يا هم هنرمند کېدل او يا هم د هنر د تجارتي برخو چلول، نو بيا انځور بدل ځکه دی چې بيا دکور کوم غړي چې دا مينه ښکاره کړي هغه سره د پېغور چلند کېږي، او يو اځې په ډېر کم شمېر د ښارونو هلکان او د ګوتو په شمېر نجونې دا مينه ښکاره کولای شي. خو بيا که چېرې د کلي نجونې د کور په چاپېريال کې د ټنګ ټکور سره مينه ښکاره کړي يا په دې مانا چې وغواړي چې سندرغاړې شي نو هغه به د مرګ په ګواښونو وډارول شي. او ټول ژوند به ورته پېغور جوړ شي.

زه خپله چې ماشوم وم زما د سندرو سره خورا ډېره مينه وه. او ما به ډېرې سندرې زده کولې خو دا به مې ځان سره او د ملګرو سره په سيالۍ کې بللې. زما د سندرو ويلو سره ډېره مينه چې زه هم په سټيج سندرې ووايم او ملګرو به راته ويل چې ته په دې ټولګۍ له موږ ټولو تکړه يې. هغه وخت چې په شپږم او اووم ټولګۍ کې وم لکه د بل هر وخت په شان د هندې سندرو ډېر بازار تود وو او هغه ځکه چې هلکانو او نجونو به د هند پلمونو څخه سندرې زده کولې. ما هم يوه سندره زده کړې وه. نو چې موږ هلکان او نجونجې کوچې ته د لوبو لپاره راووتلو نو ما به له ډېرو دا سيالي وګټله او هغه هم ځکه چې دې نورور به نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سندره سمه زده وه او نه يې هم سمه وېيلای شوای. زموږ په ښوونځي کې د سندرو وېيلو لپاره غوښتنه وشوه نو ملګرو راته وکتل او زما نوم يې هم ورکړ نو ماهم ووېيل هو سمه ده. چې زه خو هم کپتان يم او هم د دې نورو څخه ښې سندرې وېيلای شم. نو چې کور ته راغلم چې دا کيسه مې مور او پلار ته وکړه دوی راسره هېڅ مرسته او ملاتړ ونه کړ او راته يې ووېيل چې د پلار ږېرې او پګړۍ ته دې ګوره او دې سندرو ته او بيا خو د سرو روسانو ته ګوره او د هغوی ګوډاګيانو ته. نو ما هېڅ هم ونه وېيل او بله ورځ مې خپل نوم لرې کړ. نو بيا مې د خپل يوه ملګري سره چې نوشاد چې له ما څخه دوه ټولګۍ ټيټ و هغه سره د سندرو وېيلو مرسته کوله. هغه به راته وېيل چې دا سندره ته څو ځله ما ته تېره کړه نو بيا ده هماغه سندره په د سينما پر ستېژ وبلله او ما ته يې ډېر خوند په دې راکړ لکه چې ما بللې وي. او خورا ډېر خپه هم شوم چې پر ما دا ستېژ د کور لخوا وتړل شو. زه نه وايم چې ما څخه دا سې او ها سې سندرغاړی جوړ شوی و. خو ما ته چا دا چانس رانکړ او زما دا ارمان تر اوسه په زړه کې غوټه پروت دی. که خدای کول چې دا غوټه به يوه ورځ پرانيزم. نو دلته دغه چلند خپله د ژوندانه د اټياوو سره په درغلۍ کې دی. او چې موږ د ټنګ ټکور سره مينه لرو خو بيا سندرغاړي او موسيقي هنرمند ته په سپکه ګور او بيا د نورو د موسيقي توکي هم اخلو نو بيا خو زموږ خپله ټنګ ټکور په يو لوی ناورين او کړکېچ کې ده. نو موږ په خپله په لوی لاس د ورانوونکو او سيالو ځوانوکو مرسته او د خپل هنر او ټنګ ټکور يا موسيقۍ مرۍ پرې کونه کوو. په پايله کې به دا ووايو چې کومه غوښتنه چې د کور په چاپېريال کې ده هغه په دوو برخو کې د دوو ګواښونو سره مخامخ ده. چې يو ګواښ د سيالو ځواکونو دی چې زموږ د ټنګ ټکور يا موسيقۍ سره يې کوي. او دا سيال ځواک ګواښ دا د نورو ژبو موسيقي ده چې دا په غوښتنه باندې بده اغېزه اچوي ځکه چې کومه پيسه چې بايده په کورنۍ ټنګ ټکور ولګي هغه د پرديو ټنګ ټکورونو يا موسيقيو خوراک شي نو بيا د خپل هنر لپاره څه پاتې نه وي او بيا يې زموږ خلک يا هم خوشې غواړي او يا هم مفت يې کاپي کوي چې دا يو دا چې غلا ده او بله دا چې د هنر او کلتور سره لوی زياتی دی.

او بل ګواښ همدا د هنرمند کېدو خبره ده چې د کور په چاپېريال کې دغه مينه او دغه چې غوښتنه هم ده وژل کېږي او ډېری ورتياوې د موسيقي خاورې کېږي.

نو د کور په چاپېريال کې چې کوم فرست شته هغه به د سيالو او ورانوونکيو ځواکونو څخه وژغورل شي او هم دغه د هنر په زد پېغورونه چې د کور په چاپېريال کې دي د رول ماډولونه په مرسته له مينځه يوړل شي. نو اوس زموږ ټنګ ټکور يو څه نا څه د دکلتوري برخې د چلوونکي ځواک په توګه کارول کېدای شي تر څو د پښتو ژبې د ودې لپاره مرستندويه رول ولوبوي. خو دا به وروسته هم د نورو تر څنګ وګورو چې دا به څنګه تر سره کېدای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي:

ټنګ ټکور زموږ د کلي په چاپېریال کې لکه ننداره همدا سې هالت لري· تو پیر یې په دې کې دی چې د ننداري لپاره پېغور نشته خو د ټنګ ټکور لپاره دا بیا لوی پېغور دی چې د چا زوی سندرې ووایي· او چې د چا لور سندرې ووایي نو په مرګ به وګواښل شي·

په کلي کې د ټنګ ټکور غوښتنه بیا دکور په کچه لویه ده· او همدا رنګ د اړتیا او غوښتلو لپاره ځوابول او رسول هم ډېر دي· په همدې شان د کلي په چاپېریال کې د ټنګ ټکور په زده ورانوونکي او سیال ځواکونه هم خورا ځواکمن دي· موږ ګورو چې مذهبي ډلې او د جومات واکداران بیا خپله ښه ښکاره کوي د ټنګ ټکور یا موسیقۍ سره په دوښمنۍ کې· د دوی تر څنګ هغه کلیوال چې د دوی تر اغېزې لاندې راغلي او یا هم په خپله وچسرې دي هغوی هم د موسیقي سره دوه ډوله دوښمني کوي· یو دا چې د ټنګ ټکور یا موسیقي د هنر سره او بله دا چې د هنرمند سره یې· او بیا خپل خپلوان خو لا پرېږده دا کلي نور ځوانان هم د سندرغاړي کېدو او هنرمند کېدو څخه راګرځوي· د دې ورانووکیو او سیالو ځواکونو تر څنګ بیا دلته نور سیال ځواکونه شته چې هغه د نورو هېوادونو او ژبو کلتوري توکي او موسیقي ده چې بیا د افغان د موسیقۍ سره د سیالو او ورانووکیو ځواکونو کار کوي او زموږ موسیقۍ ته لوی ګواښ جوړوي· د کلي په کچه چې څومره غوښتنه شتون لري هغه بیا ټوله د دغو سیالو او ورانووکیو ځواکو لخوا هم تر ولکې لاندې راځي او هم مخ په کمېدو ده· نو په کلي کې هم یو لوی فرصت شته او تر څنګ یې دا ګواښونه او سیال او ورانوونکي ځواکونه شته چې مرستندویه ځواکونه په خورا سختۍ سره ساه اخلي· موسیقي هم یو څه نا څه کېدای شي چې د کلتوري چلوونکیو او خوځوونکیو ځواکونو رول ولوبوي او هغه هم په ډېر پام سره چې موږ دا سیال او ورانووکیو ځواکونو سره څرنګه چلند وکړو· او پخپله د افغان هنرمندانو تر مینځ هم د کلي په کچه چې کومې سمې سیالۍ ته اړتیا ده هغه بیا وروستنۍ خبرې دي چې بیا به پرې څېړنې نه وروسته خبرې وکړوو·

ټول هېواد او نوره نړۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ چې چاپېريال څومره لويېږي همدومره د ځواکونو او غوښتنو انځور بدلېږي. د افغانانو په ښارونو کې چې څومره د ټنګ ټکور يا موسيقي سره مينه او ورته اړتيا ده بيا همدومره ورسره غوښتنه نشته . د غوښتنې کچه د نورو کلتوري برخو په پرتله خورا اوچته او ډېره ده خو دا غوښتنه بيا چې ځوابول کېږي او توکي ورته رسول کېږي نو دلته ستونځه خپل ځان ښکاره کوي.

لکه څنګه مو چې د کلي په چاپېريال کې د ټنګ ټکور څېړنه وکړه او هلته مو وليدل چې غوښتنه او رسول د کومو ستونځو سره مخامخ ده ، زموږ ټنګ ټکور په ښارونو کې بيا تر هغې نه د ډېرو منزمو او سمبالو سيالو او ورانوونکيو او ځواکمنو ځواکونو تر ساتور لاندې ده. نور خولا پرېږه دا چې زموږ د فلم او موزيک دوکانونه لکه چې پاس ورته هم اشاره وشوه يا خو په بمونو الوزل کېږي او يا هم سوځول کېږي نو بيا د ورانوونکيو ځواکونو پېاوړتيا بې بريده او زياتېپاله ده. او دا چې زموږ پوهان، سياسيون او چارواکي بې پروا دي دا په خپله د ورانووکيو ځواکونو ملګرتيا او د هغوی ملا ترل دي. دا به يا وېره وي يا بې پروايي او هم بې خبري خو هر يو چې وي دا په دوی پور دی چې د دغه هالت څخه راووځي او د مرستندويه ځواکونو سره مل شي او د چلوونکيو او هڅوونکيو ځواکونو د غوښتنو په پارولو کې ژوندی ونډه او برخه واخلي.

سره لدې چې مرستندويه ځواکونه هم ډېر دي خو دا مرستندويه ځواکونه بيا دومره سمبال ندي لکه څومره چې ورانوونکي او سيال ځواکوونه دي. او بله دا چې دوی بيا ځواکمن هم ندي.

او چې غوښتنې ته ګورو نو دا غوښتنه بيا هم د ورانوونکيو ځواکونو او سيالو لخوا هم تر ساتور لاندې او هم د نورو ژبو کلتوري توکي، چې د سيالو ځواکونو په بڼه کې دي، تر بريد لاندې دي. نو زموږ د غوښتنې څېړنه چې کوو نو دلته ګورو چې دا غوښتنه همدې سيالو ځواکونو د ورانوونکيو ځواکونو او ويده او بې پروا پښتنو په مرسته تر ولکې لاندې راوستلې ده. دلته هماغه د کور ګوابښ چې هلک يا نجلۍ نشي کولای چې د ټنګ ټکور يا موسيقي په کاروبار کې کار وکړي يا نې هنرمندان شي هغه ګوابښ لا نور هم د نفوس په کچه لا ډېر شوی دی، سره لدې چې نن سبا د افغانانو په تلويزيونو کې د هنرمندانو لپاره د ودې ځينې پروګرامونه شته دي. خو دا کېدونکي هنرمندان بيا هم د هماغو ساتورنو لاندې دي.

نن سبا يو څه نا څه د افغانانو لپاره چې په نورو هېوادونو کې اوسېږي د خپلې موسيقۍ سره مينه په غوښتنه بدله شوې ده چې دا ډېری يې د کوزې پښتونخوا برکت دی. او هلته اوس د کلتور دا برخه په دريو ځواکونو چې اتڼ ، په خپله موسيقي او د پلم او ډرامو لپاره موسيقي ده موسيقي يې د ځواکمنېدو په خوا بيايې. بلې خوا ته بيا د ډېرو ستونځو سره مخ ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ چې اوس ګورو دا بیا په ډېر چټې د ودې په پړاو کې ده ځکه چې اوس ځینې د موسیقي پر مخ بېوونکي د هنرمندانو څخه ناوړه مالي او سیاسي ګټې پورته کوي. چې سره دد ې چې دا تاوان او ختره شته خو بیا هم یو خپلواک چاپېریال شته چې دا په ډېر ښه فرست باندې بدلېدلای شي. او دا لږ څه پام او پوهه او مینه غواړي.

په پایله چې دا وېیلای شو چې زموږ موسیقي لا تر اوسه هم سره د دې ډېرو ستونځو کولای شي چې د کلتوري چلوونکیو او هڅوونکیو په توګه د نورو لکه ننداره ،،،، ترې کار واخیستل شي او په ډېر پام سره او سمبال شویو پروګرامونو سره. چې بیا دا پخپله د پښتو د ودې لپاره پایښتي رول ولوبوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو اتڼ څېړنه د دود د ستور او هنر انځور بېلګېزه کې

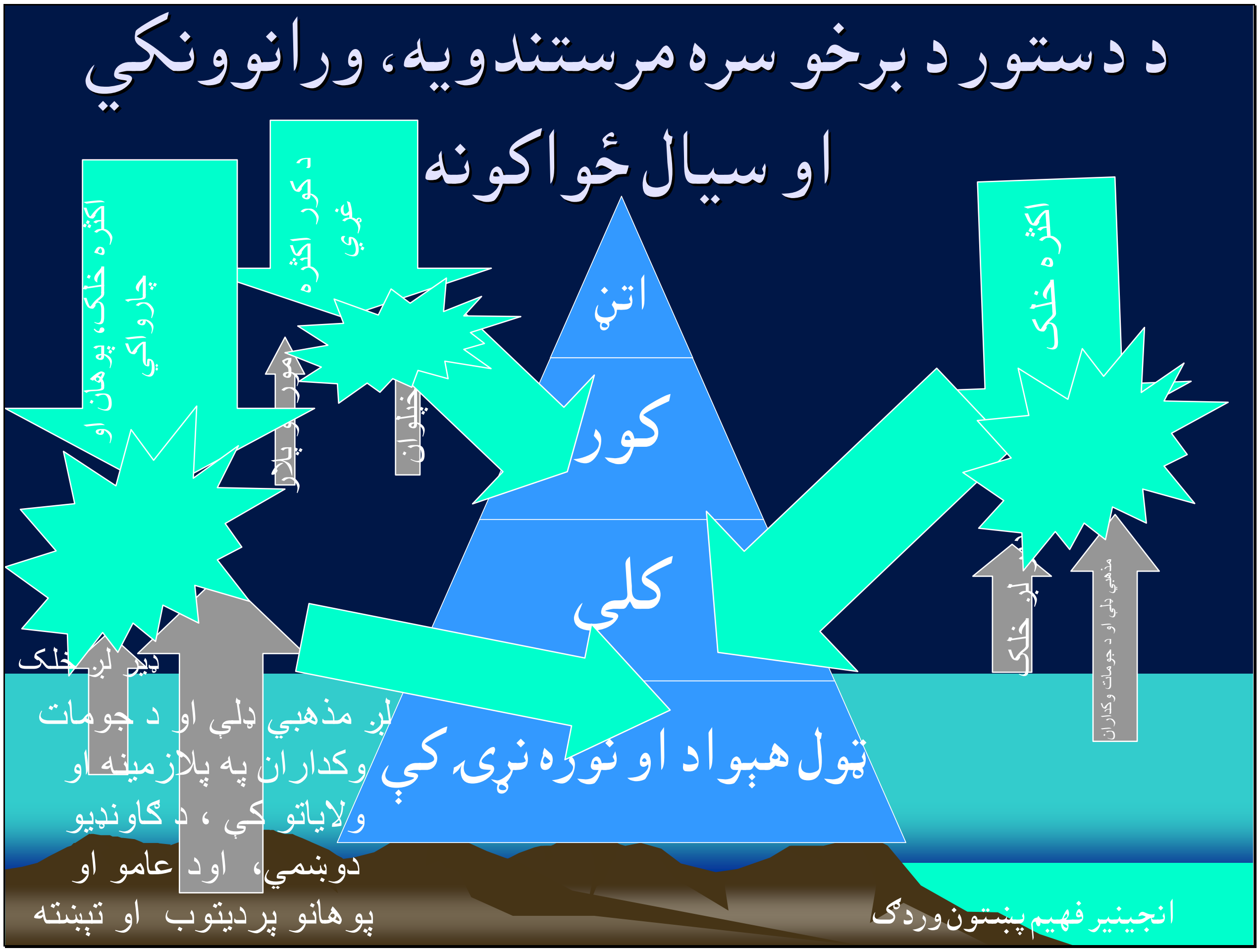

Figure 27 انځور شمېره۲۸ د اتڼ دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنیزه بېلګېزه.

زما خپله د اتڼ دډول غړ ته تېکه نکېږي. چې یې واورم نو ټول په ولولو راشم او چې ځای یې وي نو په اتڼ ورګډ شم. او چې اتڼ وکړم نو داسې وي لکه چې ټولې اندېښنې او د زړه تنګوالي مې لرې شوي وي او چې بیا اتڼ ونکړم نو داسې وم لکه کوم ډېر اړین شی مې ورک کړي وي. په هر هغه ځای کې چې اتڼ وشي او اتڼ وي نو تر یو یا دوه وچسریو نه پرته نور ټول افغانان که مشران دي که کشران که هلکان دي او که نجونې ټول د اتڼ سره خپله مینه ښکاره کوي. او بیا خو ان سپین ږیري هم د اتڼ ډلې ته وردانګي. ځینې خو بیا ورته بې خوده شي او بیا یې ځوک دروډلی نه شي نو بیا به یو بل څوک هغه په زور له ډګره راوباسي. دا د اتڼ یوه خوا ده چې نن سبا لا ژوندۍ ده. بل اړخ یې پوځي هنر دی. د مشر او ډېر د قدر وړ پښتو لیکوال

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهسوار سنګروال سبب په خپل کتاب کې چې د پښتو ادبیاتو په معاصر تاریخ (۴۵۲-۴۴۵ پاڼې) باندې لیکلی دی د اتڼ او د اتڼ د نارواو د هغه د اهنګونو په هکله پوره مالومات ورکړي دي .

" اتڼ د پښتنو دځوانانوا وپېغلو هغه نڅا ده چې په ډله ابزه توګه د ځانګړو حرکتونو له مخې اجرا کېږي، اتڼ د خو صیو ، جشنونو ، اخترونو او نورو خوشالیو په موقع ادا کېږي· دا حرکتونه بیلابیل پړانوونه لري او له هر پړاو سره ځانګړی اهنګ هم زمزمه کېږي او د اتڼ نارې ییې بولي چې په لاندې ډول دي،،،،،،،،،،،،،،،، " شهسوار سنګروال ، د پښتو ادبیاتو په معاصر تاریخ (-۴۴۵ ۴۴۲ پاڼې)·

او بیا د یوې ټېلېپوني مرکې په ترځ کې د (۲۰۰۸-۰۴-۲۲) په نېټه مې ترې پوښتنه وکړه چې دا خو یو پوځي مهارت هم دی چې ما د افغانانو هغه کیسه چې د پاني پت په نیولو کې مشهوره ده پوښتنه وکړه· له نېکه مرغه ده پدې هکله یوه لیکنه کړې ده چې د خالو خان کیسه په کې ده· په دې کیسه کې خالو چې د سلتان مامود غزنوي د ځګړې ا وپوځ مشر ؤ د پاني پت په برید کې دوی څو ځلې پاتې راغلي ول· نو په پای کې خالو خان خپلو افغان پوځ ته امر کړی ؤ چې: ***" راځئ لمنې وتړئ او چې په اتڼ پرې ورځوو"*** · زموږ په وردګو کې اتڼ دوه ډولونه لري په عامه توګه یو عام اتڼ او بل برګ اتڼ چې پدې کې نارینه او ښځې سره په ګډه اتڼ کوي· او دا ټول دیوه لوی ټبر غړي په کې ګډون کوي· او نن سبا بیا په پر مخ تللو او روڼ اندو کورنیو کې بیا هر څوک په برګ اتڼ کې برخه اخیستلای شي· چې دلته هم په لندن کې او هم په پېښور کې مو دا برګ اتڼونه په ودونو کې هم لیدلي او هم مو کړي دي·

اتڼ به اوس د خپلو څېړونو په چاپېریالونو او د ځواکونو په رڼا کې چې په غوښتنو او رسولو یې څه اغېزه اچولې ده وڅېړو· اتڼ به د دستور د نورو برخو په شان په همدغو دریو چاپېریالونو کې د ځواکونو او مینې، اړتیا اوغوښتنې او ځوابولو او رسولو په وړتیاوو وڅېړو·

کور:

کور په چاپېریال کې د اتڼ څېړنه ډېره اړینه ځکه ده چې دلته موږ ګورو چې اتڼ ته لا تر اوسه پرته له ځینې وچ سرو نو ټول په سپکه نه ګوري· د ګران هېواد په ډېرو برخو کې اتڼ ډېر ډولونه لري ما چې په خپل کور کې اتڼ لیدلی و هغه دوه ډوله و· یو ساده اتڼ او بل برګ اتڼ چې ټول نر او ښځې به پرې ورګډ وو· د کور په چاپېریال کې د اتڼ سره مینه ډېره ده·

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلې:

موسيقي زموږ د کلي په چاپېريال کې لکه ننداره همداسې هالت لري. توپير يې په دې کې دی چې د ننداري لپاره پېغور نشته خو د موسيقۍ لپاره دا بيا لوی پېغور دی چې د چا زوی سندرې ووايي. او چې د چا لور سندرې ووايي نو په مرګ به وګواښل شي.

او پخپله د افغان هنرمندانو تر مينځ هم د کلي په کچه چې کومې سمې سيالۍ ته اړتيا ده هغه بيا وروستنۍ خبرې دي چې بيا به پرې څېړنې نه وروسته خبرې وکړوو.

ټول هېواد او نوره نړۍ:

زموږ چې چاپېريال څومره لويېږي همدومره د ځواکونو او غوښتنو انځور بدلېږي. د افغانانو په ښارونو کې چې څومره داتې سره مينه او ورته اړتيا ده بيا همدومره ورسره غوښتنه هم شته. د غوښتنې کچه د نورو کلتوري برخو په پرتله خورا او چته او ډېره ده خو دا غوښتنه بيا چې ځوابول کېږي او توکي ورته رسول کېږي نو دلته ستونځه خپل ځان ښکاره کوي.

لکه څنګه مو چې د کلي په چاپېريال کې د اتڼ څېړنه وکړه او هلته مو وليدل چې غوښتنه او رسول د کومو ستونځو سره مخامخ ده ، زموږ اتڼ په ښارونو کې بيا تر هغې نه د لږ څه منزمو او سمبالو سيالو او ورانوونکيو او ځواکمنو ځواکونو تر ساتور لاندې دی خو د نورو کلتوري توکيو په پرتله اتڼ په ډېر ځواکمن او ښه کچه کې دی. نور خولا پرېږه دا چې زموږ د فلم اوموزيک دوکانونه لکه چې پاس ورته هم اشاره وشوه يا خو په بمونو الوزل کېږي او يا هم سوځول کېږي د نو بيا د ورانوونکيو ځواکونو پياوړتيا بې بريده او زياتېپاله ده. او دا چې زموږ پوهان، سياسيون او چارواکي بې پروا دي دا په خپله د ورانووکيو ځواکونو ملګرتيا او د هغوی ملا تړل دي. دا به يا وېره وي يا بې پروايي او هم بې خبري خو هر يو چې وي دا په دوی پور دی چې د دغه هالت څخه راووځي او د مرستندويه ځواکونو سره مل شي او د چلوونکيو او هڅوونکيو ځواکونو د غوښتنو په پارولو کې ژوندۍ ونډه او برخه واخلي.

سره لدې چې مرستندويه ځواکونه هم ډېر دي خو دا مرستندويه ځواکونه بيا دومره سمبال ندي لکه څومره چې ورانوونکي او سيال ځواکوونه دي. او بله دا چې دوی بيا ځواکمن هم ندي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او چې غوښتنې ته ګورو نو دا غوښتنه بيا هم د ورانوونکيو ځواکونو او سيالو لخوا هم تر ساتور لاندې او هم د نورو ژبو کلتوري توکي، چې د سيالو ځواکونو په ښه کې دي، تر بريد لاندې دي. نو زموږ د غوښتنې څېړنه چې کوو نو دلته ګورو چې دا غوښتنه همدې سيالو ځواکونو د ورانوونکيو ځواکونو او ويده او بې پروا پښتنو په مرسته تر ولکې لاندې راستلې ده. دلته هماغه د کور ګوابښ چې هلک يا نجلۍ نشي کولای چې د موسيقي په کاروبار کې کار وکړي يا نې هنرمندان شي هغه ګوابښ لا نور هم د نفوس په کچه لا ډېر شوی دی، سره لدې چې نن سبا د افغانانو په تلويزيونو کې د هنرمندانو لپاره د ودې ځينې پروګرامونه شته دي. خو دا کېدونکي هنرمندان بيا هم د هماغو ساتورنو لاندې دي. نن سبا يو څه نا څه د افغانانو لپاره چې په نورو هېوادونو کې اوسېږي د خپلې موسيقۍ سره مينه په غوښتنه بدله شوې ده خو دا بيا د ودې په ډېر چټې پړاو کې ده ځکه چې اوس ځينې د موسيقي پر مخ بېوونکي د هنرمندانو څخه ناوړه مالي او سياسي ګټې پورته کوي. چې سره دد ې چې دا تاوان او خطره شته خو بيا هم يو خپلواک چاپېريال شته چې دا په ډېر ښه فرست باندې بدلېدلای شي. او دا لږ څه پام او پوهه او مينه غواړي.

په پايله چې دا وېيلای شو چې زموږ موسيقي لا تر اوسه هم سره د دې ډېرو ستونځو کولای شي چې د کلتوري چلوونکيو او هڅوونکيو په توګه د نورو لکه نندارہ ،،،، ترې کار واخيستل شي په ډېر پام او سمبال شويو پروګرامونو سره. چې بيا دا پخپله د پښتو د ودې لپاره پايښتي رول ولوبوي.

لکه څرنګه چې مو د کلتور د نورو برخو په هکله وليدل چې په ټولو چاپېريالونو کې د هغوی سره څومره ستونځمن او ځواکمن غليم ځواکونه مخامخ دي خو اتڼ د لوی خدای په پزل سره بيا په همدې چاپېريال کې بل هالت لري. لکه څنګه چې ګورو په ټولو کچو کې مينه ورسره دومره ډېره ده چې په ډېر ښه وده کې روان دی.

په لندن او اروپا کې اتڼ

دلته په لندن کې د پښتو کلتوري توکيو ته د نورو ژبو په پرتله خورا ډېره غوښتنه او اړتيا ده. تازه څېړنې دا سې ښيي چې دلته د نوي کال ۲۰۰۹ په شپه مو په مرکزي لندن کې د اتڼ لپاره خپل پښتانه راغوښتلي ول چې د دا نوی کال به په اتڼونو کې لمانځو. کله چې هلته ولاړو نو دا اتڼ لپاره مو يوا ځې نېږدې سلو کسانو ته بلنه ورکړې وه. او دا د موږ لپاره لومړی ځل و چې په لندن کې په يوه بهر ځای کې اتڼ کوو. هلته چې کله موږ اتڼ پيل کړ او ډول مو ودرباوه، وغږاوه نو دومره نور پښتانه راغلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې بیا په اتڼ کې د دوی سمبالول ډېر ګران شول. زما په آند چې دوه درې سوه افغانان راغلي ول چې په ډېره مینه یې اتڼ کولو. افغانانو خو اتڼ کولو نو بیا به نور خلک لکه انګریزان، اروپایان، هندوان او د نورو هېوادو هلکان او نجونې به اتڼ ته راګډ شول چې بیا به یې اتڼ په بله کړ. بیا به زموږ ځوانانو په اتڼ کې د نجونو یا په کتار کې کول او یا هم د اتڼ له مینځ څخه شړل خورا خوږ کار ورته جوړ شو. لومړی نوې کال په رارسېدو سره په چرنګ کراس (Charring Cross) کې اتڼ وکړ، لږ وروسته چې سمسمې شو نو بیا ترپالګر سکویر (Trafalgar Square) ته ولاړو او هلته مو نیږدې درې ګېنټې اتڼ وکړ. دا اتڼ دومره په شور او ډرب کې و چې ان د نورو توکمونو هلکانو او نجونو له لاسه مو اتڼ نه شو کولای. دومره اتڼ مو وکړ چې سم سم ستړي شوي ولو. بیا وروسته سره لدې چې ډېر ستړي شوو نو بیا لږ وروسته راغلو د پېکډېلي سکویر (Piccadilly Square) ته چې هلته مو هم نېږدې یوه ګېنټه اتڼ وکړ چې ډېری افغانان راغلل او اتڼ یې وکړ. په دغه دربو اړو ځایونو کې ګران پوه او ملګري ښاغلي سپین تنې ډېری وخت اتڼ لپاره ډول وواهه او ما هم کله کله مرسته ورسره کوله. او دا د پېغور پدل مو وران کړ. او یوه نوې سمه د پښتو د ودې لپاره تیره مو کېښوده. چې بیا کله مې د ډېریو مشرانو سره خبرې وکړې نو دوی ټولو موږ ته مبارکي راکړې.

په دغه شپه موږ ولیدل چې ډېری ملګرو سره چې په کلونو کلونو یې یو بل نه وو لیدلي سره وموندل او سره غاړه غړی شول. موږ دا په سترګو ولیدل چې دوی یو بل وو بیل که دا ډول او اتڼ دلته نه وای نو موږ به سره نه وو لیدلي. څکه چې پښتانه ډول او اتڼ سره را کاږل او دوی هم سره نا ببره ولیدل چې ډېر خوښ شول. نو ما هم یوه ته وو بیل چې کله بیا مو د اتڼ پروګرام کولو نو تاسې به هرو مرو خبروو او تاسې به خپل ملګري هم خبروئ.

موږ په لندن کې اوس په ډېری ځایونو کې هم خپله ډول وهو او هم ورته اتڼ کوو. کله چې اختر وي او هم کله چې نورې ښې ورځې وي نو په همدې ډول او اتڼ یې لمانځو.

د لوی اختر په ورځ د چې د ۲۰۰۸ کال د ډسمبر په ۸ مه نېټه د اختر د مانځه څخه وروسته مو تغرونه ټول کړل او اتڼ مو وکړ. کله چې مو اتڼ پېل کړ نو ډول راوو ړ چې زه به ډول وهم او دا نور به اتڼ کوي. ټولو راته وو بیل چې بیا به اتڼ ځوک کوي. نو پدې سلا شولو چې پېتې ته به اتڼ کوو. دوه اتپونه مو لا کړي نه ول چې ګل لا لا یانې ډاکټر سبب بېري ګل وزیري راغی. نو چې زما سترګې پرې ولګېدلې له ډېری خوښۍ نه مې سترګې له اوښکو ډکې او کوکه مې اوکړه چې پېته او ټایپ بند کړئ چې اوس ډول ته اتڼ کوو. نو ګل لالا اتڼ لپاره ډېر ښکولی ډول وواهه چې بیا ورسته مو ډېر ښه او په زړه پورې اتپونه وکړل او دا اختر مو په اتپونو ولمانځه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۲۰۰۸ کال کې د مهاجرو مياشت لمانځل کېدله او چې دوی ښاغلي سيد جان کاروانې سيب ته بلنه ورکړې وه چې دوی د افغانانو د دود دستور او کلتور کومه برخه وړاندې کول غواړي. ما ته ښاغلي مستوپي سيب تېلېپون او راته يې وويل چې هلته که د اتڼ پروګرام لپاره څه تياری کولای شو. ما ته يې هغه بلنه راوړاندې کړله او ما هم په خپل وار سره ښاغلي سپين تڼي، ډاکټر سبب ببري ګل وزير، سوله مل سيب شينواري سمسور فيض، انځور خان، او کوچي او ډېرو نور ځوانانو ته بلنه ورکړله. چې کله موږ هلته په هغه پروګرام کې برخه واخيستله نو هلته موږ د اتڼ په برکت څو نور کارونه وکړل. اتڼ مو د ډول سره وکړ. خپل کالي او خپله شمله او پګړۍ مو داسې وروپېژندله چې دا د افغانانو نوښت او بشريت لپاره يوه مرسته ده. دا د افغانانو يو شان توب ښکاره کوي چې دوی امپراتورۍ جوړې کړي خو د ټولو پر سره ورته تاج دی. او په لومړي ځل مو د دې پر ځای چې زموږ اتڼ ته انګريزي نوم وکړي هلته موږ په دې ټينګار وکړ چې ددې نوم اتڼ دی او که څوک يې د ځای او خاوندانو پوښتنه کوي نو افغانستان او افغان دي. ډېر خوندور اتڼ وشو. اوبله مو هم دا ورته ووېيل چې دا زموږ د ولسوالۍ ځانګو ځکه ده چې زموږ يو ډېر کشر هم زموږ د اتڼ مشري کولای شي چې ښه تکړه وي په اتڼ کې او نور ورپسې اتڼ وکړي. نو هلته د ډېرو هېوادونو ولسونو خپل دود دستور په ننداره کېښود او ډېرو ځوانانو او نجونو زموږ د اتڼ سره مينه ښکاره کړه او ستاينه يې وکړه. او زموږ د پګړۍ پلسېپ او ښکلا هم دوی ته خوند ورکړ.

په لندن په جنوب لوېديز د لوشم(Lewisham, London)د يو شمېر پښتنو په نوښت زما ډېر ګران ملګري ښاغلي سمسور پېژ سيب چې تکړه ځوان دی ، يوه ټولنه د ۲۰۰۸ کال د ډسمبر په ۱۸مه نېټه پرانيسته. په دغه غونډه کې نه يوازې دا چې اتڼونه مو وکړل بلکې دا اتڼ په ښېګڼو باندې ما ډېرې خبرې په انګرېزۍ کې هم وکړې او دا مې هم په ګوته کړه چې زموږ اتڼ او جرګه د کلتوري پانګو په څېر کولای شي چې دلته او هم په لر او بر افغانستان کې د ترهګرۍ په زد مبارزه کې ډېر ښه رول ولوبوي. او هم همدا دوه کلتوري پانګې کوالی شي چې زموږ ځوانان د (Terrorism and Extremism) ترهګرۍ او زياتي پلوۍ او ان جرم جنايت، مخدره مواد او داسې نورو ټولنيزې بلاوو ،

څخه وساتي او دا دواړه کلتوري پانګې زموږ ځوانان د سړيتوب او انسانيت خوا ته لار ښونه کړي. چې بيا هلته مېلمنو ورته هرکلي وکړ. او بيا وروسته چې مو اتڼ ته ځان برابرولو نو ډول راوخيستو چې د اتڼ لپاره ډول ووهم. يو دوه شپېې مې لا ډول نه و وهلی چې ښاغلی سپين تنی سبب راغی او راته يې ووېيل چې ته اتڼ ته شه چې زه درته ډول ووهم. ما ته يې هم خوند راکړ چې بيا ما اتڼ ته ورودانګل، تنې سبب ډول وواهه او سندر غاړي سندرې وېيلې. چې بيا وروسته ما هم يو څو اتڼونو ته ډول وواهه. چې ټول ځوانانو او مشرانو په اتڼ کې ګډون وکړ. دا غونډه ډېره بريالۍ سر ته ورسېدله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د د ۲۰۰۸ کال د ډسمبر په ۱۹، ۲۰ او ۲۱ مه باندې په هالینډ کې په افغانستان باندې نړیوال کنپرانس و. هلته مو هم له مرکو او کنپرانس وروسته برګ اتڼونه وکړل چې په پای کې ما ګډون کوونکو ته ووېیل چې اوس ټول افغان که لر دی که بر خپلو اکه کېږي ځکه چې زموږ مشرانو او خویندو په ګډه اتڼونه وکړل. له کومې ورځې نه چې ما ډول اخیستی دی د هغې ورځې راهیسې دا ډېر ځوانان شته چې هغوی هم ډولونه اخیستي دي او د ډول وهل یې څه نا څه زده کړي دي.

ما یو وخت په لندن کې لړلړ موټر چلولو هغه هم د شپې لخوا. نو موږه یو دوه پښتانه وو چې کله به کار نه وو نو ما به د خپل ګاډي سي ډي ولګولو چې په کې به مو د اتڼ سندره واچوله او په لوی واټ سرک به مو اتڼ واچولو. موږ سره چې نور ملګري دعربي هېوادونو او افریقایي هېوادونو به هم ول هغه به هم راګډ شول. نو بیا به کله کله داسې هم کېده چې یو بل افغان هم چې به رانیژدې شو هغه به هم خپل ګاډی ودرولو او یوه دوه څرخونه به یې وکړل او بیا به موږه خپل اتڼ کار لپاره بند کړ. نو ډېر خوند به یې کولو.

لکه څنګه چې په دواړو برخو کې هم د پوهې او هم د څېړنې څخه د څرګنده شوه چې اتڼ تر ټولو د پښتو د کلتوري، رسمي او نا رسمي برخو څخه په غوره هالت کې دی. نو اوس اړین بریښي چې اتڼ بیا نو سم د نوې پوهې په رڼا کې وڅېړو. مخکې مو اتڼ په هغه چاپېریال کې وڅېړلو چې هغه موږ ته دا را په ګوته کړله چې اتڼ په غوره هالت کې هم دی او هم مینه ورسره ډېره ده او هم لا ژوندی دی. نو اوس به اتڼ داسې وڅېړو چې که اتڼ د یوه هڅوونکي او چلوونکي ځواک په څېر ومنو نو دا به څومره ریښتیانې او شونې وي؟

او څه اړتیاوې به وځېږوي، وخوځوي او وهڅوي؟

او څه وړاندېینه او د رسولو بازار به څومره تود کړي؟

او د دې اغېزې به اوږد مهال او لنډ مهال کې وي؟

او دا اغېزې به په کومه کچه کې څومره وي؟

او د دې اغېزې به په نورو کلتوري توکیو باندې څه وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 28 انځور شمېره ۲۹ په لندن کې د خپلواکۍ د ورځې لمانځلو اتڼ

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتڼ هر اړخيزه څېړنه د دود دستور په بېلګيزه کې

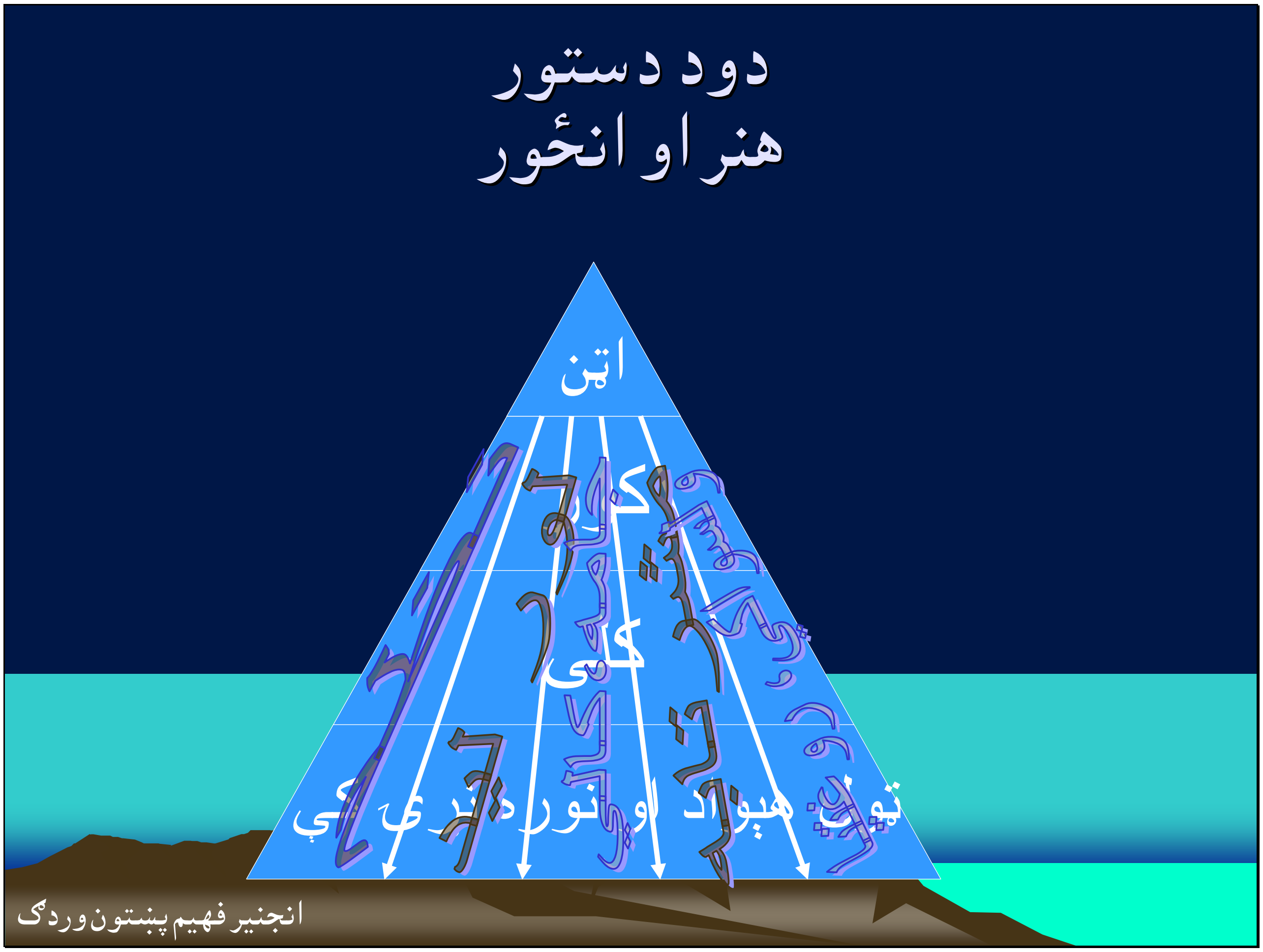

Figure 29 انځور شمېره ۳۰ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه.

مونږ خو وړاندې وليدل چې اتڼ په کور، کلي، هېواد او نوره نړۍ کې ډېر مينه وال لري او دا د يوې کلتوري پانګې او وسيلې په څېر مونږ منلای شو. نو چې کله دا منو چې دا يوه ملي، او کلتوري پانګه او وسيله ده نو دا څه لري او څه اغېزې لري؟

لکه څنګه چې په پاسني ماډل او بېلګيزه کې ښکاري چې اتڼ شپږ ډېرې ښکاره برخې د مونږ په ټولنه کې روزي او وده ورکوي چې دا برخې په دې ډول دي:

۱ نزم او خپلواکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ لورلید او نوښت

۳ کالي او ښکلا

۴ مشر تابه او د هغه د لاس ته راوړو لپاره په ښه والي سيالي

۵ ولسواکي او د ولسواکۍ لپاره د سیالو ډلو زېږېدنه او بیا په ښېګڼه سیالي او د ولس زړه تر لاسه کول

۲ ټولنیزې اړیکې ډېرول او ځواکمن کول

نو اوس به دا هره برخه لږ نوره هم روښانه کړو.

۱ نزم او خپلواکي

کله چې اتڼ کېږي نو ټول بایده چې د ډول هر درز ته په ګډه او نزم سره د وجود هغه غړي چې اړین وي وښوروي او پر مخ، پر شا او یا هم ځای پر ځای خوځښت وکړي. نو دا نزم د ماشومتوب څخه د مونږ په لاندېني خپل او زمیر کې ځای پر ځای کېږي او نزم زده کړه راکوي چې بیا په ژوندانه کې په نزم پوهېږو. نزم یې دا دی چې مشر چې کوم ډول اتڼ کوي نو ټول به په مشر پسې هماغسې اتڼ کوي. که دی لاسونه پورته کوي، که څنې ښوروي، که لاسونه په ملا نیسي، که لاسونه په اوږو نیسي او همداسې نور، نو ورپسې اتنچیان د دې لار روي کوي. همدا شو نزم. په کلتور کې د نورو رواجونو تر څنګ اتڼ هم یو ځواک دی چې خپلواکۍ ته ډېره وده ورکړي. د بېلګې په توګه، په اتڼ کې د پښتنیزو څنیو درلودل په خپله هغه انساني خپلواکي ده چې دا یوازې اتڼ ساتلای او ستایلای شي. په هر وخت کې او هر ځای کې اتڼ کول هم د خپلواکۍ بېلګې دي چې موږ ورته د ښه راتلونکي په جوړولو کې تر ټنه کار اخیستلای شو. او برګ اتڼ هغه اتڼ دی چې زموږ ټول مشران، کشران، نر او ښځې په کې برخه اخلي چې د خپلواکۍ او برابرۍ یوه ځانګړې او تل مخ په وړاندې ژرنده یا مېچن ګڼلای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اتڼ کې ځينې هم ډېرې ښې وي نو د ځنو پرېښودل په خپله هم زموږ ځوانانو او پېغلو ته د خپلواکي متره ورکوي او هم د نوښت خواته خوځوي.

۲ لورليد او نوښت

په افغانانو کې اتڼ ډېر ډولونه لري. خو دا ټول ډولونه يې بيا هم په سمه يوې خواته خوځېږي. دغه خوځېدل يوې خواته خپله يو لورليد ورکوي اتڼچيانو ته. کله اتڼچيان په دوره کې وي او کله هم مخامخ او کله هم وړاندې او ورسته او کله هم بېلابېل ډولونه لري چې دا د لورليد په لاندني ځان ځېر کې کري او ځای پر ځای کوي. د اتڼ ډولونه په خپله دا ښکاروي چې دا په نوښتونو شوي دي. او اتڼ د نوښت لپاره يو ډېر ښه ډګر دی چې يو انځور ګر د پکر او آند زېرمو او ماغزو ته وده ورکوي. او کوم کسان چې يوا ځې يو اتڼ مني او نورو ډولونه ته سپک ګوري هغوی د نوښت سره دا سې دوښمني کوي چې دوی په کې ګټونکي نه دي. د بېلګې په توګه نن سبا چې غمی کوم اتڼونه کوي نو هغه په کې نوښت راولي. دا نوښت په خپله د ټولو پکر او ماغزو د ودې لپاره او بيا په ځانګړې توګه د ځوانانو د سيالۍ او پښتو او خپل اتڼ سره مينه ساتل او هم په نړۍوال کچه وده ورکولو کې ګټور او پايښتي بڼه لري. په نړۍ کې ډېری دا سې کلتوري نڅاوې شته چې په ورکېدو دي او لوی لامل يې دا دی چې په هغې کې د نوښت ژونکې او ارواه وژل شوې او ځوانان ورسره مينه نه شي ساتلی دا ځکه چې هغه نڅاوې د ورځې د رواج، او پېشن(Fashion) سره برابر نوي او هم ورسره ډېر واټن لري. نو ځوانان ورته وايي چې له موډه او پېشنه لوېدلای دی. نو ځکه هغه نوي مينه وال نه شي موندلای. او د تاريخ کندو ته ورولوېږي.

يوه بېلګه يې موريسن(Morrison Dance) وېلشي نڅا ده چې په مړه کېدو ده. لوی لامل يې همدا دی چې دا نڅا دا سې ده چې نوی وېلشي نسل ته د مينې وړ نه ده. او يوا ځې يې هغه پخواني سپينږيري کوي او بس. پدې نڅا کې يوا ځينۍ ستونځه دا ده چې د نوی وخت سره يې اړوند بدلون ته ځان برابر نه کړ. نو نوي وېلشي نسل ترې واټن واخيست. سره لدې چې کلتوري نڅا ده او په دوره کې زموږ اتڼ ته ورته والی لري خو بيا هم يې ځان ته نوي ځوانان او پېغلې نه دي مينه وال کړي. په هغه ځېرنه کې چې پدې هکله شوی ؤ، په هغې کې ټولو وېلشي ځوانانو او پېغلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په ډاګه کړه چې دا يو ډېر زوړ رواج دی او دا نڅا د نن ورځې د هنر او نڅاګانو سره هېڅ ورته والی نه لري. او په هر

ځای کې يې څوک کولای هم نه شي.

انځور شمېره ۳۱ د وېلز ولسي نڅا چې په ورک کېدو ده Figure 30

۳ جامه او ښکلا

موږ ګورو چې په اتڼ کې سره د دې چې په نورو برخو کې سيالي راولي ، په کاليو کې هم خپله اغېزه اچوي او هغه د ښکلا خوا ته خوځوي. زموږ په اتڼ کې هر سړی او ښځه غواړي چې ښايسته کالي واغوندي او پګړۍ يې نوې او د پګړۍ د نګه شمله يې وي ۰ دا خپله يوه بله سيالي روزي او هغه هم د ځنو او کاليو چې دا هم د کاليو او ښکلا نوښت ته وده ورکوي. هر نوښت په کاليو کې او په ځنيو کې دا په ډاګه کوي چې اتڼ په دې که رول لوبوي.

۴ مشرتابه او د هغه د لاس ته راوړو لپاره په ښه والي سيالي

اتڼ په هر ډول او ځای کې چې وي، خو تل مشر لري. همدا چې د اتڼ مشرۍ سره هر څوک مينه لري نو دا په خپله يو خوځوونکی او هڅوونکی شو. په اتڼ کې خو د اتڼ مشر هغه کېږي چې هغه تر ټولو ښه اتڼ وکړي. هر اتڼ چې دا مينه لري چې د ده د خوښې د اتڼ لپاره ډول ووهل شي. نو يو اتڼچي هغه وخت مشرتابه ر سېږي چې دی د دې ورتيا تر لاسه کړي. د اتڼ مشر هېڅکله هم، پرته له د اتڼ ښېګڼې څخه په بل څه، لکه د خان ځوی او يا هم خان په خپله، په ډېرو پيسو ، په ښايست، په لوړه ببيه، او يا هم په ښايست، د اتڼ مشر کېدای نه شي. نو کوم څوک چې غواړي د اتڼ مشر شي نو هغه به د ښه اتڼچي کېدو لپاره به زيار باسي او خپله ښېګڼه به په نورو مني چې دا خپله د مشرتابه لپاره د سياليو ډګر ګرځي. او د اتڼ مشري به په سياليو او هغه هم د ښېګڼو په سياليو تر لاسه کېږي. نو موږ ګورو چې اتڼ زموږ په ولس کې يو د سمو سياليو ډګر او هڅوونکی او خوځوونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ ولسواکې او د ولسواکۍ لپاره د سیالو ډلو زېږېدنه او بیا په ښېگڼه سیالي او د ولس زړه تر لاسه کول

دا برخه له څلورمې څخه کوم توپیر نه لري. یوازې دومره ده چې د اتڼ مشر یو هلک یا یوه پېغله او همداسې په مشرانو، دتل د پاره نه وي. نو ځکه چې کله د اتڼ مشر ستړی شي نو بل دا تڼ مشر باندې غږ وشي چې وړاندې شه. او یا هم یو څوک چې په ځان کې دا وړتیا ووینې نو لاس پورته کړي یا غږ وکړي چې زه مشر کېږم. که د نورو خوښه وه وخت ورکوي او ډول هم د ده په خوښه وهل کېږي او کنه نو بل مخ ته کېږي. ځکه چې په لومړي مشر پسې دویم مشر هم د ښېگنو په سر وړاندې کېږي. نو همدا خبره ده چې دا د مشر تابه لپاره زموږ د ماشومانو په لاندینۍ ځان ځري کې دا کرل کېږي او ځای پر ځای کېږي چې سیالي به په ښېگڼو کوي. نه چې په خانۍ، پېسو او یا هم کومه بله وسله. بله دا چې دا خو د اتڼ د مشر تابه لپاره سیالي شوه. نو اتڼ خو هم ډولونه لري او په هره سیمه کې د اتڼ یوه تکړه ډله وي. چې دوی بیا د بلې سیمې او هم په خپله سیمه کې بلې ډلې سره سیالي کوي. هره ډله چې ښه اتڼ وکړي نو هغه به هم گټندویه وی او هم په خلکو کې مینه وال مومي. لکه چې اوس همدا زموږ په هره سیمه کې شته. نو دا هم د ولسواکۍ لپاره زموږ ماشومان او راتلونکي نسلونو په لاندینۍ ځان ځري کې د ډلو تر مینځ د سیالیو لپاره په ښېگڼه روزنه ورکوي او ددوی لاندینۍ ځان ځري کې همدا سمه سیالي کړي او ځای پر ځای کوي یې. کله چې دوی لویان شي هم به اتڼ کوي او هم د سیاسي، گوندي او ولسواکۍ سیالیو لپاره به ولس ته خپله ښېگڼه ښیې او هم به نور راتلونکي نسلونه په همدې روزي. نو دوی به په مردارو وسیلو په کومو چې نن سبا دا په پردیو آندونو ککړو سیالۍ کوي. او دا ټولې وسیلې پردۍ دي. لکه چې زه مودام دا وایم چې په سالنگ کې پنجابۍ کېلې او امونه او په وردگو کې اربۍ کجورې نه کرل کېږي.

۶ ټولنیزې اړیکې ډېرول او ځواکمن کول، روغتیا

دا نو ډېره ښکاره خبره ده چې کله مونږ اتڼ کوو نو د اتڼ هم د کولو او هم د کتلو لپاره ډېر شمېر د ولس خلک راځي. دا چې ولس سره راټولېږي نو یو بل سره گوري، خبرې کوي، نوي ملگري سره مومي، نوې سیالۍ، ډلې او ملگرتیاوې سره جوړېږي. او اتڼ خو په خپله یو ورزښت هم دی نو د روغتیا لپاره یو ډېر ځواکمن چلوونکی، خوځوونکی او هڅوونکی دی.

د دې ترڅنګ اتڼ په ټولنه کې نورې اغېزې هم لرې چې هغه به وروسته وڅېړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتڼ اغېزې څېړنه د دود دستور او ژوندانه په نورو برخو

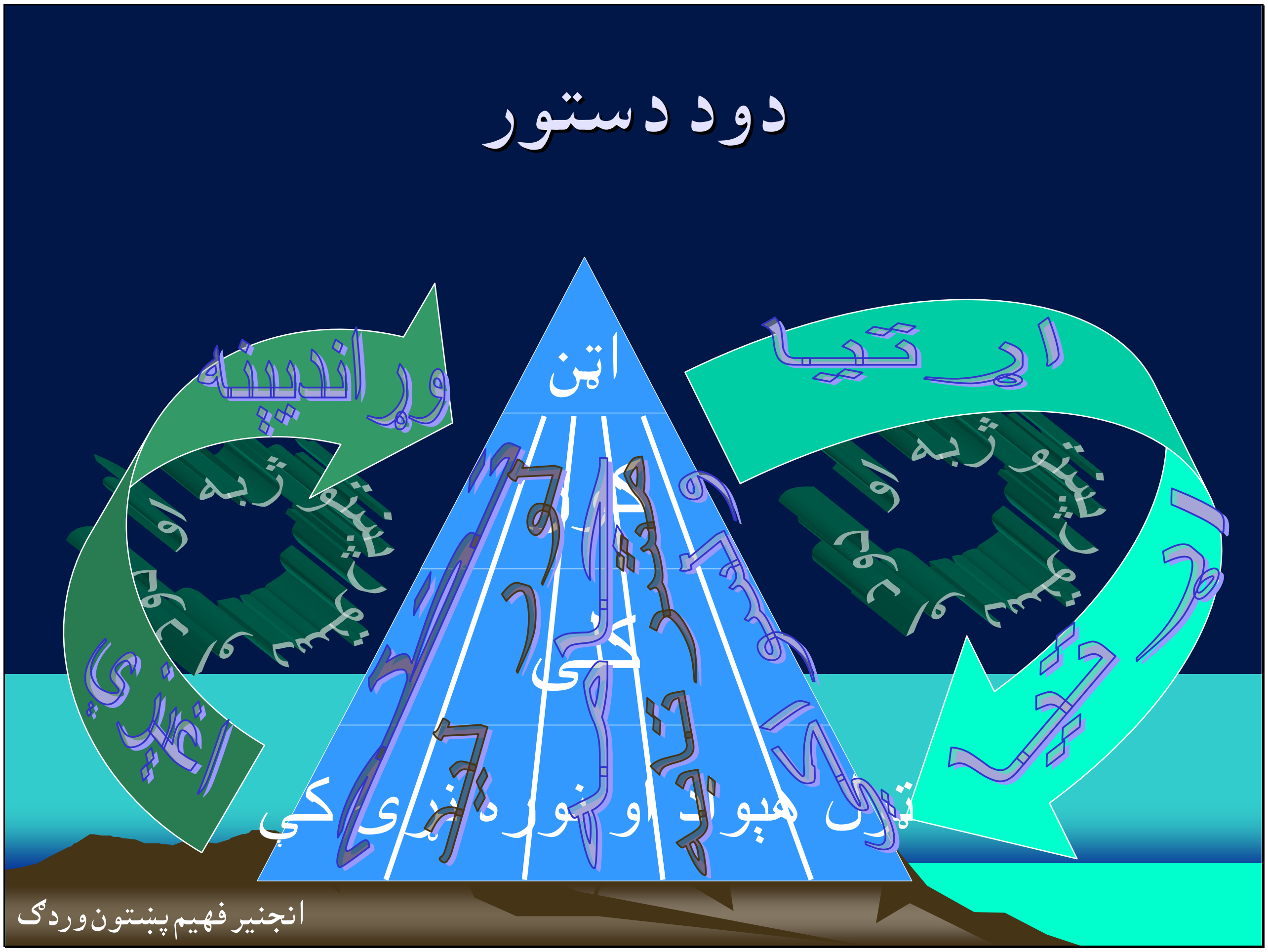

انځور شمېره ۳۲ د اتڼ څېړنیزه بېلګیزه چې د دود دستور په نورو برخه یې اغېزه څېړي **Figure 31**

نو اوس به راشو دې ته چې د اتڼ په کړو سره سربېره پر دې چې نزم او خپلواکي ، لورلید او نوښت ،کالي او ښکلا ، مشر تابه او د هغه د لاس ته راوړو لپاره په ښه والي سيالي، ولسواکي او د ولسواکۍ لپاره د سيالو ډلو زېږېدنه او بيا په ښېګڼه سيالي او د ولس زړه تر لاسه کول، ټولنيزې اړيکې ډېرول او ځواکمن کول او روغتيا ته ګټه رسېږي، نور کومې برخې په کې وده کوي؟

دا په خپله دود دستور ته وده ورکوي· او په ځانګړې توګه د دې ټولو برخو په ودې او يا هم اوښتون او په کار لوېدو سره پښتو په دوران کې لوېږي· چې بيا په خپل وار سره ډېرى اړتياوى څېږوي او هغوى ته رسول او رسد په دوران کې لوېږي· دا خو

جو ته خبره ده چې کله پښتو ژبه ډېره پکار اچول کېږي همدومره، ځواکمنه کېږي او هم وده کوي چې دې ته هر اړخيزه او پايښتي وده وايي.

د اتڼ اغېزې ځېړنه د ژوندانه په سپماوي برخه

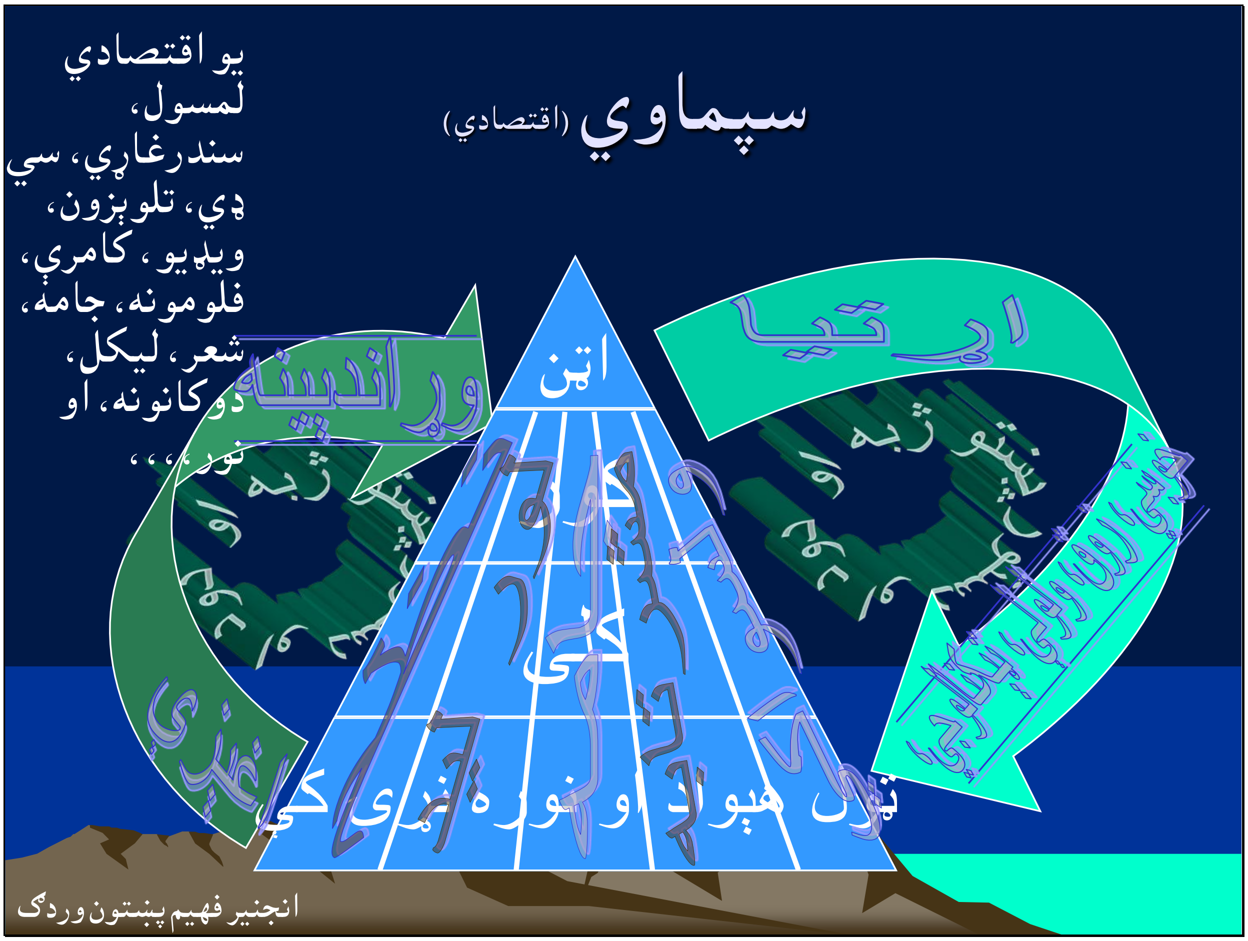

Figure 32 انځور شمېره ۳۳ د اتڼ ځېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه ځېږي

موږ ګورو چې د اتڼونو په کړونو سره په ټولنه ډېرې د راکړې ورکړې او سپماوي (اقتسادي) برخې په دوران راځي. چې دا په خپله ځيني اټياوې ځېږوي چې هغې ځوابونې رسول په کارېږي. د بېلګې په توګه اتڼ دا اړتياوې لکه، خوښي، زوق، ولولې او ټېکنالوژي ځېږوي او يا هم کله همدا خوښي، ولولې او زوق دي چې اتڼ ځېږوي. نو چې دا وځېږول شول وړاندېينه او اغېزې يې پاس ګورو چې هغه په سپماوي برخه کې دا دي چې، دې ته ډول او د ډول وهونکي دا تشه ډکوي، بله تشه، بيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه سندرې او اتڼ په سي ډي او ډي وي ډي جوړولو ډکوي. بله وړاندېينه او رسول د کامرو، پلمونو، او کاليو، او بيا د کتلو د اتڼ د پلمونو لپاره تلويزيون، سينما، سي ډي او ډي وي ډي چلوونکي، وي. او همداسې بل داچې په کوم ځای کې چې دا اتڼ کېږي هلته به شيان خرڅېږي. او بيا دغه شيان به دوکانونو کې خرڅېږي. نو اغېزه يې همدا لويه اقتصادي لمسونه او هڅونه او ډېرو پښتنو او غير پښتنو ته د کاروبار پيدا کول دي. او بيا په دې ټولو کې لويه اغېزه بيا هم پښتو ژبې ته ده چې دا به په هره شېبه کې په دوران، آوښتون او پکارولو او ان د شعر او سندرو لپاره وي. خپله شاير او سندر غاړي او ليکوال په کې هم د سپما په دوران کې ګټې ترې اخلي چې ژوند يې پرې بيا چلېږي. نو مورږ ګورو چې په دې کې څومره خلک پکار شول او دا بيا د ټولنې په ژوندانه کې په پايښتي ډول وپويل او ګنډل شوه چې د پښتو ودې لپاره بيا هم پايښتي ښه غوره کوي. که چېرې دا يوه بل کلتور برخه وي نو کېدا ای شي چې سپماوي (اقتصادي) لمسون يې هم يوڅه وي خو په دغه کچه چې د پښتو د کلتور لپاره وي دومره به نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتڼ اغېزې څېړنه د ژوندانه په ټولنېزه برخه

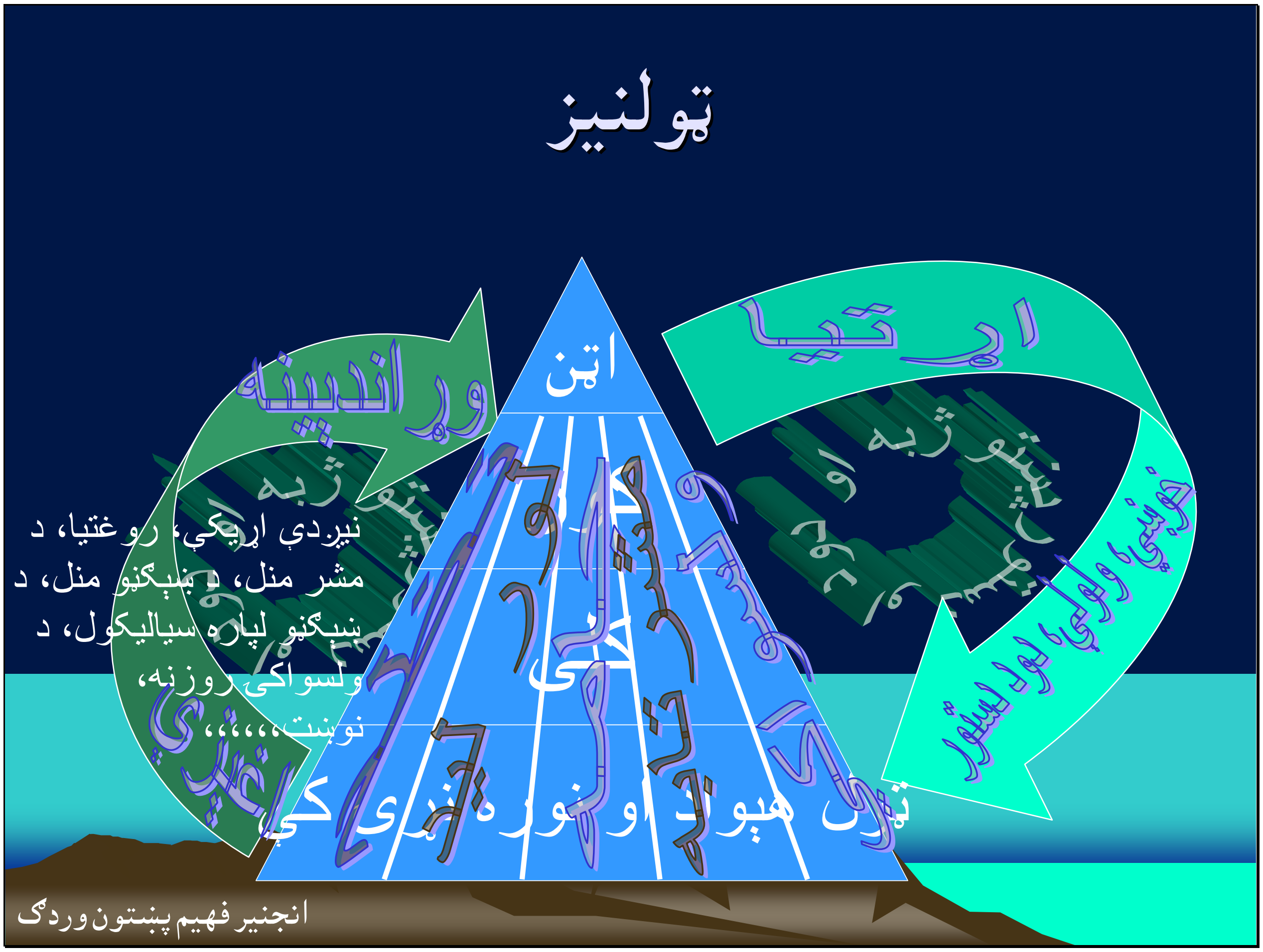

Figure 33 انځور شمېره ۳۴ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي

په ټولنيزه برخه کې د اتڼ لپاره چې موږ کومې خبرې وړاندې وکړې د هغې د بيا وبيلو څخه به ډېره وکړو او يو اځې به همدومره ووايم چې کومې اړتياوې چې دلته شته او يا هم ځېږول کېږي هغه بيا هم خوښي، دود دستور او ولولې دي. اغېزې يې همدا دي لکه څرنګه چې موږ وړاندې هم په ګوته کړلې. لکه نيږدې اړيکې د ټولنې د غړو تر مينځ ان د نورو سيمو د پښتنو او غير پښتو لپاره، روغتيا، د مشر منل، د ښېګڼو منل يانې دا چې که يو څوک د اتڼ مشر دی نو هغه ډېر ښه اتڼ چې دی چې د اتڼ مشر دی. بيا هم ګورو چې د دغه مشر کېدو لپاره دښېګڼو په سر سيالۍ کېږي چې تر څو هغه دغې کچې ته ځان ورسوي. او په خپله دا د ولسواکۍ لپاره زهنيت او آند ځېږوي. او خامخا د پښتو په وده کې ډېره اغېزه لري چې دا بنسټېزه او پاېښتي کوي. چې بيا به د ده ژوند او ژبه يو او بل سره ابدي وګنډل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتڼ اغېزې څېړنه د ژوندانه په سياسي برخه

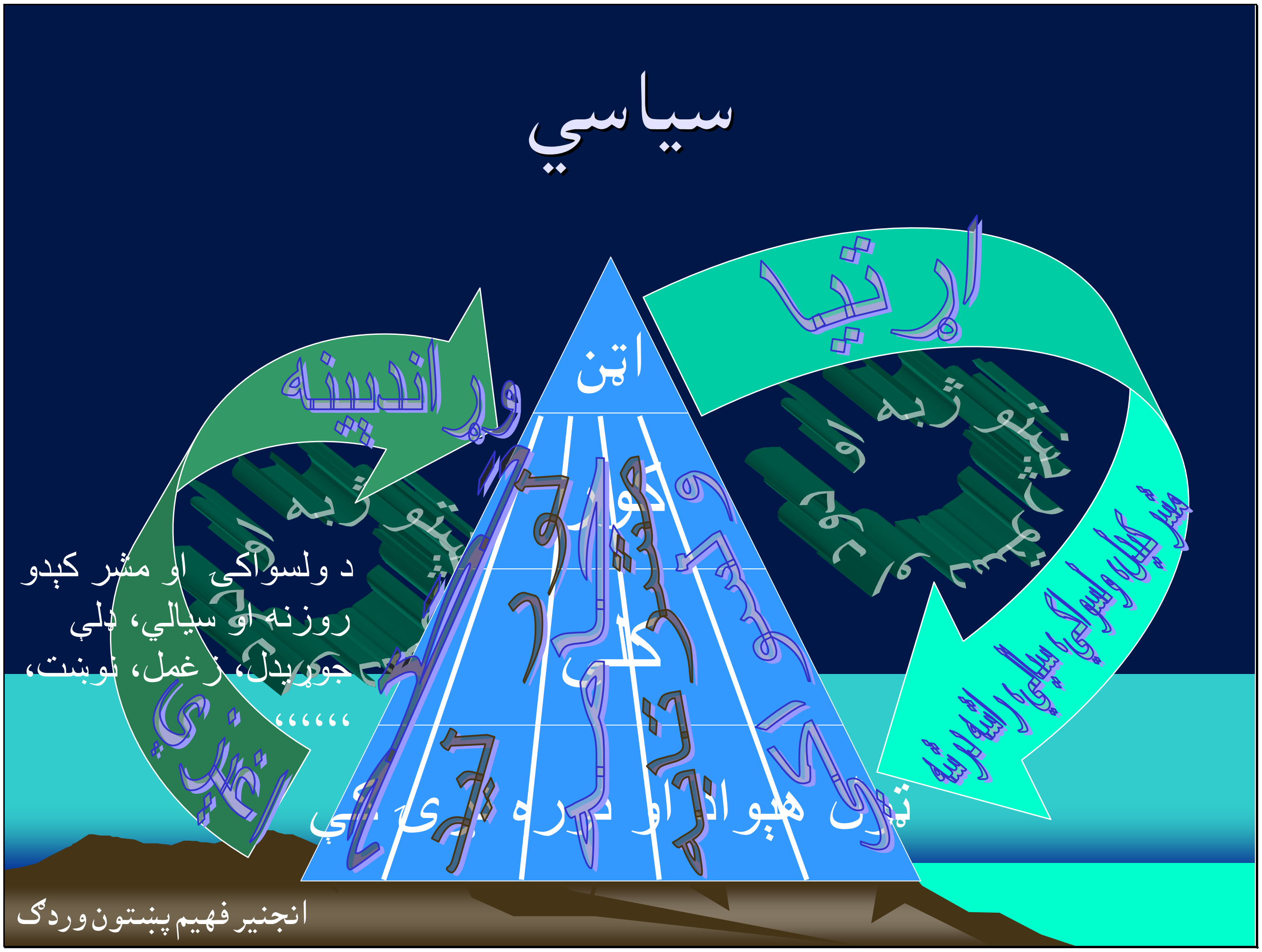

Figure 34 انځور شمېره ۳۵ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي

په هره ټولنه کې انسانان ښکاره او پټې سياسي اړتياوې لري. دا اړتياوې بيا په غوښتنو بدلېږي. نو چې کله په غوښتنو بدلېږي دا بيا بېلابېل ډولونه اخلي. دا اړتياوې او غوښتنې پدې ډول چې خپل سياسي او ټولنيز ارمانونه پوره کړي، نو يوه ډله انسانان غواړي چې هغوی مشران شي، بله ډله بيا د ولسواکۍ د پلي کېدو لپاره غوښتنې لري بيا بله ډله د هغې مخالېت کوي. نو ډېری وخت خو د مشر ځای يو او سيالان ورته ډېر وي. نو دغه خپله سيالۍ څېړوي. همدا سې زموږ اتڼ هم د افغانانو په سياسي ژوندانه کې د دغو سياسي اړتياوو او غوښتنو لپاره اړونده وړاندېينې لري. چې خپله دا ځوانان په پښتونولۍ او ولسواکۍ کې روزي او د دوی په لاندېنې ځان څېري (ما تحت ضمير , Sub-Conscious) کې يې کري او ځای پر ځای کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې. نورې اغېزې یې دا دي چې دوی ته زغمل او د مشر منل ور زده کوي. چې که یو بل غواړي چې مشر شي نو ده ته به لاره ښکاره وي چې دی به هم ځان په ښېګڼو سمبالوي او د ټولو خوښه به تر لاسه کوي چې دوی پرې غږ وکړي چې پلانیه (اتله، بریالیه، امده او یو بل نوم) وړاندې شه او د اتڼ مشر شه او یا به دی په ځان کې دا ښېګڼې وویني چې په ډاډه مشرۍ ته وروړاندې شي. بله ښکاره اغېزه یې دا ده چې اتڼ په ډلو کېږي. نو خپله د ډلو او ګوندونو لپاره دا ورته ډالۍ کوي چې د غه ډلې به هم یو او بل سره په ښېګڼه او ولسواکۍ او د ولس د زړه د ترلاسه کولو سره به سیالۍ کوي. چې ولس به وایي چې د هغه ډله ډېر ښه اتڼ کوي. یا پلانۍ پېغله په پلاني اتڼ چې مینه شوه او یا پلانۍ پېغله ډېر ښه اتڼ کوي. نو دا پخپله د سیاسي ښېګڼو لپاره یوه لویه او پایښتي اغېزه ده چې موږ یې په ګوته کوو. هېله ده چې د دې نورې اغېزې د وخت په تېرېدو سره نورې هم را وسپړل شي او ولس ته ښکاره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اړتیا غوښتنې وړاندېينې او اغېزې بليګيزې پایله

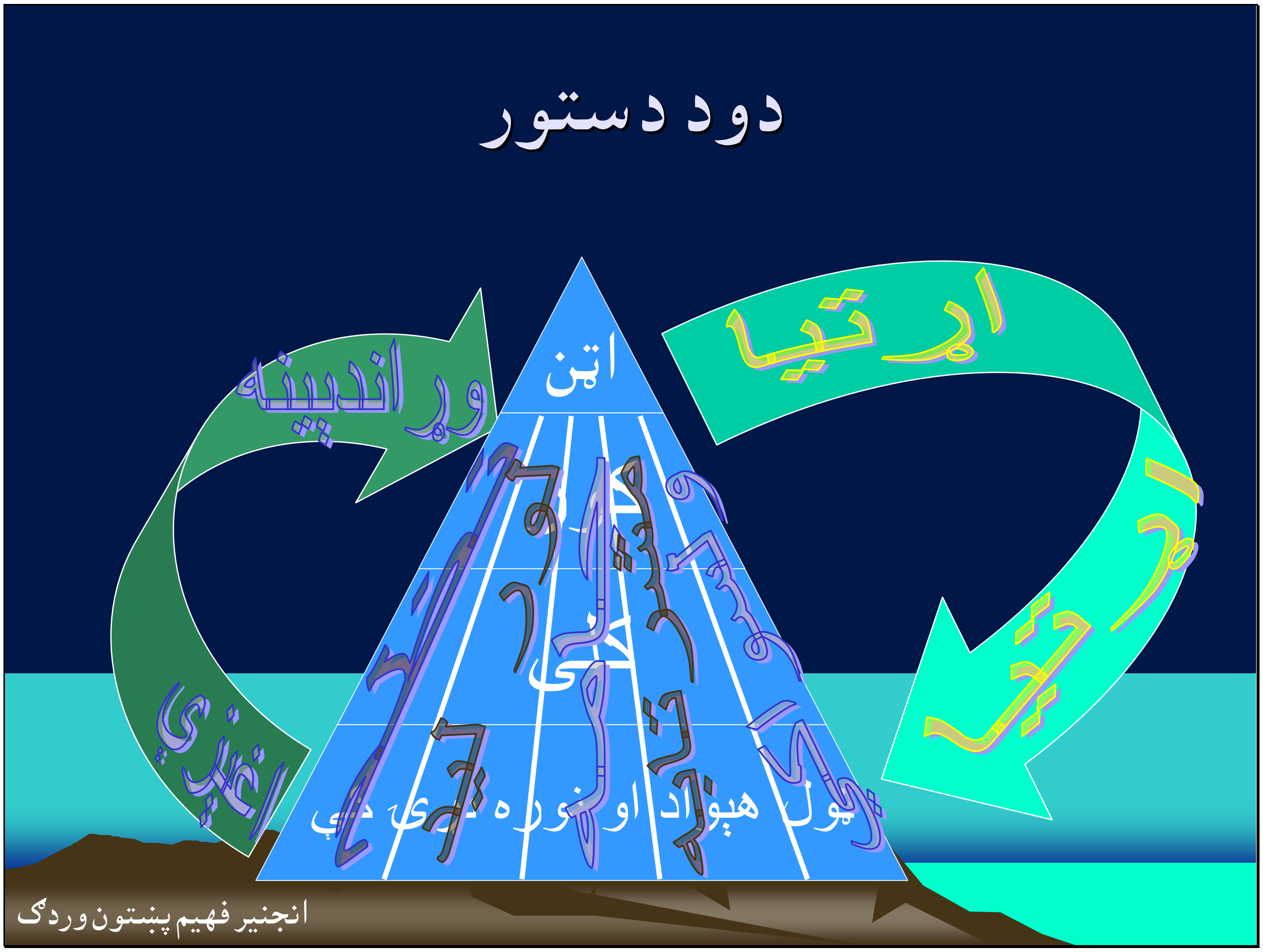

Figure 35 انځور شمېره ۳۲ د اتڼ څېړنیزه بېلګیزه چې د دود دستور په نورو برخه یې اغېزه څېړي

نو موږ ولیدل چې په اتڼ سره زموږ د هېواد د دود دستور ډېری برخې ښې اغېزمنې کېږي. نو اغېزمنتیا چې په کومو برخو کې ولیدل شوه هغه ډېر ښه او پایښتي ښه غوره کوي. دا ځکه چې دا هرڅه په خپله د غوښتنو او رسولو (Supply and Demand) په چاپېریال تر سره کېږي. او اتڼ دی چې دغو برخو ته سمه وده ورکوي. او د ټولنې دا برخې ترې نه سم رنګ اخلي . پدې سره پښتو ژبه پخپله په دوران لوېږي او په دا ټولو کې لکه د اړینو مسرپې موادو په څېر د دغه دوران برخه ګرځي چې ورسره هم وده کوي او هم پراخېږي. لکه د ماشینونو د سون مواد. چې څومره ماشینونه وده کوي همدومره دا د مسرپ او ساتنې مواد یې هم سوچه او سمېږي. نو اوس به راشو او دا به وګورو چې دا تڼ څخه د دود دستور د نورو برخو د ودې لپاره په څه ډول ګټه پورته کولای شو. څرنګه د اتڼ په کړو سره د کلتور نورې برخې هم په خوځښت، چلوولو، او وده ورکولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوستلای شو. موږ بره وکتل چې زموږ د کلتور ځینې برخې په بېلابېلو ځایونې کې ځواکمنې دي. لکه ننداره یا ډرامه او پلم دا په کوزه پښتونخوا کې په خورا ځواکمن هالت کې دي.

نو اوس دا څرنګه په بېل بېل او یا په ګډه کولای شو چې د کلتور د نورو برخو د ودې لپاره سمبال کړو.

د اتڼ تر سیوري لاندې

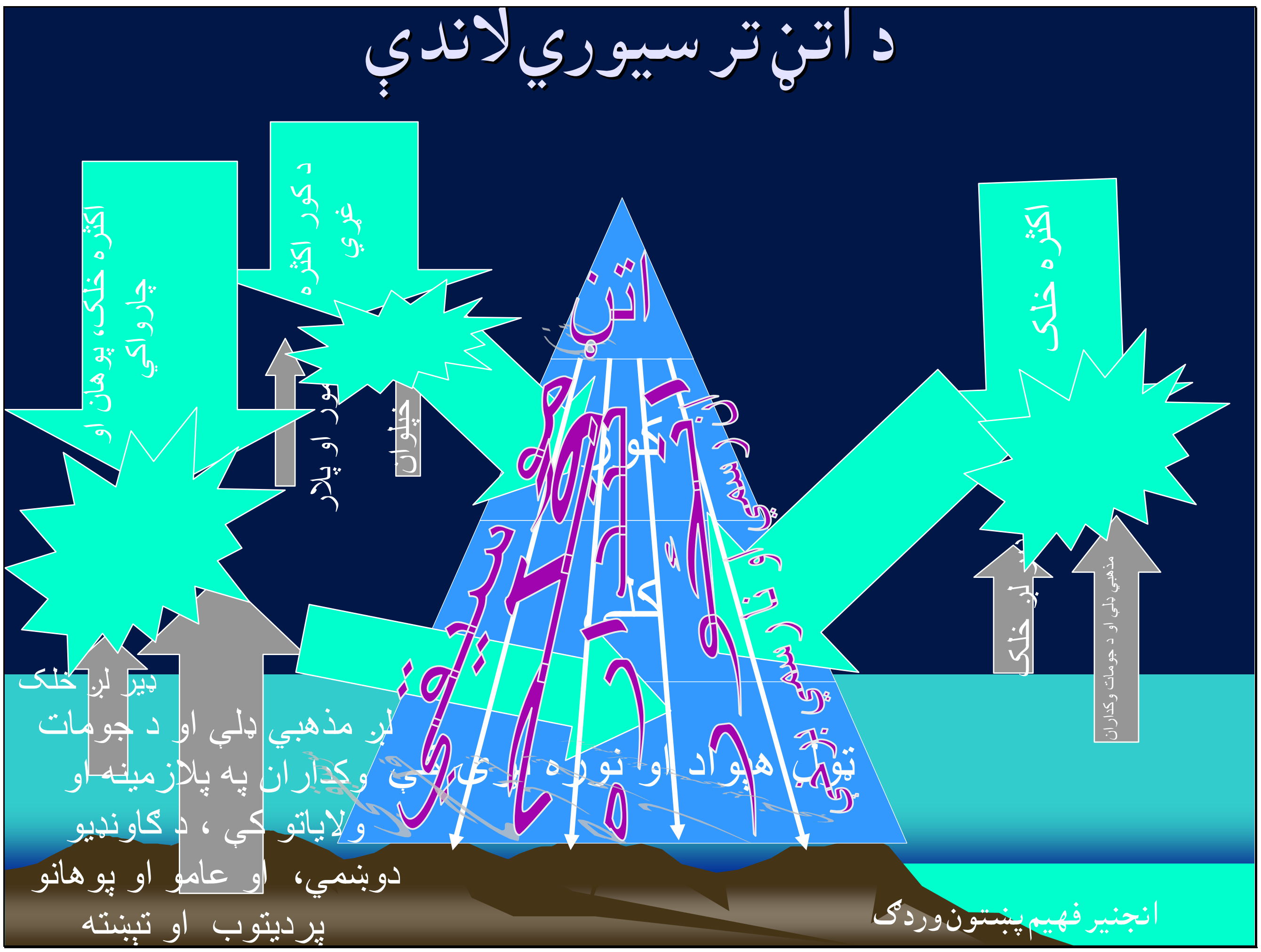

Figure 36 انځور شمېره ۳۷ د اتڼ څېړنیزه ښېلګیزه چې د ودو دستور په نورو برخه یې اغېزه څېړي

د اتڼ او نندارې تر سیوري لاندې زموږ موسیقي چې وده وکړي بیا زموږ فلم هم ورسره دا سې وده کولای شي چې هغه به بیا د مایکل پورتېر په الماسي ماډل کې پوره راشي او پایښت به لري او وده به یې د فلم لپاره په هغو بنسټیو نو ولاړه وي چې هم به

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتنه خپله وي او هم وړاندېینه او هم مرستندویه کاروبارونه٠ اتڼ ، ننداره، او موسیقي زموږ فلم ته پاینښتي بنسټ ورکوي٠ چې پدې سره بیا پښتو پخپله وده کوي٠ کله چې زموږ اتڼ موسیقي ته پاینښتي وده ورکړي دلته خامخا په دې کې ننداريې ته هم ځای ورکړو په دې ټولو ځایونو کې ، د بېلګې په توګه که چېرې یو واده وي نو هلته د اتڼ چیانو تر څنګ خو خامخا موسیقي شته نو چې ټوکیان راولو او لږ ورته نوی رنګ ورکړو او لږ لارښوونه ورته وکړو دا په خپله ننداره شوه ، سره له دې چې په کلیو کې دا ډېر دود دی چې هلته بیا نو د ټوکیانو مزې وي چې ښه ډوډی هم کله نا کله ورکول کېږي٠ او ان ښځینه ټوکیاني د ښځو مجلسونه تاوده ساتي٠ نو دا درې چې سره وتړل شي دا په خپله د فلم لپاره هغه بېخ بنسټ چې ورته وایي هغه جوړ شو او فلم په خپله هم ورته انځورګر او هم ورته مرستندویه برخې په ټولنه کې په پاینښتي ډول رامینځته شوې٠ په ځانګړې توګه زموږ برک اتڼ کولای شي چې زموږ نجونې هم د زموږ د فلم کاروبار او نورو برخو ته وروزي٠ اتڼ هغه د ژوندانه پیاوړي او جوړوونکې برخه ده چې د ټولنې بېخ بنسټ جوړوي٠ دا داسې دی لکه چې موږ یوه مانۍ ، یوه الوتکه، یو سړک او داسې نور، جوړوو٠ او د هغه جوړولو ته ماشینونه راوړو او په دې ماشینونو یې ودانوو٠ نو بیا دا ماشینونه چېرې جوړېږي او څوک یې جوړوي او پرزې یې د په کومو ځایونو کې جوړیږي ؟ نو اتڼ د دې ماشینونو د او ددوی د پرزو جوړنې فابریکې دې چې د هېواد سیاسي، کلتوري، ان سپماوي (اقتصادي) برخو او داسې نورو لپاره موږ ته راتلونکي نسلونه روزي٠ او د مایکل پورتر په دغه لاندېنې ماډل کې یې موږ په ارزښت او لوړتیا او اغېزه پوهېدای شو٠ اتڼ په خپله دوه ټاکونکي رولونه لوبولای شي٠ چې یو یې د هېواد په الماسي ماډل کې د مرستندویه برخه او بله یې د نړیوال کېدو په ماډل کې د خوځوونکي او هڅوونکي رول لوبوي٠

اتڼ هغه د ژوندانه پیاوړي او جوړوونکې برخه چې د ټولنې بېخ بنسټ جوړوي٠ دا داسې دی لکه چې موږ یوه مانۍ ، یوه الوتکه، یو سړک او داسې نور، جوړوو٠ او د هغه جوړولو ته ماشینونه راوړو او په دې ماشینونو یې ودانوو٠ نو بیا دا ماشینونه چېرې جوړېږي او څوک یې جوړوي او پرزې یې د په کومو ځایونو کې جوړیږي ؟ نو اتڼ د دې ماشینونو د او ددوی د پرزو جوړنې فابریکې دي چې د هېواد سیاسي، کلتوري، ان اکتسادي او داسې نورو لپاره موږ ته راتلونکي نسلونه روزي٠ او د مایکل پورتر په دغه لاندېنې ماډل کې یې موږ په ارزښت او لوړتیا او اغېزه پوهېدای شو٠ اتڼ په خپله دوه ټاکونکي رولونه لوبولای شي٠ چې یو یې د هېواد په الماسي ماډل کې د مرستندویه برخه او بله یې د نړیوال کېدو په ماډل کې د خوځوونکي او هڅوونکي رول٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه دلته غواړم چې دلته يوه وړه خو ډېره اړينه بېلګه ياده کړم او د ټولو پام ورته راواړوم او چې اتڼ د خوځوونکي او هڅوونکي ځواک بڼه په ټولنه کې بيا هم غوره کوي او هغه دغه زموږ د پخواني ښه دود دستور بيا ژوندي کول او خپرول دي. چې زموږ په ودونو کې اوس هم اتڼ او برګ اتڼونه خو کېږي او يو څه چې ډېر کم افغانان هغه ته پام کوي هغه د ناوې او زوم په مشرۍ يو برګ اتڼ چې په لومړی سر کې په کې د ناوې او زوموم ملګري او خپلوان او بيا ټول هغه مينه وال د غه اتڼ ته ورګډ شي.

زه خو په هر واده کې د دې زيار باسم چې دا زموږ په کورنيو کې خو دا د پخوا څخه رواج وو خو اوس مو دې نورو ته هم ورپام کړی دی. هيله ده چې نور هم په دې اړه دا پورتر سره کړي.

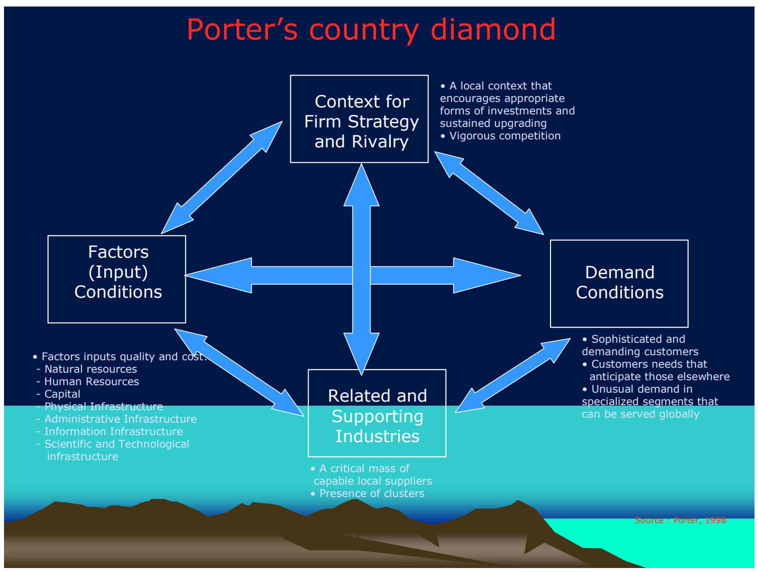

Figure 37 انځور شمېره د مايکل پورټر هېوادنی الماسي بېلګېزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

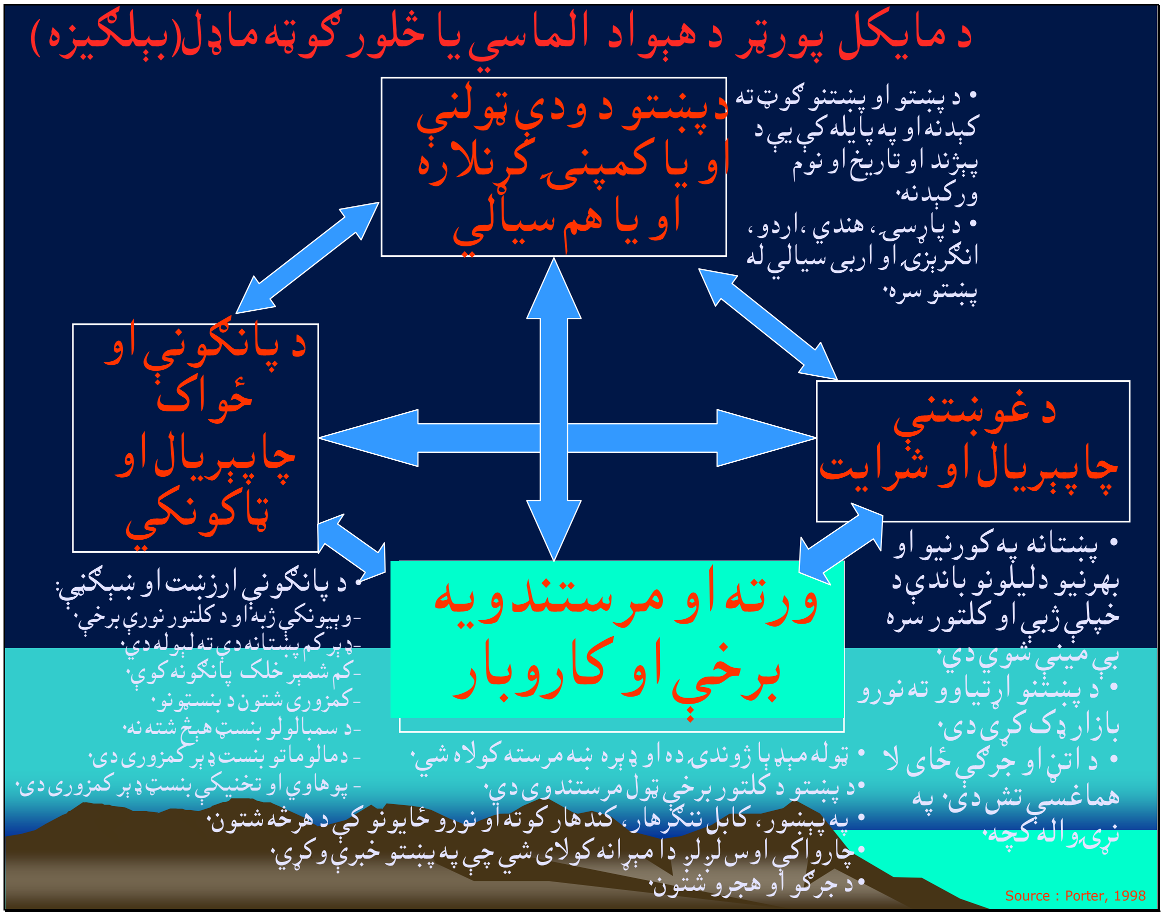

Figure 38 انځور شمېره ۳۹ د ۳۸ پښتو ژباړه د پښتو ژبې لپاره

مایکل پورټر دا بېلګېزه د دې لپاره جوړه کړې ده چې یوه هېواد یا کومه کاروباري سیمه د دې په مرسته د یوه شي، پرادکټ، یا د یوه کاروبار، (industry) د راکښولو او جزبولو لپاره د ښېړنې لپاره پکار واچوي تر څو دا بېلګېزه د دوی د ودې او سیالیزې کتنې او برلاسې لپاره مرسته وکړي. د بېلګې په توګه لکه آسیایي هېوادونو ځانګړي کاروبارونه ځانته راکاږل لکه، جوړول او تویول، (Productions) په چین کې، کمپیوټر او ټوکر، په هند کې، پېښن په اېټالیا کې، او داسې نور. د دې بېلګېزې لوی کمال په دې کې دی چې یوه کمپنۍ کولای شي چې وڅېړي چې د دوی د ودې لپاره څه شته دي. لکه یوه انګرېزي کمپنۍ لپاره کوم ځوک وواېي چې په افغانستان کې د موټرو او ګاډیو ماشین او یا ټیر جوړولو بټۍ یا پابریکې جوړوو. که دا به دغه بېلګېزه کې واچوو نو ځواب خامخا په مخالپت کې یې دی. نو که ځوک وغواړي چې دا کار د کېدو کړي نو هغه به دغه شرایت برابروي، چې په دغو څلورو برخو کې بریالی وي.

نو موږ اوس کولای شو چې د پښتو د ودې لپاره دا ښېړنېزه بېلګېزه پکار واچوو تر څو هغه ستونځې هم وپېژنو او هم د لرې کولو لپاره شرایت برابر کړو . او هم دا د پښتو د ودې لړۍ پاېښتې او ځان باندې وګرځوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غوښتنې چاپېريال

- پښتانه په کورنيو او بهرنيو دليلونو باندې د خپلې ژبې او کلتور سره بې مينې شوي دي.
- د پښتنو اړتياوو ته نورو ژبني او کلتوري توکو بازار ډک کړی دی.
- د اتڼ او جرګې ځای لا هماغسې تش دی. په نړۍ واله کچه.

ورته او مرستندويه برخې

- ټوله مېډيا ژوندۍ ده او ډېره ښه مرسته کولاه شي.
- د پښتو د کلتور برخې ټول مرستندوی دي.
- په پېښور، کابل ،ننګرهار، کندهار کوټه، مردان او نورو ځايونو کې د هرڅه شتون.
- چارواکې اوس لږ لږ دا مېړانه کولای شي چې په پښتو خبرې وکړي.
- د ډېرو ،هجرو ، مرکو او جرګو شتون.

د پانګونې او ځواک چاپېريال

- د پانګونې ارزښت او ښېګڼې:

-وېيونکې ژبه او د کلتور نورې برخې.

-ډېر کم پښتانه دې ته لېواله دي.

-کم شمېر خلک پانګونه کوي.

-کمزوری شتون د بنسټونو.

-د سمبالولو بنسټ هېڅ شته نه.

- دمالوماتو بنسټ ډېر کمزوری دی.

- پوهاوي او تخنيکې بنسټ ډېر کمزوری دی.

دپښتو د ودې ټولنې او يا کمپنۍ کړنلاره او يا هم سيالي

- د پښتو او پښتنو ګوټ ته کېدنه او په پايله کې يې د پېژند او تاريخ او نوم ورکېدنه.

د پارسۍ، هندي ،اردو، انګرېزۍ او اربي سيالي له پښتو سره.

د دغې بېلګيزې نه خو داسې ښکاري چې بيا هم پښتو په خپل سر پدې وده نشي کولای چې دلته شرايت ورته خراب شوي او

وران شوي دي چې پخپله پښتانه دې چې بې پروا دي او هم د هېوادي مادل په څېړنه کې د سيالانو او ملګرو کاروبارونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتنې په بنسټ پښتو وده نشي کولای. نو دا بيا هم د دې بېلګيزې په غوښتنه او پايلو موږ خوځوونکيو، هڅوونکيو، او چلوونکيو ځواکونو ته اړتيا لرو تر څو دا د پښتو مېچن په خوځښت راولي او بيا ودې او خوځښت ته يې پايښتي بڼه ورکړي. که نه نو بيا يې هغه د کليوالو خبره ده وايې بيا يې د تاريخ په کندو کې ګوره !

څه وکړوو ؟

نو اوس دا راته په ټولو څېړنيزو بېلګيزو او وسايلو جوته شوه چې موږ همدا ځواکمن کلتوري او دوديز چلوونکي لرو چې د پښتو د کلتور په هڅوونکيو، خوځوونکيو او چلوونکيو ځواکونو په خوځښت او دوران سره پښتو خپله پايښتي وده پېل کولای او لړۍ ورکولای شي. او بس. دا خو اوس راته جوته شوه چې په ارو څېزونو کې د کلتور توکي بيا په ځانګړې توګه اتڼ او ډرامې چې لومړنۍ يې په لر او بر کې او ډرامې يې بيا ځې بيا په لره پښتونخوا کې د خوځوونکيو، هڅوونکيو او چلوونکيو ځواکونو رول لوبولای شي. دا چې دا به څنګه په خوځښت راځي دا به ورسته وړاندې کړوو. خو اوس به د ژبې مرستندويه برخې وګوروو چې هلته څه حال دی. او دا هم جوته کړوو چې کېدای شي د پښتو ژبې په مرستندويه چې رسمي او نا رسمي برخې لري ځوکمنتياوې او کمزورۍ هم په ګوته کړوو. د دې لپاره چې بيا هم د پايښتي ودې لپاره لارې چارې ومومو نو دا بيا هم اړينه ده چې په مرستندويه برخو کې هم خوځوونکيو، هڅوونکيو او چلوونکيو ځواکونو ته هم پام وکړو. او دا هم به په ياد ولرو چې دا څرنګه سره ګنډلای شو. د ګنډلو مې موخه دا ده چې کوم خوځوونکي، هڅوونکي او چلوونکي ځواکونه چې په اره يا اسلي بر مرستندويه برخو کې په ډاګه کوو نو دوی به د يو او بل سره څرنګه سم په هر ډګر مرسته کولای شي. او څرنګه يو دبل پشپړوونکي کېدلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انځور شمېره ۴۰ د پښتو د ارو مواد لرلو څخه ګټه اوچتول **Figure 39**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو سره څېړنه

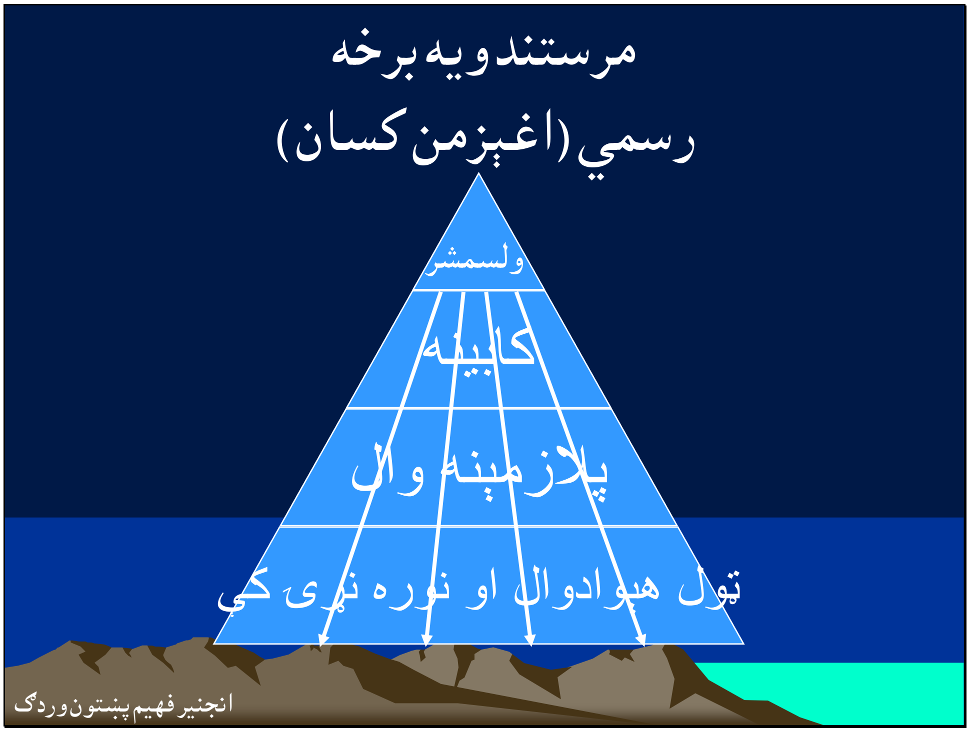

Figure 40 انځور شمېره ۴۱ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو سره

لکه څرنګه چې مو د پښتو ژبې اړې برخې وڅېړلې او هلته مو دا څېړنه په څو بېلابېلو بېلګيزو کې وکړه نو همدا شان به د پښتو ژبې مرستندويه برخې هم څېړو. تر څو وکولای شو دلته هم هغه کمزورۍ په ګوته کړو چې رغيدو ته او ځواکمنېدو ته اړتيا لري. او همدا شان هغه ځواکونه او هڅوونکي، چلوونکي او خوځوونکي ځواکونه په نښه کړو چې هغه بيا د مرستندويه برخو او هم د آرو برخو لپاره ګټور کېدای شي. په مرستندويه برخه کې موږ دوه برخې لرو چې يوه يې رسمي او بله يې نا رسمي ده. دغه دواړه برخې اړينې دي چې سمه څېړنه يې وشي. د نا رسمي برخې څېړنه به موږ يوه ډېره کمزوره او تر اغېزې لاندې راتلوونکې برخې په ډول وپېژنو. خو د رسمي برخې د څېړلو لپاره موږ د ځواکونو تلل کوو. دا به لکه څرنګه چې بره ښکاره شوې ده، دا به په څلورو پوړونو کې چې هر يو يې خپل خپل ځايونه لري څېړو. لکه پاسنې بېلګيزه کې:

ولسمشر

کابينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلازمېنه او

ټول هېواد او نوره نړۍ

د بېلګې په ډول دا موږ د لته لومړی د هېواد تر ټولو اغېزمن ځواک او چينه د خبرو او رسمي برخې لپاره ولسمشر ګڼلای دی. د غه برخه تر ټولو د ارزښت وړ برخه ده. بيا مو وروسته د هېواد د وزيرانو کابينه مو په پام کې نيولې ده. د کابينې څخه وروسته د هېواد پلازمېنه ده چې خورا د ارزښت وړ ده. ځکه چې کومې خبرې، ليکنې، پرمانونه، ژمنې او نور هر ډول کارونه چې ولسمشر کوي هغه لومړی په کابينې کې شنل کېږي او د پلي کېدو لپاره بيا وزارتونو ته ورکول کېږي. او همدا شان بيا د ټول د هېواد په پلازمېنه کې تر سره کېږي او ان دا په ځانګړي توګه که په يوه کلي کې او هم د هېواد نه په بهر کې هم يو کار وي. نو بيا وروسته دا بيا د ټول هېواد لپاره خپرېږي. نو اوس موږ ګورو چې دا خو يو چاپېريال شو. موږ دا اوس بيا په يوه بل چاپېريال کې هم څېړو و چې هغه بيا د چارواکيو د کار ځای دی. په لاندې ډول دي.

د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې دا غېزمنو ځايونو سره څېړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

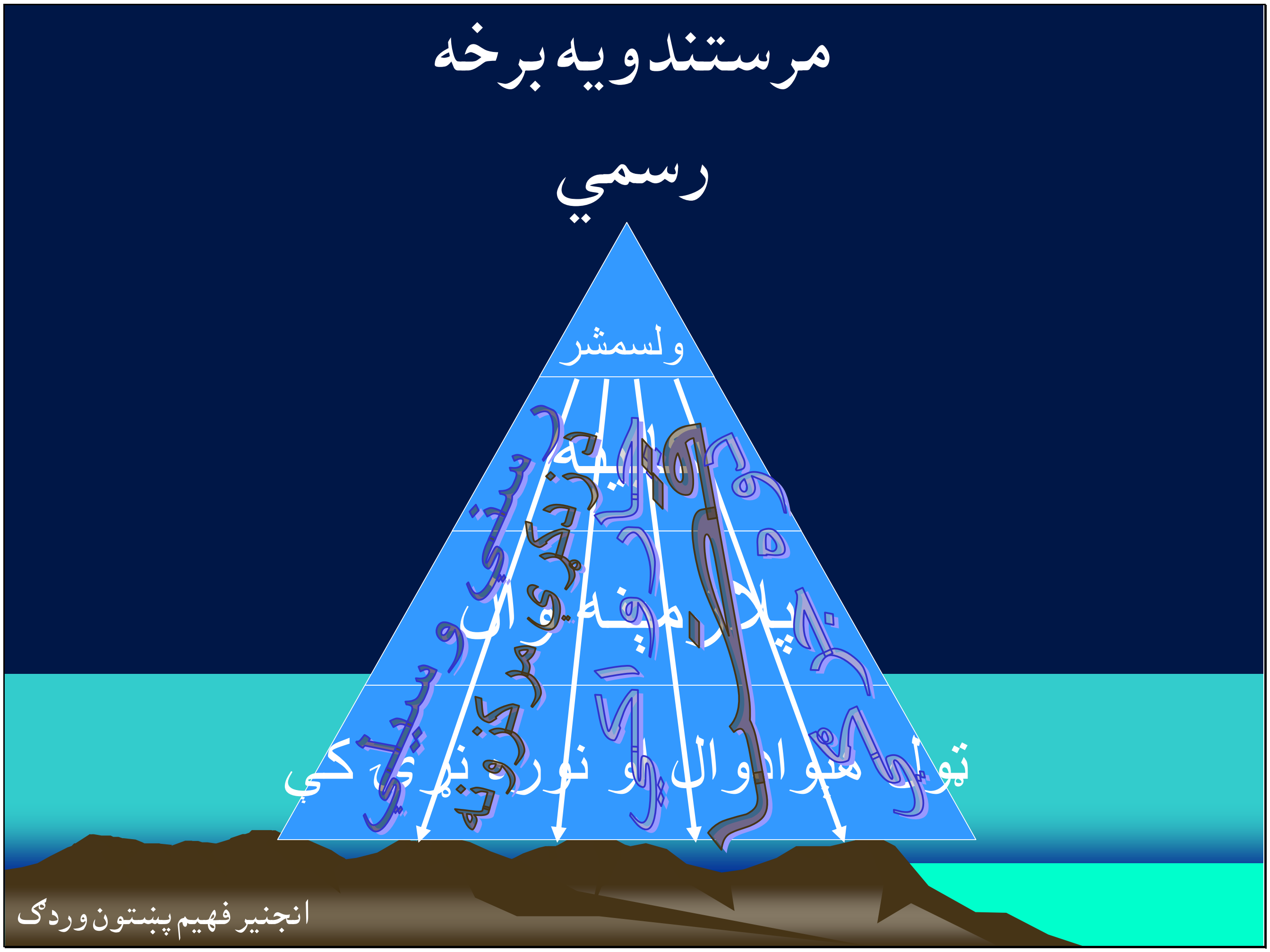

Figure 41 انځور شمېره ۴۲ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو سره

دلته ګورو چې کله د ولسمشر لخوا او یا هم د دغو څلورو برخو لخوا څه کېږي نو دا بیا په دغو پینځه ګونو برخو کې چې اوس به وسپړل شي په یو نه یو ډول څرګندېږي. د دغه بل اړخ برخې په دا لاندې ډول دي. لومړی رسنۍ وسیلې دي چې هر کوم رسمي کار، خبره او یا هم کړه کېږي دا په رسنیو وسیلو کې را څرګندېږي او په دغه ځای کې ټولې خبرې د رسمي مرستندویه برخې دي. بله برخه چې په هغه کې رسمي برخه ډېره پکارېږي هغه د زده کړې مرکزونه دي. د بېلګې په توګه، ماشوم پالنځایونه، وړکتونونه، ښونځي، پوهنتونونه، او د زده کړې ټول مرکزونه چې دلته بیا هم د ژبې مرستندویه رسمي برخه ډېره پکارېږي. بله یا درېیمه برخه خپله چارواکي دي چې دوی په خپله دغه مرستندویه برخه په خپلو ټولو لیکنو کې پکاروي. او څلورمه برخه بیا د هېواد قضایي او عدلي سیستم دی چې هلته بیا هم د مرستندویه رسمي برخه په پراخه توګه پکارېږي. او په پای کې یې همدا د هېواد نرخ جوړونکې او قانون جوړوونکې دواړه جرګې دي چې هلته د مرستندویه رسمي برخې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراخه کچه پکاریږي. نو اوس به وګورو چې په دغو برخو کې پښتو ژبه په کومه کچه د کارولو کې ده. هلته بیا هم ملګري، سیال، ورانوونکي ځواکونه څه دي چې تر ځو موږ هماغه خپله موخه تر لاسه کړوو، چې بیا د ملو ځواکونو په مرسته کومې کمزورۍ چې به وي هغه به سمې کړو. او د پایښتي ودې کړښه او پلان به جوړ کړوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

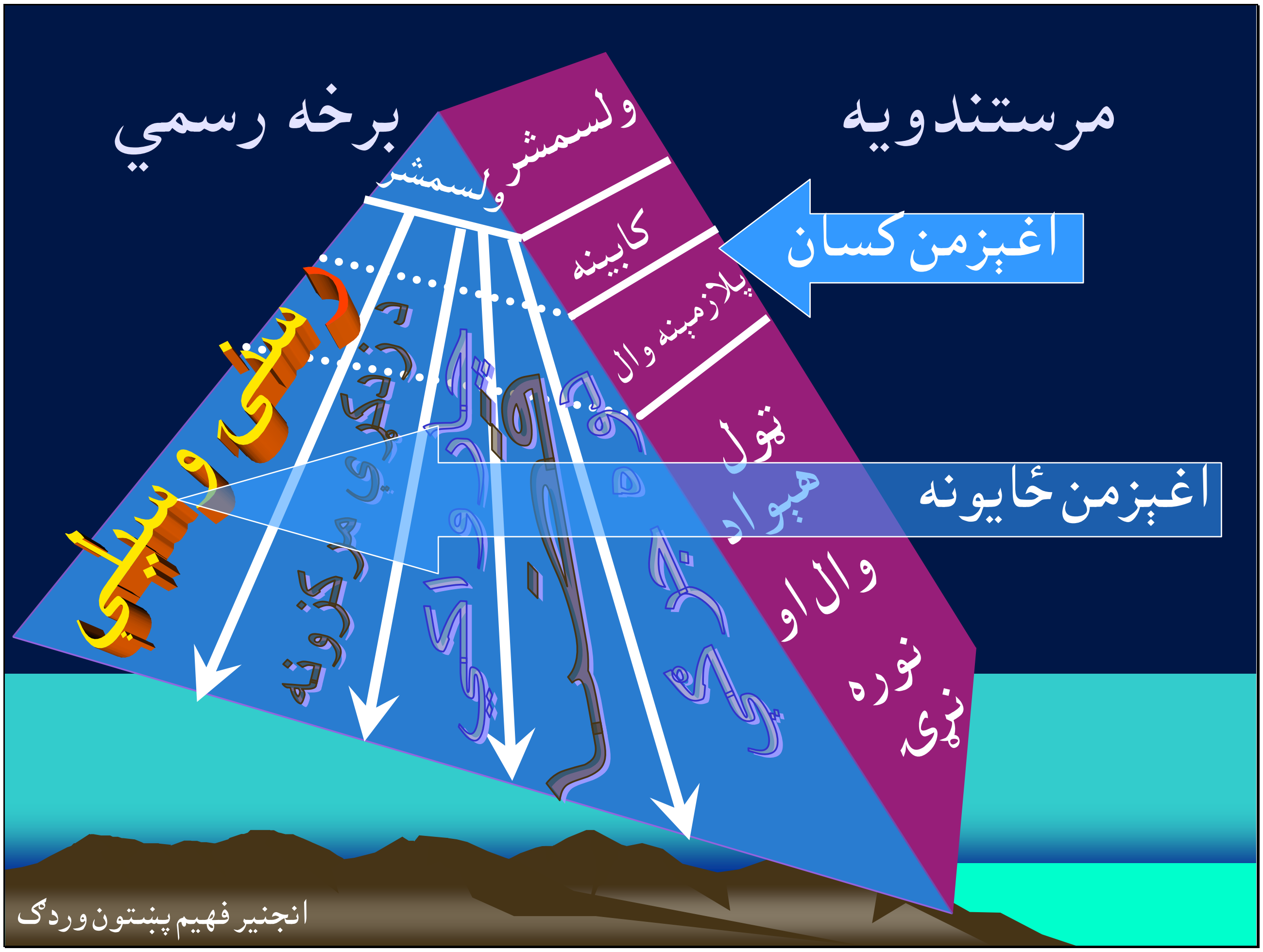

انځور شمېره ۴۳ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو سره Figure 42

دغه انځور چې تاسو ګورئ نو دلته د اغېزمنو کسانو اغیزه ګورو چې د خپلو کار او اړیکو د ځایونو لارې د مرستندویه برخې په کار اچولو سره ژبه باندې اغېزه اچوي. دا د اغېزمنو کسانو او چارواکو غبشی دی چې د اغېزمنو کسانو او چارواکو ښکارندویې کوي. همدا د دې اغېزمنو کسانو راکړه ورکړه او د کارونو د سرته رسولو لړۍ دي چې اغېزمن ځایونه د ژبې مرستندویه برخو ته خپله مرسته یا تاوان رسولای شي. په دې مانا چې که د پاسه هر څومره یو څه د اغېزمنو کسانو لخوا په کار اچول کېږي دا به خامخا په دېره اسانۍ سره لاندې خوا ته خوځېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (ولسمشر) څېړنه

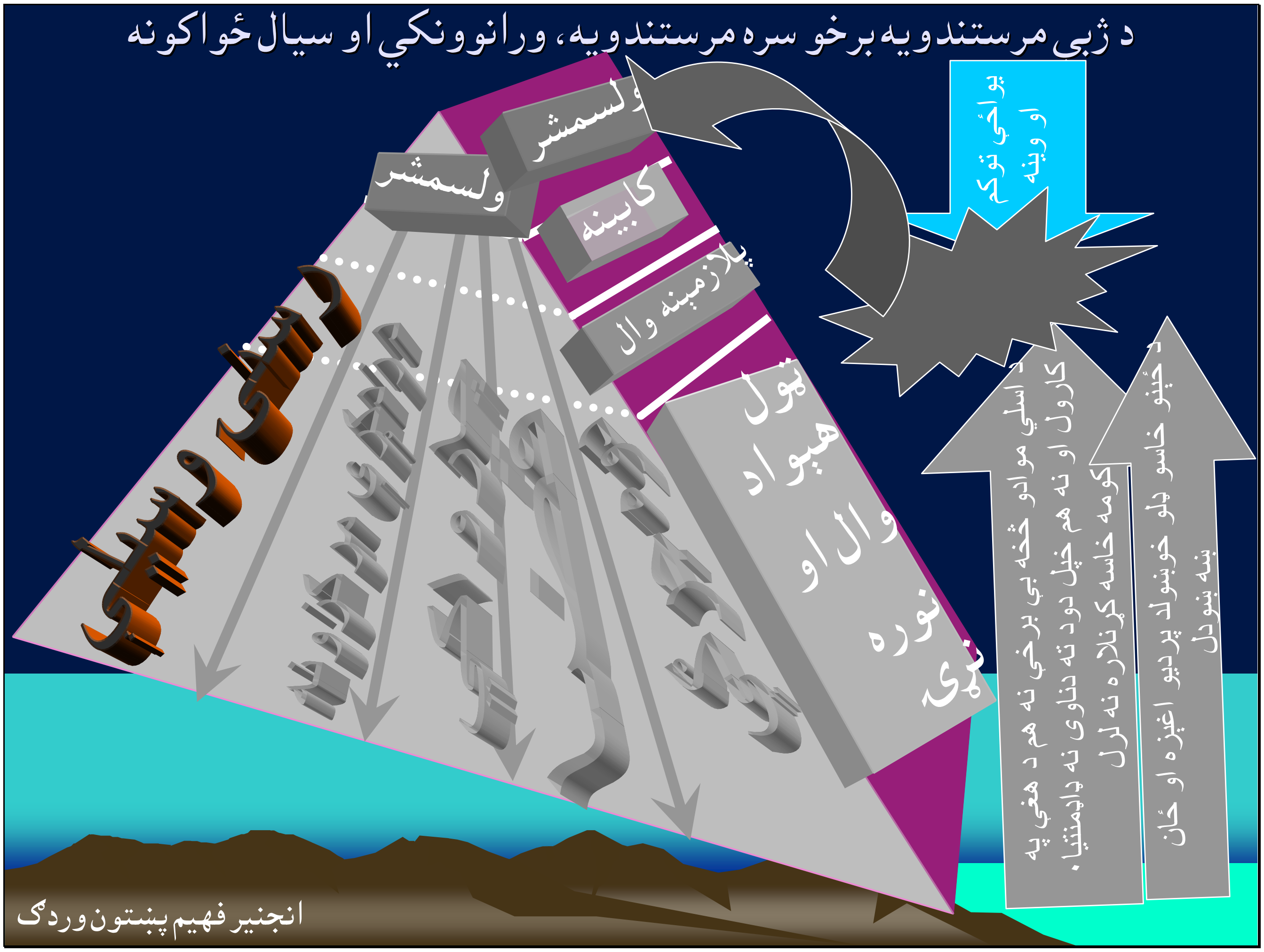

Figure 43 انځور شمېره ۴۴ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه

ترننه پورې چې د پښتو ودې لپاره په رسمي برخه کې د چارواکو، ولسمشرانو او سياسيونو لخوا کومې هلې ځلې يا پروګرامونه پلي شوي دي هغه دې ته ورته دي لکه چې څوک د خوب په کوټه کې د منې ونه کېږدي د هغې څه ناڅه ساتنه او پاملرنه وکړي او د هغې ونې څخه د باغ د مېوې ټولو تمه ولري. همدا پخه خبره د پښتنو ده چې وايي په يوه ګل نه پسرلی کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا اوس چې موږ د مرستندويه رسمي برخې څېړنه کوو چې د ولسمشر څخه يې پيل کړوو نو دا په خپله په ډاګه کېږي چې مرستندويه رسمي برخه د پښتو ژبې په ډېر کمزوري حالت کې ځکه ده چې سيال او ورانوونکي ځواکونه خورا ځواکمن دي.

که يې د لومړي ولسمشر او ټولواک چې په جرګو ټاکل شوي باچا وو د هغه څخه پيل وکړوو نو دا به جوته شي چې يوازې د احمد شاه بابا په دروان کې د چارواکو او جرګو خبرې د ولسمشر سره خبرې اترې په پښتو وې خو بيا هم د ولسمشر رسمي ليکنې بيا ډېرى يې په پښتو نه وې. همدا سې بيا چې د تېمور دروان ته راشو نو بيا تر داود خانه چې پښتو يې بلکل هېره کړې وه. نو دا يو لوى ناورين دى. او که د ننۍ چې د ولسمشرۍ په ګدۍ کېنولاى شوي په وجود او واک او چارو کې د پښتو خپور والى او په کارول وڅېړوو نو دا به جوته شي چې دا سې کوم څه يې ندي کړي چې موږ ورته په وياړ وګورو او ورته د تاريخ جوړونې يوه لړۍ ورته ووايو نو ولسمشر هم په خپله د مرستندويه برخې لپاره تر اوسه کوم نوښت ندى کړى. پدې چې په توکم پښتون دى پښتو يې زده ده او کله ناکله پرې خبرې کوي. ولسمشر ډېرى د نورو تر اغېزې لاندې ځکه دى چې دى د واک په سيالۍ کې د ځان د ساتلو لپاره پښتو ژبې مرستندويه رسمي برخه هم پدې کمزوري کړې ده چې کومه کړنلاره نه هم لري او نه هم پرې پوهېږي. تر اوسه په ټول هېواد کې د ولسمشر دا سې يوه جمله نشته چې د هېواد د ټولو ولسونو په خوله او ژبه په طبعي ډول ناسته وي. که د هېواد ځوانان يو هندي پلم وګوري چې د انځور ګر او اتل نوم يې راجو او يا هم انتوني وي نو ډېرى ځوانان سبا په کوڅو , بازارونو , ښوونځيو او پوهنتونو کې يو بل ته وايي چې ګواکې زه راجو يم او پلانۍ پيغله به وژغورم او پلانى کار به زه تر سره کړم او دا جملې يې پوره په هندي او اردو کې زده کړې وي. نو دا سې ښکاري چې دلته د ولسمشر چې کوم رول لوبولاى شي هغه ډېر کمزورى دى. او تمه ترې هم سمه ځکه نده چې ولسمشر د دې کارونو استعداد نه لري. او نه هم د ارو موادو څخه کوم څه لري چې دى په کار واچوي.

همدا رنګه موږ ګورو چې دلته د ولسمشر لخوا چې هر څه تر سره کېږي نو دا د پښتو ژبې رسمي برخې ته نه يوازې دا چې ګټه نه رسوي بلکې نوره يې هم کمزوره کوي. د ولسمشر ټول کړه وړه په لاندې دولتي او نا دولتي برخو خپلې اغېزې لري. د ده ټول کړه وړه همدا سې چې په کابينه، پلازمينه والو او د هېواد په نورو برخو باندې خپله ځانګړې اغېزه لري همدا رنګه د هېواد په نورو جوړښتونو لکه رسنۍ، د زده کړې مرکزونه، چارواکي، قضا او دواړه جرګې چې د ولايتونو جرګې هم ورسره شمېرل کېږي خپلې اغېزې لري. نو همدا اوس چې موږ ګورو نو په انځور کې دا اغېزه خړه پړه ده دا ځکه چې دوى د ولسمشر د غېر پښتو او يا نا پښتو تر اغېزې لاندې دي او دا ځکه چې موږ دا خړه پړه اغېزه يې بولو. د ولسمشر هر خبره چې دى يې وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر بل کره وره يې په مېډيا کې خپريږي او د هېواد ټولو جوړښتونو ته رسېږي او ورته خپرېږي چې بيا دا خپله يو لوی رول ماډل دی چې په اوس مهال کې پښتو ژبې ته يې ډېره کمه کته رسېدلې ده.

او چې ولې؟ دا مو مخکې د آرو مواد او توکو نه درلودل او بې پروايي د يوې يا بلې ډلې څخه وېره او يا د دوی خوشاله کول او يا هم نه ژمنتيا خپلې ژبې او کلتور او دود دستور ته او داسې نور په ګوته کړل. يوه بله ډېره اړينه خبره دا ده چې په خپله ژبه خبرو کولو نه ډاډمنتيا او په نورو پرديو ژبو ځان ورته پرمختللی ښکارېدل، پداسې حال کې چې په خپله ژبه خبرې نه کول او خپله دود دستور نه تر سره کول لويه بې کلتوري ده. که چېرې کوم توکی د دود دستور د وخت سره سم نه وي د هغې سمول هم لوی کار دی.

په ولسمشريو اڅې د اوږد مهال اغېزه چې کورنی، کابينې او جرګو لخوا وي شونې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرستندویه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (کابینې) څېړنه

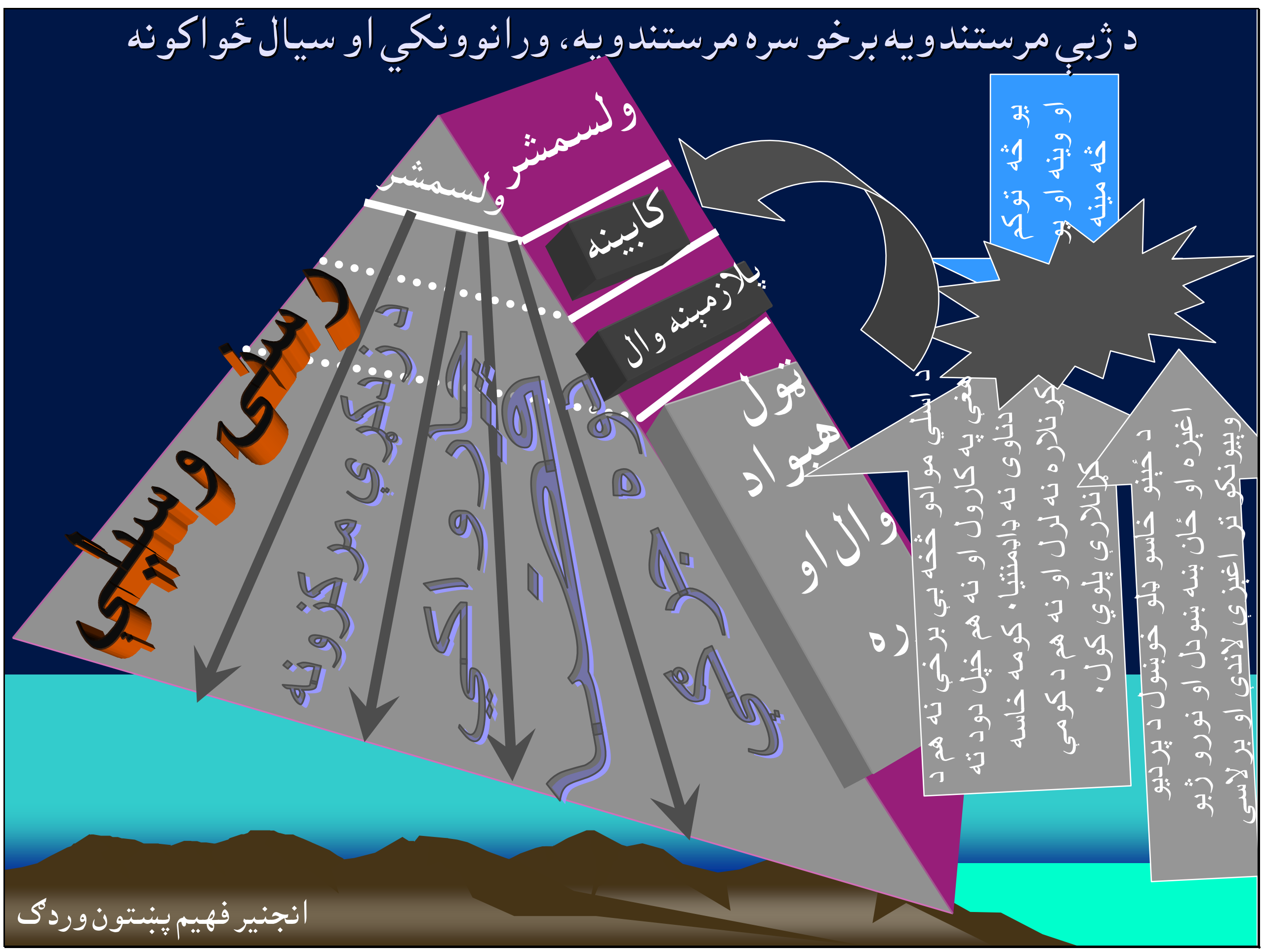

انځور شمېره ۴۵ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو د ځواکونو څېړنه **Figure 44**

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه مو چې ولسمشر وڅېړلو له دې څخه د کابينې حالت نور هم خراپ دی. دا ځکه چې هلته نه يوازې دا چې دوی خپلې ستونځې هم لري بلکې د ولسمشر نادودې پر دوی هم اغېزه کوي او د ولسمشر پې پروايي هم د دوی زهنونه خورا کمزوري کوي سر بېره پر دې چې دوی هم خپله به د بې پروايۍ سيالان به وي. او بله دا چې هلته په کابينه کې د نورو ژبو وېيونکي شته بلکې دا پښتو وېيونکي وزيران هم ډېری يې نه هم آر مواد لري او نه هم يې دې خپل کلتور او دود دستور ته پام دی. نو دوی هلته خپلې ډېری مسلې په پښتو نه سره حل کوي بلکې هماغه پخوانی دود شته چې دوی په بله ژبه غږېدل ښه ګڼي دا ځکه چې دوی نه ډاډمنتيا لري او نه هم خپل دود او دستور د مرستندويه برخې لري او نه يې هم سره تړلی شي.

که تر ننه پورې کوم کار شوی دی د پښتو ودې لپاره هغه هم نه يوازې دا چې په کومه ستراتېژيک او علمي او سياسي چوکاټ کې نه دی شوی بلکې هماغو د ولولو ډکو چارو د نورو ژبو وېيونکي پارولي او د پښتو سره د مينې څخه يې نور هم لرې کړي دي. او په خپله د غليمانو ښکار هم شوي دي دا ځکه چې دې ته يې کومه کرښه او ستراتېژي نه درلوده.

لکه څرنګه چې د ولسمشر اغېزه نا سمه او خړپړ انځور يې جوړ کړی دی همدا رنګه د ده کابينه هم چې دوی ټول کړه وړه همدا سې بيا په پلازمېنه والو او د هېواد په نورو برخو باندې خپلې ځانګړې اغېزې لري همدا رنګه د هېواد په نورو جوړښتونو لکه رسنۍ، د زده کړې مرکزونه، چارواکي، قضا او دواړه جرګې چې د ولايتونو جرګې هم ورسره شمېرل کېږي خپلې اغېزې لري.

نو همدا اوس چې موږ ګورو نو په انځور کې دا اغېزه بيا هم له بده مرغه خړه پړه ده دا ځکه چې دوی د کابينې د غړو د غېر پښتو او يا نا پښتو تر اغېزې لاندې دي او دا ځکه چې موږ دا خړه پړه اغېزه يې بولو. د کابينې د غړو هره خبره يا پريکړه چې دوی يې وکړي او هر بل کړه وړه يې په مېډيا کې خپرېږي او د هېواد ټولو جوړښتونو ته رسېږي او ورته خپرېږي چې بيا دا خپله وروسته له ولسمشره بل لوی رول ماډل دی چې په اوس مهال کې پښتو ژبې ته يې ډېره کمه ګټه رسېدلې ده او تاوان خو يې بې کچې.

د کابينې په چاپېريال کې خو نن سبا يوازې سينګاري کارونه تر سره کېږي چې دا د ارو موادو نه درلودل په خپله دا جوتوي : د بېلګې په توګه دا پښتو ژبې وزيران ان خپلې کرښې پريکړې او نيوکې يا راپورونه د وزارت د چلولو لپاره په پښتو نه ليکي. همدا وزيران بيا خپلې مرکې په پښتو نه کوي. او په کلتوري ډګر کې هم ډېر کمزوري دي ان په ودونو کې اتڼ هم نه شي کولای نور خو لا پرېږده. دې وزيرانو لکه ولسمشر يوه به يې هم په خپل واده کې د برګ اتڼ مشري نه وي کړې او ان زه دا وايم چې که کوم يو يې د اتڼ سره مينه ولري هغه به هم د تورو ځواکونو او خپل نه ډاډمنتيا له امه په پټه اتڼ کوي. دوی څنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوالی شي چې په يوه شپه يا په کابينه کې بيا کلتوري زمريان شي. هلته نور هم بې کلتوره ګيدړان ترې جوړ شي. ليکدود او خبري او علمي سندونه په خوړه پښتو ليکل خو لا پريږده.

نو په کابينه کې هم د پښتو مرستندويه برخې مرستندويه ځواک کمزوری او سيال او ورانوونکې ځواکونه ځواکمن دي. يواځې د راتلونکي لپاره دا چانس شته چې دوی باندې اغېزه وشي چې دوی هم ډاډمنتيا ولري او هم په آرو موادو سمبال شي. او دغه حالت په خپل وار سره په نورو لاندې اغېزمنو کسانو خپل رنګ ور شني او همدا شان اغېزه پرې کوي. او بيا همدا اغېزمن ځايونه هم ددې تر اغېزې لاندې راځي چې همدا لړی بيا لاندې روانه ده.

او چې ولې؟

دا يو ځل بيا دلته تکراروم.

دا مو مخکې د آرو مواد او توکو نه درلودل او بې پروايي د يوې يا بلې ډلې څخه وېره او يا د دوی خوشاله کول او يا هم نه ژمنتيا خپلې ژبې او کلتور او دود دستور ته او داسې نور په ګوته کړل. يوه بله ډېره اړينه خبره دا ده چې په خپله ژبه خبرو کولو نه ډاډمنتيا او په نورو پرديو ژبو ځان ورته پرمختللی ښکارېدل، پداسې حال کې چې په خپله ژبه خبرې نه کول او خپله دود دستور نه تر سره کول لويه بې کلتوري ده. دا ځکه چې زموږ د کلتور ډېرې پخې او مدام د منلو وړ برخې بې چې د وياړ وړ دي هغه هم دوی ته د پرديو لخوا پېغور جوړېدل او دوی هم په ناپوهۍ کې منل. که چېرې کوم توکی د دود دستور د وخت سره سم نه وي د هغې سمول هم لوی کار دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرستندویه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (پلازمېنه وال) څېړنه

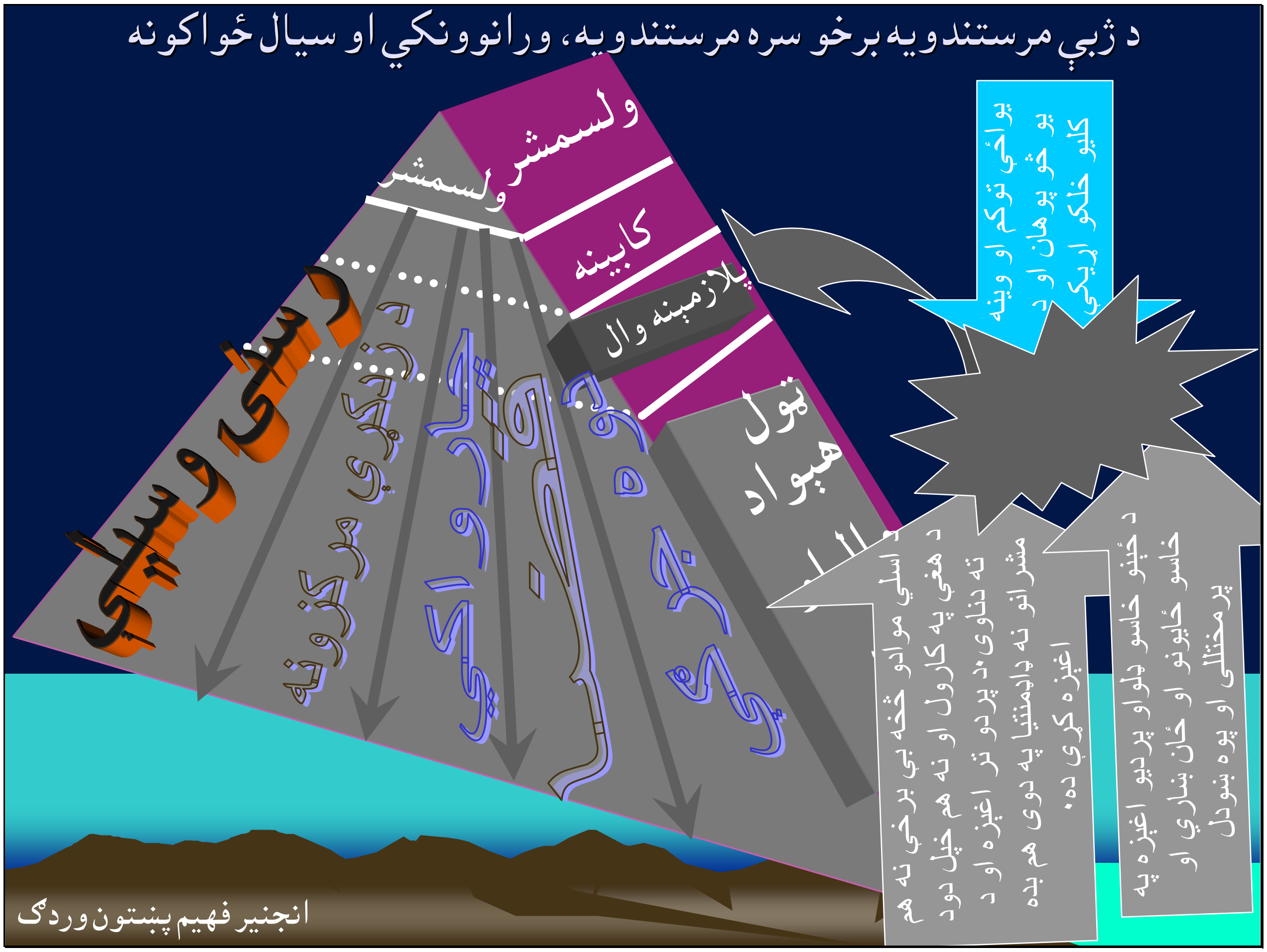

انځور شمېره ۴۲ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو د ځواکونو څېړنه **Figure 45**

لکه څرنګه مو چې ولسمشر او د ده د کابینې ناسمه اغېزه د دوی د بې غورۍ او نورو لاملونو له امله ولیدل چې د دوی څومره په خپله د پښتو سره زیاتی کوي او بیا د دوی اغېزه په نورو هم ناوړه ده چې دا په خپله پښتو ژبې ته تاوان رسوي او د ودې مخ نیوی یې کوي او همدا په خپله د پښتو زولنې دي سره د نورو کورنیو او بهرنیو ستونځو. دا ځکه چې په پلازمېنه کې نه یواځې دا چې دوی خپلې ستونځې هم لري بلکې د ولسمشر او بیا د کابینې نادودې پر دوی هم اغېزه کوي او د ولسمشر او د ده د کابینې بې پروایي هم د دوی زهنونه خورا کمزوري کوي سر بېره پر دې چې دوی هم خپله به د بې پروایۍ سیالان وي. دوی خو به مدام د کابینې او ولسمشر کړو وړو یا ملاتړ کوي یا به پرې غبرګون ښکاروي او یا به هم څېړنه پرې کوي. نو په هر یو حالت کې دا به ښېرته په هماغه ډول او ژبه او کلتور تر سره کېږي په کومه چې یې پیل د ولسمشر او کابینې څخه شوی وي. نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ځکه بیا هم دلته دا خبره انځور ډېر خپور او د سمولو چارې یې خورا درنې او ژورې او پراخې چې ډېرې انرژۍ او پانګې ته اړتیا لري.

او بله دا چې هلته په پلازمېنه کې د نورو ژبو وېیونکې شته بلکې دا پښتو وېیونکي پلازمېنه وال هم ډېری یې نه هم آر مواد لري او نه هم یې دې ته پام دی. نو دوی هلته خپلې ډېری مسلې په پښتو نه سره حل کوي بلکې هماغه پخوانی دود شته چې دوی په بله ژبه رغېدل ښه ګڼي دا ځکه چې دوی نه ډاډمنتیا لري او نه هم خپل دود او دستور د مرستندویه برخې سره تړلی شي. د بېلګې په توګه دا پښتو ژبې وزیران ان په ودونو کې اتڼ هم نه شي کولای. دې وزیرانو لکه ولسمشر یوه به یې هم په خپل واده کې د برګ اتڼ مشري نه وي کړې او ان زه دا وایم چې که کوم یو یې د اتڼ سره مینه ولري هغه به هم د تورو ځواکونو او خپل نه ډاډمنتیا له امه په پټه اتڼ کوي. دوی څنګه کوالی شي چې په یوه شپه یا په کابینه کې بیا کلتوري زمریان شي. هلته نور هم بې کلتوره ګیدړان تر ې جوړ شي. لیکدود او خبري او علمي سندونه په خوږه پښتو لیکل خو لا پرېږده.

نو بیا دا د پلازمېنې خلک به له دوی څخه څه زده کړي وکړي چې دوی ته هم ځان ښه ښکاره شي او یا هم د ورځې پېښن شي؟

نو بیا به څنګه دا جرت وکړي چې خپل دود ته په خوښۍ وده ورکړي؟

سره له دې چې یوه څه ځوانانو دې دود ته او هم د کلي مشرانو دې زموږ دود ته ډېر پام ګرځولای دی او هغه هم د مینې له برکته نور دا سې کوم ښکل شوې کرښه او تګلاره خو په زره بین هم نه موندل کېږي. نو په پلازمېنه کې هم د پښتو مرستندویه برخې مرستندویه ځواک کمزوری او سیال او ورانوونکې ځواکونه ځواکمن پاتې دي. یوازې د راتلونکي لپاره دا چانس شته چې دوی باندې اغېزه وشي چې دوی هم ډاډمنتیا ولري او هم په آرو موادو سمبال شي. او دغه حالت په خپل وار سره په نورو لاندې اغېزمنو کسانو خپل رنګ ور شني او همدا شان اغېزه پرې کوي. او بیا همدا اغېزمن ځایونه هم ددې تر اغېزې لاندې راځي چې همدا لړۍ بیا لاندې روانه ده.

او چې ولې؟

دا دریم ځل بیا دلته تکراروم.

دا مو مخکې د آرو مواد او توکو نه درلودل او بې پروایي د یوې یا بلې ډلې څخه وېره او یا د دوی خوشاله کول او یا هم نه ژمنتیا خپلې ژبې او کلتور او دود دستور ته او داسې نور په ګوته کړل. یوه بله ډېره اړینه خبره دا ده چې په خپله ژبه خبرو کولو نه ډاډمنتیا او په نورو پردیو ژبو ځان ورته پرمختللی ښکاربدل، پداسې حال کې چې په خپله ژبه خبرې نه کول او خپله دود

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستور نه تر سره کول لویه بې کلتوري ده. که چېرې کوم توکی د دود دستور د وخت سره سم نه وي د هغې سمول هم لوی کار دی.

د مرستندویه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (ټول هېواد او نوره نړۍ) څېړنه

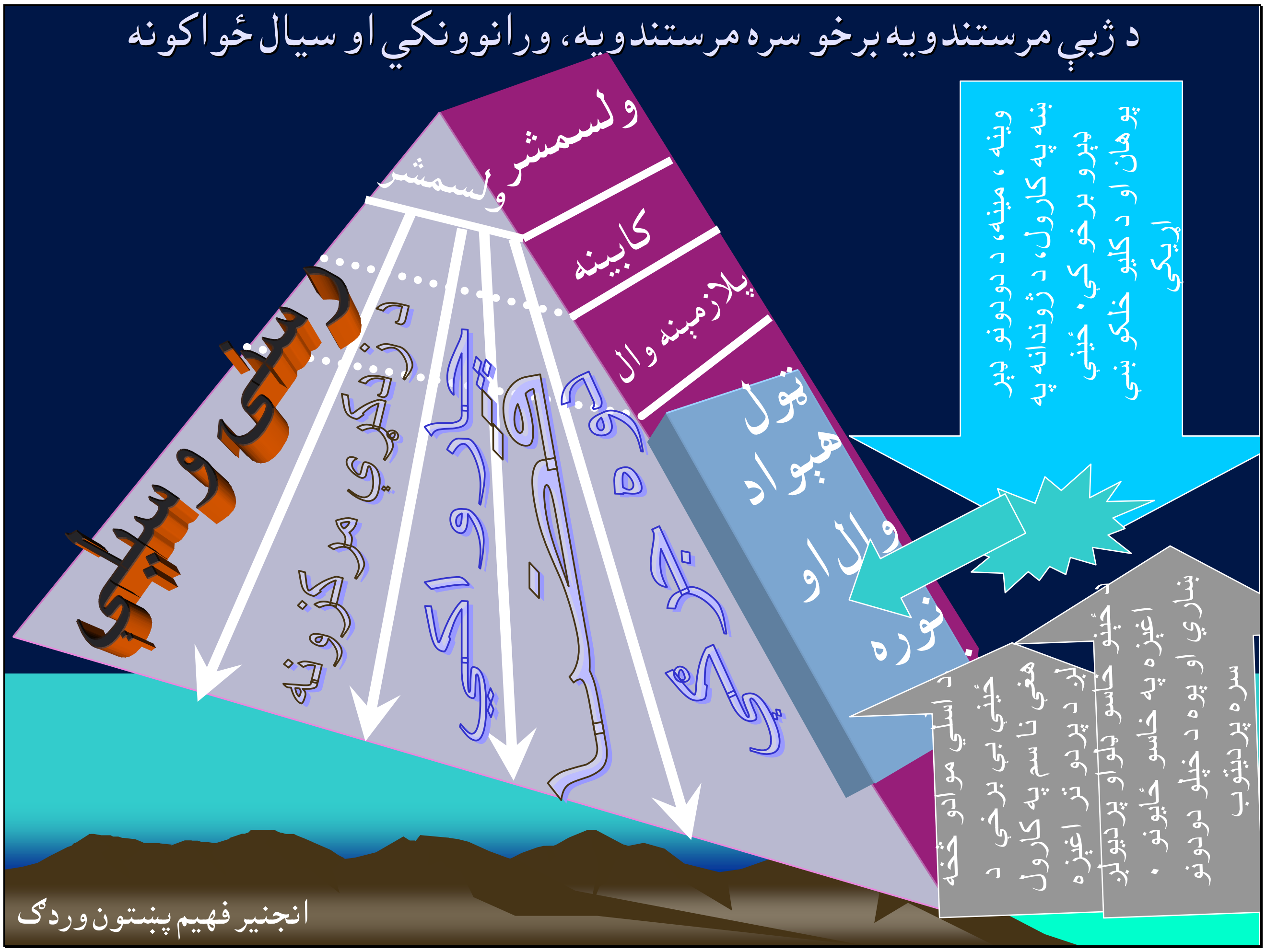

انځور شمېره ۴۷ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو د ځواکونو څېړنه Figure 46

لکه څرنګه چې مو پاس د ولسمشر څخه نیولې بیا تر پلازمېنه والو پورې د ژبې مرستندویه برخو سره د مرستندویه، ورانوونکي او سیالو ځواکونو څېړنه وکړه نو هلته دا په ډاګه شوه چې مرستندویه ځواکونه کمزوري دي او دلیلونه یې هم هماغه ول چې وړاندې یاد شول. نو چې موږ بیا ټول هېواد او په نوره نړۍ کې دا څېړنه کوو بیا نو دا انځور بل ډول دی. دا ځکه چې د هېواد په ګوټ ګوټ کې پښتو شته نو هلته د ارو توکو په کارول د ولس د ژوند برخه ده. چې کله نا کله پلازمېنه وال,

(c) ketabton.com: The Digital Library

کابينه او ولسمشر له يوې خوا او مېډيا، د زده کړې مرکزونه، چارواکي او جرګې تر خپلې اغېزې لاندې راولي. د يوې خوا د نېکمرغۍ ځای دا دی چې ولس په خپلو ارو کلتوري توکو او دود دستور ټينګ په دې ولاړ دی چې د دوی د ژوند انه برخه ده. خو له بلې خوا بد مرغي دا ده چې بيا په چارواکو او دولتي او نورو ټولو جوړښتونو چې کومه ناوړه اغېزه ده هغه بيا دا ولس سره په ځو برخو په ټکر کې اچوي.

په دې انځور کې بيا خړ پړتيا لرې ده. او هغه هم پدې چې مرستندويه ځواکونه چې دي لږ څه پياوړتيا په کې شته. او د سيالو او ورانوونکو ځواکونو زور دلته تر يوه بريده لږ دی. خو که چېرې دې ته پام ونه شي نو دا انځور به نور هم خړ پړ شي چې يوه ورځ به په توربدو واوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به په دغه دویمه برخه کې د اغېزمن ځایونو څېړنه وکړو. دا به هم د سیالۍ په ستراتېژیکه بېلګیزه کې وڅېړو. دا اغېزمن ځایونه د ژبې په مرستندویه رسمي برخو کې د اوس مهال لپاره ما همدا پینځه برخې په پام کې نیولي دي. دا پینځه ګونه برخې هم د اغېزمنو کسانو لخوا چلول کېږي، خو د دې لپاره چې دلته د بلې هرې ژبې د ودې شونتیا شته نو دوی ته د اوس مهال لپاره د ځای په سترګه ورته ګورو. او لومړی به پیل وکړو د رسنیو وسیلو څخه.

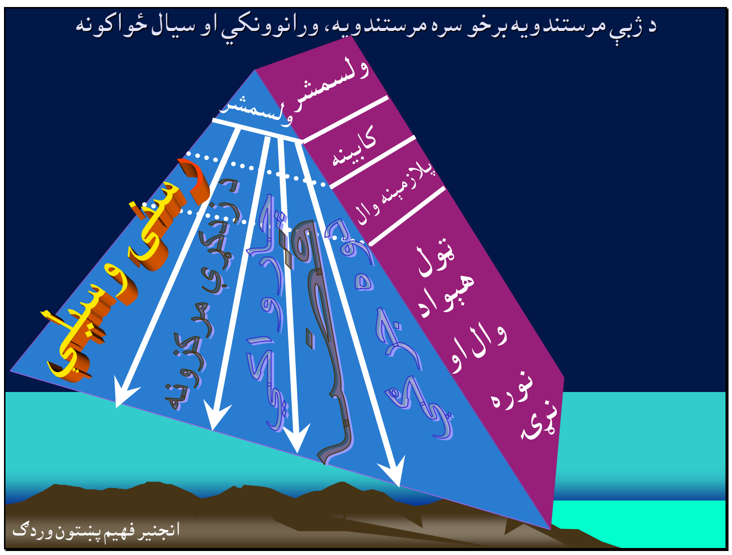

انځور شمېره ۴۸ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو د ځواکونو څېړنه   **Figure 47**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرستندویه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو ځایونو (رسنۍ وسیلې) څېړنه

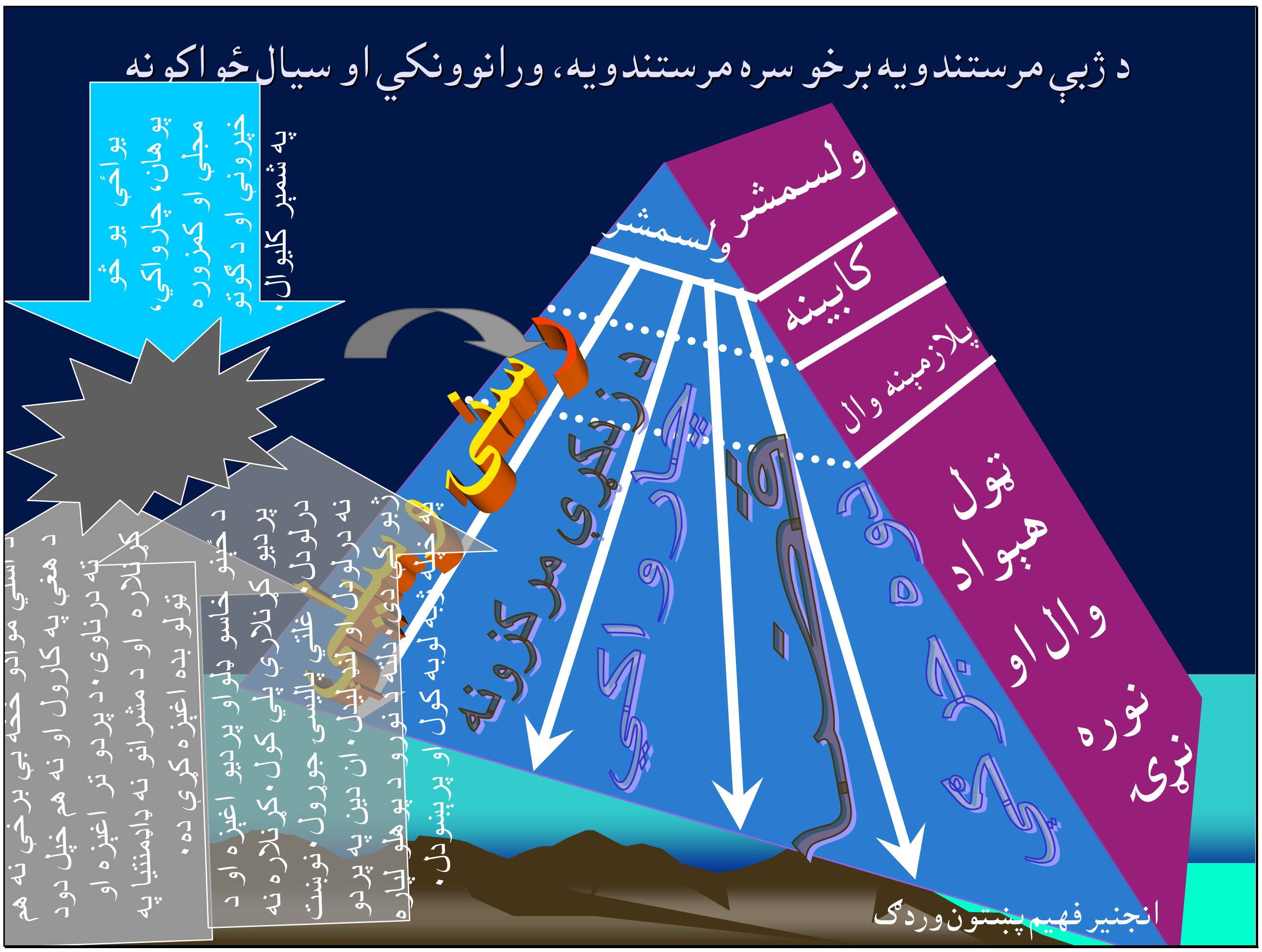

انځور شمېره ۴۹ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو د ځواکونو څېړنه Figure 48

مورږ تول د دې او سني وخت شاهدان یو چې په رسنیو وسیلو کې، که هغه تلویزیونونه دي، که ویب پاڼې او یا هم چاپي پاڼې، په دې تولو کې د پښتو ونډه خورا کمه ده. زمورږ څېړنې دا ښکاروي چې دلته هغه ځواکونه چې مرستندویه دي هغه په خورا کمزوري حالت کې دي. د بېلګې په توګه په مېډیا کې لیکوالان، ګډون کوونکي، پلمونه، مېلمانه، او ولس دلته د دې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای چې په پښتو په ډاډمنتیا او ویاړنه وګړابي او یا خپله خبره ځای ته ورسوي، په نورو ژبو خبرې کوي. په دې کې موږ نه شو کولای چې دلته مینه او اړتیا په غوښتنه بدله کړوو. نو چې غوښتنه نه وي نو خو ورته رسول هم نه کېږي. په دې کې دا پړه په بل چا اچول هم د انساپ خبره نه ده. په دې کې افغانان په خپله پړه دي. که دا چارواکي، دي، که نور. کله چې دا چاروکي، پوهان، لیکوالان، سندغاړي، او کارپوهان په پښتو خبرې نه کوي نو دوی په آر کې د پښتو ژبې سره ورانوونکي رول لوبوي او د سیالانو تله درنوي. نو په ریښتیا سره چې دوی بیا د نورو ژبو زېرمو ته خپلې مرغلرې وراچوي. دلته بیا هم بلې برخې ته پام کول پکار دی. هغه دا چې په رسنیو کې چې کومې کړنلارې جوړېږي هغه بیا هم تر همدې د غوښتنې او رسولو تر اغېزې لاندې راځي او هم دا کېدای شي چې نور لکه ایرانیان او پارسي ژبې د دې څخه ناوړه ګټه پورته کړي. لکه څرنګه چې اوس ښکاري دا همدا اسې ده. کوم وخت چې ښاغلی حاجي پزل کریم د شمشاد تلویزیون مشر دلته لندن ته راغلی ؤ نو ده همدا شکایت وکړ چې هلته د پښتو ژبې سره د مور او میرې چلند کېږي او دی دې ته اړ شوی دی چې پښتو ته خزمت وکړي. ځینې ښېلګې یې هم یادې کړې چې بیا ډېرې خلکو ورسره دا ومنله چې په مېډیا کې دا ستونځه شته. خو بیا هم همدې ټکي ته راګرځو چې مینه او اړتیا څرنګه غوښتنې باندې اوړي؟

دا کومه ډېره کړکېچنه خبره نه ده. دا ډېره ښکاره او سپینه خبره ده. چې په خپله افغانان د خپلې پښتو سره دا ناروا او نا مردي کوي. او غوښتنه نه جوړوي. ډېرې په دې باندې سر نه خلاسوي.

دا بیا هم د ولسمشر څخه نیولی بیا تر کابینې او پلازمینه والو او ان کلیوالو پورې تړلې ده چې دوی په لومړي سر کې ګرم دي.

او چې ولې؟

د څلورم ځل لپاره بیا وایم چې:همدا ولسمشر او کابینه او پلازمینه وال او چارواکې ګرم دي چې دوی د غه لاندې کمزورې لري:

دا مو مخکې د آرو مواد او توکو نه درلودل او بې پروایې د یوې یا بلې ډلې څخه وېره او یا د دوی خوشاله کول او یا هم نه ژمنتیا خپلې ژبې او کلتور او دود دستور ته او دا سې نور په ګوته کړل. یوه بله ډېره اړینه خبره دا ده چې په خپله ژبه خبرو کولو نه ډاډمنتیا او په نورو پردیو ژبو ځان ورته پرمختللی ښکارېدل، پدا سې حال کې چې په خپله ژبه خبرې نه کول او خپله دود

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستور نه تر سره کول لویه بې کلتوري ده. که چېرې کوم توکی د دود دستور د وخت سره سم نه وي د هغې سمول هم لوی کار دی.

په پښتو مېډیا ته ګړابېدل ورته نه کوم ارزښت او نه هم کوم تاوان لري. خو د دغو بې پروایيو پایلې بیا ولس ته ډېرې ګرانې پرېځوي. نو دغه د پوهې خاوندان او مشران او چې د خلکو ښېلګې هم دي ، دوی د ورانوونکیو او سیالو ځواکونو په کتار کې راځي. نو چې دا ورانوونکي او سیال ځواک دومره ځواکمن شي نو بیا د مرستندویه ځواکونو خیر نشته.

د مرستندویه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو ځایونو (دزده کړې مرکزونه چارواکي قضا او دوه ګونې جرګې) ښېړنه

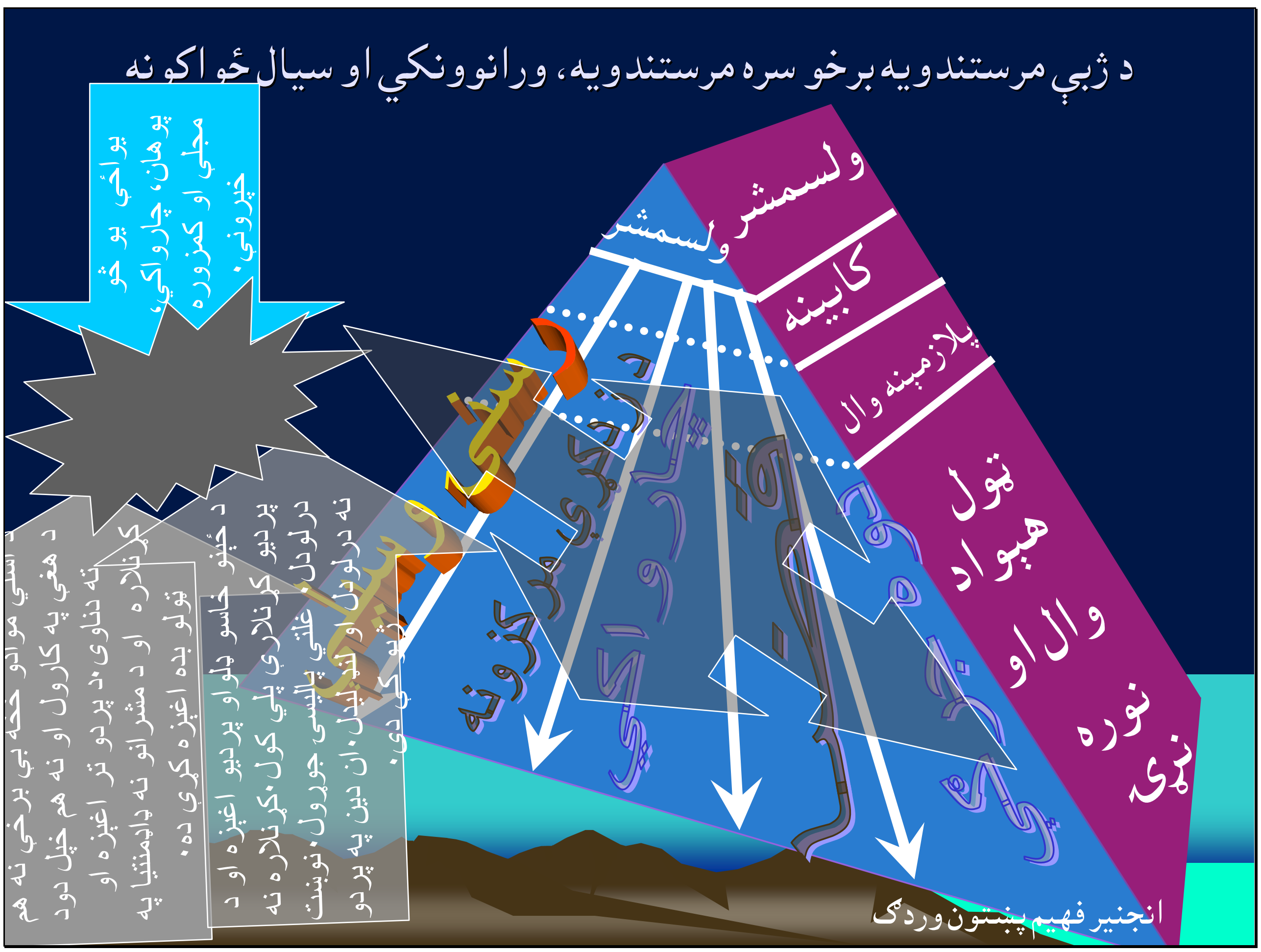

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 49 انځور شمېره ۵۰ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو د ځواکونو څېړنه

او له بده مرغه همدا انځور په دې ځلورو نورو برخو کې بیا هم خړ پړ ځکه دی چې همدا یوه کیسه په ټولو برخو کې یو ډول ده.

پدې مانا چې د پښتو مرستندویه ځواک کمزوری او سیال او ورانوونکی ځواکونه پیاوړي دي چې پښتو یې کښېباسلې ده او د پښتو خیر نشته. او دا چې ولې بیا هم زموږ هماغه د پخوانۍ خبرې یو ځل بیا تکرارول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه وړاندېزونه او تګلاره:

لومړی: د ښکته څخه یانې د ولسونو څخه پورته خواته یانې چاواکو خواته.

دویم: د پاسه یانې د چارواکو لخوا ښکته خواته یانې د ولسونو خواته.

تګلاره:

چې دا دوه وړاندیزونه څنګه پلي شي؟

د دې دواړو وړاندېزونو د پلي کولو لپاره موږ دلته د پېښن او د ښکلا د نړۍ د پوهاوي د بېلګه ایزو څخه مرسته اخلو او خپل کار پرې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ: د ښکته څخه ياني د ولسونو څخه پورته خواته ياني چاواکو خواته

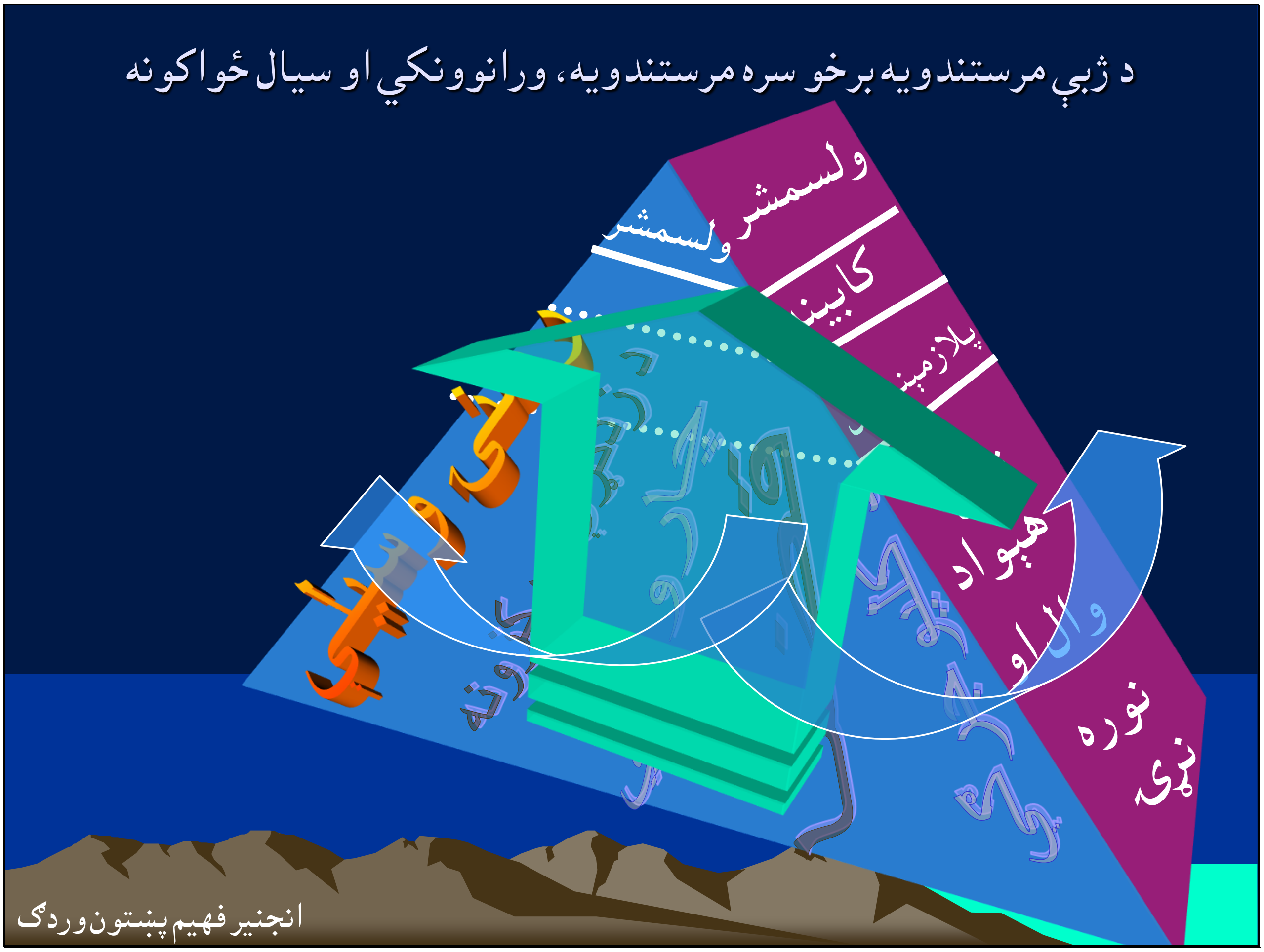

انځور شمېره ۵۱ د لاندې پرګنوله خواڅخه د ودې ستراتېژي Figure 50

دا زموږ د تګلارې لومړنۍ هغه اړينه برخه ده چې مدام له پامه غورځېدلې ده. چې د په خپله هماغه د اړتيا او غوښتنې لپاره هم مينځ زړى جوړوي او هم د راتلونکو واکمنو لپاره په کلتور او خپل دود دستور د مېړانې خاوند د شا تير جوړوي. دې ته زموږ پښتانه بايده چې ډېر پام وکړي او په دې باندې زه د لوستونکو پام هغه انګريزي کتاب چې د کټ کټ کلب په نامه اوپېليا ليکلى چې څنګه ولسي کلتور او دود دستور چې د ولس له کچې پيل شو او دا کتاب دا په ډاګه کوي چې څنګه همدې ولسي کلتور او دود دستور د انګرېزي هېواد څخه لويه امپراتوري جوړه کړه چې ژونکې يې په همدې کليو کې وتوکېدلې. چې دا کتاب د جوتوي چې څنګه شو ملګرو د يوه ملت خيال جوړ کړ او د ملت يې د ټولې نړۍ واکمن کړ او ترننه دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ پښتنو ته هم په کار ده چې دې ته ډېر پام وکړي. چې موږ چې په هر کچه کې یو خپل پور تر سره کړوو او بیا د نورو څخه که واکمن دي او که ولسي بیا د کار تمه وکړوو.

موږ باید چې خپل سورنې د شاخه راکوز کړوو او لومړی د سورنیو اشتیا وپاروو او بیا همدومره سورنې جوړ کړوو چې غوښتونکي یې وي.

سیاسي او کلیوالي جرګې:

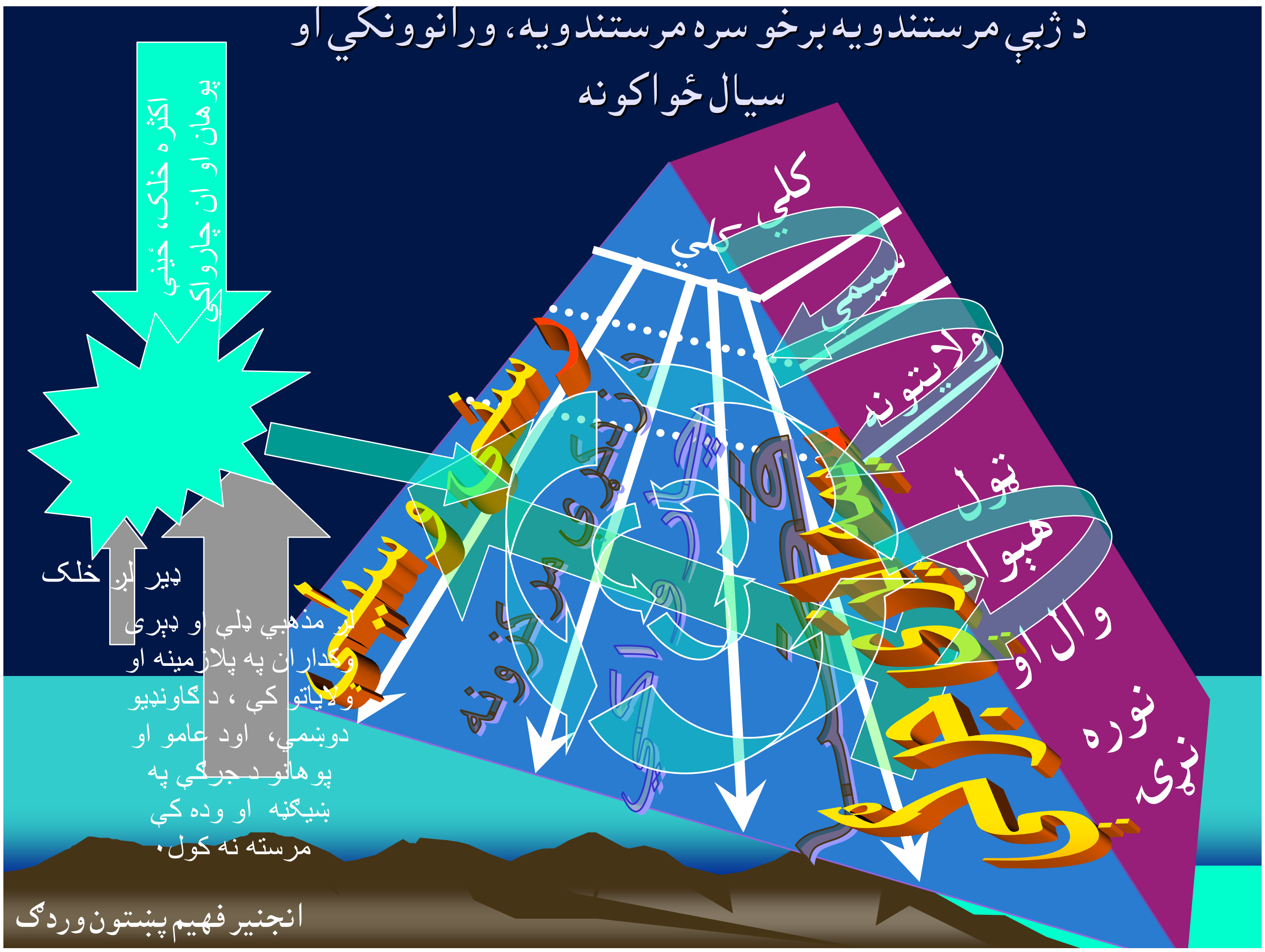

انځور شمېره ۵۲ د ستراتېژۍ لپاره څېړنه او د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو د ځواکونو څېړنه Figure 51

جرګه چې د افغانانو د ویاړنو د دود دستورډېره مهمه برخه ده ، خو دا هم د ستونځو څخه بې برخې نده. پاس چې کومې ستونځې ورته په ګوته شوي نورې ستونځې هم لري. او دا ستونځې دا دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په جرګو کې د پريکړو نه ليکل په پښتو٠ او بيا يې نه خپرول٠
- په جرګه د ګډون کوونکو او پرېکړه کوونکو د وخت موده نه ټاکل کېدل٠
- جرګه يوا ځې د ستونځو د هوارۍ لپاره نه دا چې د کوم نوښت لپاره٠
- د جرګې او دود دستور د کار او ښېګڼو او بديو په هکله په جرګو کې نه غږېدل٠

سمې اونيزه يا مياشتينۍ جرګې نه کېدل٠

لکه څرنګه چې مو په نورو برخو کې وړاندې وکتل چې هلته په بل هر ځای کې د پښتو د ودې سره ننګونې او ګواښونه خورا ځواکمن دي٠ په رسنيو وسيلو کې، د زده کړې په مرکزونو کې، د چارواکو په ليک لوست او کړو وړو کې، او ان په قضا کې په دې ټولو کې د پښتو د مرستندويو موادو د ودې لپاره لا څه چې د پښتو د پايښت لپاره يو لوی ګواښ شته دی٠ او د دې اغېزې بيا د هېواد په سياسي جوړښت کې په هره کچه کې په ښکاره او تپل-منل شوي ډول تر سترګو کېږي٠ چې دا پخپله موږ ته دا پايله په لاس راکوي چې دغه د پښتو د کلتور، ژبې او دود دستور لپاره ګواښوونه او ننګونې دي او په دغسې يو هالت کې ستونځې لا په ډېرېدو وي٠

يوا ځينی ځای چې په هغه کې د پښتو د مرستندويه برخې لپاره ځای شته هغه هماغه کليوالې يا سيمه ايزې جرګې دي چې د ژوندانه په ډېرو اړينو برخو پورې تړلې دی او بېلېدل يې نا شونې شوي دي٠ که هالت داسې وای چې دلته د جرګې بديل وای نو دغه ځای به هم د ستونځو څخه ډک يو بل موږ ته ؤ٠ نو اوس خو له نېکه مرغه چې افغانان چې ځومره په خپل دود دستور کلک دي همدومره چا ورته د جرګو سم او غوره بديل ندی وړاندې کړی٠ نو جرګه دلته يوه بله ځواکمنه برخه ده چې لکه اتڼ موږ ددې څخه د چلوونکي، هڅوونکي او خوځوونکي ځواک په ډول کار اخيستلای او په کارولای شو٠ دلته موږ ګورو چې د جرګې په دغه رول سره دغه نورې ان رسمي او نا رسمي برخې په خوځښت راځي٠ دا ځکه چې د جرګې په جوړولو سره مېډيا په دغه برخه کې په خپله په اړين ډول برخه اخلي، همداسې د جرګې د پرېکړې څخه قضا خبرول کېږي او هغوی هم پدې سره د جرګې له پرېکړو څخه ډاډمن کېږي٠ بله دا چې په دغه جرګو کې که ان چارواکي برخه وانخلي هم خو بيا دوی ته هم د قضا په ډول خبرول کېږي٠ او هغه په دې چې که څوک ناغه شول نو بيا به چارواکي مرسته کوي٠ او يا هم که جرګه د کومې ستونځې سره مخامخ شي نو بيا به هم چارواکي مرسته کوي٠ او دغه د جرګو پرېکړې بيا موږ کولای شو چې د زده کړو د مرکزونو ته هم په پښتو ورورسوو٠ نو ددې څخه له ورايه ښکاري چې اوس دم ګړۍ موږ درې هڅوونکي، چلوونکي، او خوځوونکي، ځواکونه لرو او هغه په بېلابېلو سيمو پورې اړه لري٠ او په لاندې ډول دي٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتڼ، ننداره یا ډرامې او جرګه

نو د دوی اغېزې مو هم ولیدلې چې دوی څومره اغېزمن څواکونه دي. چې د وی په چلولو سره خپله پښتو ژبه په طبیعي ډول هم په خوځښت راځي او هم پایښتي ووه کوي.

لکه څرنګه چې زموږ د ژوند ټولې برخې د ودې او بدلون په لړۍ کې دې نو پکار داده چې دا اړینه برخې هم د نوښت په ښکلا سمبا شي او هر برخه یې خپل ښه د وخت سره سم بدلون ترلاسه کړي. په اتڼ کې دې نوښت څوانانو ته ورکړل شي او مشران دې دهغوی نوښت ته په درنه وګوري او هم د اتڼ آره برخه وساتل شي. د اتڼ د ډلو او ټیمونو سیالیو ته ووه ورکول او هغه هڅول په خپله ډېره اړینه بریښي.

یو کلنی د سرو زرو جام د اتڼ سیالیو ته ټاکل چې که کوم تکړه ډله یې د خپل ډولچې سره وګټي په هماغه مخکینیو موخو او سمبالتیاوو باندې. زوم او ناوې دواړه په برګ اتڼ کې مشري اخیستل او د خپلې خوښې نوښت په کې وړاندې کول له پخوا به چې په ښه ویشتلو زوم سیالي کوله. او همدا رنګه ناوې او زوم چې زموږ په ټولنه کې په خپله واده چې د ولسمشرانو ځای لري په برګ اتڼ کې هم مشري وکړي او هم نوښت دا به بیا په دې ټولو راتلونکو نسلونو باندې ډېره ښه اغېزه وکړي چې دا اغېزه بیا په ټوله ټولنه باندې پرته له چاروا کو تر سره کېږي چې بیا دوی چې چارواکي شي بیا دوی هم دا دستور ته نوره هم وده ورکوي. او همدا شان که چېرې بیا خپله دا دود دستور د دوی لخوا تر سره او خپور شي نو بیا یې هم اغېزه په زرهاوو ځله ده. تر څو د ژوندانه ټول اړخونه ورسره وتړل شي او پایښتي ښه غوره کړي. چې د اړتیاوو او غوښتنو او څوابولو په ډول لکه د بازار د توکیو د رانیولو او هم د اشتیا د څېړولو په ډول په اوښتون کې وي. نو پکار ده چې ټول ولسمشران زموږ، چاوراکي او هرې یوې برخې مشران لکه ناوې او زوم د برګ اتڼ د مشرۍ کولو سره او په هغه کې نوښت راوستلو سره هم خپله ګډه مېړانه ښکاره کړي او هم خپله ګډه غوټه لکه پخوا به چې ښې ویشتل کېدلې. او دا ټول مشران او کشران چې پاس یاد شول د خپلې ژبې او دود دستور سره مینه ولري او هم یې تر سره کړي او هم یې ستاینه او د ښې ودې نیوکه وکړي چې د دوی اغېزه چې ښکته خواته راځي نو ډېره اغېزمنه او هڅوونکې، چلوونکې او څوځوونکې ده. او که څوک د خپل کلتور او دود دستور څخه لرې وي نو هغوی ته په هره کچه چې وي پېغور جوړ کړي او بې کلتوره ورته وواېي. چې بیا که زموږ یوه پېغله او یو ځوان چې په خپل واده خپل دود دستور تر سره کړي بیا به خامخا چې چارواکی او ان ولسمشر شي بیا به یې په ځای کې دوی تر سره کوي او دا به دژوندانه په ټولو برخو کې وګنډل شي چې اړتیا څېړوي او رسول ورته اړین کېږي چې پدې سره خپله هم ژبه او هم کلتور پایښت مومي او هم په سمو نیوکو سره دواړه د نوښت په برکت سره وده کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا شان دا جرګې دې د په دوه ډوله وده وکړي· یو ډول یې د جوړښت یانې هر غونډه چې کېږي که د ژوند انه په هره برخه کې وي هلته دې د جرګې او مرکې مشران د ولس په رایو وټاکل شي او هم دې ورته وخت ورکړل شي چې په څو کلونو کې دې دوی ښه کار ونه وکړي·

او بله دا چې جرګې د ځانګړتیاوو لپاره لکه سیاسي ګوندونه دې هم په جرګو جوړ شي او په دې ډول سره به موږ د وخت سره سم د خپل ژوند ټولو برخو ته وده ورکړې وي· او هم دې زموږ سیاسي ګوندونه د جرګور په جوړښت سره سمبال شي تر څو یو بل سره وګنډل شي چې بیا سیاسي ګوندونه جرګو ته نوی د خت سره سم نوښت او د پرېکړوو نوی ډول ورکړي·

لکه مخکې چې ورته ګوته ونیوه چې د دې جرګو ټول کړه وړه د ژوند انه په هر برخه کې خپرېږي او دا په خپله د پښتو ژبې ودې دې ته پایښتې ښه او بنسټ ورکوي·

دا به په خپل وار سره د ولسواکۍ هغه برخه ځواکمنه کړي چې د پردیو اندونو مخ نیوی وکړي او ولس به په ځان ډاډه کړي· ولس به د خپلو مشرانو په اندونو پسې تړي شي او د خپل ژوند انه په ټولو برخو کې به یې پلي کړي · د بېلګې په توګه ان خپل دین او نرخ به هم د دې پر ځای چې د پنجکتاب او د هاپز کتابونه زده کړي نو همدا ټول به د خپلو ښو پوهانو لکه خوشال بابا ، رهمان بابا او همزه او نورو مشرانو په شېرونو کې زده کړي ·

او همدا سې به دا کلتور په خپل ځواک سره بېرته ولسمشرۍ مانۍ او نورو د واک ځایونو ته په تېبیي ډول ورسېږي·

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: د پاسه ياني د چارواکو لخوا ښکته خواته ياني د ولسونو خواته:

کله چې موږ د خپل کلتور او دود دستور آر توکي او مواد ولرو نو بيا دا پکار ده چې د ولسمشر څخه هم تمه ولروو چې په پلي کولو کې يې پوره ونډه او خپل پور تر سره کړي.

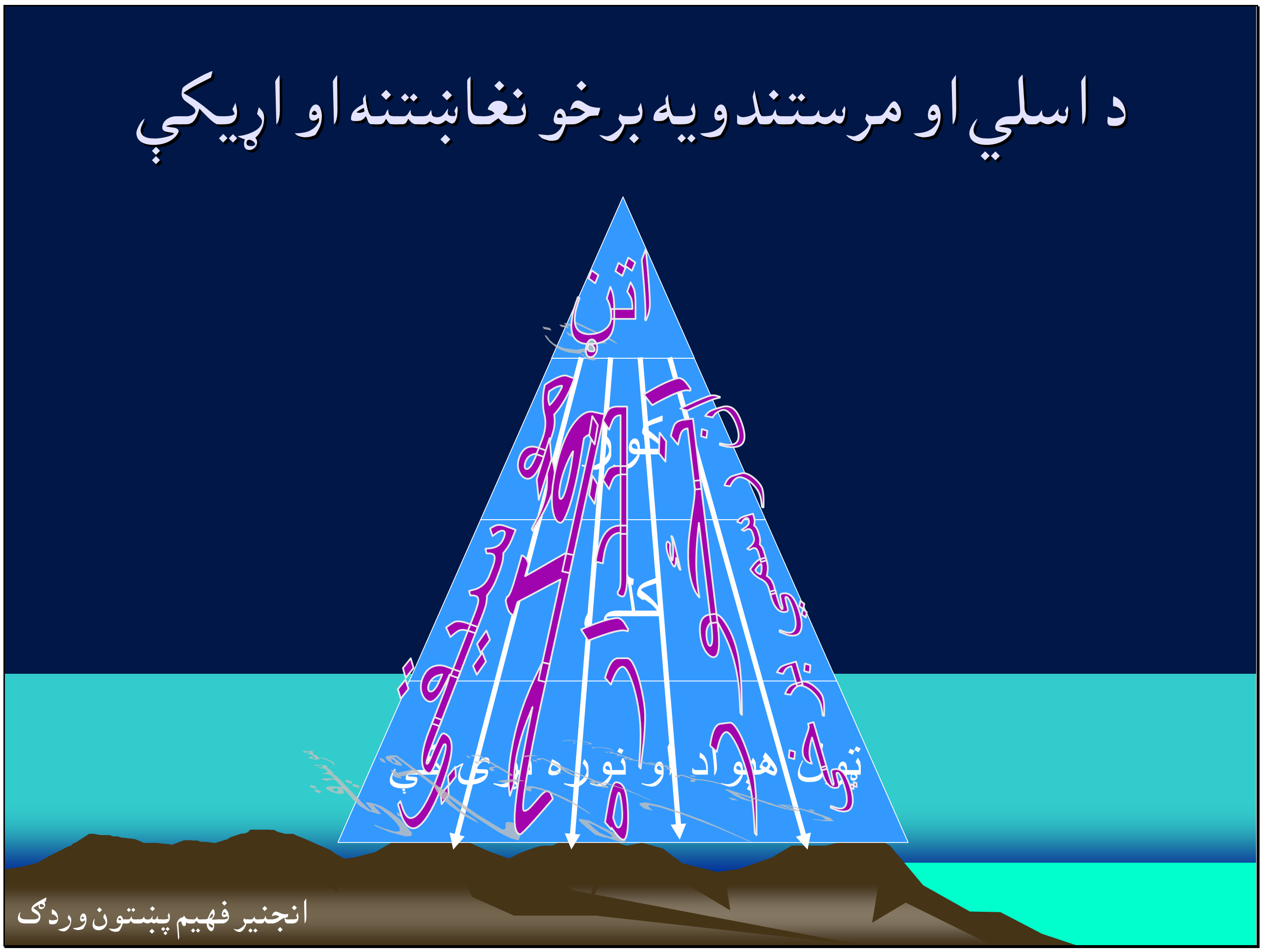

انځور شمېره۵۳ د ارو او مرستندويه برخو سره نغابنتنې پيل Figure 52

ځومره چې د هېواد ولسمشر د خپل دود دستور سره مينه کوي همدومره هغه دود دستور وده کوي او د ورځې موږ او د ولس په زړونو کې ځای نيسي. موږ دلته د ولسمشره څخه نبولې بيا د ده د کابينې څخه دا په تمه لروو چې په خپله هم اتڼ وکړي او هم د کلتور د نورو برخو سره د زړه له کومې مينه ښکاره کړي تر څو د ده کابينه هم همدا کار وکړي. چې دا په خپله هم کابينه او هم د هېواد نورې ټولې برخې اغېزمنې کوي او هم د ودې لپاره يې لوی چلوونکی او خوځوونکی جوړيږي. چې د انګريزانو په خبره کلتوري اشتيا راوپاروي. او اشتيا پارول کوم ګران کار نه دی. خو دومره کول غواړي چې که ستا د باغ منې ډېرې ښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خرڅې شي نو لومړی خو منې دې بایده چې خوندورې وي. او بیا بل ته یې هم په خوند شخوند پرې ووهې او هغه ته یې هم په هماغه خوند ست وکړې. نو چې هغه ستا خوندوره منه هم وګوري او هم ستا په خوند منه خوړل وګورې نو بیا به یې ایله اشتیا راشي او زړه به یې وشي چې ستا دا منه وخوري. د دې څخه وروسته نو دا په کار ده چې دا منه به د باغه ورته په پاینښتي ډول برابروې. اوکه دا سې ونه کړې نو ستا منه به ستا په خپل لاس کې خوسا شي. او که په زوره په چا خورې نو په څو به یې وخورې.

زما په خیال زموږ لیکوالانو او شاعرانو ته پکار ده چې ژبه دومره خوږه او اسانه کړي چې هر ځوان په هر ځای کې یې په لا شعور سره په خوله راوړي. او ډېرې ښې خبرې او ټکي هره ورځ په کلیو کې جوړېږي او کلیوال یې په خپلو ټوکو ټکالو کې پکاروي چې زموږ لیکوالان او شاعران کولای شي چې دا د په ټولو رسمي او نارسمي برخو کې وردننه کړي چې همدا د ورځې موډ او دود وګرځي. او چې څوک یې نه په کاروي نو هغوی ته به یو پېغور هم جوړ وي. زموږ لیکولان او شاعران چې څومره اوچت شي دوی بایده چې همدومره پراخه فکر ولري. یانې دا چې دوی بایده چې یوا ځې خپل لوستونکي او مینه وال د لوړې کچې پوهې پښتانه ونه بولي بلکې خپل ډېر پام ځوانانو او ماشومانو ته واړوي تر څو زموږ نوی نسل دا تېرې ناخوالې ورغوي او دا خزانه د سره ډکه کړي.

نن موږ ته ډېر د شرم ځای دی چې ایرانیان د خالو د تورو باتوري زموږ پر مخ په شامنامه مو ببرته ولي. زموږ لیکوالان بایده چې ډېر دې ته خیال وکړي چې خپلې مرغلرې د پښتو دود د دستور پانګې ته ور واچوي او دا خزانه پرې نوره هم بډایه کړي.

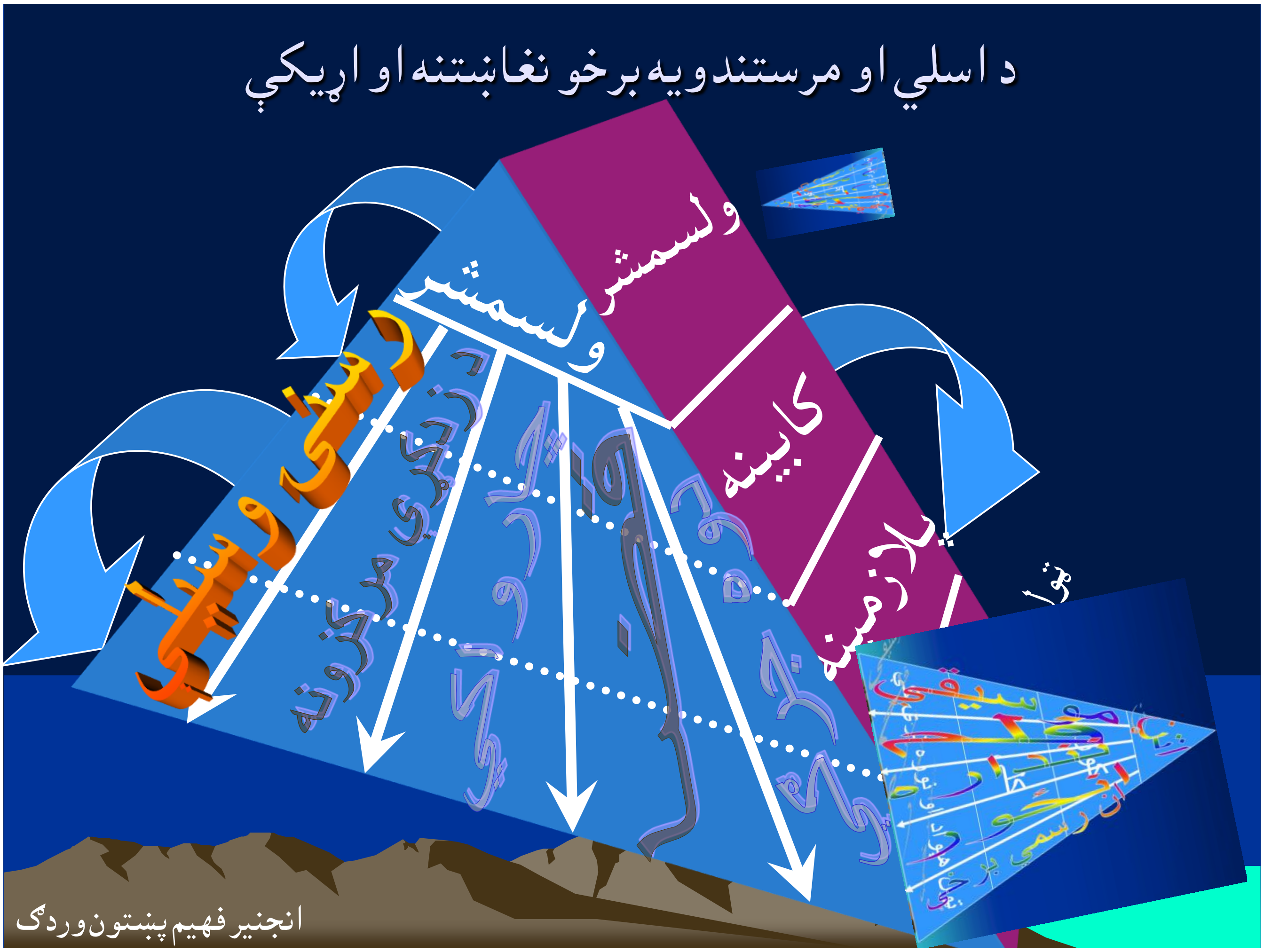

Figure 53 انځور شمېره ۵۴ د ارو او مرستندویه برخو سره نغابنتنه او لارې چارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

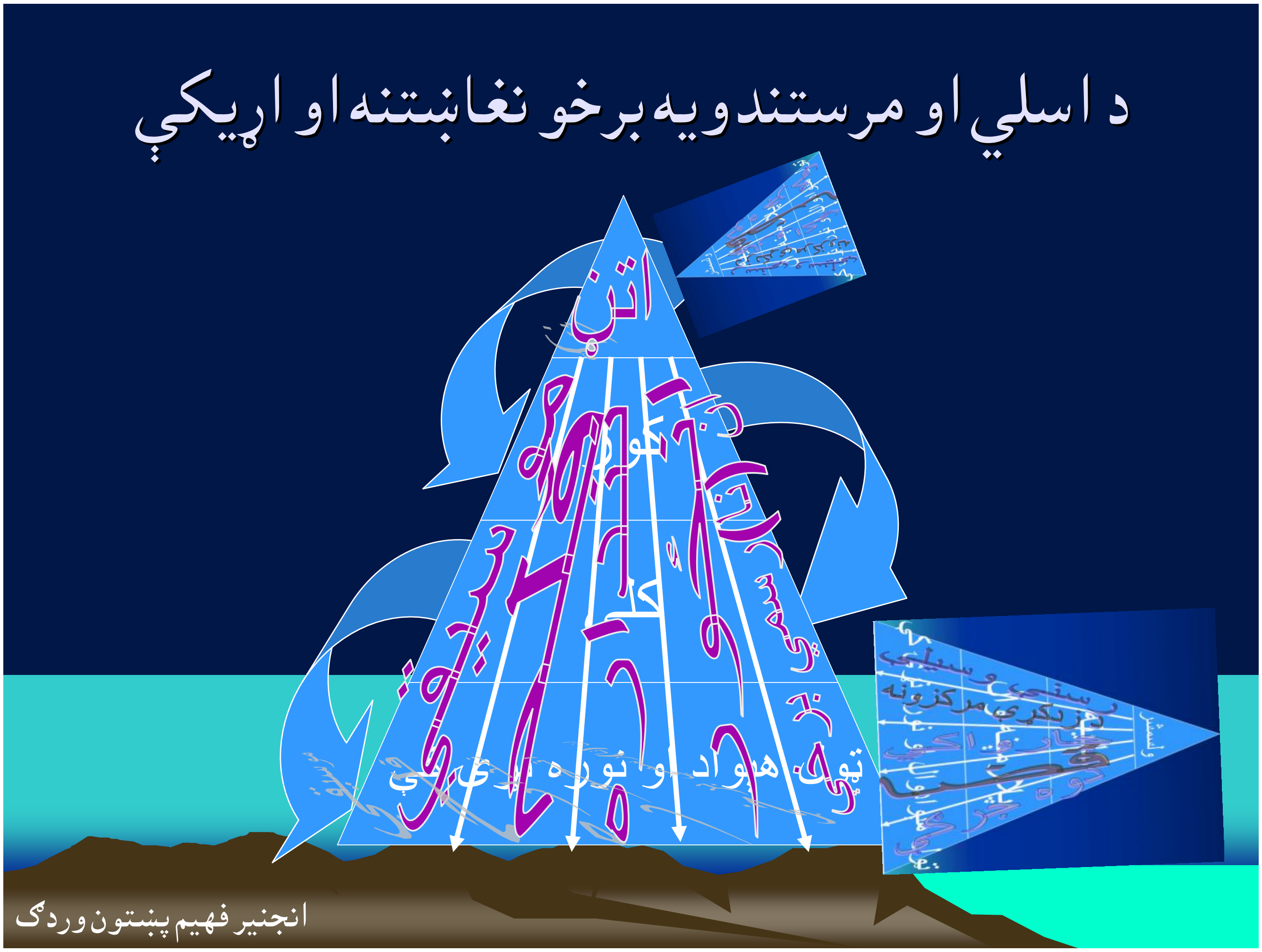

Figure 54 انځور شمېره ۵۵ د اري او رسمي برخو سره نغابنتنه، اړېکې او اغېزې

مورې که بره دغه دوو بېلګیزو ته وګوره نو دا راته په ډاګه شي چې که چېرې ولسمشر د خپل اتڼ او نور دود دستور برخو سره مینه ولري او هغه پلي کړي نو دا چې د کابینې څخه بیا خپور شي او بیا د پلازمېنه والو او نور هېوادوالو لخوا ترسره شي او دا بیا د هېواد د جوړښتونو لکه ډله ایزو رسنیو ، قضا ، ښوونې او روزنې مرکزونو ، چارواکو او جرګو لخوا هم ترسره او هم خپور شي نو دا خو له ورایه ښکاري چې څومره لویه او څو ځله یې اغېزه ده.

او همدا رنګه ناوې او زوم چې زمونږ په ټولنه کې په خپله واده چې د ولسمشرانو ځای لري په برګ اتڼ کې هم مشري وکړي او هم نوښت دا به بیا په دې ټولو راتلونکو نسلونو باندې ډېره ښه اغېزه وکړي چې دا اغېزه بیا په ټوله ټولنه باندې پرته له چارواکو ترسره کېږي چې بیا دوی چې چارواکي شي بیا دوی هم دا دستور ته نوره هم وده ورکوي. او همدا شان که چېرې بیا خپله دا دود دستور د دوی لخوا ترسره او خپور شي نو بیا یې هم اغېزه په زرهاوو ځله ده. ترڅو د ژوندانه ټول اړخونه ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وترل شي او پايښتي بنه غوره کړي. چې د اړتياوو او غوښتنو او ځوابولو په ډول لکه د بازار د توکيو د رانيولو او هم د اشتيا د ځيږولو په ډول په اوښتون کې وي. نو پکار ده چې ټول ولسمشران زموږ، چاوراکي او هري يو ي برخې مشران لکه ناوې او زوم د برګ اتڼ د مشرۍ کولو سره او په هغه کې نوښت راوستلو سره هم خپله ګډه مېړانه ښکاره کړي او هم خپله ګډه غوټه لکه پخوا به چې نښې ويشتل کېدلې. او دا ټول مشران او کشران چې پاس ياد شول د خپلې ژبې او دود دستور سره مينه ولري او هم يې تر سره کړي او هم يې ستاينه او د ښې ودې نيوکه وکړي چې د دوی اغېزه چې ښکته خواته راځي نو ډېره اغېزمنه او هڅوونکې، چلوونکې او خوځوونکې ده. او که څوک د خپل کلتور او دود دستور څخه لرې وي نو هغوی ته په هره کچه چې وي پېغور جوړ کړي او بې کلتوره ورته وايي.

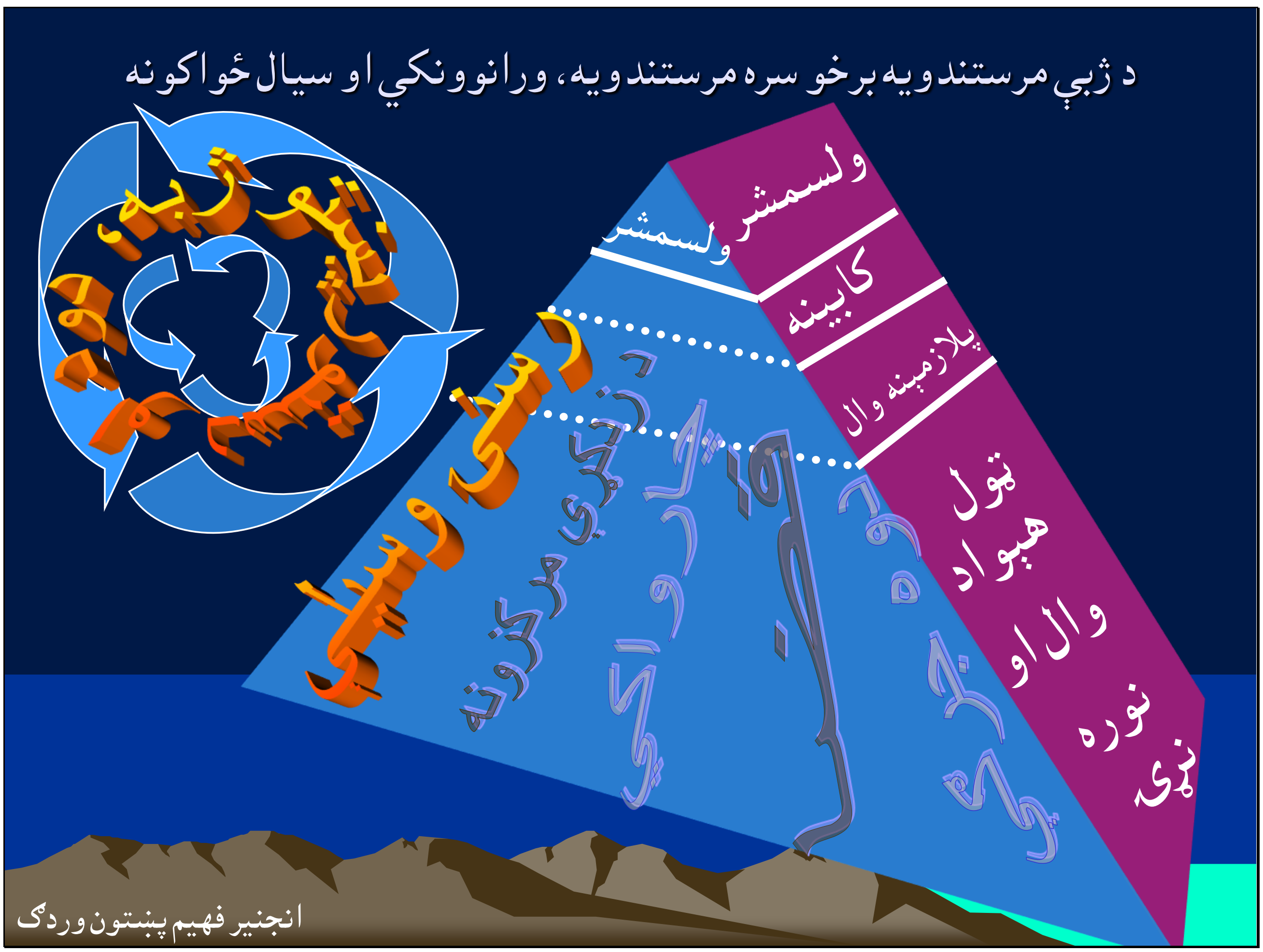

انځور شمېره ۵۲ پښتو په ټولنه او نړۍ کې **Figure 55**

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 56 انځور شمېره ۵۷ د پېښن د پوهې خخه اړول شوی

تګلاره:

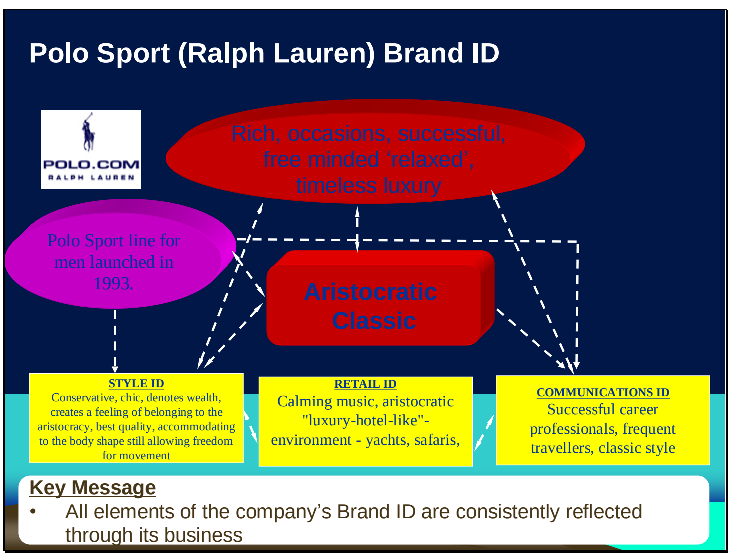

Figure 57 انځور شمېره ۵۸ د پېښن د پوهې خخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

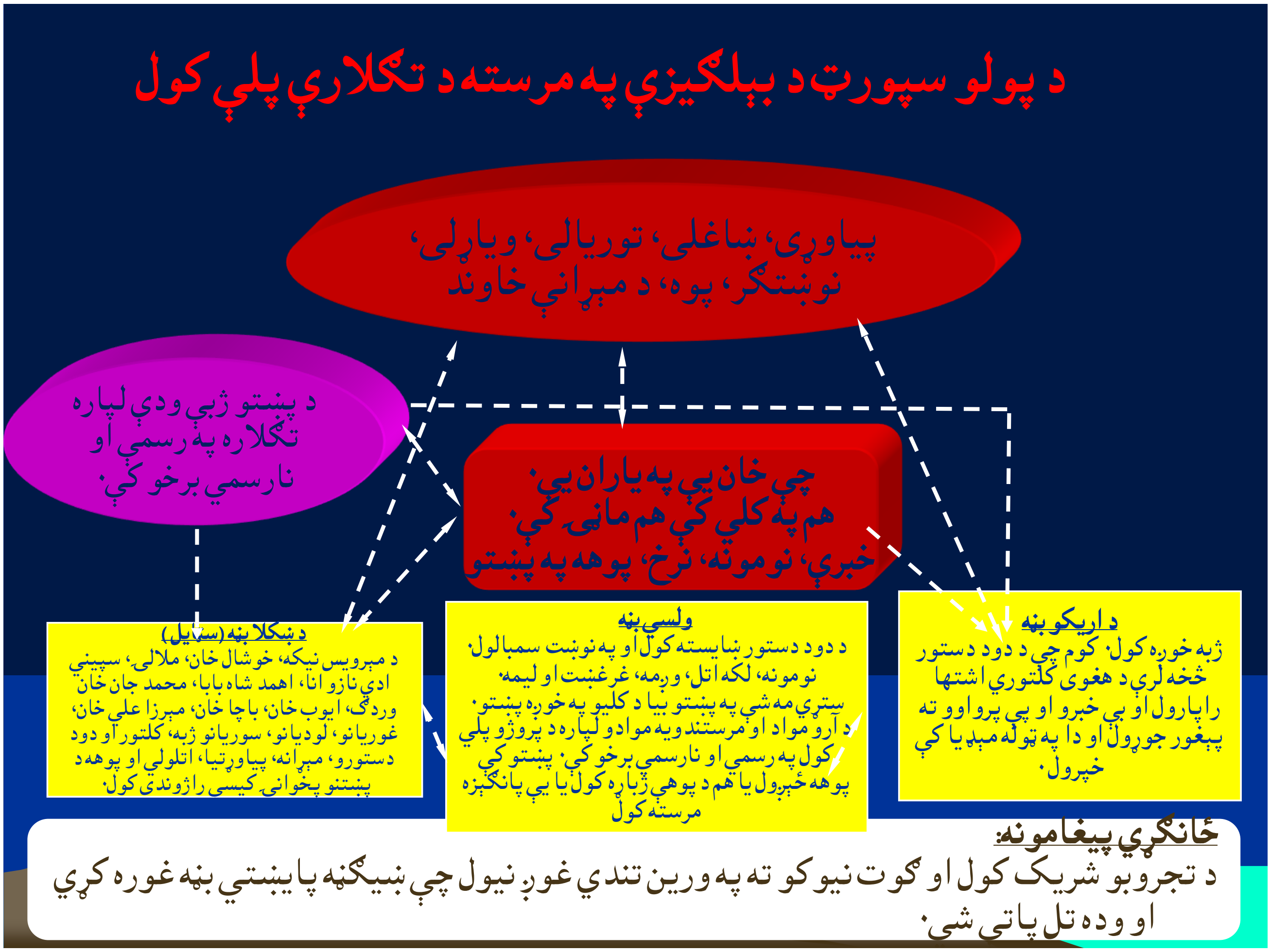

انځور شمېره ۵۹ د پېښن د پوهې څخه پښتو ژبې ودې لپاره اړول شوې بېلګیزه **Figure 58**

دا پاسنی انځور چې د فېشن د پوهې او نړۍ څخه ما را اخیستی دی، یو ډېر ښه د تګلارې لپاره بېلګیزه کېدای شي. دا ځکه چې په دې سره به دا ښکاره د هر ګام لپاره ورسره توکې او لارې چارې په ګوته کړي او د هرې برخې پوره مسولیت او دندې او بڼه یې جوته کړي. هر پښتانه او پښتنې ته دا پکار ده چې دا په خپل زړه کې دا پخه واچوي چې دوی په ختنه پیاوړي، ښاغلي، توریالي، ویاړلي، نوښتګر، پوه، او د مېړانې خاوند دي او د دې ژبې او کلتور بېلګې او نښې د دوی نیکونه دي چې دوی پوره پښتنو کړې ده. هم یې پښتو وبیلې ده او هم یې پښتو پلې کړې ده. او د پښتونو شمله یې په ویاړ او چته ساتلې ده. دا ځو بېلګې د یادولو وړ دي لکه د مېرویس نیکه، خوشال خان، ملالۍ، سپینې ادې، نازو ان، احمد شاه بابا، محمد جان خان وردګ، ایوب خان، باچا خان، مېرزا علي خان، غوریانو، لودیانو، سوریانو او داسې نورو په زرهاوو. او ان ن ټوله نړۍ زموږ د تورې خرپ او شرنګ پېژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو ماشومانو ته د پښتنو نومونه ورکول لکه اتل ،وږمه ، غرغښت او لېمه·

په پښتو روغبړ کول بیا په ځانګړې توګه د کلیو په خوږه ژبه·

زموږ لیکوالانو ته په کار ده چې د خپلو ټولو اتلانو کیسې ولیکي او نوې کیسې هم ولیکي او بیا دا د کورنیو ، چاروواکو ، سیاسیونو او پوهانو مسولیت دی چې دا په خپلو ماشومانو پلي کړي چې هغوی یې زده کړي· او د دې ښې ودې لپاره بایده چې سیالۍ وي چې دا زموږ ماشومان په زړه کې وساتي چې پایښتي ښه غوره کړي·

د لیکلو په برخه کې یا علمي لیکنې وکړوو یا هم ویې ژباړوو او یاهم د دعلمي لیکلو او یا هم د علم د ژباړلو مالي پانګې ژمن شو او ددې تر څنګ د جوړ شویو څیزونو لکه کلتوري، او یا هم لیکلي موادو او کتابونو د اخیستلو ژمن شو· او هر پښتون افغان په دې وننګوو چې په خپل کور کې دا څېزونه څومره لري او په څومره یې پیسې ورکړې دي؟

کښېناستل ، بې غوري او بې پروایي زموږ ورک کېدل ګړندي کوي·

نو اوس بیا په کار دا ده چې خپل د کلیو دود دستور په هر ځای کې په ډېره مېړانه او نوښت سره هم تر سره کړوو او هم یې نورو ته وروپېژنو· خپله جامه او خپل ملي کالي او شملې په هر ځای کې چې مو تر وسه وي په ویاړ سره واغوندو او د خپلې شملې پېژندګلوي وکړوو· موږ ټولو ته پکار دا ده چې د دود دستور ښایسته کولو او په نوښت سمبالولو کې برخه واخلو او هېڅکله هم بې پروا پاتې نه شو· که چېرې ان یوه برخه د کلتور زموږ خوښه نه وي نو د هغې خو هېڅ کله هم سپکاوی ونه کړوو· د بېلګې په توګه نن سبا زموږ ځوانانو په اتڼ کې ډېر نوښتونه راوستلي دي نو زما د مشرانو څخه تمه دا ده چې نوښت وستایي نه دا چې هغه ورټي که یې خوښ نه وي بیا دې د هغو ځوانانو درنښت وکړي چې هغوی هم دا نوښت یې کړی او هم یې خوښ دی· مشران کولای شي چې په زړو اتڼونو کې نوښت راولي·

ناوې او زوم کولای شي چې په خپل واده کې د برګ اتڼ لپاره نوښت راولي او د نورو څخه په خپل واده کې یوه نوې د مېړانې بېلګه ښکاره کړي لکه پخوا به چې ننبې ویښتل کېدلې· او داسې ښه نوښت په کې راولي چې هم یې اره او اسلي ښه ژوندۍ پاتې شي او هم ځوانان یې خوښ کړي· او همداسې د د کلتور ټولې برخې بایده چې په ډېره پام سره هم خوږې شي او هم د ټولو د منلو وړ· د پردیو د بربېدونو مخ نیوی په ډېره کلکه او مېړانه په کار دی·

چې موږ خپله ژبه او دود دستور خوږ کړوو دا په خپله ډېر مینه وال مومي· او کوم کسان چې بې خبره دي د هغوی اشتیا را پارول پکار دی او کوم چې بې پروا او پردي پالي دي هغوی ته پیغور جوړول پکار دي· که چېرې په کوم واده کې اتڼ او برګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتڼ ونه شي او هم ناوې او زوم په اتڼ کې مشرې ونه کړي نو دوی ته هم پېغور جوړول په کار دي. او همدا رنګه موږ کولای شو چې د کوزې پښتونخوا د هنرمندانو او انځورګرو پوهانو د فرهنګي پانګې څخه په کار اخيستو سره د برې پښتونخوا د فرهنګ په ټولو برخو کې هلته نوښت راولو. د بيلګې په توګه د ډرامې، پلم، او ننداري لپاره د اسمايل شاهد، آصپ خان، بدر منير، آلم زيب، او سندرو لپاره د رهيم شاه، ګلزار آلم، نازيه اکبال او نورو د پيژندګلوو او د پرګرامونو لپاره لارې چارې هوارول پکار دي او همدا رنګه د برې پښتونخوا کابل او کندهار څخه د هنر مندانو، ليکوالانو او ان سياسيونو تګ پېښور او کوېټې ته او بيا د دې دواړو غاړو څخه په ټوله نړۍ کې چې پښتانه دي د دوی سره په پوهه اړيکې ټينګولو لپاره هلې ځلې په کار دي.

او موږ ټولو ته يوه ننګونه!

او هر پښتون دې خپلې جاغې ته وګوري چې ده دا پاسنۍ خبرې څومره تر سره کړي؟

او څومره به يې په خپل پاتې ژوندانه کې تر سره کړي که د پښتو سره په پښتو مينه کوي؟

او څومره به يې خپلو ماشومانو ته ورزده او څومره به يې په دوی پلي کړي؟

دا خو لا پرېږده چې لکه زما وړه پښځه کلنه لور وړمه سپوږمۍ چې خپلو همځولو ته چې انګرېزانې ،ارب ،پاړسيان ،چېکان او کوريايانې دي پښتو روغبړ ورزده کوي ستا ماشومان يې هم کولای شي که ته يې ورزده کړي او دا ډاډ ګېرنه ورکړې او که ته هم همدا کار وکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سیمه کې پښتو:

زه په دې ډاډه یم چې کله هم که په اسیا کې یو ګډ بازار جوړ شي او دا ولسونه یو بل سره په راکړه ورکړه او سیاست کې سره ډېر نېژدې او ان د یوې سیاسي او سپماوي سیمې په جوړولو بریالي شي، نو پښتانه به بیا هم هېڅ د نورو سره په تګ راتګ کې او د دوی سره په خبرو او راکړه ورکړه کې ستونځې ونه لري یانې دا چې د دې نورو ژبې به هم زده کړي، خو دا بیا هم یوه تشه به وي چې دا نور به پښتو زده نه کړي چې دا بیا ټولو ته ستونځه ده، نو پکار دا ده چې پښتانه باید ده چې خپله ژبه هم زده کړي او هم یې نورو ته خوره کړي او هم د نورو ژبو په ځانګړې توګه زموږ د ګاونډیانو ژبې او انګرېزي چې د تخنیک او پوهې او سیاست ژبه ده زده کړي، موږ به د هر چاڅخه دا تمه ولروو چې زموږ ژبه یې زده وي،

دا نور ولسونه به پښتو هغه وخت زده کوي چې پښتانه دا ژبه د خپل درانه دود دستور او بډایه کلتور او سیاسي ځواک په مرسته خوره او پیاوړې کړې چې خپله ورته په ویلو درنښت ورکړي چې دا به پایښتي بنه ورکړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

Revival of Celtic Language. د سلتیکي ژبې بیا راژوندي کول

http://www.summerlands.com/crossroads/celticlanguage/revival.htm

The philosophy of Language Revival د ژبې د بیا راژوندي کولو پلسپه.

http://www.languagerevival.com/philosophy.html

Hebro Language Revival د هبرو د یهودانو د ژبې بیا راژوندي کول

http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/biography/ben_yehuda.html

Welsh Language Revival د ولشي ژبې بیا راژوندي کول

http://www.suite101.com/article.cfm/welsh_language/57083

Andrew Carnew, http://dingo.sbs.arizona.edu/~carnie/publications/PDF/Endangered.pdf

Britta Korth, http://www.cimera.org/files/biling/en/Korth_Languagerevival.pdf

Zhanara Zauruzbayeva, http://www.anselm.edu/NR/rdonlyres/FC460641-E210-4AC7-9401-E470E25B9FAC/1262/20024.pdf

شهسوار سنګروال، ۱۹۹۷، د پښتو ادبیاتو ته یوه زغلنده کتنه، دانش کتاب خپرونه، پېښتور،۰

د لطیف ننګرهاري مرکه، بي بي سي راډیو، ۲۰۰۷ کال د اګست ۲۱ مه، لندن

د خورشید عالم سابر مرکه، بي بي سي راډیو، ۲۰۰۷ کال د اګست ۱۵ مه، لندن

د شهنشاه باچا مرکه، بي بي سي راډیو، ۲۰۰۷ کال د اګست ۲ مه، لندن

David Thomson, Europe Since Napoleon, اروپا د ناپلیون څخه راوروسته، ډیوډ تامسن

Edited by Sur Wright, Language and the State, Multilingual Matters Ltd ISBN 1-85359 -385-0 (hbk),

The Kit-Kat Club, the friends who imagined a nation by Ophelia Field

Dibb, Simkin, Pride, Ferrel, Marketing Concept and Strategies 4th Edition

Hitt, Ireland, Hoskisson, Strategic Management 6th Edition

(c) ketabton.com: The Digital Library

George Yep, Global Strategic Manangement

Fashion, University of Bocconi, Italy. Lecture notes.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په پای کې دې هر پښتون خپله او د نورو ونډه په دغه ښېلګيزه کې وټلي چې د خپلې ژبې ودې ته مو د بازار د کاروبار له اړه مرسته کړې ده !

د پښتو څېړنيزه پاڼه

موسيقي په يوه کال کې

کابل(-----) ،پېښور (-----) ، کندهار (-----) ، ننګرهار (-----) ، کوېټه(-----) ، خوست (-----) ، مردان (-----) ،غزنی(-----) ، هرات (-----) ، کندوز(-----) ، مزارشريف (-----) ، بغلان (-----)

کسټونه	جوړ شوي	خرڅ شوي	تاسې څو اخيستي	په څو افغانيو
پښتو سي ډي				
پښتو پيتې				
اتڼ سي ډي				
اتڼ پيتې				
پاړسی سي ډي				
پاړسی پيتې				
ايرانی سي ډي				
ايرانی پيتې				
اوردو سي ډي				
اوردو پيتې				
هندي سي ډي				
هندي پيتې				
نورې ژبې سي دي				
نورې ژبې پيتې				
ټولګه				

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو څېړنيزه پاڼه

فلمونه په يوه کال کې

کابل(-----) ،پېښور (-----) ، کندهار (-----) ، ننګرهار (-----) ، کوېټه(-----) ، خوست (-----) ، مردان (-----) ،غزنی (-----) ، هرات (-----) ،
کندوز (-----) ، مزارشريف (-----) ، بغلان (-----)

کسټونه	جوړ شوي	خرڅ شوي	تا څو اخيستي	په څو افغانيو
پښتو فلم وي سي ډي				
پښتو ډرامې وي سي ډي				
پښتو نڅا وي سي ډي				
اتڼ وي سي ډي				
واده وي سي ډي				
پښتو فلم پيټې				
پښتو ډرامې پيټې				
پښتو نڅا پيټې				
اتڼ پيټې				
پښتو واده پيټې				
پارسی فلم وي سي ډي				
پارسی ډرامې وي سي ډي				
پارسی نڅا وي سي ډي				
پارسی واده وي سي ډي				
پارسی فلم پيټې				
پارسی ډرامې پيټې				
پارسی نڅا پيټې				
پارسی واده پيټې				
ايرانی فلم وي سي ډي				
ايرانی ډرامې وي سي ډي				
ايرانی نڅا وي سي ډي				
ايرانی واده وي سي ډي				
ايرانی فلم پيټې				
ايرانی ډرامې پيټې				
ايرانی نڅا پيټې				
ايرانی واده پيټې				
اوردو فلم وي سي ډي				
اوردو ډرامې وي سي ډي				

(c) ketabton.com: The Digital Library

				اوردو نڅا وي سي ډي
				اوردو واده وي سي ډي
				اوردو فلم پيټې
				اوردو ډرامې پيټې
				اوردو نڅا پيټې
				اوردو واده پيټې
				هندي فلم وي سي ډي
				هندي ډرامې وي سي ډي
				هندي نڅا وي سي ډي
				هندي واده وي سي ډي
				هندي فلم پيټې
				هندي ډرامې پيټې
				هندي نڅا پيټې
				هندي واده پيټې
				نور فلم وي سي ډي
				نور ډرامې وي سي ډي
				نور نڅا وي سي ډي
				نور واده وي سي ډي
				نور فلم پيټې
				نور ډرامې پيټې
				نور نڅا پيټې
				نور واده پيټې
				ټولګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو څېړنیزه پاڼه

اتڼ په یوه کال کې

کابل(-----) ،پېښور (-----) ، کندهار(-----) ، ننګرهار(-----) ، کوټه(-----) ، خوست (-----) ، مردان (-----) ،غزنی(-----) ، هرات (-----) ، کندوز(-----) ، مزارشریف (-----) ، بغلان (-----)

نوم (لیکل یې اړین نه دي)	څو ودونو ته تللي یاست؟	څو اتڼونه مو لیدلي دي په هر واده کې؟	څو نورې نڅاوې او سندرې مو لیدلي دي په هر واده کې؟	څو اتڼونه مو کړي دي؟	په بل ځای کې اتڼونه مو کړي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو خپرنيزه پاڼه

ننداره په يوه کال کې

کابل(-----) ،پېښور (-----) ، کندهار (-----) ، ننګرهار (-----) ، کوېټه(-----) ، خوست (-----) ، مردان (-----) ،غزنی (-----) ، هرات (-----) ،
کندوز (-----) ، مزارشريف (-----) ، بغلان (-----)

نوم (ليکل يې اړين نه دي)	دلته څو پښتو نندارې شوې دي؟	څو ندارې مو ليدلي دي؟	څو نورې نندارې مو ليدلي دي لکه پارسی، هندي	په ننداره کې مو نور څه ليدلي دي؟	په بل ځای کې مو نندارې ليدلي دي؟ کوم ځای کې؟
ټولګه					

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو خېړنیزه پاڼه

چاپي خپروني (نا رسمي) په یوه کال کې

کابل(-----) ،پېښور (-----) ، کندهار (-----) ، ننګرهار (-----) ، کوېټه(-----) ، خوست (-----) ، مردان (-----) ،غزنی (-----) ، هرات (-----) ، کندوز (-----) ، مزارشریف (-----) ، بغلان (-----)

چاپي خپروني	دلته چاپ شوي	د ایرانه راوړل شوي	د پېښوره یا کوټې راوړل شوي	تاسې څو اخیستي	په څو افغانیو
پښتو کتابونه					
پښتو اخبار					
پښتو مجلې					
پښتو دیني کتابونه					
دري کتابونه					
دري اخبار					
دري مجلې					
دري دیني کتابونه					
ایرانی کتابونه					
ایرانی اخبار					
ایرانی مجلې					
ایرانی دیني کتابونه					
اوردو کتابونه					
اوردو اخبار					
اوردو مجلې					
اوردو دیني کتابونه					
انګریزی کتابونه					

(c) ketabton.com: The Digital Library

					انګرېزي اخبار
					انګرېزي مجلې
					انګرېزي نور کتابونه
					ټولګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو څېړنیزه پاڼه

چاپي خپروني (رسمي) په یوه کال کې

کابل(-----) ،پېښور (-----) ، کندهار(-----) ، ننګرهار(-----) ، کوېټه(-----) ، خوست (-----) ، مردان (-----) ،غزنی(-----) ، هرات (-----) ،
کندوز(-----) ، مزارشریف (-----) ، بغلان (-----)

چاپي خپروني	دلته چاپ شوي	د ایرانه راوړل شوي	د پېښوره یا کوټې راوړل شوي	تاسې څو اخیستي	په څو افغانیو
پښتو کتابونه					
پښتو اخبار					
پښتو مجلې					
پښتو دیني کتابونه					
دري کتابونه					
دري اخبار					
دري مجلې					
دري دیني کتابونه					
ایرانی کتابونه					
ایرانی اخبار					
ایرانی مجلې					
ایرانی دیني کتابونه					
اوردو کتابونه					
اوردو اخبار					
اوردو مجلې					
اوردو دیني کتابونه					
انګرېزی کتابونه					
انګرېزی اخبار					

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګرېزي مجلې					
انګرېزي نور کتابونه					
ټولګه					

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لراوبر په برېښنايي کتابتون کي پر ليکه اثار

- **اسلام او مذهب :**

- د روژې ډالۍ — ډاکټر نثار احمد صمد
- روژه د رحمت، برکت او مغفرت مياشت — مؤلف: مولوي سيد محبوب شاه ساجد
- د اصحاباتو کيسې — مولوي عبدالهادي حماد
- د مصطلح الحديث علم په سوال او ځواب کښې — ليکونکی: شيخ مصطفى العدوی مترجم: محمد عمر بشار
- اړينه پوهه — مولوي عبدالهادي حماد
- د برېښنايي کتابتون د اسلام او مذهب د برخي د نورو پر ليکه کتابونو لپاره دلته کليک وکړئ !

- **ساينس او تخنيک :**

- د ړنا کړکی (د کمپيوتر زده کړه) — عبدالستار فيضي
- سرطان او د چاپېريال راديواکټيويټي — ليکوال: پوهنوال ډاکټر نظر محمد سلطانزی ځدراڼ
- د مايکروسافټ آفس پښتو لاربنود — عبدالستار فيضي
- غواړئ ذهني ځيرکتيا مو تمرين کړئ؟ — ژباړن: مختار احمد احسان
- د ساينس او تخنيک د برخي د نورو پر ليکه کتابونو لپاره دلته کليک وکړئ !

- **سپورټ او روغتيا :**

- هغه پياوړي لاري چاري چي اند ښينه ستاسو له ژوند څخه محو کوي — ژباړن: ډاکټر محمد رقيب (فاروقي وردګ)
- THE PREVALENCE OF HIV/AIDS IN AFGHANISTAN — Dr.Hameed Shuja
- د کوچنيانو تنفسي سيستم — ليکوال: پوهندوی دوکتور سيد حسام مل
- د لراوبر وېبپاڼي د برېښنايي کتابتون د سپورټ او روغتيا د برخي د نورو پر ليکه آثارو لپاره دلته کليک وکړئ !

- **هنر او ادبيات :**

- راځئ کيسه وليکو — نصير احمد احمدي
- مناجاتونه — نور احمد قرانمل
- د هيلو غوټۍ — ويناواله: وحيده "آرينزۍ"
- د ابراهيم ادهم په پلونو (ناول) — ليکوال: عبدالله الهام جمالزی
- منظومي کيسي پښتو لنډۍ او غاړي — ليکوال: څارنوال احمد منګل خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **دماشومانو لپاره :**

- کوچنی شاهزاده(د ماشومانو لپاره) ډاکټر عبدالباري
- زما سوی(د ماشومانو لپاره) مختار احمد احسان
- فتېالر (د ماشومانو لپاره) مختار احمد احسان
- د برېښنايي کتابتون د هنر او ادبياتو د برخې د نورو پر ليکه آثارو لپاره دلته کليک وکړئ !

- **تاريخ او سياست :**

- روز شمار واقع افغانستان تهيه او ترتيب: حميد علمي
- شيرشاه سوري د افغانانو تر منځ د يووالې هڅونکې ژباړن: استاد قريب الرحمن سعيد
- د ډيورنډ ترون د حقوقو او سياست په تـــله کښې ليکوال: ډاکتر رحمت ربی زيرکيار
- د تاريخ او سياست د برخې د نورو آثارو لپاره دلته کليک وکړئ !

- **بېلابېل آثار :**

- خوندور خواږه عبدالستار فيضي
- د نړۍ اووه عجايبې ژباړن: مختار احمد احسان
- د بېلابېل آثار نومي برخې د نورو پر ليکه کتابونو د لوست لپاره دلته کليک وکړئ !د بېلابېل آثار نومي برخې د نورو پر ليکه کتابونو د لوست لپاره دلته کليک وکړئ !

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library